Roger Buch Jensen er født 21. oktober 1967. Blev i 1993 cand.scient.pol. fra Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet med speciale om de politiske partiers medlemstilbagegang.

I perioden 1993-96 var han Ph.d.-stipendiat ved Institut for Statskundskab, Odense Universitet. Han har publiceret artikler om kommunalvalg, lokale partiorganisationer og kommunal omstilling og har sammen med Jørgen Elklit, Aarhus Universitet, redigeret bogen *Kommunalvalg*. Han er nu ansat som adjunkt ved Institut for Statskundskab, Syddansk Universitet – Odense Universitet, og arbejder med et projekt om "Demokrati, lederskab og politik i danske amter".

Det Samfundsvidenskabelige Fakultet Syddansk Universitet
Tryk: KopiService

ISSN 0907-600x
ISBN 87-7838-546-6

Roger Buch Jensen

Lokale partiorganisationer

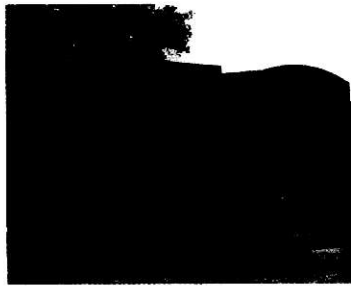

Syddansk Universitet
Odense Universitetsforlag

Lokale partiorganisationer

Roger Buch Jensen

Ph.D.-afhandling
Institut for Statskundskab
Det samfundsvidenskabelige Fakultet
Syddansk Universitet - Odense Universitet

© Forfatteren og Odense Universitetsforlag 2000

ISBN 87-7838-546-6
ISSN 0907-600x

Trykt af KopiService

Fotografisk, mekanisk eller anden form for gengivelse eller mangfoldiggørelse er kun tilladt med forlagets tilladelse eller ifølge gældende aftale med Copy-Dan.

Odense Universitetsforlag
Campusvej 55
5230 Odense M

Tlf. 66 15 79 99
Fax. 66 15 81 26
E-mail: Press@forlag.sdu.dk
www-location: http//www.oup.dk

Ph.d.-afhandlinger
Det samfundsvidenskabelige Fakultet
Syddansk Universitet

Indhold

Forord

1. Indledning, problemstilling og kilder **1**
1.1. En generel problemstilling 6
1.2. Hvad er et politisk parti? 8
1.3. Hvorledes indgår de lokale partiorganisationer i de landsdækkende partiers struktur? 18
1.4. Partiorganisationernes placering i den lokale politikskabelse 21
1.5. En afhandlingsspecifik, generel problemstilling, ni specifikke problemer og indholdsoversigt 23
1.6. Undersøgelsens kilder 26

2. Historisk oversigt **29**
2.1. En "Grand History" 29
2.2. Fremvæksten og udviklingen af lokale partiorganisationer 35
2.2.1. Anvendte kilder 35
2.2.2. Urdemokratiet og den pre-demokratiske baggrund 35
2.2.3. Efter grundloven af 1849: 1849-1905 37
2.2.3.1. Udviklingen i Rigsdagen 37
2.2.3.2. Udviklingen ude i landet 38
2.2.4. Efter systemskiftet: 1905-1995 46
2.2.4.1. Landspolitikken 46
2.2.4.2. Kommunalpolitikken 49
2.2.5. Sammenfatning 60
2.3. Den danske virkelighed og "Grand History" 62

3. Forberedelse til valgkamp: Rekrutteringsproblemer? ... 65
3.1. Det faldende kandidattal: Omfang og årsager ... 65
3.2. Følgerne af det faldende kandidattal ... 74
3.3. Løsningen på "problemet"? ... 77
3.4. Sammenfatning ... 80

4. Forberedelse til valgkamp ... 82
4.1. Hvornår begynder forberedelserne til valgkampen? ... 83
4.2. Partiorganisationernes kriterier for kandidatudvælgelsen ... 84
4.3. Borgernes inddragelse i kandidatudvælgelsen ... 90
4.4. Konflikter om kandidatudvælgelsen ... 96
4.5. Kandidatuddannelse ... 97
4.6. Udarbejdelse af valgprogram ... 100
4.7. Sammenfatning ... 103

5. Ressourcer og organisering ... 106
5.1. Valgbudget ... 106
5.2. Aktivister ... 115
5.3. Naturalier ... 118
5.4. Organiseringen af valgkamparbejdet ... 120
5.5. Sammenfatning ... 122

6. Valgkampene og valgkampagnerne ... 124
6.1. De anvendte kampagnemetoder - et overblik ... 130
6.2. Antallet af iværksatte metoder ... 135
6.3. Intensitet af enkeltmetoder ... 137
6.3.1. Deltagelse i vælgermøder ... 137
6.3.2. Husstandsomdeling af lokalt valgmateriale ... 142
6.3.3. Plakater ... 145
6.3.4. Husstandsbesøg ... 147
6.4. Sammenfatning ... 149

7. Valgresultatet - statsministereffekt, borgmestereffekt eller lokal indsats? 150
7.1. Landspolitisk effekt ... 155
7.2. Borgmestereffekt ... 157
7.3. De lokale organisationers syn på faktorer bag valgresultatet ... 159
7.4. Kampagneeffekt - betydningen af valgkampagner for valgresultatet ... 162
7.5. Landspolitisk effekt, kommunalpolitisk effekt eller? ... 167
7.6. Sammenfatning ... 168

8. Medlemstilbagegangens omfang, årsager og løsninger ... 170
8.1. Medlemstilbagegangens omfang ... 170
8.2. Medlemstilbagegangens årsager ... 182
8.3. Partiernes syn på medlemstilbagegangens årsager ... 187
8.4. Hverveaktiviteternes betydning for medlemstallets udvikling ... 190
8.5. Hvordan vendes medlemstilbagegangen? ... 194

9. De lokale partiorganisationers formænd ... 200
9.1. De lokale formænds sociale profil ... 201
9.1.1. Køn ... 201
9.1.2. Alder ... 202
9.1.3. Bopæl ... 203
9.1.4. Organisatorisk baggrund ... 204
9.2. Holdninger til organisatorisk ledelse ... 207
9.3. Formændenes holdninger til og faktiske opgaveprioritering ... 214
9.4. Barrierer for lokalformandens arbejde ... 218
9.5. Sammenfatning ... 219

10. De lokale partiorganisationer i den kommunale hverdag **221**
10.1. Begrebsmæssig ekskurs: funktion, opgave eller? 221
10.2. De vigtigste opgaver for de lokale partiorganisationer 226
10.3. Organiseringen af arbejdet: bestyrelsen 229
10.4. Udvalgte opgaver 231
10.4.1. Medlemsmøder 231
10.4.2. Arbejdsgrupper 232
10.4.3. Relationen til andre organisationer og enkeltpersoner 234
10.4.4. Relationen til partiets gruppe i kommunalbestyrelsen 238
10.4.5. Partiorganisationernes påvirkningsforsøg i forhold til kommunalpolitikken 243
10.4.6. Deltagelse i andre typer af valg 246
10.5. Partiorganisationernes indflydelse på kommunalpolitikken 248
10.5.1. Oplevet indflydelse 251
10.5.2. Indflydelse og antal påvirkningsforsøg 252
10.5.3. Indflydelse og påvirkning af egen gruppe i kommunalbestyrelsen 253
10.5.4. Indflydelse og antal arbejdsgrupper 256
10.5.5. Indflydelse og repræsentation i kommunalbestyrelsen 260
10.5.6. Indflydelse på kommunalpolitikken - sammenfatning 262

11. Lokale partiorganisationer som politisk filter **265**
11.1. May's lov om kurvelineær afvigelse 267
11.2. Tidligere danske undersøgelser 273
11.3. May's love og dansk kommunalpolitik - ideologisk selvplacering 276
11.4. May's love og dansk kommunalpolitik - generelle udgiftsholdninger 288
11.5. May's love og dansk kommunalpolitik - konkrete udgiftsholdninger 291
11.6. Sammenfatning 300

11.7. Ekskurs - normative aspekter af interessen for opinionsstrukturer i partier 301

12. De lokale partiorganisationers fremtid **308**
12.1. Lokale partiorganisationer i Danmark og kartelpartiet 309
12.2. Udviklingen i den offentlige økonomiske partistøtte 313
12.2.1. Centralisering af magten 314
12.2.2. Cementering af partisystemet 316
12.3. Omstillingsbølgerne i dansk kommunalpolitik 317
12.3.1. Strukturændringer 318
12.3.2. Decentralisering til institutioner 319
12.3.3. Borger- og brugerundersøgelser 321
12.4. Medlemstilbagegangen 326
12.5. Sammenfatning 328

Litteratur **331**

English Summary **345**

Forord

Ingen afhandling uden et stor tak til de mennesker, som har hjulpet og opmuntret forfatteren.

En stor tak til min vejleder Mogens N. Pedersen for tålmodig læsning af halvfærdige manuskripter, hvor ikke mindst kommateringen må have været årsag til et par grå hår - og for altid kompetent og konstruktiv kritik, ideer og forslag til forbedringer - som regel afleveret med det sædvanlige stænk af venlig bidskhed. En lige så stor tak til Poul Erik Mouritzen både for vejledning og ideer, men især for at være en uundværlig dynamo for forskningsprogrammet *Det Kommunale Lederskab* og for Institut for Statskundskab som helhed. Jørgen Elklit skal have en stor tak for allerede under min specialeskrivning hos ham i foråret 1993 og siden i *Det Kommunale Lederskab* altid at møde mine henvendelser med faglig kompetence, opmuntring og menneskelig imødekommenhed.

Alle nuværende og tidligere kolleger ved Institut for Statskundskab skal have tak for godt humør, gode råd og kritik på diverse interne seminarer, for gode diskussioner og for tålmodighed med den nogle gange lidt for snakkende og udfarende unge mand; Men mest af alt for et institut hvor alle stipendiater behandles som og kan føle sig som kolleger - og ikke som forvoksede kandidatstuderende.

En speciel en tak til Vibeke Pierson for korrekturlæsning og hjælp med diverse indholdsfortegnelser, figurer o.l., og til Annie Gaardsted Frandsen som læste det næsten færdige samlede manuskript og kommenterede stort og småt.

En særlig tak skal lyde til Lars Svaasand og hele Institutt for Sammenliknende Politikk ved Universitetet i Bergen, som tog venligt imod min familie og mig i foråret 1995.

Den sidste og største tak til Cecilie og Kamille, der har måttet undvære deres far alt for meget, men til gengæld næsten uden undtagelse får mig hjem mindst lige så glad, som jeg tager afsted om morgenen.

Kapitel 1

Indledning, problemstilling og kilder

Politiske partiers popularitet er svingende.

Dette gælder på det kortsigtede plan, når meningsmålingerne hver måned - under valgkampe dagligt - rapporterer om vælgernes opbakning bag de enkelte partier. Det gælder selvsagt også fra valg til valg, hvor der altid sker forskydninger i vælgeropbakningen mellem partierne. Et mål for disse forskydninger er den såkaldte aggregerede volatilitet[1], som måler omfanget af vælgerbevægelser mellem partierne fra et valg til det næste valg. Som det ses i tabel 1.1., har der været store variationer i vælgerbevægelserne med en stigning frem til 1970'erne og derefter et fald.[2] Vælgerbevægelserne er altså i 1990'erne større end tilfældet var i 1950'erne, men til gengæld ikke så store som i 1970'erne.

Tabel 1.1. Udviklingen i den aggregerede volatilitet ved folketingsvalg siden 1950. Procent (antal valg).

1950-59	1960-69	1970-79	1980-94	1981	1984	1987	1988	1990	1994
5,5	9,0	16,8	10,7	12,6	10,8	9,2	6,1	14,7	10,7
(4)	(4)	(5)	(6)						

Kilde: 1950-1988: Bille, 1989: 44-45, Pedersen, 1983: 39
1990-1994: Beregninger på baggrund af Danmarks Statistik.

Partiernes popularitet er så svingende, at nogle partier faktisk "dør". I de seneste 35 år

1. Den aggregerede volatilitet beregnes som summen af partiernes tab og gevinster af vælgerandele - bruttobevægelserne - delt med 2 for at få nettobevægelserne. Vinder et parti 2,5 procentpoint og et andet 5 procentpoint på bekostning af tre andre partier, som taber 2,5 procentpoint hver, fås altså en aggregeret volatilitet på 7,5 procent (2,5+5,0+2,5+2,5+2,5)/2 = 7,5.

2. Toppunktet var jordskredsvalget i 1973, hvor de fem partier, der sad i Folketinget inden valget, tabte ikke mindre end 26 procentpoint af deres vælgeropslutning.

har Danmarks Kommunistiske Parti, Retsforbundet, Liberalt Centrum, De Uafhængige, og senest VS (1987), Fælles Kurs (1988) og Kristeligt Folkeparti (1994) alle mistet livet i den forstand, at partierne nu ikke længere har folketingsmedlemmer. Flere af partierne er fuldstændigt opløst og blevet nedlagt som organisationer. Listen over partier, som har forsøgt at opnå, men aldrig fået repræsentation i Folketinget, er endnu længere. At nogle partier dør, modsvares af, at der til stadighed dannes nye partier, der forsøger opstilling til de forskellige valg, som afholdes i Danmark.

Partiernes popularitet har dog også været svingende på en langt mere dramatisk og langsigtet måde. Ved de første mange parlamentssamlinger efter grundloven af 1849 greb folketingets formand ind og irettesatte helt frem til 1860'erne folketingets medlemmer, hvis de talte om deres eller andres parti (Thorsen, 1950: 193ff.; 1953: 30). Partierne blev betragtet som et fremmedelement i det nyvundne demokrati, der blev opfattet som et valg af "rigets bedste mænd", som ubundet af alle bånd skulle lovgive til landets bedste. Dette kom direkte til udtryk i 1849 grundlovens § 60: "Rigsdagsmændene ere ene bundne ved deres Overbeviisning og ikke ved nogen Forskrift af deres Vælgere.".

Denne principielle opfattelse havde meget bred opbakning, hvilket eksempelvis kom til udtryk i, at paragraffen blev vedtaget enstemmigt og helt uden drøftelse af den grundlovsgivende forsamling. Den principielle enighed blev dog hurtigt gjort til skamme af realiteterne. Som det vises i kapitel 2, var der så tidligt som i den grundlovgivende forsamling begyndende partidannelser, mens egentlige partidannelser ses fra 1870. Omdrejningspunktet i politikken blev netop de politiske partier, som stort set alle tog afstand fra i demokratiets første år. Allerede fra slutningen af århundredet - og i hvert fald med ændringen af valglovgivningen i 1915, der betød indførelsen af forholdstalsvalg/proportional repræsentation, som netop er baseret på eksistensen af landsdækkende politiske partier - gælder den konklusion, som Buksti er kommet med:

"Hele det politiske liv er i vid udstrækning bygget op omkring de politiske partier."

(Buksti, 1989: 279)

Set i et længere historisk lys har partierne altså skiftet position fra et uønsket fremmedelement i demokratiet til at være den centrale aktør, som de mange øvrige aktører i demokratiet - eksempelvis medier, vælgerne, offentlige bureaukratier, private virksomheder og interesseorganisationer - retter deres aktiviteter og påvirkningsforsøg imod.

Konklusionen om partiernes centrale placering i det repræsentative demokrati gælder ikke blot Danmark, men også de øvrige vestlige demokratier. Senest er synspunktet formuleret af Ware:[3]

"In contemporary states it is difficult to imagine there being politics without parties."

(Ware, 1996: 1)

Set i lyset af partiernes centrale placering i de demokratiske beslutningsprocesser er det ganske overraskende, at politiske partier har været genstand for så få studier, som det er tilfældet.

De klassiske værker om politiske partier fremkom i det 19. århundredes første årti, først - men kun i begrænset omfang anvendt senere - Mosei Ostrogorskis: *Democracy and the Organization of Political Parties in England and the USA* (1902), dernæst fulgte V.I. Lenins: *What is to be done* (1905/1975), som har været udgangspunkt for en række værker om partiernes rolle i socialistiske revolutioner[4], endelig - og bedst kendt i dag - fulgte Robert Michels: *Zur Soziologie des Parteiwesens in der modernen Demokratie* (1911/1962).

Efter disse værker fulgte en periode på 35 år frem til 2. verdenskrig, hvor forskningen i politiske partier stod i stampe. Kun et enkelt mindre værk udarbejdet i denne periode står frem: Schattschneiders *Party Government* (1942).

Efter 2. verdenskrig blomstrede forskningen i partier op, som en følge af en generel opblomstring i interessen for demokratiet. Interessen for demokratiet og dets

3. Ware's synspunkt omfatter også udemokratiske politiske systemer, da Ware arbejder med en meget bred partidefinition, som omfatter partier i demokratier, såvel som forskellige diktaturer (1996: 1-6).

4. Et af de senere eksempler er Lennart Lundquist: *The party And The Masses*, (1982), især side 221-263.

funktionsmåder blev udløst dels af erfaringerne med demokratiets sammenbrud i Tyskland i 1930'erne, dels af afkoloniseringen, som rejste spørgsmålet om, hvordan demokratier kan og bør opbygges, samt af den på det tidspunkt udbredte frygt for kommunismen (Heidar, 1988: 14). Disse tre faktorer udløste en generel interesse for demokratiets funktionsmåder og demokratiets forudsætninger, hvilket altså også betød en øget forskning i politiske partier. Denne forskningsbølge frembragte den anden generation af klassiske værker. Internationalt i form af Duvergers: *Les Parties Politiques* (1951/64), Downs' *An Economic Theory of Democracy*, Epsteins *Political Parties in Western Democracies* (1967), Sjöbloms *Party Strategies in a Multiparty System* (1968) og i Danmark i form af Poul Meyers "Politiske Partier" (1965).[5]

Et væsentligt resultat af forskningen i demokratiets funktionsmåde var, at partiernes magt er begrænset, at der findes andre stærke og måske stærkere aktører på den politiske arena, eksempelvis bureaukrater og interesseorganisationer. Bureaukratiforskningen og senere korporatismeforskningen blev nye satsningsområder i samfundsforskningen.

Samtidig medførte behavioralismen og udviklingen af EDB-teknologien, samt teoriens og teknologiens spredning fra amerikanske politologer til europæiske politologer, at forskningen i vælgeradfærd blev en dominerende disciplin (Djupsund og Svåsand, 1990: 3).

Tilsammen betød disse udviklingstendenser, at forskningen i politiske partier igen stod i stampe. Symptomatisk for denne udvikling er, at da den norske magtudredning fik sit kommissorium i 1972, var de politiske partier ikke blandt de institutioner og aktører, som skulle undersøges !!! (Heidar, 1988: 15).

I takt med den stadig kraftigere kritik af korporatismeforskningen mod 1970'ernes slutning og i begyndelsen af 1980'erne øgedes interessen for partierne igen. En interesse som dog først gav sig udslag i større (fremtidige klassiske?) værker mod 1980'ernes slutning med først Klaus von Beymes: "Political Parties in Western Democracies" (1985) og senere Angelo Panebiancos "Political Parties: Organization and Power" (1988). I

5. I Norge ses også et nationalt hovedværk i denne periode: Henry Valen & Daniel Katz *Political Parties in Norway* (1964) og lidt senere i Sverige Per-Erik Back *Det svenska partiväsendet* (1972).

Danmark gav den øgede interesse sig eksempelvis udslag i et temanummer af tidsskriftet *Politica*, med titlen: *Partiernes forfald?*

Skema 1.1. Oversigt over klassiske værker om politiske partier.

1. generation		
1902	Ostrogorski	Democracy and the Organization of Political Parties in England and the USA.
1905	Lenin	What to be done.
1911	Michels	Zur soziologie des Parteiwesens in der modernen Demokratie.
2. generation		
1951	Duverger	Les Parties Politiques.
1957	Downs	An Economic Theory of Democracy.
1965	Meyer	Politiske Partier.*
1967	Epstein	Political Parties in Western Democracies.
1968	Sjöblom	Party Strategies in a Mulitparty System.
3. generation		
1985	von Beyme	Political Parties in Western Democracies.
1988	Panebianco	Political Parties: Organization and Power.

* specifik dansk klassiker.

De forskellige op og nedture - variationen - i omfanget af partiforskning er i virkeligheden af mindre betydning end det generelle omfang - niveauet - af partiforskning. I den danske sammenhæng skal man altså 30 år tilbage for at finde en større monografi om de politiske partier: Poul Meyers *Politiske Partier*. På trods af at der kan samles en imponerende bibliografi med litteratur om politiske partier i perioden 1970-92 (Elklit, Jensen og Prehn, 1993), er en meget stor del af litteraturen i denne bibliografi koncentreret om de vælgermæssige aspekter af partierne - udviklingen i partisystemet, udviklingen i partiernes vælgeropslutning og ikke mindst vælgeradfærd beskrevet med baggrund i de løbende vælgerundersøgelser. Det er karakteristisk, at en meget stor del af litteraturen kan betragtes som *spin-off* fra forskning med andet sigte end egentlige studier af politiske partier.

Studier af partiernes interne organisering, af deres aktiviteter i forbindelse med valgkampe og politikudformning og af medlemmer og aktivister er meget sjældne. Den

sparsomme karakter af forskningen bliver ikke mindre, når der skiftes fokus fra nationalt til lokalt plan. På trods af at en meget stor del af partiernes aktiviteter: kandidatopstilling, hvervning og lokal politikudformning finder sted lokalt, og på trods af at netop det lokalpolitiske niveau spiller en central rolle i indretningen af den danske offentlige sektor, er studier af lokale partiorganisationer i Danmark stort set fraværende.

1.1. En generel problemstilling

Indledningen har understreget to ting: 1) vigtigheden af de politiske partier i den demokratiske beslutningsproces, 2) den sparsomme forskning i danske politiske partier og ikke mindst den meget begrænsede forskning i lokale partiorganisationer. Skulle der herudfra udledes et forskningsbehov - en indkredsning af hvilke aspekter af de politiske partier, som der er størst behov for at afdække - ville en sådan generel problemstilling få følgende formulering:

> At beskrive lokale partiorganisationer og deres betydning for den demokratiske beslutningsproces på såvel lokalt, som nationalt niveau.

Den generelle problemstilling er overordentlig bredt formuleret. Så bredt at problemstillingen dels er uoverkommelig inden for rammerne af en Ph.D.-afhandling, dels ikke er præcis nok til strukturering af en forskningsindsats. Den brede problemformulering afspejler og synliggør imidlertid det reelle behov, der er for helt basale studier af lokale partiorganisationer.

Udgangspunktet for afhandlingen og valget af lokale partiorganisationer som studieobjekt er dels de politiske partiers centrale placering i det politiske system, dels den meget begrænsede forskning i denne centrale aktør. Relevanskriterierne er altså:

1) Vigtighed for den demokratiske proces
2) Manglen på viden

Ud fra de samme relevanskriterier kunne der være peget på mange andre aspekter af de politiske partier:

- Partilederes roller, funktioner, aktiviteter og magt
- Det interne liv i partigrupperne i Folketinget
- Forholdet mellem landsorganisationerne og grupperne i Folketinget
- Relationerne mellem partierne i Folketinget og eksterne aktører
- Partiernes rolle i lovgivningprocessen

Disse eksempler - og mange kunne tilføjes - er alle emner, som fortjener grundige studier, men som ikke på samme måde, som de lokale partiorganisationer, mangler forskningsmæssig belysning. Forskellige parlamentsstudier har givet et vist indblik i disse problemstillinger (Damgaard, 1977, 1979, 1981, 1992, Jensen, 1993). Det er altså især relevanskriterie nr. 2, som gør netop de lokale partiorganisationer til oplagte studieobjekter.

I forhold til ovenstående generelle problemstilling for behovet for forskning skal der i det følgende ske en indsnævring til først en afhandlingspecifik, generel problemstilling og dernæst til en række konkrete problemstillinger.

Den første afgrænsning, som skal ske, er en indsnævring til alene at fokusere på de lokalpolitiske aspekter af de lokale partiorganisationer. Baggrunden herfor er primært, at denne afhandling indgår i forskningsprogrammet *Det kommunale Lederskab*, som sætter fokus på en række elementer af dansk kommunalpolitik (Mouritzen, 1993). Afhandlingen skal altså indgå som et supplement til en lang række andre undersøgelser, som tager andre aspekter af dansk kommunalpolitik til behandling. Mindst lige så tungtvejende er de tids- og arbejdsmæssige rammer. Det ville være vanskeligt - for ikke at sige umuligt - at presse studier af også de landspolitiske aspekter af lokale partiorganisationer ind i et 3-årigt Ph.D.-forløb. De landspolitiske aspekter af lokale partiorganisationer vil muligvis blive taget op i fremtidige post-doc projekter.

I afsnit 1.5. opstilles en mere præcis, generel problemstilling og i alt ni mere specifikke problemstillinger, som vil blive taget op i denne afhandling. Inden formuleringen af specifikke problemstillinger skal et begrebsmæssigt spørgsmål afklares: Hvad forstår vi overhovedet ved et parti og ved en lokal partiorganisation? Desuden skal der redegøres for de lokale partiorganisationers placering i de landsdækkende partiers organisationsstruktur og for deres placering i det lokale politiske system. Disse to sidste redegørelser er nødvendige for at pege på de vigtigste mulige problemstillinger, som kunne tages op. Målet er at få tydeliggjort, hvilke problemstillinger som tages op, men også at få tydeliggjort, hvilke problemstillinger, som ikke tages op - herom i afsnit 1.5.

1.2. Hvad er et politisk parti?

De fleste mennesker forstår umiddelbart, hvad der menes med ordet parti, hvis en person siger: "Jeg er medlem af partiet Venstre", eller: "Jeg skal til møde i partiet i aften". Denne umiddelbare forståelse er ingen selvfølge blandt samfundsforskere, hvilket ses tydeligt i en meget store uenighed om, hvordan begrebet parti skal defineres. Det virker nærmest, som om antallet af partidefinitioner er lig med, eller endog større, end antallet af partiforskere. Dette problem pegede Meyer på allerede i 1965 med en kommentar om, at "Her er tilsyneladende et eksempel på, at videnskaben gør *simplex* til *complex*." (1965: 9). Men det er nok værd at understrege ordet "tilsyneladende" i Meyers kommentar, for måske er det ikke så simpelt, hvad et politisk parti er, måske er virkeligheden faktisk kompleks? Tre forhold har især gjort definitionerne mange.

For det første at begrebet parti bruges som en samlebetegnelse for forskellige organisatoriske enheder. Hvis "Det konservative Folkeparti i Rødding kommune er imod beslutningen" kan der både være tale om, at det er den konservative partigruppe i Rødding Kommunalbestyrelse, som er imod, og det kan være den konservative vælgerforening i Rødding, som er imod - eller begge[6]. Dette, at begrebet parti bruges på

6. I amerikansk forskning bruges begrebet parti tilmed på tre forskellige objekter: partiet, som gruppen af folkevalgte, gruppen af medlemmer eller gruppen af vælgere. For en kritik af denne opdeling, se King, 1969: 114, note 8). Katz og Mair har forslået en anden tredeling: partiet, som gruppen af folkevalgte, gruppen af medlemmer og gruppen af ledere af landsorganisationen (1993: 594-601).

en måde, som i mange situationer ikke entydigt viser, hvad der sigtes til, er, som Poul Meyer peger på: "...så fast indarbejdet og volder så forholdsvis ringe besvær for den videnskabelige fremstilling at der ikke er nogen rimelig grund til at konstruere nogen teknisk terminologi, der anvender to forskellige betegnelser for de to forskellige begreber." (1965: 13). Denne konklusion følges også her, men med den tilføjelse, at forfattere så bør være opmærksomme på, om der med samlebegrebet "parti" opnåes præcision nok, og hvor det ikke er tilfældet, da at understrege, hvad der præcist menes med "parti".

For det andet har det bidraget til definitionsmangfoldigheden, at det kan være vanskeligt at lave en definition, som skaber en klar skillelinie mellem politiske partier og andre typer af organisationer, eksempelvis interesseorganisationer og forskellige typer af græsrodsbevægelser og folkelige bevægelser.

For det tredje har to forståelser af partibegrebet været udbredt i den offentlige debat og blandt partiforskere og har stået som modsætninger. På den ene side en liberal tradition, som peger på fælles anskuelser eller en ideologi, som det karakteristiske ved partier. Partierne blev i denne tradition opfattet, som - hvad Disraeli kaldte "organised opinion" - den organiserede anskuelse. Denne opfattelse er i Danmark personificeret ved den formulering (oprindelig formuleret af I. A. Hansen), som Viggo Hørup gjorde kendt: At befolkningen burde dele sig efter anskuelser. En anden formulering af denne opfattelse findes hos Edvard Brandes, som under en folketingsdebat i 1915 udtalte at:

> *"Man skaber aldrig et parti, undtagen at der er Politik bagved, Ideer bagved, et Program bagved, Formaal bagved, Ønsker og Drifter bagved - i Befolkningen, ikke i Partiet."*
>
> (citeret i Fog-Petersen, 1938: 9)

Overfor denne liberale tradition står en især marxistisk tradition, som peger på partiernes klassemæssige basis. Partierne ses som en afspejling af klassekonflikterne i samfundet, og der lægges således vægt på objektive kriterier - socialt klassetilhørsforhold - som afgørende for afgrænsningen af et parti (Duverger, 1951/64: xiv-xv; Meyer, 1965: 9-11, Rasmussen, 1971: 192-193).

Fælles for den liberale anskuelsestradition og den marxistiske klassetradition er, som Duverger understreger, at begge traditioner peger på et fælles karakteristika for alle de organisationer, som betragtes som partier: at de deltager i kampen om at opnå politisk magt:

".... the role of all these institutions is to win political power and exercise it."

(Duverger, 1951/64: xxiii)

Duverger tager altså udgangspunkt i den almindelige sprogbrug og udleder heraf en definition. Det er overraskende, at Panebianco på den baggrund skriver: "It is thus no accident that Duverger provides no definition of parties.....Duverger was probably aware that any "common sense" definitions.....would compromise the kind of organizational analysis that he proposed to make" (1988: 277, note 15). Det, Panebianco kalder *common sense* definitioner, er netop en sådan real definition, som Duverger fremkommer med. Panebianco opfatter altså tydeligvis ikke Duvergers formulering som en definition. Dette må siges at være en tvivlsom eller forkert vurdering, da Duvergers formulering faktisk er et klassisk eksempel på en real definition: En hypotese om den almindelig sprogbrug af et givet begreb - en hypotese, der kan underkastes undersøgelse og eventuel falsifikation (Bierstedt, 1959: 126f.).[7] Panebianco kan altså ikke tage Duverger til indtægt for sin - til gengæld helt korrekte - kritik af en række partidefinitioner. Duvergers definition lider faktisk af netop de svagheder, som Panebianco påpeger, hvilket vil fremgå af det følgende. Mange andre er fulgt i Duvergers fodspor i definitionen af partier:

7. Modsætningen til reale definitioner er en nominel definition, som er en forfatters frie valg af hvad han eller hun vil mene med et begreb. En nominel definition kan altså principielt vælges arbitrært (Bierstedt, 1959: 126f.). Bierstedts brug af begreberne nominelle og reale definitioner svarer til Næss' *regelgivende definisjoner* og *brugsmåtedefinisjoner* (1963: 61-71) og altså ikke til Hempels brug af begrebet real definition (Hempel, 1952/67: 6ff.). Hempels reale definitioner svarer derimod til Næss' begreb *Vesensdefinisjoner*, som er definitoner, der udtrykker kernen, det unikke - en ting/et fænomens væsen. (Næss, 1963: 67-71).

"A political party is an organized group, an association, oriented toward political goals, which attempts by its actions to maintain the status que or to change the existing social, economic and political conditions by means of influencing achievement or conquest of political power."

(Shell, 1962; citeret i Panebianco, 1989: 5)

"Parties as political organizations oriented to elections and aiming to hold office..."

(von Beyme, 1985: 13)

Havde Panebianco haft kendskab til dansk litteratur, ville han uden tvivl have tilføjet følgende definitioner:

".... organiserede grupper, hvis formål det er at få valgt det størst mulige antal medlemmer af de lokale og centrale folkerepræsentationer (herhjemme altså Folketinget) og derigennem bestemme karakteren af de beslutninger, som disse forsamlinger træffer."

(Meyer, 1965: 12)

".... et organ der bestræber sig på at vinde og bevare magtpositioner, som tillader det at påvirke fastsættelsen og fordelingen af værdier med gyldighed for et samfund."

(Rasmussen, 1971: 193)

Der er tre alvorlige problemer ved disse definitioner: To specifikke og et grundlæggende. For det første er der et problem i de definitioner, som definerer partier i forhold til, at partierne ville opnå magtpositioner eller påvirke den politiske magt (Duverger, Shell, Rasmussen). Problemet med at definere politiske partier i relation til politisk magt er - ud over magtbegrebets utallige og dybe laguner af uklarhed - at definitionen er for bred. En lang række interesseorganisationer og bevægelser vil falde indenfor definitionerne. For at få tilstrækkelig præcision må sådanne definitioner derfor tilføjes præciseringer, således som eksempelvis Rasmussen gør, ved at tilføje til sin definition, at der med magtpositioner i et demokrati menes mandater i Folketinget eller pladser i regeringen (1971: 193). Men selv herved udelukkes eksempelvis interesse-

organisationer ikke helt, da et af deres mål kan tænkes at være at få placeret repræsentanter i regeringen. Disse definitioner i relation til den politiske magt eller magtpositioner bliver altså for brede.

Omvendt bliver andre definitioner for snævre. Eksempelvis von Beyme, som forudsætter, at alle partier har som mål at opnå regeringsmagt. Det er yderst tvivlsomt, om dette er et særligt centralt, om overhovedet, et mål for alle partier. Et parti kan opstille kandidater til et valg - uden håb eller ønske om at kandidaterne opnår valg - men derimod alene for at gøre opmærksom på en konkret sag eller et konkret problem.

Hermed er det tredje og helt fundamentale punkt nået. Panebianco påpeger, at fælles for alle sådanne definitioner er, at de lider af, hvad Panebianco kalder den teleologiske fordom (1989: 4-6). Fælles for definitionerne er, at de alle tilskriver partierne - eller organet, gruppen, organisationen og institutionen, som er betegnelsen for partierne i de forskellige definitioner - ét bestemt mål. Denne påstand om ét mål for det enkelte parti eller for alle partier er yderst problematisk. Allerede Duverger gav eksempler på de yderst forskellige mål, partier kan have (1951/64: xxxv-xxxvi). Hvad angår påstanden om, at det enkelte parti har ét mål, tilføjer Panebianco, med henvisning til generel organisationsteori, at stort set ingen organisationer kan behandles som enhedsaktører, men derimod er internt uenige om organisationens mål, en uenighed som ofte fører til modstridende handlinger og politikker for organisationen. Hvad angår påstanden om, at partierne som helhed skulle have et fælles mål, eksempelvis regeringsmagten, har ikke mindst Sjøblom peget på meget forskellige målsætninger for forskellige partier (1968; 1978).

Den teleologiske fordom betyder altså, at forskerne starter med a priori og teoretisk at bortdefinere problemstillinger, som dels er interessante, dels kun kan afgøres empirisk, nemlig problemstillinger som:

- Om og i givet fald hvilke mål et politisk parti har for sin egen virksomhed?
- Hvorledes fastsættes i givet fald sådanne mål?
- Og hvem fastsætter dem?

Det virker altså som et yderst problematisk udgangspunkt at fastlægge en partidefinition ud fra en teleologisk vinkel - det vil sige ud fra en påstand om, at der er et bestemt mål, som altid er baggrunden for etableringen og organiseringen af et parti.

To af de definitioner, som ikke falder i den teleologiske grøft, er Sartoris såkaldte minimaldefinition og Mogens N. Pedersens definition:

> *"A party is any political group that presents at elections, and is capable of placing through elections, candidates for public office."*
>
> (Sartori, 1976: 64)

> *"....an organization - however loosely or strongly organized - which either presents or nominates candidates for public elections, or which, at least, has declared intention to do so."*
>
> (Pedersen, 1982: 5)

Begge disse defintioner tager udgangspunkt i partiernes egenartede aktiviteter og den tilhørende egenartede omgivelse: Partierne definieres ud fra *aktiviteten:* opstilling ved valg, men også ud fra, at aktiviteten foregår i en speciel *omgivelse - arena:* valgarenaen eller den elektorale arena, som det kaldes i fagterminologien. Hverken Sartoris eller Pedersens definitioner er imidlertid uproblematiske. Sartoris definition kan kritiseres for at være for snæver, da den kræver, at gruppen skal være i stand til at få valgt en kandidat, før der er tale om et parti. Pedersens definition kan derimod kritiseres for at være for bred, da der med formuleringen "....or at least declared intention to do so...." åbnes op store afgrænsningsproblemer. Hvilke kriterier skal opstilles for at afgøre, om der er udtrykt en intention om opstilling af kandidater ved et valg? Hvis eksempelvis to læserbrevsskribenter truer/lover at opstille en liste til et kommunalvalg, hvis ikke en bestemt skole bevares, er der så tale om et parti? Eller hvis Greenpeace truer/lover at opstille ved samme lokalvalg, hvis ikke en forurenende virksomhed lukkes? Fordelen ved Pedersens definition er, at nye eller "døende" gamle partier, som ikke har styrken til at opstille kandidater, falder inden for definitionens grænser, men problemet er til

gengæld, at grænserne bliver for uklare og flydende. En mere snæver definition vil desuden være mere operationaliserbar.

Der er i virkeligheden brug for en yderligere minimalisering af Sartori og Pedersens minimaldefinitioner. Panebianco opstiller desværre ikke selv en præcis formulering, hvilket er paradoksalt, da han faktisk opstiller kriterierne for en sådan definition. Det nærmeste, han kommer, er følgende formulering:

> *".... parties - like all other organisations - can be distinguished by referring to the specific environment in which they carry out a specific activity. Whatever other arenas they may share with other organizations, parties are the only organizations which operate in the electoral arena, which compete for votes. This allows us to distinguish them by an activity (tied to a specific environment) foreign to all other types of organizations, and allows us to leave open the question of their possible goals (given that the same acitivty can be motivated by different goals)."*
>
> (Panebianco, 1988: 5)

I den første sætning i citatet præciserer Panebianco, at der både er tale om en specifik arena og en specifik aktivitet. Men den anden og tredje sætning er langt mindre præcis, da Panebianco her siger, at det afgørende er aktiviteten: at konkurrere om stemmer (compete for votes), som så er bundet til en bestemt arena. Fra to definerende karakteristika, går Panebianco reelt til kun et definerende karakteristikon - aktiviteten: at konkurrere om stemmer. Problemet ved Panebiancos formulering er, at andre aktører på den elektorale arena også direkte engagerer sig i konkurrencen om stemmer, eksempelvis hvis en interesseorganisation har sin egen valgkampagne med henblik på at fremme eller modarbejde et eller flere partier, en eller flere kandidater eller et eller flere politiske synspunkter. Er der nogen forskel på et parti og en sådan interesseorganisation? Der vil kunne peges på sådanne forskelle[8], men frem for at have denne uklarhed og have behov for yderligere præcisering virker det som en bedre

8. Et svar kunne være, at forskellen selvfølgelig ligger i, at partiet søger at få stemmer til egen organisation, mens interesseorganisationer søger at få stemmer til en aktør uden for organisationen.

løsning - som Sartori og Pedersen gør - at tage udgangspunkt i aktiviteten: opstilling af kandidater, for på den elektorale arena er der ingen tvivl om, at kun en type organisation varetager denne aktivitet - og at disse organisationer netop er dem, som opfattes som politiske partier.

Tabel 1.2. Eksempler på partier og andre typer af organisationers aktiviteter på forskellige typer af arenaer.

		TYPE AF AKTIVITET	
		Opstilling af kandidater	Andre aktiviter
TYPE AF ARENA	Elektorale arena	Partier: - Opstilling af kandidater til lokale, nationale eller andre typer af offentlige valg. Andre organisationer: !!! Findes ikke !!!	Politiske partier: - Organisering og gennemførelse af valgkampe. - Kampagner omkring folkeafstemninger. Andre organisationer: - Deltagelse i valgkamp for at gavne/skade bestemt parti, kandidat eller politisk synspunkt.
	Andre arenaer	Partier: - Opstilling af kandidater til interne tillidsposter. - Opstilling af kandidater til brugerbestyrelser, menighedsråd o.l. Andre organisationer: - Opstilling af kandidater til interne tillidsposter. - Opstilling af kandidater til landsdækkende sammenslutninger, offentlige råd, nævn o.s.v.	Politiske partier: - Interne sociale aktiviteter. - Deltagelse i offentlig debat. - Uddannelsesaktiviteter. Andre organisationer: - Interne sociale aktiviteter. - Deltagelse i offentlig debat. - Uddannelsesaktiviteter.

Men det er ikke nok at pege på opstilling af kandidater, som det unikke for politiske partier. Det er også nødvendigt at pege på den specielle arena, hvor partierne gør dette, for på mange andre arenaer ses opstilling af kandidater i andre typer af organisationer, eksempelvis interesseorganisationernes opstilling af kandidater til egne tillidsposter eller poster i fællesorganisationer, offentlige råd og nævn osv. Det er altså nødvendigt

at fastholde Panebiancos første sætning med to definerende karakteristika, fordi partierne deler både aktiviteter og arenaer med andre typer af organisationer. Nødvendigheden af at tage udgangspunkt i to definerende kakteristika bliver tydelig ved at se på firefeltstabellen (tabel 1.2.) ovenfor.

Det ses af tabellen, at politiske partier deler en lang række aktiviter og arenaer (også den elektorale) med andre typer af organisationer, men ud over de aktiviteter og arenaer, som deles med andre typer af organisationer og aktører, så er det unikke for politiske partier, at de foretager opstilling af kandidater på den elektorale arena.

En konsekvent gennemførelse af Panebiancos tankegang leder altså logisk til, at Panebianco burde have formuleret sig lidt anderledes:

> Parties - like all other organisations - can be distinguished by referring to the specific *environment* in which they carry out a specific *activity*. Whatever other arenas or activities they may share with other organizations, parties are the only organizations which at the same time operate in the electoral arena, and which present candidates in that arena.
>
> (RBJ's ændringer/tilføjelser i forhold til Panebianco er understreget)

En mere kortfattet og fordansket udgave af dette fører til følgende definition:

> Et politisk parti er en organisation som, uanset hvilke andre aktiviteter og arenaer den deler med andre typer af organisationer, er unik ved - defineres ved - at den foretager aktiviteten: opstilling af kandidater på arenaen: nationale, lokale eller andre tilsvarende offentlige valg.

Eller endnu kortere:

> Et politisk parti er en organisation, som foretager opstilling af kandidater ved nationale, lokale eller andre typer af offentlige valg.

Hermed blev tilføjet endnu en definition til de utallige andre. Denne definition har især fire fordele i forhold til de øvrige definitioner, som er vist ovenfor. For det første er der tale om en åben definition, som ikke a priori fastsætter bestemte mål for politiske partier[9] (teleologiske fordomme undgås). Den anden fordel er, at der er tale om en enkel definition - med Sartoris ord en minimaldefinition (1976: 61), hvor organisationstypen: politisk parti, alene defineres ud fra organisationens tilstedeværelse på en bestemt arena og ved karakteren af organisationens aktivitet på denne arena. Den tredje fordel er at definitionen ligger så tæt på den almindeligt udbredte opfattelse af partier, at den er intuitiv og let forståelig. Den fjerde fordel er, at definitionen er meget let operationaliserbar - brugbar. Når emnet i denne afhandling er lokale partiorganisationer i Danmark, kan definitionen operationaliseres som: de organisationer, som opstiller kandidater til lokale, nationale eller andre offentlige valg, eller som er underafdelinger af organisationer, som foretager dette.

Definitionen er altså på en gang åben, enkel og præcis, letforståelig og let at anvende. Den opstillede definition er desuden på en gang en real og en nominal definition, for det kan med stor vægt hævdes, at det, som i almindelig sprogbrug opfattes som partier, netop er de organisationer, som ligger inden for grænserne af den opstillede definition. Og der er tale om en nominal definition, fordi der uanset om den (reale) hypotese kan bekræftes eller ej, vil blive taget udgangspunkt i denne opstillede definition i denne afhandling.

Den opstillede definition kan selvfølgelig kritiseres. Eksempelvis betyder dens enkelthed - som følger af, at det er en minimaldefinition - at definitionen ikke siger ret meget om de politiske partier. Svaret på dette kritikpunkt er, at ovenstående diskussion har vist, at mange af de tidligere foreslåede definitioner, netop ved at forsøge at sige mere om de politiske partier, afskærer undersøgelsen af en række interessante

9. Med den valgte definition tages der udgangspunkt i et bestemt middel: opstilling af kandiater. Dette middel er for nogle partier også et mål i sig selv, men for andre er det kun et middel til at nå andre mål, til opnåelse af de egentlige mål. Som eksempler på det sidste nævner Duverger den franske modstandsbevægelses parti efter krigen, hvor den elektorale kamp blot var et middel til at fremme visse åndelige og moralske værdier og kommunistisk partier, for hvem den elektorale kamp kun er en lille del af den samlede strategi for at erobre fuld kontrol med et samfund (1951/64: xxxvi).

spørgsmål.

Formålet med at definere er at "afgrænse, fastlægge et begrebs anvendelse" (Gyldendals Fremmedordbog, 1986:108), eller med andre ord at få fastlagt klare kriterier for, hvad der falder inden for et begreb, en kategori eller et fænomen, og hvad der falder udenfor. Den valgte definition gør netop dette ved at pege på det unikke (og kun det) for et politisk parti. Et parti kan nedprioritere eller helt opgive aktiviteter, som mange opfatter som centrale - eksempelvis uddannelse af kandidater, udarbejdelse af politikker, deltagelse i den offentlige debat, gennemførelse af valgkampagner - uden at partiet dermed ophører med at være et parti. Men i det øjeblik kandidatopstillingen på den elektorale arena ophører, ophører organisationen også med at være et parti og er i stedet blevet en græsrodsbevægelse, en folkelig bevægelse, en diskussionsklub eller noget helt fjerde eller femte.

Man kan synes, at det er en lang og besværlig diskussion, som blot fører til konklusionen om, at de politiske partier er den type af organisationer, som foretager opstilling af kandidater ved nationale, lokale eller andre typer af offentlige valg - det kunne en elev i syvende klasse have fortalt os, kunne man indvende. Men hele diskussionens udgangspunkt var netop de utallige definitioner, som viser, at det ikke er helt enkelt at definere, hvad der menes med begrebet politisk parti. Diskussionen ovenfor har yderligere fremhævet en række uklarheder, så denne begrebsmæssige gymnastikøvelse har altså været både nødvendig og frugtbar, selvom resultatet umiddelbart - bagefter - kan forekomme indlysende.

1.3. Hvorledes indgår de lokale partiorganisationer i de landsdækkende partiers struktur?

De landsdækkende politiske partiers organisatoriske struktur er grundlæggende ens, hvilket afspejler en tilpasning til dels den politisk-administrative opdeling i stat, amter og kommuner, dels valglovgivningens opdeling i valgkredse.[10] Dette giver den idealtypiske struktur med i alt fire niveauer, som ses i figur 1.1.

10. I Bille (1992) findes oversigter over de enkelte landsdækkende partiers organisatoriske struktur.

Figur 1.1. Idealtypisk organisationsskema over danske landsdækkende partier.

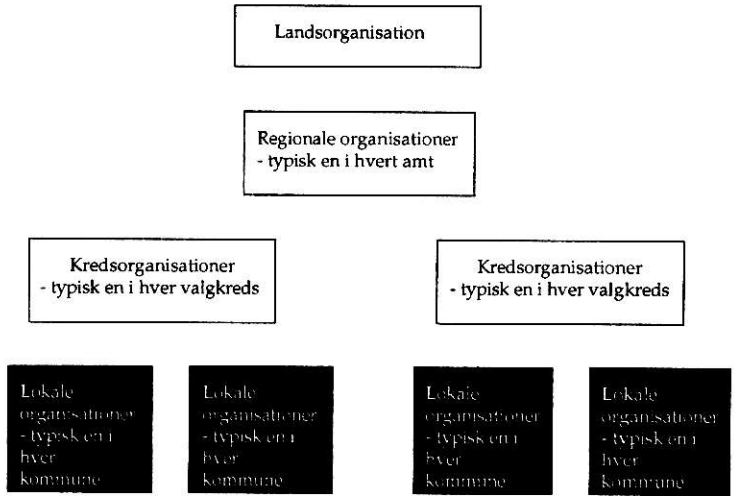

Den politisk-administrative struktur i Danmark med stat, amter og kommuner afspejles i partiernes tre niveauer: landsorganisationer, regionale organisationer og lokale organisationer.

Under landsorganisationen findes de regionale organisationer, som følger den politisk-administrative opdeling i amter og amtskredse.

De lokale organisationer findes inden for hver af landets 275 kommuner. I de mindre partier dækker hver lokal organisation typisk én kommune, i de mindste partier mere end en kommune. De større partier, og især Venstre og Socialdemokratiet, som har mange lokalorganisationer, har i mange tilfælde flere lokale organisationer i hver kommune (se tabel 1.3). I disse tilfælde findes så en paraplyorganisation for de lokale organisationer i kommunen, som udgør et femte organisatorisk niveau, skudt ind mellem de regionale og lokale organisationer.

Tabel 1.3. Antallet af lokale foreninger i de otte landsdækkende partier. 1995.

Parti	Antal lokale organisationer
Venstre	861
Socialdemokratiet	617
Det konservative Folkeparti	328
Det radikale Venstre	225
SF	209
Fremskridtspartiet	201
Kristeligt Folkeparti	146
Centrum-demokraterne	118

Imellem de lokale og regionale organisationer findes et fjerde organisatorisk niveau, som afspejler valglovgivningens inddelinger af landet i valgkredse.[11] Hver kreds består af en eller flere kommuner[12]. I de tilfælde, hvor kredsinddelingen falder sammen med én kommune, er den lokale organisation eller paraplyorganisationen samtidig kredsforening. I de tilfælde, hvor kredsen omfatter flere kommuner, findes en speciel kredsforening.

Som det fremgår af figur 1.1. kan de lokale organisationer betragtes som de laveste niveauer i et hierarki. Dette vil dog være en kortslutning, da der i alle partier er en høj grad af lokal autonomi. Det ses blandt andet ved indgåelsen af valgforbund i kommunerne og ved indgåelse af koalitionsaftaler ved fordeling af borgmester-, udvalgs- og andre poster i kommunalbestyrelserne, hvor der i begge tilfælde ses koalitioner på kryds og tværs af de koalitioner, som findes i landspolitikken.

Omvendt skal autonomien ikke overdrives. Landsorganisationerne kan i samtlige partier ekskludere lokalforeninger, som måtte afvige for meget fra landsorganisationens politiske linie og beslutninger. Dette er dog nogle regler, som yderst sjældent har været i anvendelse. Indflydelsen fra top til bund skal næppe findes i direkte direktiver, men snarere i form af argumenter om såvel politiske, som organisatoriske forhold via partiaviser, kurser, konferencer o.l.

11. Se Johansen, 1979; Tonsgaard, 1986 og Elklit, 1991b: 220 ff. for en gennemgang af den danske valglovgivning.

12. I de største kommuner: Århus, Ålborg, Odense, København og Frederiksberg er der flere kredse i kommunen og således flere kredsforeninger i hver kommune.

Påvirkningsforsøg, samarbejde, informationer, økonomiske ressourcer og ideer er blot nogle af de strømme, som går såvel vertikalt mellem, som horisontalt, langs de forskellige niveauer. Fokus i denne afhandling er utvetydigt på lokalorganisationerne og deres relationer til kommunalpolitikken. Horisontale kontakter og strømme behandles kun i ringe omfang. Af vertikale relationer er det især relationen til landsorganisationen, som undersøges, da denne spiller en rolle ikke mindst i forhold til kommunalvalgene, hvor der udgår forskellige former for hjælp, samt organisatoriske og politiske ideer fra landsorganisationerne. Regionale organisationer behandles stort set ikke, ligesom kredsorganisationerne primært har landspolitisk relevans og ikke spiller nogen stor rolle for kommunalpolitikken - bortset fra i det omfang, der lægges pres på en folketingspolitiker via kredsorganisationen, men selv i disse tilfælde vil presset ofte blive udøvet direkte på politikeren frem for via kredsorganisationen.

Det er altså aktiviteterne indenfor de enkelte *black boxes* i figur 1.1., samt lokalorganisationernes relationer til kommunalpolitikken, der undersøges.

1.4. Partiorganisationernes placering i den lokale politikskabelse.

Lokale partiorganisationers opbygning, aktiviteter og indflydelse opstår ikke i et tomrum. De lokale foreninger er påvirket af det omgivende miljø - omgivelserne: de lovgivningsmæssige og økonomiske omgivelser er nok de to mest centrale, men mange andre kunne tilføjes. Frem for at tale om, at partierne befinder sig i ét miljø, er det mere korrekt og præcist at tale om, at partierne binder sig i og er påvirket af en række miljøer. I den forbindelse skal yderligere to pointer fremhæves.

For det første tales der i det følgende bevidst om partiernes "omgivelser" og "miljøer", frem for "rammer". At tale eksempelvis om de økonomiske og mediemæssige omgivelser er mere omfattende end at tale om de økonomiske og mediemæssige rammer. "Rammer" giver associationer til noget begrænsende, mens "omgivelser" og "miljø" tydeliggør, at omgivelserne ikke blot er en begrænsning, men også indeholder en række muligheder. De lokale partiorganisationer skal altså forståes på baggrund af de begrænsninger og muligheder, de forskellige miljøer giver partierne.

For det andet er partierne nok den aktør i det lokale politiske system, som bedst kan påvirke sine omgivelser. Opleves eksempelvis en medlemstilbagegang, som undergraver de lokale partiorganisationers økonomi, kan der med hjælp fra partifæller i Folketinget etableres offentlige økonomiske støtteordninger. Hvis partiet har problemer med at komme til orde i den lokale presse, kan der, via partifæller i byrådet, etableres lokale direkte eller indirekte støtteordninger for trykning og distribution af partiaviser, pjecer o.l., eller der kan etableres en kommunalt støttet lokalradio, som giver plads til partierne. Partiernes mulighed for at påvirke deres omgivelser skal selvfølgelig ikke overdrives - og kan i sidste ende kun afgøres empirisk; men det er værd at have i baghovedet, at den enkelte vælgerforening ofte vil have langt bedre mulighed for at påvirke sine omgivelser end mange andre af aktørerne på den lokalpolitiske arena: den enkelte borger, journalist, virksomhed, fagforening.

Oversigten i figur 1.2. over centrale lokale aktører i den lokale politikskabelse giver et meget simpelt billede af den lokale beslutningsproces. Ud over den direkte indflydelse, som Folketinget, EU og kommunalbestyrelsen har på den førte kommunalpolitik, er de øvrige aktører primært nødt til at forsøge at påvirke indirekte - og primært gennem at påvirke kommunalbestyrelsen, eventuelt via eller sammen med andre aktører. Eksempelvis er medierne en aktør, som benyttes af stort set alle aktører for at påvirke kommunalbestyrelsen direkte eller inddirekte ved, via medierne, at få vælgerne eller partiorganisationerne til at lægge pres på kommunalpolitikerne. Blot et kort blik på oversigten gør det klart, at der er utallige direkte og indirekte net af påvirkningskanaler til at påvirke de kommunalpolitiske beslutninger, som primært vil gå til - men også gå fra - kommunalbestyrelsen eller dele af kommunalbestyrelsen. Et lille udpluk:

Virksomheder/Vælgere/Partiorganisationer → Forvaltning → Kommunalbestyrelse
Virksomheder/Vælgere/Partiorganisationer → Medier → Kommunalbestyrelse
Virksomheder/Vælgere/Partiorganisationer → Kommunalbestyrelse
Kommunalbestyrelse → Medier → Vælgere
Kommunalbestyrelse → Forvaltning → Medier → Vælgere

Alene her er listet 11 kanaler, og utallige flere kunne tilføjes. Hertil kommer, at flere af de nævnte aktører er kollektiver, som består af enkeltindivider, som hver især kan agere, tage selvstændige initiativer og eventuelt skabe interne konflikter i deres organisation. Det er altså tvivlsomt at behandle aktørerne som enhedsaktører.

Gennemgangen viser, at en forståelse af blot en enkelt kommunalpolitisk beslutning kan være en meget kompliceret affære - men den behøver jo på den anden side ikke være det. Kompleksiteten af lokale beslutningsprocesser og dens betydning for undersøgelsen af de lokale partiorganisationer, vil blive diskuteret nærmere i afsnit 1.5.

Figur 1.2. Oversigt over vigtige aktører for den lokale politikskabelse.

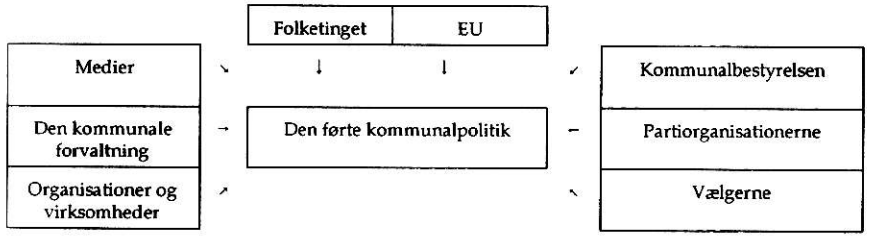

1.5. En afhandlingsspecifik, generel problemstilling, ni specifikke problemer og indholdsoversigt

Efter begrebsafklaringen og udarbejdelsen af et par "landkort" kan opmærksomheden igen rettes imod formuleringen af problemstillinger.

I forhold til figur 1.1. blev det allerede ovenfor understreget, at fokus er på de lokale organisationer og deres relationer til kommunalpolitikken. Den generelle problemstilling kan således formuleres som:

En empirisk undersøgelse af lokale partiorganisationers interne organisering og aktiviteter og deres betydning for kommunalpolitikken.

Problemstillingens første del er primært beskrivende og har til formål at undersøge og beskrive de lokale partiorganisationers interne organisering og aktiviteter. Beskrivelsen sker i to omgange, som tager udgangspunkt i en sondring mellem lokalorganisationer under valgkampe og lokalorganisationerne mellem valgkampe og som afspejler, at lokalorganisationernes betydning for kommunalpolitikken dels sker (eller muligvis sker) under valgkampene gennem partiernes indsats og indsatsens betydning for valgresultatet, dels sker (eller muligvis sker) gennem det daglige arbejde og de påvirkningsforsøg, som gøres mellem valgene i forhold til partiets kommunalpolitikere, den samlede kommunalbestyrelse eller andre aktører.

Efter en gennemgang i kapitel 2 af den historiske udvikling af de lokale partiorganisationer undersøges i kapitlerne 3-7 organiseringen og aktiviteter i forbindelse med kommunalvalget i 1993, mens kapitlerne 9-11 undersøger organiseringen og aktiviteterne i "fredstid" - når de lokale partiorganisationer ikke fører valgkamp.

I kapitel 3 behandles den opgave, som - jævnfør partidefinitionen ovenfor - er central for de lokale partiorganisationer: Opstillingen af kandidater. I forbindelse med kommunalvalget i 1993 var der en forholdvis stor offentlig opmærksomhed omkring de faldende kandidattal, som har kunnet observeres siden kommunalreformen, og de lokale partiorganisationers angivelige problemer med at rekruttere kandidater. Problemstillingen i kapitel 3 er:

at diskutere og analysere årsagerne til det faldende kandidattal ved danske kommunalvalg

Kapitel 4 tager andre aspekter af kandidatrekrutteringen op, eksempelvis hvordan partimedlemmerne og borgerne inddrages i kandidatudvælgelsen og beskriver desuden, hvordan kandidaterne uddannes, i hvilket omfang lokalorganisationer udarbejder politiske valgprogrammer, og hvorledes valgprogrammerne bliver til. Problemstillingen i kapitel 4 er:

at beskrive partiorganisationernes forberedelse til den kommunale valgkamp

I kapitel 5 skiftes fokus fra forberedelserne til selve valgkampagnerne, de enkelte lokalorganisationers indsats af ressourcer og organiseringen af indsatsen undersøges. Problemstillingen i kapitel 5 er:

at beskrive partiorganisationernes indsats af ressourcer i den kommunale valgkamp og hvorledes valgkampen organiseres

I kapitel 6 redegøres for de forskellige valgkampsmetoder, som kan tages i anvendelse under et kommunalvalg. Anvendelsen og intensiteten af metoderne undersøges. Problemstillingen i kapitel 6 er:

at beskrive partiorganisationernes valgkampagner

I kapitel 7 kobles de faktiske valgresultater med partiorganisationernes indsats, og det undersøges, i hvilket omfang indsatsen påvirker resultatet. Problemstillingen i kapitel 7 er:

at analysere effekten på valgresultatet af partiorganisationernes valgkampagner

Kapitel 8 beskriver partiernes medlemsudvikling siden 2. Verdenskrig. Årsagerne til medlemstilbagegangen diskuteres og mulige løsninger vurderes. Problemstillingen i kapitel 8 er:

at redegøre for udviklingen i partiernes medlemstal og diskutere årsagerne til medlemstilbagegangen og eventuelle løsninger

Kapitel 9 tegner et portræt af de lokale partiorganisationers formænd. Deres sociale og organisatoriske baggrund beskrives, og deres holdninger til ledelse af en frivillig organisation analyseres. Problemstillingen i kapitel 9 er:

at redegøre for de lokale partiorganisationers formænds sociale og organisatoriske baggrund og analysere deres holdninger til ledelse af en frivillig organisation

Kapitel 10 beskriver og analyserer aktiviteter i de lokale partiorganisationer mellem valgkampene, herunder deres forsøg på at påvirke beslutningerne i kommunalbestyrelsen og deres kontakter til andre lokalpolitiske aktører. Mens kapitlerne 3-7 primært ser på kommunalvaget i 1993, sammenlignes der i kapitel 10 mellem 1982 og 1995 ud fra 1982- og 1995-undersøgelserne (se nedenfor afsnit 1.6.). Problemstillingen i kapitel 10 er:

at beskrive og analysere aktiviteterne i partiorganisationer mellem valgene, herunder deres forsøg på at påvirke kommunalbestyrelsernes beslutninger

I kapitel 11 tages et klassisk spørgsmål i partiforskningen op, nemlig spørgsmålet om partimedlemmers og aktivisters politiske holdninger sammenlignet med vælgere og politikere. Problemstillingen for kapitel 11 er:

at beskrive og analysere de politiske holdninger blandt formændene for de lokale partiorganisationer i sammenligning med vælgere og politikere

I det afsluttende kapitel 12 diskuteres de lokale partiorganisationers fremtid og de udfordringer, som de lokale partiorganisationer står over for.

1.6. Undersøgelsens kilder

Ud over forskellige former for offentlig tilgængelig statistik, samt faglitteraturen og øvrige tilgængelige skriftlige kilder, er der tre centrale datasæt, som benyttes i denne afhandling.

For det første 1982-undersøgelsen, som var en spørgeskemaundersøgelse, som blev gennemført i forbindelse med forskningsprojektet *Statslig styring, lokalsamfund og*

kommunalpolitik. Fokus i projektet var især styringsmæssige spørgsmål og forholdet stat-kommune, men en række spørgsmål var rettet imod lokalorganisationernes interne liv. I 40 repræsentativt udvalgte kommuner blev i alt 520 spørgeskemaer udsendt til samtlige lokale partiorganisationer. 313 respondenter svarede, hvilket giver en besvarelsesprocent på cirka 60 (Madsen, Schou & Villadsen, 1985).

For det andet benyttes 1993-undersøgelsen, en spørgeskemaundersøgelse, som inden for *Det kommunale Lederskab* blev gennemført umiddelbart efter kommunalvalget i 1993 og som omhandlede partiorganisationernes indsats under valgkampen.

Inden for projektet arbejdes med et grundudvalg på 72 kommuner, som er udvalgt, så der så vidt muligt er tale om et repræsentativt udvalg af landets kommuner (Hedegaard & Rieper, 1994). I 1993-undersøgelsen udsendtes spørgeskemaer til samtlige partiorganisationer, som opstillede til kommunalvalget i de 72 kommuner. For de landsdækkende partier - Socialdemokratiet og Venstre - som har mere end én forening i en kommune, blev spørgeskemaet sendt til fællesorganisationen i kommunen, da målet var at få et billede af den samlede indsats i kommunen, og da det vurderedes at være en bedre metode at bede fællesorganisationen svare, end at bede de enkelte foreninger redegøre for deres egen indsats. Forudsætningen var, at der alligevel oftest sker en koordinering af indsatsen i hver kommune, og at det vil give et mere præcist billede at bede fællesorganisationen svare for partiets indsats i hele kommunen, end at bede de enkelte kommuner udskille deres specielle indsats. Problemet med det sidste er dels, at fælles aktiviteter ville kunne blive medtalt flere gange, dels at frafald fra enkelte foreninger vil umuliggøre en sammentælling af partiets indsats i hele kommunen og dermed umuliggøre sammenligning med de partier, som kun har en forening i hver kommune. Af de ialt 577 partiorganisationer svarede 412, hvilket giver en svarprocent på cirka 71 pct. (Elklit, Buch Jensen & Kjær, 1995).

For det tredje inddrages 1995-undersøgelsen, som var en spørgeskemaundersøgelse med samtlige partiorganisationer i de 72 kommuner og som omhandlede organisationernes aktiviteter mellem kommunalvalgene, kontakter til kommunalpolitikere o.s.v. Af hensyn til sammenligneligheden med 1982-undersøgelsen blev spørgeskemaerne i denne undersøgelse også udsendt til lokale organisationer i de

partier, som har mere end én organisationer i nogle kommuner - altså ikke til en eventuel fællesorganisation, som i 1993-undersøgelsen. Antallet af respondenter er derfor større - 945, hvoraf 606 har svaret, hvilket giver en svarprocent på cirka 64 pct.

Ud over de tre spørgeskemaundersøgelser inddrages resultaterne fra de case-studier, der i forbindelse med Det kommunale Lederskab blev gennemført under kommunalvalget i 1993. Der er dog ikke foretaget nye analyser af de mere end 70 personlige interview, som blev gennemført med de valgkampsansvarlige i de ni udvalgte kommuner, eller af de avisarkiver, som blev opbygget. Der tages altså alene udgangspunkt i resultaterne, således som de er formidlet i bogen *Kampen om Kommunen* (Elklit & Pedersen, 1995).

For en del af spørgsmålene i 1995-undersøgelsen er disse gentaget i en spørgeskemaundersøgelse med samtlige kommunalpolitikere i de 72 kommuner, samt samtlige 275 borgmestre i landets kommuner. Undersøgelsen blev gennemført i 1995, ved udsendelse af spørgeskemaer til 1440 politikere, hvoraf 1070 - 74,3 procent - svarede (Anderson, Berg og Mouritzen, 1996). Enkelte spørgsmål herfra er også inddraget i analysen.

Kapitel 2

Historisk oversigt

Som nævnt i kapitel 1 påvirkes lokale partiorganisationer af en række miljøer eller omgivelser. Disse omgivelser er dynamiske størrelser, som forandres over tid. En forståelse af lokale partiorganisationers opbygning, aktiviteter og indflydelse, må derfor tage udgangspunkt i den historiske baggrund eller med andre ord: de forskellige omgivelser, som har haft betydning for, hvordan de lokale partiorganisationer ser ud i dag. En beskrivelse af den historiske baggrund vil også kunne tydeliggøre, hvilke omgivelser, som især har betydning for partiernes opbygning, aktiviter og indflydelse i dag.

Den historiske udvikling skal ikke blot gennemgås for beskrivelsens egen skyld, hvilket i sig selv er grund nok, men også for at sammenholde den danske udvikling med udviklingen i andre vestlige demokratier. Dette gøres ved at diskutere forskelle og ligheder mellem en af de nyeste samlede beskrivelser af den historiske udvikling af de europæiske partier (Katz & Mair, 1995) og den faktiske udvikling i Danmark.

I dette kapitel redegøres i afsnit 2.1 for Katz & Mairs teori om de politiske partiers udvikling. I afsnit 2.2 redegøres for fremvæksten og udviklingen af lokale parti-organisationer fra midten af af 1800-tallet frem til nutiden. En sådan beskrivelse vil nødvendigvis også blive en beskrivelse af de landsdækkende partiers udvikling og det nationale partisystems udvikling. I afsnit 2.3 diskuteres forskelle og ligheder mellem den danske virkelighed og Katz & Mairs teori.

2.1. En "Grand History"

I Katz og Mairs artikel "The Cartel Party Model" (1995) beskrives, hvad man kan kalde

en "Grand History" for de politiske partier, altså en såkaldt stor fortælling, som forsøger at indfange de store træk i en historisk udvikling, uden at gå ind i en detaljeret beskrivelse af det historiske udviklingsforløb. Katz og Mair beskriver partiernes organisatoriske udvikling gennem de seneste 150 år. Partiernes udvikling er, ifølge Katz og Mair, især påvirket af udviklingen i forholdet mellem stat, civilsamfund og partierne. Udviklingen i dette forhold afspejler skiftende opfattelser af demokratiet. Katz og Mair opdeler udviklingen i fire perioder, hvor den sidste er en model for partierne i dag eller i morgen. Da dette kapitel ser på den historiske udvikling, behandles i det følgende kun de tre første perioder, mens Katz og Mairs sidste model tages op i kapitel 12.

I den første periode, der gennemløbes i slutningen af 1800-tallet og begyndelsen af 1900-tallet, eksisterede partierne stort set ikke som organisationer. Valgretten var begrænset, med indtægts- og formuekrav, så meget små dele af befolkningen havde mulighed for at deltage i valgene. Store befolkningsgrupper var udelukket fra såvel de politisk relevante miljøer i civilsamfundet, som fra statsapparatet.

Figur 2.1. Partier som sammenfald mellem civilsamfundet og staten.

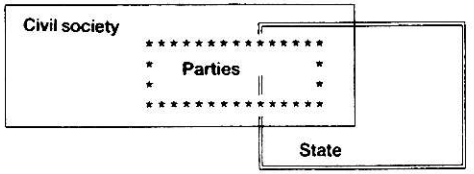

Kilde: Katz & Mair, 1995: 10

Partiernes var løse netværk af politikerne, de ledende folk i hovedstæderne og i lokalsamfundene, og disse ledende folk var i stor grad de samme folk, som udgjorde

statsapparatet eller var statens lokale repræsentanter. Var der ikke tale om direkte personsammenfald, var der alternativt tale om et tæt kobling via familiebånd eller interessefællesskab. Afgørende for succes ved valgene var personlige forbindelser, og hvad Katz og Mair kalder lokal status. Partierne bestod altså primært af folk, som befandt sig i overlappet mellem det civile samfund og staten, således som det ses i figur 2.1. ovenfor.

Politikerne var i denne periode ubundet af partierne og af vælgerne, de var de fritstillede repræsentanter - *trustees* - således, som den engelske konservative filosof og politiker Edmund Burke beskrev dem allerede i 1770'erne[1]. Demokratiopfattelsen var altså i den første periode klassisk elitistisk.

Den anden periode - og de følgende perioder - tidsfæstes ikke præcist af Katz og Mair.[2] I denne periode udvides vælgerkorpset til efterhånden at omfatte hele den voksne befolkning. Forsøgene på at hindre den faglige og politiske organisering af arbejderklassen mindskes eller indstilles helt. Den politisk relevante del af civilsamfundet voksede kraftigt. I takt med dette og den voksende statslige administration og de stadig flere opgaver, som staten pålægges at løse, forsvinder det klare overlap mellem bestemte grupper i civilsamfundet, de offentligt ansatte og de politiske partier. Staten og civilsamfundet glider med andre ord fra hinanden, og partierne fungerer nu ikke som en integreret del af forholdet mellem stat og civilsamfund, men i stedet som et mere selvstændigt bindeled, således som det ses i figur 2.2.

1 En klassisk udtalelse findes i Burkes tale til hans egne vælgere i Bristol, hvor han fastslår, at en politiker ikke er bundet af sine vælgere: "....parliament is a deliberative assembly of one nation, with one interest, that of the whole - where not local prejudices ought to guide, but the generel good..... You choose a member, indeed; but when you have chosen him he is not a member of Bristol, but he is a member of Parliament." (1774: 110). For en diskussion af repræsentationsbegrebet se Pitkin (1967), om Burkes opfattelse, se specielt pp. 168-189.

2 Hvilket dog formentligt også er svært at gøre præcist, da der vil være forskelle mellem landene, alt efter tidspunktet for industrialisering, medieudvikling og andre af de forhold, som ifølge Katz og Mair spiller ind.

Figur 2.2. Partier som bindeled mellem civilsamfundet og staten.

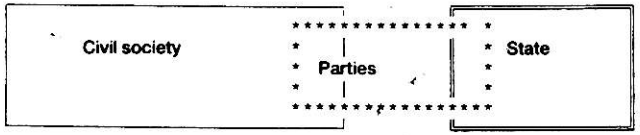

Kilde: Katz & Mair, 1995: 11

Som følge af disse udviklingstræk udvikles en helt ny type parti: massepartiet. De socialdemokratiske partier er prototypen på denne nye partiform. Partiets indflydelse på den enkelte parlamentariker blev øget. Parlamentarikeren skiftede fra "trustee"-rollen til "delegate"-rollen; fra at være en fritstillet enkelperson, som søger nationens (eller elitens) bedste til at være en udsending for partiet, som søger at fremme en afgrænset gruppes forhold, og som må stå til regnskab overfor organisationen. Hvor partier i den første periode havde været illegitime, var de nu fuldt legitime aktører. Partidisciplin var ikke længere et skældsord, men noget accepteret og noget centralt i måden, arbejdet i parlamenterne foregik på. Demokratiet antog en mindre topstyret karakter, hvor muligheden for at opnå valg blev afhængigt af evnen til at varetage medlemmernes interesse - og medlemmernes perception af denne evne.

Massepartiet kompenserede kvantitativt med mange aktivister, for de gamle partiers kvalitative styrke: politikernes forbindelser og netværk. Massepartierne opstod uden for parlamenterne, og var altså i Duvergers terminologi: extra-parlamentariske partier, i modsætning til de ældre partier, som tog udgangspunkt i parlamenterne. Massepartierne opnåede snart repræsentation i parlamenterne, men fastholdt forankringen uden for parlamenterne. De ældre partier måtte reagere på det kraftigt

udvidede vælgerkorps, men kunne ikke fuldstændigt følge masseparti modellen, da de befolkningsgrupper, disse partier repræsenterede, var små og ofte både relativt og absolut i tilbagegang.

Løsningen for disse partier blev derfor hurtigt at skifte til den tredje periode og den tredje partimodel: *catch-all* modellen. Partierne etablerede medlemsorganisationer, lig de socialdemokratiske partier, men appellerede ikke til en bestemt befolkningsgruppe. Partierne forsøgte tværtimod at blive partier for hele befolkningen: Folkepartier. En anden skillelinje, mellem de primært socialdemokratiske massepartier og de borgerlige *catch-all* partier, var, at de borgerlige partier fastholdt parlamentarikernes uafhængighed af den extra-parlamentariske organisation. Økonomiske, demografiske, sociale og mediemæssige udviklingstendenser undergravede samtidigt de klassemæssigt forankrede masse-partier (Kirchheim, 1966, Einhorn & Logue, 1988). I takt med at de klassemæssige skillelinjer undergravedes/udviskedes, og nye klasser opstod, ændrede også de socialdemokratiske massepartier strategi i retning af *catch-all* modellen.

Figur 2.3. Partier som forhandlere mellem civilsamfundet og staten.

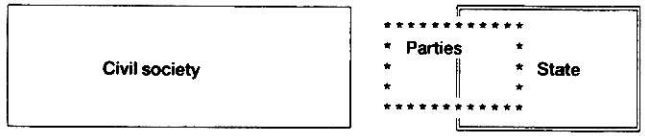

Kilde: Katz & Mair, 1995: 11

Den tredje periode var altså karakteriseret ved en konvergens mellem partierne imod en fælles organisatorisk og strategisk model: *catch-all* modellen, som ikke mindst tog de nye massekommunikationsmidler: Radio og TV, i brug i kampen om vælgerne. Partierne løsnede båndene til civilsamfundet og fungerer som forhandlere mellem en stor offentlig sektor og civilsamfundet. På sin vis en tilbagevenden til den mere fritstillede politiker fra den første periode, men nu som en enhed af politikere - det fritstillede parti, som forsøger at formulere en politik for hele befolkningen og ikke den mere snævre interessevaretagelse for en specifik social gruppe eller klasse, som var karakteristisk for masse-partiet.

Denne udvikling afspejler også en forandret demokratiopfattelse i retning af den klassiske pluralismes opfattelse af partierne som uafhængige dommere i kampen mellem de forskellige mere eller mindre organiserede interesser i samfundet. (Truman, 1951, Dahl, 1956). Med denne model er Katz og Mair fremme ved slutningen af 1960'erne og begyndelsen af 1970'erne.

Katz og Mair's Grand History er på ingen måde det første forsøg på at sammenfatte de politiske partiers udvikling. Tilsvarende forsøg findes i Duvergers klassiske analyser (1951/64), i Rokkans frysningstese (Lipset og Rokkan, 1967), og i mere moderne udgaver, som eksempelvis hos von Beyme (1989) og Panebianco (1988). Katz og Mairs er en af de seneste sammenfatninger og fremstår som en udmærket opsummering af, hvorledes de fleste partiforskere anno 1995 opfatter de politiske partiers udvikling i de seneste 150 år[3]. Det er vigtigt at understrege, at Katz og Mair's analyser har karakter af en idealtypisk fremstilling, altså en fremstilling, som fremhæver de grundliggende træk og de vigtigst faktorer, som påvirker et fænomen, men som ikke er en påstand om en præcis og fuldstændig beskrivelse af virkeligheden i alle de vestlige demokratier. Uden at Katz og Mair selv eksplicit bruger dette begreb, kan man altså betragte deres fremstilling som en klassisk Webersk idealtype. Formålet med idealtypen er at anvende

3. Dette gælder i hvert fald de første tre perioder. Der er større uenighed om tolkningen af udviklingen i den fjerde periode i 1980'erne, 1990'erne og i fremtiden. Dette er af mindre betydning, da redegørelsen og diskussionen i dette kapitel fokuserer på udviklingen frem til og med 1970'erne. Den fjerde periode og model - kartel partiet - tages op i kapitel 12.

den som et sammenligningsgrundlag, som den faktiske udvikling kan holdes op imod. Dette vil blive gjort i det følgende, hvor to spørgsmål tages op: Hvorledes passer Katz og Mair's idealtypiske model med udviklingen af de danske politiske partier? Og hvilken rolle spiller de lokale partiorganisationer i udviklingen? Disse to spørgsmål vil blive forfulgt i det følgende, hvor der gives en beskrivelse af de danske politiske partiers udvikling. Kapitlet afsluttes med en diskussion af, hvorledes den danske udvikling passer med Katz og Mair's idealtypiske beskrivelse.

2.2. Fremvæksten og udviklingen af lokale partiorganisationer

2.2.1. *Anvendte kilder*

Den begrænsede politologiske faglitteratur om de politiske partier, og endnu mere begrænsede litteratur om de lokale partiorganisationer, er ikke mindst et problem, når den historiske udvikling ønskes belyst. Dette opvejes heldigvis af, at en historisk beskrivelse og analyse af lokale partiorganisationer er et emne, som ligger på grænsen mellem fagene historie og statskundskab. Det er derfor muligt at trække på en del historisk faglitteratur, som direkte eller indirekte omhandler de lokale partiorganisationer. Herudover benyttes især de politiske partiers egne partihistorier, som dog i meget høj grad beskæftiger sig med den nationale udvikling, eller udtrykt mere præcist: hvad der foregår på Christiansborg og omegn. Ydermere må disse kilder bruges varsomt, da der netop er tale om en beskrivelse, som i en vis forstand er skrevet af aktøren selv. Partihistorierne må behandles med samme skepsis, som eksempelvis selvbiografier skrevet af politikere.

2.2.2. *Urdemokratiet og den pre-demokratiske baggrund*

"Et politisk parti er en organisation, som foretager opstilling af kandidater ved nationale, lokale eller andre typer af offentlige valg". Således lød den overordnede definition af politiske partier. Med udgangspunkt i denne definition er det åbenbart, at valgene er de moderne politiske partiers *genesis*. Partierne opstår i kampen for

demokratiet og demokratiske valg eller udvikles efter indførelsen af demokratiske valg. Fremvæksten af de danske politiske partier og lokale partiorganisationer skal altså søges i eller omkring de første demokratiske valg. Tages dette helt bogstavlig, ender man faktisk, og måske lidt overraskende, i det danske såkaldte urdemokrati

Det danske urdemokrati var perioden fra ca. år 1.000 til 1.200, hvor der eksisterede et demokrati, som på mange punkter mindede om det klassiske græske demokrati. Den voksne mandlige befolkning med eget bo afgjorde, på de lokale herredsting eller på et af de tre landstingssteder i Lund, Ringsted og Viborg, vigtige beslutninger, domstvister og skattespørgsmål (Ross, 1980: 58-6, Andersen, 1944: 7-11). Da urdemokratiet efterhånden afvikledes og definitivt blev afløst af enevælden i 1660, er de partidannelser, som uden tvivl fandtes i urdemokratiet, uden betydning for de moderne politiske partiers udvikling. Under enevælden blev lokale forhold styret af kongens lokale repræsentanter; på landet: politimestre, provster, præster og amtmænd; i byerne: magistrater, politimestre osv. Der var altså tale om et centralt styret system, uden demokratiske elementer, men med visse rådgivende elementer. De sidste fandtes næsten udelukkende i byerne, i form af såkaldte eligerede borgere, rådstueforsamlinger og diverse kommissioner (Christensen, 1991: 13-15). Det lokale politiske systems primære funktion var altså blot iværksættelse og gennemførelse af kongens beslutninger. Beslutningerne var især om det militære forsvar, vedligeholdelse af veje, men også spørgsmål vedrørende fattige, sundhed og senere etablering af skoleundervisning.

De første spirer til de moderne politiske partier skal søges i enevældens sammenbrudsår i begyndelsen af 1800-tallet. I 1820'erne og 1830'erne kom enevælden under pres blandt andet, og ikke mindst, på grund af den demokratiske udvikling i Tyskland og Frankrig. Også kapacitetsproblemer med at håndtere de stadig flere opgaver, som blev løst af staten, medførte et pres for et systemskifte. I to anordninger fra 1831 etableredes stænderforsamlingerne, ligesom anordningerne lagde op til en nyordning af de lokale forhold. Økonomisk fremgang efter en langvarig landbrugskrise skabte også et godt klima for reformer (Christensen, 1991: 15-16). En række love fra 1837-41 øgede den lokale autonomi, og med grundloven af 1849 blev lokalt selvstyre grundlovsfæstet, dog med en temmeligt uklar paragraf, som har overlevet diverse

grundlovsændringer og står næsten uforandret i den nu gældende grundlov som § 87: "Kommunernes ret til under statens tilsyn selvstændigt at styre deres anliggender ordnes ved lov.".

2.2.3. *Efter grundloven af 1849*: 1849-1905

Med grundloven kom de første demokratiske nationale og lokale valg. Selvfølgelig ikke demokratiske i moderne forstand - unge, kvinder og fattige havde eksempelvis ingen stemmeret. Den begrænsede valgret, og census-betingelserne, om bestemte økonomiske og skattemæssige vilkår for valgret og valgbarhed, sikrede de velhavende borgere flertallet i de nye demokratiske forsamlinger. Først i 1915 blev den almindelige valgret indført[4]. I det følgende ses der først på udviklingen i Rigsdagen og derefter på udviklingen ude i landet.

2.2.3.1. *Udviklingen i Rigsdagen*

Det er karakteristisk, at de mange love som etablerede det nationale og lokale demokrati slet ikke omtalte politiske partier. Således var (og er) partier ikke nævnt i den danske forfatning. Både i Danmark og i udlandet var der en klar negativ holdning til politiske partier. Partierne blev opfattet som et fremmedelement i et demokrati. Demokratiet handlede om individers valg af individer. Med Thorsens ord var partibegrebet mistænkt og blev forbundet med stændertidens opdeling af folket og deres repræsentanter efter stand. Folketingets formand greb ind og irettesatte helt frem til 1860'erne folketingets medlemmer, hvis de talte om deres eller andres parti. Folketingsmedlemmernes løsning var at bruge vendinger som "Jeg og mine venner" eller "Jeg og ligesindede kolleger" (Thorsen, 1953: 30; Thorsen, 1950: 193ff.). Irettesættelserne, og løsningerne herpå, viser med al tydelighed, at dannelsen af partierne allerede var igang i det danske parlaments første år.

Partierne kan faktisk spores allerede i den grundlovsgivende forsamling, hvor afstemningsmønstrene viser, at der hurtigt udkrystaliserede sig grupper af ligesindede,

4. Se Svensson (1993) for en kort og god oversigt over den danske demokratisering.

som ofte stemte sammen (Nannestand, 1972). I mellemtiden førte den politiske udvikling i parlamentet til en stadig fastere gruppedannelse i parlamentet. Bondevennerne og Højre på hver sin fløj og med de Nationalliberale i en midterposistion. Der var ikke tale om en formel organisering, men gruppedannelser indgik som naturlige betegnelser i den politiske debat og var uden tvivl mindst lige så tydelige i afstemningsmønstrene, som det var tilfældet i den grundlovsgivende forsamling.[5] Modviljen mod partiinstitutionen, samt dårlige kontorforhold på Christiansborg, betød, at de politiske grupper især mødtes i de politiske klubber, som holdt til uden for Christianborg på hoteller, gæstgivergårde og lignende steder. Klubberne var dog temmeligt åbne, med både mulighed for deltagelse i flere klubber og for skift fra en klub til en anden (Thorsen, 1950: 208-211).

Efter den reviderede grundlovs vedtagelse i 1866 tog konflikten om indførelse af et parlamentarisk system til, altså uenighed om hvorvidt regeringen skulle være i overensstemmelse med parlamentet, og hvad der i givet fald skulle ske ved en uoverensstemmelse. Grundloven nævnte ikke parlamentarismen, og Kongen benyttede sin ret til frit at udpege Statsministeren og regeringen. Som en direkte udløber af endnu en regeringsdannelse i 1870 uden indflydelse til flertallet i Folketinget, dannede dette flertal en formel gruppe, *Det forenende Venstre*, med vedtægter, politisk program og officielle udtalelser (Elklit, 1978: 5). Modparten *Højre*, som stod på Kongens side, eller måske rettere, som Kongen bakkede op, var endnu nogle år om at etablere en formel gruppe i parlamentet. Først i 1875/76 førte afsmitningen fra Venstre, og den fortsatte hårde konflikt om parlamentarismen, til dannelsen af en formel højregruppe ved sammenlægning af en række mindre og mere uformelle grupper (Elklit, 1978: 9), eksempelvis det såkaldte *Mellemparti*, som er beskrevet i Friborg Hansen (1971).

2.2.3.2. *Udviklingen ude i landet*

Beskrivelsen indtil nu har især fokuseret på det landspolitiske (læs: københavnske/christiansborgske). Det er for så vidt en korrekt fokusering, for en

5. Desværre er der aldrig lavet afstemningstudier på Folke- og Landstinget lig de af Nannestad gennemførte på den grundlovsgivende forsamling (Elklit, 1978: 3).

væsentlig del af den politiske organisering foregik her.

Men hvad skete der ude i landet? Havde folke- og landstingspolitikerne ikke et organisatorisk bagland i form af lokale partiorganisationer? Og hvordan med kommunalpolitiken og kommunalpolitikerne?

Som nævnt findes der ingen systematiske undersøgelser, men en række indicier kan tegne nogle klare konturer. I de mange faglige, velgørende og ideelle foreninger, organisationer og bevægelser kunne antydninger til partidannelser ses. Ikke mindst i landdistrikterne var sådanne sammenslutninger udbredte. Eksempler kan være den gryende højskolebevægelse og *Bondevennernes Selskab*, som talte småbøndernes sag. Også i provinsbyerne sås organisering, som indeholdt elementer af partidannelse: nye og gamle faglige organisationer, velgørende og oplysende foreninger. Også mere økonomisk orienterede organisationer, som andelsbevægelsen og forskellige former for forsikringsselskaber, spillede en vigtig rolle i det politisk liv og for udfaldet af valgkampene. Et af datidens begreber var således "brandpolitikerne", brugt om de politisk meget aktive initiativtagere til brandforsikringskasserne. Tæt knyttet til hver af de politiske hovedgrupperinger i Rigsdagen sås et mønster af organisationer og foreninger, som mere eller mindre åbenlyst støttede de politiske grupperinger, og som i nogle tilfælde tog direkte initiativ til opstilling af kandidater (Thorsen, 1950: 199-208). Men egentlige organisationer, dannet med det mål at opstille kandidater, blev ikke dannet i de første år efter grundloven af 1849. (Berthold o.a., 1954: 16-46). I det følgende sættes fokus på Højres og Socialdemokratiets udvikling.

Ideen om egentlige politiske partier udenfor de parlamentariske forsamlinger var dog ikke fjern (se nedenfor i beskrivelsen af Socialdemokratiet), men først i 1873 dannede lokale grupper af højretilhængere fem lokale organisationer på Fyn og i Jylland, geografisk temmeligt fjerntliggende, i følgende valgkredse: Viborg, Århus og Fredericia, hvilket ikke tyder på nogen form for central tilskyndelse eller styring. Der var tydeligvis tale om lokale initiativer, som nok især blev udløst af frygten for valgnederlag, hvilket et citat fra en hverveannonce, trykt 29. oktober 1873, kan illustrere:

"Paa et Møde i Fredags har der her i Aarhus (Amts) 2den Valgkreds dannet sig en Vælgerforening, hvis Formaal er at modarbejde Valg af Kandidater, der ville slutte sig til det Parti, der har nægtet Finantsloven. De vælgere, der maatte ønske at slutte sig til denne forening, anmodes om en af de allerførste Dage at indmelde sig hos et af Medlemmerne for Forretningsudvalget...."

(citeret i Brunn, 1937: 240)

Dette negative budskab tydeliggør den defensive karakter af organisationsdannelsen, hvilket også understreges af Brunn, som peger på, at den konservative kandidat i Århus var usikker på grund af modkandidaten, som var den kendte redaktør af *Aarhus Amtstidende* Lars Bjørnbak (1937: 240). Betoningen af defensive motiver følges også af Thorsen, som henviser til en politikers udtalelse fra 1849 (1950: 195) og af Elklit (1978: 12), som henviser til Stinchcombes organisationsteori (1965: 146) for dette defensive træks generelle karakter. Den nyeste engelske forskning i valgbudgetter viser et tilsvarende tydeligt defensivt mønster. Et engelsk parti har typisk de største valgbudgetter i kredse, hvor deres eget mandat bygger på et lille stemmeflertal, fulgt af egne sikre kredse og de kredse, hvor et konkurrerende partier har et mandat på et lille stemmeflertal, mens budgetterne er langt mindre i de konkurrerende partiers sikre kredse (Johnston & Pattie, 1995: 262ff.). Noget tyder altså på, at frygten for nederlag og den defensive karater af megen politisk organisering, er et generelt træk. Nu kan og skal tendenserne ikke generaliseres for langt, men tendensen i de fem kredse er klar: Den lokale, formelle politiske organisering i disse tidlige år virker som et nødvendigt onde, som politikere bruger, især når de føler sig usikre på resultatet af et kommende valg. I tre af de fem kredse havde Højre kun et flertal på 51-55 procent, og det var mindre end ved tidligere valgsejre. I de to resterende kredse var der venstreflertal i den ene og valg, uden modkandidat, af højrekandidaten i den anden.[6] Som Elklit understreger, er frygten

6. Det er normalt i dag at betegne sidstnævnte valg uden modkandidat som et kåringsvalg, men som Elklit påpeger, er det misvisende, da udtrykket kåring oprindeligt dækkede selve afstemningen med håndsoprækning, uanset om der var en eller flere kandidater. Også ved kun én opstillet kandidat skulle der foretages håndsoprækning og være flertal for kandidaten. Kåringsrunden var således den først runde, hvor der alene stemtes ved håndsoprækning. Var resultatet uklart, gennemførtes en anden runde, den såkaldte navnlige runde, hvor der blev foretaget en kontrol af vælgerne, og den

for nederlag kun en partiel forklaring, hvilket blandt andet ses af, at der ikke skete organisering i de syv andre kredse, hvor Højres mandat på dette tidspunkt var usikkert (Elklit, 1978: 12-13). Næste skridt i Højres organisering kom først otte år senere, i 1881, hvor der næsten samtidig etableredes vælgerforeninger i København og Hillerød. Disse organisationer skal ikke ses som følge af usikre mandater, da de opstillede kandidater i disse områder var sikre, men mere som en generel mobilisering mod det stadig større og bedre organiserede Socialdemokrati (Dybdahl, 1969: 89ff.). Organisationen i København blev forsøgt stiftet med et ikke-partipolitisk formål og uden en direkte tilknytning til et bestemt parti. Navnet skulle således være *Fremad, Arbejder- og Vælgerforening for Kjøbenhavns 5te Valgkreds*, og målsætningen var:

".... at udbrede Oplysning og Kundskab blandt Arbejder- og Middelstanden; at støtte enhver Bestræbelse, der, paa en rolig og besindig Maade, tjener til at forbedre og fremme Arbejdernes og Middelstandens Interesser og Kaar; at virke for, at der kan blive valgt dygtige, frisindede og fædrelandskærlige Mænd til Rigsdagens tvende Thing, samt indsigtsfulde Repræsentanter til Borgerrepræsentationen."

(Bruun, 1937: 195)

Under den stiftende generalforsamling, blev det valgte navn kritiseret, og i stedet blev navnet *Højres Arbejder- og Vælgerforening* vedtaget. Initiativtageren Ryssels ide om en ikke-politisk og antisocialistisk forening, som skulle dæmme op for Socialdemokratiets fremmarch, faldt dermed til jorden. På trods af dette fik organisationen stor medlemsmæssig succes. I 1885 var der 13.000 medlemmer, og i 1986 blev 25.000 passeret. Initiativet blev modtaget meget positivt af Højres medlemmer af Rigsdagen, og allerede året efter stiftelsen, i december 1882, udsendtes en opfordring til at danne højreforeninger over hele landet og til at etablere et samarbejde mellem Højre i Rigsdagen og Højre ude i lokalsamfundene. I december 1883 afholdtes det første

enkelte afgav stemme (mundtligt) til valgbestyrelsen, som så foretog en præcis sammentælling (Elklit, 1988: 56-67). En fin øjenvidne beretning fra to folketingsvalg i 1853, med brug af begge afstemningsmetoder, findes hos Vesterdal (1974), her ses også den oprindelige brug af begrebet kåring (p. 52 & note 21).

delegeretmøde, hvor der ud over de folkevalgte Folke- og Landstingsmedlemmer, mødte repræsentanter fra størstedelen af de 68 lokale foreninger, som var dannet i ligeså mange valgkredse (Finnemann Bruun, 1937: 193ff.). Der blev tale om en løs organisation, uden klare hierarkiske træk og ligeså uden formelle bånd på Rigsdagsgrupperne fra de lokale organisationer eller landsorganisationen. Den defensive karakter af organisationsdannelsen var tydelig; især i de usikre kredse blev organisering tilstræbt (Dybdahl, 1969: 89ff.), en målsætning, som dog ikke findes tydeligt i de faktiske organisationsdannelser (Elklit, 1978: 18)[7].

Stiftelsen af Højres første lokale organisationer pegede imod lokal frygt for nederlag og en generel national strategi om at etablere et modstykke til især Socialdemokratiets organisering, som vigtige, men på ingen måde de eneste, faktorer bag etableringen af et landsdækkende net af lokale organisationer[8]. Men hvad var det for en socialistisk/socialdemokratisk organisering, som Højre frygtede og reagerede på?

Ideen om et socialistisk eller socialdemokratisk parti i Danmark opstod formentlig allerede før demokratiets indførelse. En præcis tidsfastsættelse er svær på grund af, at den socialdemokratiske bevægelse i udgangspunktet var en samlet fag- og politisk bevægelse, og med tryk på det første. Den rent faglige organisering kan spores helt tilbage til 1600- og 1700-tallet, men et af de tidligste tegn på, at den faglige organisering tilføres et kraftigt politisk element, som har målsætninger uden for det snævert faglige, findes hos Frederik Dreier, som i 1852-53 i sit ugeblad *Samfundets Reform* skrev, at:

"Den eneste mulige vej er i et frit land at danne et parti, et parti i pressen, i

7. En vigtig parallel organisering foregik ud over landet i de såkaldte Konservative Klubber, som var begyndelsen til en ungdomsorganisation, og som lagde stor vægt på sociale og selskabelige aktiviteter (Bruun: 1937: 197; Ulrichsen, 1937: 261-264, Dybdahl, 1969: 91ff.).

8. Men i lige så høj grad skal den partielle karakter af især forklaringen af de første lokale initiativer understreges. Som Elklit peger på allerede i 1978, er der behov for systematiske studier af disse første organisationsdannelser (1978: 15). Sådanne studier er stadig ikke gennemført og falder uden for denne afhandlings rammer. En væsentlig forklaring på fraværet af sådanne studier er uden tvivl, at emnet ligger midt i skæringspunktet mellem fagene historie og politologi og som sådan er blevet forsømt.

selskabslivet, i de lovgivnede forsamlinger, og til dannelse af et arbejderparti er netop det nærværende øjeblik overordentlig gunstigt herhjemme".

(citeret i Bertolt m.fl. (1954: 30)

Drejers ideer udsprang af 1830'ernes og 1840'ernes liberalt og socialistisk inspirerede dagblade, tidsskrifter, diskussionsklubber, velgørende og oplysende foreninger. I dette miljø, hvor social indignation over forholdene for de fattige i både by og land, og kritik af enevælden udemokratiske natur og fremfærd, var fællesnævnerne, voksede to hovedstrømninger, den byorienterede arbejderbevægelse og den landorienterede liberale bevægelse. Udskillelsen af den socialistiske bevægelse skyldtes byorienteringen, men også påvirkningen fra udlandet, og det vil især sige Tyskland, England og Frankrig. På baggrund af kendskab til udviklingen af de socialistiske bevægelser i udlandet, og læsningen af de fleste franske og engelske socialistiske forfattere, opstillede Dreier et politisk program for dette arbejderparti. Programmet omfattede blandt andet: oplysning af folket gennem en folkepresse og en folkelitteratur, udvidelse af valgretten, afvikling af politistaten, afskaffelse af personlige og inddirekte skatter og i stedet indførelse af formueskatter, gratis undervisning på alle niveauer af uddannelsessystemet, afskaffelse af de gamle lav og erstatning med nye demokratiske lav eller korporationer, offentlig understøttelse af arbejderforeninger, som skulle eje og drive værksteder og landbrug, erstatning af grossistledene med arbejderstyrede varebørser, etablering af gensidige og med tiden rentefrie kreditordninger (Bertholdt, 1954: 31-32). Som det ses et meget omfattende politiske program, som dog ikke førte til dannelsen af det foreslåede arbejderparti, men hvis hovedpunkter kan genfindes i Socialdemokratiets første partiprogrammer. Den trestrengede sammensætning af programmet, som indeholder både faglige, politiske og korporative elementer, er et kendetegn, som går igen næsten helt til nutiden, men med en kraftig nedtoning af det korporative element efter Anden Verdenskrig. Drejers forslag førte ikke til dannelsen af et arbejderparti; først næsten tyve år senere, i 1871, dannedes "Den internationale Arbejderforening for Danmark". Internationales grundenhed var sektioner, som var inddelt efter erhverv, og som mindst skulle bestå af 50 medlemmer. Geografisk var

bevægelsen inddelt i syv kredse, som hver dækkede et af landet syv stifter. Det var således den kirkelige stifts-inddeling, som blev brugt til opdelingen af landet. Formændene for de syv kredse, samt formanden, en sekretær og en kasserer, udgjorde Centralkommiteen, som udgjorde landsledelsen. Internationale blev fulgt meget nøje og modarbejdet af politiet. I maj 1872 blev de tre ledende medlemer af centralkomiteen arresteret, og efter en langvarig retssag blev de i 1873 idømt flere års fængselsstraf, og Internationale blev kort efter forbudt. Medlemstallet steg hurtigt efter stiftelsen til 1.500, og umiddelbart før opløsningen, i august 1873, var der sektioner for tyve forskellige erhverv i København. Også i de større provinsbyer gik organiseringen godt (Bertholdt, 1954: 58). Forbuddet førte blot til, at Internationale levede videre under andre navne, med fagforeningernes centralbestyrelse som den, der kom til at føre den socialdemokratiske bevægelse videre. Internationales forbudte sektioner udviklede sig i stedet til selvstændige fagforeninger, tilsluttet paraplyorganisationen Fagforeningernes Centralbestyrelse. Efter løsladelsen blev Internationales tidligere formand Louis Pio i 1875 valgt som formand for centralbestyrelsen. På den første kongres i 1876 mødte repræsentanter for 56 organisationer og omkring 6.000 medlemmer, og et partiprogram - kraftigt inspireret fra det tyske søsterpartis program, som var vedtaget året før - blev vedtaget. Det blev desuden vedtaget at fastholde enhedsstrukturen med politisk parti og fagforeninger i én organisation. Den økonomiske krise, interne politiske uenigheder og uenigheder om vægtningen af de to elementer: det faglige og det politiske, kunne aflæses allerede på den anden kongres, som blev afholdt i efteråret 1877, fire måneder efter at partiformanden og andre medlemmer, efter pres og støtte fra politiet, var emigreret til USA. Kun omkring 20 organisationer, med et samlet medlemstal på kun lidt over 2.000, deltog i Kongressen, som foretog en reorganisering, men fastholdt enhedsstrukturen. Få måneder senere var kun 12 fagforeninger, med tilsammen 1.000 medlemmer, tilsluttet partiet, færre end i Internationales første leveår (Bertholdt, 1954: 95-100). I 1878 besluttede man sig til opdelingen af arbejderbevægelsen i to organisatorisk adskilte organisationer. Til varetagelsen af det politiske arbejde blev Socialdemokratisk Forbund stiftet, og dermed begyndte opbygningen af et egentlig socialdemokratisk parti.

Oprettelsen af lokale partiorganisationer gik meget langsomt, da langt hovedparten af de økonomiske og organisatoriske ressourcer blev sat ind på at sikre landsorganisationens og partiavisens overlevelse, samt på at opstille kandidater ved Rigsdagsvalgene, hvilket alt sammen skete under strid modvind fra myndighederne. Opstilling af folketingskandidater var sket siden begyndelsen af 1870'erne, men først i 1884 lykkedes det at opnå valg. Det var karakteristisk i denne første opbygningstid, at langt hovedparten af alle aktiviteter, udgivelser og opstillinger skete i Københavnsområdet. Fra 1881 og de to valg, som blev afholdt det år, begyndte fremgangen. Med en ny redaktør, og efterhånden en række nye journalister, begyndte partiets dagblad en fremgang, fra en evig kamp imod konkursen med et oplag på 2.500, til allerede i 1885 at have et oplag på omkring 20.000 - næsten dobbelt så stort et oplag, som landets næststørste avis! Valgene viste, at Socialdemokratiet fra at være en marginal konkurrent, var begyndt at få stemmetal, som snart kunne betyde valget af den første socialdemokrat til Folketinget, fra få hundrede stemmer ved de tidligere valg, omkring 1.000 i 1876 og 1.300 ved et suppleringsvalg i 1880 og det første ordinære valg 1881, gav det andet valg, i 1881, 1429 stemmer mod den sejrende modkandidats 2286. Organiseringen af vælgerforeninger i de mest udsigtsrige kredse gik i gang. De uformelle aftaler, som længe havde eksisteret mellem Venstre og Socialdemokratiet, førte nu til formelle aftaler om samarbejde og arbejdsdeling, som næsten førte til en sejr i København ved landstingsvalget i 1882. I 1884 skete gennembruddet i København, hvor Socialdemokratiet fik indvalgt sine to første folketingsmedlemmer.

Under den fortsatte forfatningskamp udbyggede Socialdemokratiet sine lokale organisationer, som indtil da var få og svage. Koncentreret omkring de større provinsbyer opbyggedes kredsforeninger og især foreninger i de enkelte sognekommuner. Ved 25 års jubilæet i 1896 var medlemstallet 23.000, fordelt med 21 foreninger og 10.000 medlemmer i Københavnsområdet, 64 foreninger og 7.000 medlemmer i købstæderne og 154 foreninger med 6.000 medlemmer i landkommunerne (Wiinblad & Andersen, 1921: 110). Kongressen i 1877 besluttede, at partiet skulle udbredes til hele landet, og denne målsætning var nu 20 år senere meget nærmere på en realisering, men der var dog stadig langt til, at alle landets mere end 1.300

sognekommuner havde en socialdemokratisk lokalforening. Et vigtig element i strategien for at udbrede partiet var udbygningen af den socialdemokratiske presse med lokale og regionale aviser. Ved sognerådsvalgene i 1888 valgtes de første socialdemokrater, og i 1892 valgtes det første byrådsmedlem. I de følgende år gik udviklingen hurtigt, og ved århundredeskiftet var der socialdemokrater i 25 købstæders byråd og i alt 500 repræsentanter i by- og sogneråd, (Wiinblad og Andersen, 1921: 107).

Ovenstående beskrivelse af Højre og Socialdemokratiets fremvækst har sat fokus på udviklingen i København og de øvrige store byer. Men også på landet skete en politisk organisering, som dog på mange måder har en helt anden karakter end i byerne. Partiet Venstre var det første parti, som blev etableret (i 1870) som en formel gruppe i Folketinget. Til gengæld var Venstre langsommere end Højre og Socialdemokratiet med hensyn til at oprette lokale partiorganisationer. Venstre benyttede i højere grad de førnævnte eksisterende netværk og organisationer. Venstre var præget af stor intern splittelse, som gav sig udtryk i en række opsplitninger, som skabte nye partier, samt senere sammenlægninger. Den splittelse som fik størst betydning i det lange løb, var dannelsen af Det radikale Venstre i 1905. Det radikale Venstre opbyggede hurtigt en partiorganisation med lokale foreninger, som mindede om de tre ældre partiers. Der var tydeligvis sket en læring, så et politisk parti blev forbundet med et ganske bestemt organisatorisk design.

2.2.4. Efter systemskiftet: 1905-1995.

2.2.4.1. Landspolitikken

Perioden fra systemskiftet og frem til midten af århundredet kan ses, som konsolideringsperioden for de fire gamle politiske partier. Ved valget i september 1920 opnåede de fire partier 96 procent af stemmerne. Som det ses i tabel 2.1., blev den vælgermæssige dominans fastholdt det næste halve århundrede med en svagt tilbagegang til 86 procent af stemmerne ved valgene i perioden 1960-71. En række

mindre partier var i perioder indvalgt i Folketinget, men først fra 1960 blev partisystemet permanent ændret til et fem-parti-system, med Socialistisk Folkepartis indtræden på den politiske scene.

Ved jordskredsvalget i december 1973 blev det stabile partisystem med et slag ændret. Valget viste et af de højeste niveauer af volatilitet (se kapitel 1) i Vesteuropa siden 2. Verdenskrig (Pedersen, 1983). De gamle partiers samlede stemmeandel styrtdykkede fra 84 procent ved valget i 1971, til kun lidt over 58 procent ved valget i 1973. Denne tilbagegang på 26 procentpoint betød, at fem nye partier kom i Folketinget, heraf tre helt nye partier: Fremskridtspartiet, Centrum-demokraterne og Kristeligt Folkeparti, samt to ældre partier: Retsforbundet og Danmarks Kommunistiske parti, som begge havde været ude af Folketinget siden 1960. I 1970'erne forblev antallet af partier med repræsentation i Folketinget på over 10, mens det i 1980'erne faldt og ved valgene i 1988, 1990 og 1994 lå på otte partier. Samtidig har de fire gamle partier genvundet en del af deres styrke og har som det ses i tabel 2.1. vundet meget af det tabte tilbage. Ved valget i 1994 opnåede tre af de fire gamle partier faktisk stort set det samme antal mandater i Folketinget, som de opnåede ved valget i 1971. Kun Det radikale Venstre står fortsat svagere end før jordskredsvalget. Den samlede stemmeandel for de fire partier var 77,5 procent, og der er således kun 7 procents difference til stemmeandelen før jordskredsvalget, jfr. tabel 2.1.

Tabel 2.1. Gennemsnitlig stemmeandele for de fire gamle partier tilsammen ved folketingsvalgene i seks tidsperioder.

Periode	1920-29	1932-45	1947-57	1960-71	1973-81	1984-94
Antal valg:	4	5	5	5	5	5
	96,9	92,0	88,4	86,1	63,5	72,9

Kilde: 1920-1971: Damgaard, 1974: 106.
1973-1994: Beregninger på basis af Bille, Nielsen & Sauerberg (1992): 21 og resultatet fra folketingsvalget den September 21, 1994.

Samtidig har volatiliteten - flyvskheden blandt vælgerne - været faldende, som det ses af tabel 1.1., side 1. Der ses en faldende tendens siden jordskredsvalget, især i 1980'erne,

mens der igen sker et niveauskift opad ved valget i 1990. Den faldende volatilitet kan teoretisk findes sted samtidig med et stabilt eller stigende antal partiskift hos vælgerne. Dette skyldes, at volatiliteten beregnes på baggrund af nettoforskydningerne i partivalg, som er effekten af de langt større bruttoforskydninger. Den faldende volatilitet skyldes dog formentlig også faldende bruttoforskydninger, da vælgernes tilknytning til det parti, de stemmer på, netop er steget markant i 1980'erne, hvilket ses i målingerne af den såkaldte partiidentifikation, hvor vælgerne spørges om, i hvor høj grad de føler sig knyttet til det parti, de stemmer på (Holmberg, 1992: 24).

Efter det turbulente valg i 1973 er udviklingen siden altså gået i retning af, at forskydningerne i vælgerandele mellem partierne er faldet, at vælgerne føler sig mere knyttet til det parti, de stemmer på, og at vælgerne i stigende grad stemmer på de gamle partier. Effekten af jordskredsvalget ser ud til at være aftagende.

Organisatorisk var starten af århundredet også en konsolideringsperiode for de politiske partier. De organisatoriske apparater blev udbygget, og medlemskarerne voksede kraftigt og toppede i årene lige efter 2. Verdenskrig, hvor cirka 600.000 danskere havde medlemskort til et politisk parti. Med et samlet vælgerkorps på cirka 2½ million vælgere var der altså tale om en organisationsprocent på omkring 25 procent. I 1950'erne faldt medlemstallet svagt, men i begyndelsen af 1960'erne begyndte en tilbagegang, som accelererede efter 1965. Medlemstilbagegangen var kraftig for tre af de gamle partier allerede fra starten af 1960'erne, men en kraftig fremgang for Det konservative Folkeparti, betyder et kun moderat faldende samlet medlemstal, jfr. tabel 8.2. Billedet for de fire gamle partier, og for de otte partier under et, er et toppunkt, fulgt af en kraftig tilbagegang og derefter en udfladning, med kun en svag tilbagegang. Forskellen mellem de gamle partier er, at Det konservative Folkeparti når toppunktet cirka 20 år senere end de øvrige tre. De nye partier havde og har alle langt færre medlemmer end de gamle partier, jfr. kapitel 8 - dog er Det radikale Venstre i dag ikke større medlemsmæssigt end de nye partier. Kraftig medlemstilbagegang for de gamle partier, og kun få medlemmer i de nye partier, betød, at det samlede medlemstal på sin fortsatte nedtur passerede 250.000 medlemmer i slutningen af 1980'erne. I den samme periode var vælgerkorpset steget til i underkanten af 4 millioner vælgere på grund af

befolkningstilvækst og nedsat valgretsalder, således at den samlede organisationsprocent falder fra cirka 25 procent i 1950 til under 7 procent i begyndelsen af 1990'erne. I perioden efter regeringsskiftet i 1993 har Venstre haft en markant fremgang, men for de øvrige partier er der stadig tilbagegang, så samlet var der i 1994 og 1995 en svag fremgang, hvorefter medlemstallet igen falder langsomt.

2.2.4.2. Komunalpolitikken

I perioden fra 1905 til i dag var de landsdækkende politiske partier på fremmarch i lokalpolitikken. Styrkelsen skete i tre trin, som det ses i figur 2.4. og tabel 2.2. I perioden 1909 til 1921 øgede de landsdækkende partier deres andel af de valgte kommunalpolitikere fra 25 procent til næsten 65 procent. Næste trin kom med kommunalreformen i 1970, som umiddelbart betød yderligere fremgang for de landsdækkende partier på de lokale listers bekostning. Dette trin ses også i faldende stemmeandel for de lokale lister i tabel 2.2., hvor der ses en halvering af de lokale listers stemmeandele fra 20,3 procent i 1966 til 8,9 procent i 1970. Ved valgene efter 1966 har de lokale listers andel af stemmerne fluktureret omkring et niveau lidt under 9 procent. Det tredje trin er kommet som en mere gradvis tilbagegang for de lokale lister i perioden efter kommunalreformen, hvor et foreløbigt nulpunkt blev nået ved valget i 1993, hvor kun 8,9 procent af kommunalpolitikerne var valgt på lokale lister.

Figur 2.4. Kommunalpolitikerne fordelt på om de er valgt på lokale lister eller på de landsdækkende partiers lister. 1909-1978. Procent.

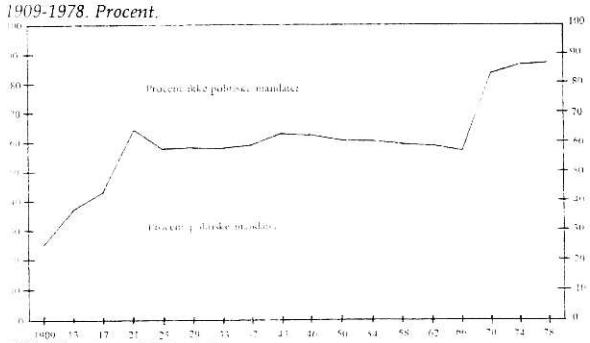

Kilde: Bentzon, 1981a: 143.

Tabel 2.2. De lokale listers andel af stemmer og valgte mandater ved kommunalvalg 1966-1993. Pct.

	1966	1970	1974	1978	1981	1985	1989	1993
Andel af stemmer	20.3	8.9	8.4	8.7	8.7	6.9	8.3	7.9
Andel af mandater	42.3	17.2	14.2	13.4	12.0	10.1	9.3	8.9

Kilde: *Statistiske Meddelelser* og *Statistisk Årbog*, diverse årgange.

Fra en kommunalpolitik i begyndelsen af århundredet, som var domineret af lokale partier, er billedet i de sidste 80 år vendt 180 grader, så kommunalpolitikken i dag fuldstændig er domineret af de landsdækkende partier. Betydningen af dette er ikke givet, men til gengæld meget omdiskuteret. Et central tema i den helt aktuelle debat under nutidens valgkampe er netop modsætningen mellem de landsdækkende partier og de lokale lister, hvor argumenterne henholdsvis på den ene side er, at de lokale lister repræsenterer enkeltpersoner og særinteresser (eksempelvis lokalområder), og på den anden side er, at der er for megen partidisciplin og ideologi, mens der er mere behov for hensynet til det lokale og til det praktisk mulige.

Stein Rokkan pegede allerede i 1960'erne på denne såkaldte "politisering" af kommunalpolitikken (Rokkan, 1966). I Rokkans beskrivelse af massedemokratiets udvikling er der fire faser, med partiernes overtagelse af det kommunale styre som den fjerde fase:

> *"....the formal incorporation of strata and categories of residents kept out of the system under the original criteria; the mobilization of these enfranchised citizens in electoral contest; their activation into direct participation in public life; the breakdown of the traditional systems of local rule through the entry of nationally organized parties into municipal elections, what we call the process of politicization."*
>
> (Rokkan, 1966b: 244).

Efter indkorporering, mobilisering og aktivering af borgerne følger altså de landsdækkende partiers erobring af kommunalpolitikken - politiseringen. Rokkans betegnelse "politisering" er almindelig anvendt i dag, men er i virkeligheden misvisende, da kommunalpolitik, også før de landsdækkende partiers fremmarch,

handlede om politik, politiske processer og politiske beslutninger. Med anvendelsen af politiseringsbegrebet skabes en falsk dikotomi mellem den oprindelige "upolitiske" kommunalpolitik og den moderne "politiserede" kommunalpolitik.[9] Et bedre begreb kunne derfor være at tale om partificering, da det nye er partiernes dominans og ikke en pludselig tilførelse af et politisk element.

Hjellum diskuterer konsekvenserne af politiseringen og peger på en række mulige konsekvenser (1967: 73-98), hvor spørgsmålet om vælgernes orientering mod personer eller partier er central.

Hjellum beskriver et skift fra valg af personer til valg af parti. De første valg var valg imellem personer, som kun i meget begrænset omfang stod for forskellige politiske synspunkter. Blandt andet på grund af den begrænsede autonomi for kommunerne, i forhold til den centrale regering, var det af marginal betydning for den førte politik, hvem der besatte de politiske magtpositioner. Afgørende for, hvem man stemte på, var derfor ifølge Hjellum: "....slektshensyn, naboskapsrelasjoner og personlige sympatier og antipatier...." (1967: 75), og man valgte altså ud fra sådanne kriterier "sognets bedste mænd". Med den øgede lokale autonomi, og de politiske partier, kom mere detaljerede og faste pakker af ideer og politikker. Kommunernes mulighed for at påvirke den lokale fordelingspolitik, og de større og mere tydeliggjorte ideologiske forskelle, betød, at det i højere grad gjorde en forskel, hvem der blev valgt. Man gik altså fra et valg af "sognets bedste mænd" til i højere grad at vælge "sognets bedste politik" i form af det bedste parti. En måde at undersøge denne udvikling kunne være at se på andelen af personlige stemmer, som ifølge Hjellums betragtninger skulle være faldende. I Danmark går udviklingen øjensynligt den modsatte vej, da de personlige stemmers andel af samtlige stemmer steg jævnt fra 47 procent i 1925 til 77 procent i 1978, hvor andelen har holdt sig siden. De personlige stemmers andel ved kommunalvalg ligger langt over andelen ved folketingsvalg, og der er slet ikke sket det fald ned imod den nationale andel, som man kunne forvente ud fra Hjellums betragtninger, eksempelvis i forbindelse med kommunalreformen og den følgende stemme- og mandatmæssige tilbagegang for

[9] Hjellum har også problemer med Rokkans politiseringsbegreb, men gør ikke op med det (Hjellum, 1967: 5, note 1).

lokallisterne. En del af forklaringen er formentlig, at mange kommuner helt frem til 1970 ikke skrev kandidatnavnene på stemmesedlerne, men blot partinavnene (Bentzon, 1980: 24). Talene før 1970 skal altså behandles varsomt. Dette forklarer dog ikke, at der siden kommunalreformen, hvor politiseringen tog sit andet og tredje store trin, ikke er sket det forventede fald i den personlige stemmeandel. Tendensen til lavere andel personlig stemmeafgivning hos de landdækkende partiers vælgere, som Hjellum påviser for norske forhold i 1960'erne, og som Bentzon påviser for danske forhold i 1970'erne, genfindes altså ikke i udviklingen før og omkring 1970, hvor fremgangen for de landsdækkende partier, på bekostning af de lokale lister, skulle føre til en faldende samlet andel af personlige stemmer. Tværtimod har den personlige stemmeafgivning været stigende. Det ses altså ud til, at vælgerne i et stort omfang har taget den personlige stemmeafgivning med over i partierne, dog med det første valg efter kommunalreformen - 1970 - som en undtagelse, således som det ses i tabel 2.3.

Tabel 2.3. Andelen af personlige stemmer ved folketingsvalg og kommunalvalg udvalgte år 1970-1994.

	1970/71	1973/74	1978/79	1981	1985/87	1989/90	1993/94
Lokalt	66	75	77	72	.	77	76
Nationalt	.	43	47	45	47	50	51

Kilde: Danmarks Statistik, diverse publikationer

Den høje personlige stemmeandel er ikke mindst overraskende i lyset af, at ved kommunalvalgene indtil 1985 var det obligatorisk at opstille på partiliste[10], hvor det er vanskeligt at blive valgt i en anden rækkefølge end den, som partierne har fastsat. Fra valget i 1985 blev også sideordnet opstillingsform mulig, og som det fremgår af tabel 2.4, er denne opstillingsform i kraftig fremgang og opfattes efterhånden som den "naturlige" opstillingsform i et "moderne demokrati" (Buch Jensen, 1995: 86-87). Når

10. På en partiliste vælges kandidaterne i den rækkefølge, som de er opført på stemmesedlen, som følge af partiorganisationens prioriteringer. Kun hvis en kandidat i kraft af sine personlige stemmer kan opnå valg uden brug af stemmer afgivet på listen, kan listen sprænges (prioriteringen suspenderes), og den pågældende bliver valgt. Ved sideordnet opstillingsform vælges kandidaterne i den rækkefølge, som de personlige stemmetal angiver. For en beskrivelse af valgsystemet, se Johansen, 1979 og Tonsgaard, 1986. Se også Elklit, 1991: 220ff.

det huskes, at alle partier og lister før 1985 opstillede på partiliste, er det bemærkelsesværdigt, at mere end to tredjedele i 1993 benyttede den nye opstillingsmulighed.[11]

Tabel 2.4. Anvendt opstillingsform for alle landsdækkende partier og lokale lister. 1985-1993. Procent.

	1985	1989	1993
Sideordnet opstilling	48	61	69
Partiliste opstilling	52	39	31
I alt	100	100	100

Kilde: 1985 & 1989: Danmarks Statistik
1993: Beregnet på grundlag af valgbøgerne fra 275 kommuner.

Betragtes de enkelte landsdækkende partier i tabel 2.5, ses samme kraftige og konstante bevægelse imod sideordnet opstilling. Afvigende er især Socialdemokratiet og SF. Socialdemokratiet benyttede i langt mindre grad den nye mulighed i 1985, men har til gengæld haft en hurtigt udvikling i 1989 og 1993, så partiet nu nærmer sig de øvrige partier. SF har tydeligvis været meget tilbageholdende med den nye opstillingsmulighed, hvilket ikke er overraskende med SF's traditionelle vægtlægning på medlemsdemokratiet. Men selv i SF ses en bevægelse i retning af sideordnet opstilling. Med den kraftige bevægelse fra 100 procent opstilling på partilister før 1985 til 2/3 opstilling på sideordnet liste kunne man forvente en stigende andel personlige stemmer, ikke mindst på grund af den øgede konkurrence mellem kandidaterne, og deraf følgende profilering af den enkelte kandidat, som ændringen må formodes at medføre. Som tabel 2.3 viste, er billedet præget af stabilitet og altså stik imod forventningen.

11. I kommunalpolitik, hvor der både opstiller landsdækkende partier og lokale lister, er betegnelsen "partiliste" temmelig uheldig og forvirrende, da man har lokale lister som opstiller på partiliste. En mere logisk betegnelse ville være "prioriteret liste" eller "rangordnet liste". Begrebsparret "sideordnet" og "prioriteret" liste vil virke mere logisk og umiddelbart udtrykke noget om forskellen mellem de to opstillingsformer. I denne afhandling fastholdes den konventionelle brug, men ved kommende revisioner af den kommunale valglov vil det være en hensigtsmæssig modernisering at skifte til den mere logiske og præcise betegnelse.

Tabel 2.5. Andel af lister som opstiller på sideordnet liste for otte landsdækkende partier 1985-1993. Procent.

	1985	1989	1993
Socialdemokratiet	20	48	60
Det radikale Venstre	77	70	76
Det konservative Folkeparti	40	63	80
CD	64	73	78
SF	4	10	15
Kristeligt Folkeparti	40	57	62
Venstre	77	88	93
Fremskridtspartiet	53	69	74

Kilde: Se tabel 2.4.

Kommunalpolitikken har altså i stort omfang fastholdt karakteren af at være et valg af "kommunens bedste mænd" på trods af politiseringen - i hvert fald målt ud fra tendensen til at stemme personligt. Dette sætter spørgsmålstegn ved, om det er korrekt at tale om en politisering, da der er åbenbart langt hen ad vejen er tale om, at der blot stilles op under nye betegnelser, mens vælgerne stadig har et godt kendskab til kandidaterne og i høj grad stemmer personligt ud fra dette kendskab. En anden tolkning kunne være, at mange stemmer personligt uden at have et nært kendskab og klare præferencer mellem kandidaterne, men derimod ud fra en demokratisk norm om, at man bør stemme personligt. Ifølge denne tolkning ligger de egentlige præferencer i partivalget, og man stemmer derfor i høj grad på de personer, som partierne har ønsket øverst. Der er formentlig en vis sandhed i denne tolkning, da nogle vælgere uden tvivl agerer, som tolkningen forudsætter. Men tolkningen må alligevel afvises som en partiel og marginal forklaring. Eksistensen af en sådan demokratisk norm ville også betyde høje personlige stemmeprocenter ved Folketingsvalgene, da der ikke er noget, som indikerer, at en sådan norm skulle være bundet til kommunalpolitikken. Som tabel 2.3 viste, er den personlige stemmeandel væsentlig større ved kommunalvalg end ved folketingsvalg, hvilket må tolkes som udtryk for større kendskab til kandidaterne ved kommunalvalg end ved folketingsvalg og dermed mere specifikke præferencer i valget

af, hvem man vil stemme på, eller alternativt som udtryk for et mere principielt begrundet ønske om at ville påvirke personsammensætningen.

De landsdækkende partier er altså blevet dominerende ved kommunalvalgene. Denne dominans gælder dog ikke i et ligeligt omfang, da ikke alle landsdækkende partier er lige så stærke lokalt, som de er nationalt. Det er især nogle enkelte partier, som har stået for fortrængningen af lokallisterne. I tabel 2.6. ses den relative fordeling af stemmerne ved kommunalvalgene siden kommunalreformen.

Tabel 2.6. Relativ stemmefordeling ved kommunalvalgene 1970-1993.

	1966	1970	1974	1978	1981	1985	1989	1993
Socialdemokratiet	34,4	42,6	33,0	37,3	34,0	35,2	35,7	35,1
Det radikale Venstre	3,9	7,8	7,0	4,5	4,7	3,4	2,7	2,9
Det konservative Folkeparti	20,5	19,0	12,4	13,6	16,2	19,0	14,6	13,0
CD	.	.	2,1	1,2	0,9	0,8	1,5	0,6
Retsforbundet	0,3	0,4	1,0	1,0	0,6	0,2	0,1	.
SF	7,0	3,1	3,9	3,1	5,7	10,5	10,0	8,1
Kommunister	1,0	1,0	3,3	3,3	1,9	1,1	0,6	.
Kristeligt Folkeparti	.	.	2,0	1,3	1,2	1,2	1,4	1,2
Slesvigsk Parti	0,3	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1
Venstre	12,2	16,3	18,2	15,6	17,1	16,5	18,0	25,7
VS	.	0,6	0,9	2,0	2,5	1,9	.	.
Fremskridtspartiet	.	.	7,5	8,1	6,3	1,7	5,6	4,3
Andre landsdækkende partier	0,1	.	.	0,1	.	1,4	1,3	1,1
Lokale lister	20,3	8,9	8,4	8,7	8,7	6,9	8,3	7,9
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kilde: Danmarks Statistik, diverse publikationer

I tabel 2.7. ses et mål for den kommunalpolitiske styrke, set i forhold til den landspolitiske styrke på tidspunktet for kommunalvalget.[12] Målet kan tolkes som udtryk for et politisk partis evne til at omsætte en landspolitisk støtte til kommunalpolitisk støtte hos vælgerne.

Tabel 2.7. De landsdækkende partiers lokale styrke som andel af national styrke. Kommunalvalgene 1970-1993 og samlet gennemsnit.

	1970	1974	1978	1981	1985	1989	1993	Gns.
Socialdemokratiet	118	129	103	112	120	121	117	117
Det radikale Venstre	65	82	136	88	80	81	84	88
Det konservative Folkeparti	106	173	128	116	84	103	118	118
CD		50	35	22	26	35	26	32
Retsforbundet	57	34	31	30	30	33	.	36
SF	62	77	90	69	83	85	101	81
De Grønne	.	.	.	.	100	50	.	75
Kommunister	183	66	113	125	240	.	.	145
Fælles Kurs	.	.	.	.	.	46	.	46
Kristeligt Folkeparti	.	46	70	59	57	83	68	64
Venstre	101	133	149	146	148	137	99	130
VS	38	69	61	79	95	.	67	68
Fremskridtspartiet	.	57	66	68	68	58	68	64
Andre partier	27	60	133	150	25	113	12	74

Kilde: Se note 12.

12. Målet beregnes for hvert parti som:

$$\frac{\text{faktisk valgresultat ved kommunalvalget}}{\text{Opslutning ved meningsmålinger af vælgernes partivalg ved et hypotetisk folketingsvalg}} * 100$$

Det faktisk valgresultat er korrigeret for de lokale lister, ved at der for de landsdækkende partier er beregnet et nyt landsresultat, hvor procentuering sker med udeladelse af de lokale lister. Opslutningen ved et hypotetisk folketingsvalg er beregnet, som et gennemsnit af meningsmålingerne fra Gallup, Observa, A.I.M. og Vilstrup omkring tidspunktet for kommunavalget. Disse to indledende beregninger er taget fra Thomsen, 1997, hvor der også er redegjort for data og beregningsmetoder, se også Thomsen, (1993 og 1995). Målet er herefter beregnet på baggrund af Thomsens tal

Der ses klare forskelle mellem de landsdækkende politiske partier. Det ses, at fortrængningen af de lokale lister især er forårsaget af de tre gamle partier: Venstre, Det konservative Folkeparti og Socialdemokratiet som stort set altid klarer sig bedre ved kommunalvalgene, end meningsmålingerne om landspolitisk styrke skulle tilsige. Bemærkelsesværdig er også DKPs høje score. En forklaring på at nogle partier bedre end andre evner at omsætte landspolitisk støtte til kommunalpolitisk støtte, kunne være borgmestereffekten, da de tre gamle partier sidder på den helt overvejende hovedpart af borgmesterposterne. Dette forklarer dog ikke DKPs høje og heller ikke den konservative score, da Det konservative Folkeparti har langt færre borgmesterposter end Venstre og Socialdemokratiet. En mere nærliggende forklaring skal søges i organisatorisk styrke. De tre gamle partier er samtidig de tre partier med den største medlemsmæssige styrke og det mest udbyggede organisationsapparat, mens DKP har en meget fasttømret og disciplineret organisation. Forklaringen underbygges også af, at netop de partier, som har meget begrænsede medlemskorps og traditionelt opfattes som svagt organiserede: CD, Fælleskurs og Retsforbundet er de partier, som scorer svagest. Imod denne tolkning peger Kristeligt Folkepartis lave score, da Kristeligt Folkeparti regnes for et velorganiseret parti med mange aktivister. Forklaringen på Kristeligt Folkepartis lave score kan være en geografisk koncentration af medlemmerne i partiets "højborge", hvilket betyder manglende opstilling i de svagt organiserede områder. Mange partimedlemmer, og et deraf følgende fintmasket organisationsnet over hele landet eller alternativ en stærk og disciplineret organisation, ses altså som afgørende for evnen til at omsætte den landspolitiske vælgeropbakning til en kommunalpolitisk vælgeropbakning. Konklusionen er altså entydigt, at de mange nye partier ikke har formået at vende den nationale vælgeropbakning til en tilsvarende kommunalpolitisk vælgeropbakning.

Jordskredsvalget i 1973 havde således heller ikke samme gennemslagskraft i kommunalpolitikken. Dette ses i tabel 2.8., hvor tilbagegangen for de fire gamle partier ved folketingsvalget i september 1973 på 26 procentpoint, modsvarende et tab på 31 procent, kun modsvares af en tilbagegang ved kommunalvalget 11 måneder senere på 15 procentpoint, svarende til 18 procent. Tabet lokalt er vundet tilbage, ligesom det er

sket nationalt, men i lidt mindre grad end nationalt, hvor de fire gamle partier ved valget i 1994 var på 92 procent af stemmetallene fra 1971. Til gengæld er den nationale udvikling for de fire gamle lidt mere ustabilt svingende, men altså på et lidt højere niveau end den mere stabile lokale udvikling.

Især Det radikale Venstre blev svækket efter Jordskredsvalget. Paradoksalt nok var Det radikale Venstre det af de gamle parti, som blev mindst direkte svækket ved selve jordskredsvalget. Til gengæld er partiet gået tilbage siden. En del af forklaringen er, at Det radikale Venstre havde nogle af partiets højeste stemmetal siden stiftelsen netop ved folketingsvalgene i 1968 og 1971. Men dette er ikke hele forklaringen på partiets svækkelse siden valget i 1973, da partiet ved valgene efter 1975 har ligget to til fem procentpoint under partiets niveau i 1930'erne - 1960'erne.

Tabel 2.8. Gennemsnitlige stemmeandele for de fire/tre gamle partier tilsammen ved kommunalvalg og folketingsvalgene 1970-1994.

	1970/71	1973/74	1978/79	1981	1985/87	1989/90	1993
De fire gamle - lokalt	85,7	70,6	70	72	74,4	71	76,7
Som andel af 1970	100	82	82	84	87	83	89
De fire gamle - nationalt	84	58,2	68,7	63,8	66,8	72,7	77,5
Som andel af 1971	100	69	82	76	80	87	92
De tre gamle - lokalt	66,7	58,2	58,2	55,8	55,4	56,4	73,8
Som andel af 1970	100	87	87	84	83	85	111
De tre gamle - nationalt	69,9	47,1	63,3	58,7	60,6	69,2	72,9
Som andel af 1971	100	67	91	84	87	99	104

Kilde: Danmarks Statistik, diverse publikationer.

Ses der isoleret på de tre øvrige gamle partier, ses at de både lokalt og nationalt ligger over stemmetallene fra før jordskredsvalget, jfr. tabel 2.8. Lokalt skyldes dette dog især Venstres meget fine kommunalvalg i 1993, men også ved de foregående kommunalvalg ligger de tre partier set under et generelt lidt højere i andele af 1970-resultatet end de fire partier set under et. Forskellen er dog ikke så stor, som mellem de tre set under et

nationalt, sammenlignet med de fire set under et nationalt, hvilket viser at Det radikale Venstre især er blevet svækket nationalt[13].

Ikke blot var niveauskiftet for de gamle partier omkring jordskredsvalget mindre lokalt end nationalt, volatiliteten steg heller ikke så meget lokalt, som den gjorde nationalt, jævnfør tabel 2.9. Allerede ved kommunalvalget i 1970 sker kraftig stigning i den aggregerede volatilitet fra 4,2 til 16,3, som følge af forskydningen fra de lokale lister til de landsdækkende partier, som sås i tabel 2.2 og som skyldes kommunalreformen. Det generelle billede er en noget lavere volatilitet ved kommunalvalg end ved folketingsvalg - der er dog afvigelser fra dette billede, hvilket ikke mindst kan tilskrives det manglende præcise tidsmæssige sammenfald mellem kommunal- og folketingsvalgene.

Tabel 2.9. Udviklingen i den aggregerede volatilitet siden 1950 ved kommunalvalg og folketingsvalg.

	1950-59	1960-69	1970-79	1981-94	1970/71	1973/74	1978/79	1981	1985/87	1989/90	1993/94
KV	6,8	5,6	14,2	9,3	16,3	17,5	8,8	10,7	10,2	8,3	7,9
FV	5,5	9	16,8	10,7	9,5	29	10,9	12,6	9,1	14,7	10,7

Kilde: Danmarks Statistik, diverse publikationer.

Sammenfattende kan man altså sige, at de fire gamle partier ikke havde så stor tilbagegang lokalt som nationalt omkring jordskredsvalget. Til gengæld vandtes noget

13. Differenceme i 1970/71-andele mellem de tre set under et og de fire set under et er:

	1970/71	1973/74	1978/79	1981	1985/87	1989/90	1993
Nationalt	0	-2	9	8	7	12	12
Lokalt	0	+5	+5	0	-4	2	22

Beregnet for hver år og for lokalt/nationalt seperat som:
andel af 1970/71 for de tre set under et ÷ andel af 1970/71 for de fire set under et

af det tabte hurtigere tilbage nationalt end lokalt. Endelig sås det, at især Det radikale Venstre har mistet vælgeropbakning efter jordskredsvalget, og at svækkelsen især er sket nationalt.

2.2.5. Sammenfatning

Etableringsfasen for de politiske partier i Danmark kan ses som to parallelle processer: én i Rigsdagen og én udenfor. De to processer er indbyrdes afhængige, men også til dels uafhængige.

Blandt Rigsdagens politikere udkrystaliseredes en række grupper eller partier, hvor Venstre og Højre bliver de to mest dominerende. Der eksisterer ingen formel organisation, hverken i eller udenfor Rigsdagen, og under valgkampene benyttede politikerne deres lokale netværk, samt forskellige upolitiske organisationer, som havde sympatier for politikerne. Venstre er i 1870 først til at danne en formel gruppe i Folketinget, mens Højre gør dette i begyndelsen af 1880'erne. Til gengæld er Højre hurtigere til at etablere et lokalt net af vælgerforeninger. Dette sker bl.a. som en reaktion på Socialdemokratiets opbygning af lokalforeninger. Denne proces kan tolkes som delvist forårsaget af nederlagsfrygten.

En grundliggende forudsætning var desuden valglovgivning med flertalsvalg i enkeltmandskredse, som gav en forholdvis klar opdeling af kredsene mellem partierne. I den første periode var kredsene delt mellem Venstre og Højre og det på en måde, som begge konkurrenter kunne leve med. Der var altså ikke et pres for organisering, og samtidig var partiorganisering som nævnt ikke velset i denne første tid efter Grundloven af 1849. I den anden periode dannes Venstre i Rigsdagen, hvilket blot var en formalisering af en allerede forholdvis fasttømret gruppedannelse, og blev som sådan ikke fulgt op med en lokal organisering. Venstre var Højre meget overlegen i landdistrikterne og kunne i høj grad trække på deres lokale netværk og diverse organisationer, som fandtes i landdisktrikterne. Højre oplevede og frygtede måske især på langt sigt en konkurrence fra den voksende socialdemokratiske bevægelse. Højre oplevede desuden en tilbagegang ved rigsdagsvalgene i forhold til Venstre og var altså

alt i alt mere usikker på fremtiden end Venstre. Højre påbegyndte derfor en organisering af et landsdækkende net af lokale vælgerforeninger. For de intra-parlamentarisk dannede partier kan omfanget af lokale vælgerforeninger altså tolkes meget plausibelt ud fra nederlagsfrygten: Det er især frygten for vælgermæssigt, nederlag som driver organiseringsprocessen fremad.

Det extra-parlamentarisk dannede Socialdemokrati dannes, fordi udenlandske og egne erfaringer med at opstille kandidater hurtigt viste behovet for noget, som kunne hamle op med de gamle partiers etablerede netværk og tilknytning til andre organisationer.

Der ses desuden en klar tendens til konvergens - partierne nærmer sig i forskellig hastighed, og af forskellige årsager, en organisering, som ligger tæt op ad hinanden: en formel gruppe i Rigsdagen og et landsdækkende net af lokale vælgerforeninger samlet i en landsorganisation. Forskellene mellem partierne ligger især i den langt stærkere indflydelse fra landsorganisationen i Socialdemokratiet sammenlignet med både Højre og Venstre. At der var udviklet en slags "normal-model", ses også af, at da Det radikale Venstre dannedes af udbrydere fra Venstre, oprettede partiet hurtigt en organisatorisk struktur, som minder om de øvrige partiers struktur. Selv om der var sket meget i retning af etableringen af lokale organisationer, var der stadig tale om meget svage organisationer, i hvert fald målt i medlemstal.

Således var altså billedet lige efter århundredskiftet, og dermed var grundstrukturen, i såvel partisystemet med firepartisystemet (Elklit, 1988), som i partiernes organisationsstruktur, lagt fast i et mønster, som i store træk blev fastholdt de næste 60-70 år. Det vigtigste udviklingstræk, som ses i denne *konsolideringsfase* er udbygningen af partiernes organisationer og medlemsskaren, som topper i årene lige efter 2. Verdenskrig. Hvorefter en medlemstilbagegang begynder i 1950'erne, accelererer i 1960'erne og neddæmpes i 1980'erne og 1990'erne, men dog med et fortsat fald.

Helt efter den Rokkanske drejebog sker der en partificering af kommunalpolitikken, på den måde at de landsdækkende partier - og især de tre store partier - fortrænger lokallisterne fra lokalpolitikken. Fra lokallisternes dominans i 1900-tallets begyndelse over en periode fra 1920-1970, hvor der etableres en fordeling med

ca. 1/3 af mandaterne i kommunalpolitikken til lokallisterne og 2/3 til partierne, til at lokallisterne marginaliseres til en klar sekundær placering efter kommunalreformen i 1970. Jordskredsvalget i 1973 sender også efterdønninger ud i kommunalpolitikken, men i et begrænset omfang, men hvor efterdønningerne til gengæld forsvinder i et langsommere tempo end i landspolitikken.

2.3. Den danske virkelighed og "Grand History"

Hvorledes forholder den danske nationale og lokale udvikling sig til den idealtypiske fremstilling, som Katz og Mair har opstillet for udviklingen af de politiske partier i de vestlige demokratier?

Udviklingen af først elitepartier, og siden massepartiet, stemmer umiddelbart godt overens med den danske udvikling, som er beskrevet ovenfor. Et spørgsmålstegn kan imidlertid stælles i forhold til den snævre kobling mellem civilsamfund og parti, som skulle findes især under elitepartiet, men også under massepartiet. Mens Socialdemokratiet og Venstre fremstår som brede bevægelser, hvor det politiske parti indgår i et større net af organisationer og fællesskaber, er disse strukturer svagere for Højre og senere Det konservative Folkeparti. En langt alvorligere forskel går mellem på den ene side Socialdemokratiet, hvor partiapparatet havde en forholdsvis stor indflydelse på politikerne og på den anden side Venstre og Det konservative Folkeparti, hvor landsorganisationerne ikke kan siges at have mere end rådgivende funktioner. Dette betyder, at der kan sættes spørgsmålstegn ved den påståede brobygnings-funktion mellem staten og civilsamfundet. Knækker broen ikke midt over i de borgerlige partier på grund af parlamentarikernes høje grad af autonomi?

Et andet kritikpunkt, som kan rejses, går på massepartiets meningsfuldhed i relation til dansk kommunalpolitik, som ind til kommunalreformen i høj grad foregik i de meget små sognekommuner. Selv med de flere medlemmer, partierne havde dengang, er det spørgsmålet, i hvor mange kommuner, det var retfærdigt at sætte betegnelsen "masse" på de lokale partiorganisationer i de mere end 1.300 kommuner. I det hele taget fanger samtlige modeller, med deres betoning af kamp om vælgerne og

magten, ikke meget af den konsensuspolitik, som har været og er udbredt i dansk kommunalpolitik. Den udbredte brug af fredsvalg er et eksempel på et fænomen, som svært lader sig tolke ind i nogen af partiteorierne.

Partiernes skiftende strategier i forhold til at sikre sig opbakning fra vælgerne, er centralt både hos Katz & Mair og andre partiteoretikere. Mens det ikke giver de store problemer at acceptere *catch-all* modellen i forhold til dansk national politik giver denne model - med mediekampagner styret af professionelle mediekonsulenter på baggrund af meningsmålinger - langt mindre mening i forhold til dansk lokalpolitik.

Disse problemer kunne affejes som et eksempel på, at idealtypiske teorier og modeller altid vil vise en række konkrete afvigelser, når de holdes op imod en konkret *case*. Afvigelserne bør dog formentlig tolkes som udtryk for to principielle problemer for partiteorierne.

For det første har teorierne et mikro-makro problem, som handler om, at teorierne i dag primært er udviklet på det nationale - makro - niveau og handler om, hvordan landsorganisationerne og landspolitikerne handler, i modsætning til tidligere teorier - især Duvergers teori bør fremhæves - hvor udgangspunktet derimod blev taget i, hvorledes partierne organiserede sig på det lokale - mikro- niveau. Dette betyder, at partiteorierne ikke har meget at byde på i forhold til en forståelse af det lokale niveau, og at der ofte vil være direkte modstrid mellem teorierne og den adfærd, som kan observeres på lokalt plan. Teorierne mangler det teoretiske mikro-udgangspunkt, som fandtes hos Duverger. Løsningen ligger imidlertid næppe i en udvikling af en sådan "underbygning" på de eksisterende partiteorier, da der i virkeligheden måske er behov for to - delvist eller måske fuldstændigt separate - sæt af partiteorier, alt efter hvilket niveau, som betragtes, fordi der ofte vil være en afgrundsdyb forskel mellem de rammebetingelser/miljøer som findes, eksempelvis i form af mediestruktur og mediedækning, alt efter om man befinder sig på lokalt eller nationalt niveau.

For det andet har teorierne et kontekst-problem, som handler om, at teorierne hævdes at gælde for samfund med meget store forskelle i størrelse, geografi og institutionel struktur. Hvis partierne i Europa eksempelvis alle hævdes, at være *catch-all* partier, rejser det spørgsmålet, om dette ikke kun er en tilsyneladende lighed - er der

ikke mere, som skiller end forener det engelske *Labour* fra det danske CD? Hvor store lighedspunkter er der mellem Det konservative Folkeparti og det tyske *CDU*? Alene størrelsesforhold, men også institutionelle forskelle i form af forfatningsstruktur - enhedsstat eller føderal stat? - er eksempler på kontekstuelle udfordringer, som rejser problemer for partiteorierne, men som på ingen måde har fået den fornødne opmærksomhed.

Det har ikke været hensigten her at gennemføre en tilbundsgående diskussion af partiteorierne, eller relationen mellem teori og empiri, med hensyn til de meget udbredte beskrivelser og store fortællinger om de politiske partiers historie. Hensigten har derimod været at pege på nogle kritiske punkter. Vigtigst har det været at understrege, at der sker en række kortslutninger, når modeller, som typiske er udviklet på baggrund af studier af national politik, løftes ned på det lokale niveau, samt at pege på et generelt kontekstuelt problem for partiteorierne. Disse problemstillinger er en fælles udfordring for partiforskningen og kræver ikke blot ét kapitel i en afhandling, men derimod en mangeårig selvstændig forskningsindsats.

Det grundlæggende buskab er også, at partiteorierne er et dårligt arbejdsredskab i forhold til at forstå lokale partiorganisationer. Om det nyeste skud på den teoretiske stamme - teorien om kartel-partiet - er brugbar, diskuteres i kapitel 12.

Kapitel 3

Forberedelse til valgkamp: Rekrutteringsproblemer?[1]

I definitionen af begrebet politisk parti i kapitel 1 blev begrebet "politisk parti" defineret som: "En organisation, som foretager opstilling af kandidater ved nationale, lokale eller andre typer af offentlige valg". Valg og valgkampe kan altså i høj grad ses som selve partiernes *raison d'être*. Valg og valgkampe vil være i fokus i de følgende fem kapitler.

De to første kapitler sætter fokus på de lokale partiorganisationers forberedelse til kommunalvalget i 1993. Den mest centrale opgave for partierne i forbindelse med valgene - hvilket den alene er, fordi den er den formelle betingelse for at deltage i valgene - er at opstille kandidater.[2] I kapitel 3 analyseres udviklingen i de samlede kandidattal for hele landet. Der gives et overblik over udviklingen siden 1962, og en række mulige årsager til udviklingen diskuteres. I kapitel 4 gives et bredere overblik over forberedelsesfasen, men også her med en del vægt på forskellige aspekter af rekrutteringsprocessen.

I kapitel 5 og 6 tages selve lokalorganisationernes valgkampagner op, og dernæst undersøges valgkampagnernes betydning for valgresultatet i kapitel 7.

3.1. Det faldende kandidattal: Omfang og årsager

Et centralt tema i den offentlige debat før, under og efter kommunalvalget i 1993 var partiernes angivelige problemer med at finde kandidater. Ikke mindst vakte det

1. Dele af dette afsnit er tidligere blevet publiceret i komprimeret form i Elklit og Buch Jensen (1995).

2. Den eneste anden formelle betingelse er, at der skal findes 25 stillere for kandidaten/erne, og denne betingelse bliver først relevant, når der er fundet nogle kandidater.

opmærksomhed, at nogle foreninger annoncerede i dag- og ugeblade efter kandidater. Valget i 1993 var ikke det første valg, hvor rekrutteringsproblemer blev diskuteret, ligesom underrepræsentationen af forskellige grupper - især kvinder, unge og privatansatte - er blevet diskuteret i en årrække. Umiddelbart efter kommunalvalget i 1993 nedsatte daværende indenrigsminister Birte Weiss et udvalg, som skulle kulegrave kommunalpolitikernes arbejdsvilkår. Udvalget, som bestod af kommunalpolitikere, samt repræsentanter for Indenrigsministeriet, LO, DA, Kommunernes Landsforening og Amtsrådsforeningen offentliggjorde i august 1994 en betænkning, som indeholdt en række forslag til at forbedre kommunalpolitikernes arbejdsvilkår samt fremme visse underrepræsenterede gruppers repræsentation. Hovedparten af forslagene fra udvalget blev indarbejdet i en større revision af den kommunale styrelseslov, som blev vedtaget i Folketinget 18. maj 1995 med virkning fra januar 1996. Rekruttering af kommunalpolitikere er altså et emne, som har fået stor offentlig og politisk opmærksomhed i de seneste år.

Set i det lys, er det bemærkelsesværdigt, at den danske politologiske forskning i de seneste 15 år stort set ikke har beskæftiget sig med rekrutteringen af kommunalpolitikere mere generelt. Forklaringerne på de faldende kandidattal er derfor - af såvel offentligheden, politikerne og forskerne - stort set søgt i blinde og har typisk taget udgangspunkt i udbudssiden i den oversigt over rekrutteringsprocessen, som Bentzon har opstillet.

Figur 3.1. Oversigt over faktorer som påvirker rekrutteringsprocessen.

Kilde: Bentzon; 1981b: 43.

Forklaringerne har således entydigt peget på et faldende udbud - på vælgernes aftagende lyst til at opstille - som den væsentligste forklaring. Bag den formodede faldende lyst til opstilling er der peget på en række forhold, som har mindsket den enkelte vælgers lyst til at opstille:

1) Den øgede arbejdsbyrde for kommunalpolitikerne gør det mindre attraktivt at være kommunalbestyrelsesmedlem (Bentzon, 1981: 45), hvilket forstærkes af den ringe aflønning af kommunalpolitikere. Dette gælder ikke mindst i en situation med en

2) økonomisk krise, som også har øget presset på virksomheder og ansatte:
   - de enkelte medarbejdere møder modvilje fra virksomheden, hvis de opstiller
   - af hensyn til karrieremuligheder ønsker mange hellere at investere tid i arbejdet end i politik, hertil kommer en

3) politisk krise, som kan aflæses i partiernes faldende medlemstal og i en øget politikerlede. Samt endelig

4) nye beskæftigelsesmønstre, med to udearbejdende forældre i næsten alle familier, og det pres på fritiden, som det skaber. Der er også af den grund mindre tid til politik.

Sammenfattende skal det faldende kandidattal altså forklares med et stadigt mere tidskrævende hverv til en ringe løn, i en tid hvor den enkelte har mindre tid til politik, og hvor både vælgerne og erhvervsvirksomhederne ser med mindre positive øjne på politik og det at være politiker.

En gennemgang af kandidattallene for de ni kommunalvalg i perioden 1962-1993 viser imidlertid nogle bevægelser, som peger imod helt andre faktorer som årsagerne

til det faldende kandidattal.

Først er det værd at bemærke den markante udvikling. I forhold til 1960'erne er kandidattallet i 1993 faldet med cirka 20.000 kandidater svarende til en tilbagegang på 54 pct. jfr. tabel 3.1. Betragtes alene udviklingen efter kommunalreformen ses en tilbagegang fra 1970 til 1993 på cirka 4.000 kandidater svarende til en tilbagegang på 18 pct..

Tabel 3.1. Antal kandidater, antal kommuner, antal opstillede lister i alt, antal partier og lokallister og antal kommunalbestyrelsesmedlemmer, samt diverse gennemsnitsmål. Kommunalvalg 1962-1993.[3]

	1962	1966	1970	1974	1978	1981	1985	1989	1993
Antal kandidater	38609	36226	21612	24199	23821	23789	21758	19593	17699
Antal kommuner	1356	1107	277	275	275	275	275	275	275
Antal opstillede lister i alt	5839	5017	2301	2763	2767	2668	2504	2344	2166
Antal partier og lokallister	.	.	1664	2210	2218	2229	2205	2124	2043
Antal mandater	11414	10005	4677	4735	4759	4769	4773	4737	4704
Gennemsnitlig antal opstillede lister i alt pr. kommune	4.3	4.5	8.3	10.0	10.1	9.7	9.1	8.5	7.9
Gennemsnitlig antal partier og lokallister pr. kommune	.	.	6	8	8	8	8	8	7
Gennemsnitlig antal lister pr. parti	.	.	1.38	1.25	1.25	1.20	1.14	1.10	1.06
Gennemsnitlig antal kandidater pr. opstillet liste	6.6	7.2	9.4	8.8	8.6	8.9	8.7	8.4	8.2
Gennemsnitlig antal kandidater pr. parti/lokalliste	.	.	13	11	11	11	10	9	9
Gennemsnitlig antal kandidater pr. mandat	3.4	3.6	4.6	5.1	5.0	5.0	4.6	4.1	3.8
Gennemsnitlig antal kandidater pr. kommune	28	33	78	88	87	87	79	71	64

Kilde: Statistisk Årbog og statistiske efterretninger, diverse årgange.

3. En enkelt forklarende bemærkning er på sin plads vedrørende sondringen mellem "antal opstillede lister i alt" og "antal partier og lokallister". Sondringen bygger på det forhold, at et parti eller en lokalliste kan vælge at opstille på to eller flere lister i samme kommune. Antal opstillede lister i alt inkluderer altså disse lister, mens antal partier og lister er renset for disse tilfælde, hvor eksempelvis Venstre opstiller på tre lister V1, V2 og V3, som er i listeforbund.

Kommunalreformen er tydeligvis en helt central faktor i forklaringen af det faldende kandidattal. Hverken den økonomisk krise eller de nye beskæftigelsesmønstre var en realitet i 1970, heller ikke politikerlede eller partiernes faldende medlemstal kan plausibelt forklare faldet på 14.614 kandidater (40 pct.) fra 1966 til 1970. De langt færre og større kommuner, som kommunalreformen medførte, betød en kraftig reduktion på 53 pct. i antallet af kommunalbestyrelsesmedlemmer fra mere end 10.000 til et niveau omkring 4.700 mandater, hvor tallet har holdt sig siden. Den direkte konsekvens af de færre mandater er en faldende sandsynlighed for at at opnå valg - for både den enkelte kandidat og det enkelte parti. Sandsynligheden for at opnå valg må formodes at være en central faktor, når den enkelte kandidat, og den enkelte lokale partiorganisation, beslutter, om de vil opstille. Faldet fra 1966 til 1970 kan altså ses som aktørernes rationelle tilpasning til den ændrede sandsynlighed for at opnå valg - kandidaterne nederst på listen, og små partier og lokallister med kun enkelte mandater i de gamle sognekommuner, har i stort omfang opgivet at stille op, mens de større partier og lokallister har mindsket antallet af kandidater, da de efter kommunalreformen ikke har brug for alle kandidater. Eksempelvis vil det sikkert været svært for de fire bestyrelser i Venstre i fire sammenlagte sognekommuner at overbevise medlemmerne og kandidaterne (og bestyrelserne selv) om, at man skulle opstille lige så mange kandidater i 1970 som i 1966, når alle har kunnet gennemskue, at man kun ville få valgt halvt så mange som i 1966. Tilpasningen er ikke total, da kandidattallet kun falder med 40 pct., mens mandattallet falder med 53 pct., hvilket må tilskrives usikkerhed og uigennemsigtighed - nogle kandidater og partier har umiddelbart kunnet se det håbløse i at stille op, mens andre ikke har kunnet være helt sikre på, om det var håbløst eller ej og derfor alligevel har prøvet. Antallet af mandater, som skal besættes, og sandsynligheden for at opnå valg, er altså centrale faktorer for kandidattallet.

Man kunne så forvente en yderligere tilpasning i løbet af de følgende valg, men her kom Jordskredsvalget, og den politiske turbulens som fulgte, på tværs. De mange nye partier og revitaliserede ældre partier førte, som det ses i tabel 3.1., til en kraftig stigning i antallet af partier og lokallister, som opstillede ved kommunalvalget i 1974. Da det er meget sjældent, at en liste kun opstiller én kandidat (mindre end 5 pct. af

partiorganisationerne gjorde det i 1993) betød den kraftige stigning i antallet af lister en endnu større stigning i kandidattallet. Antallet af opstillede partier er altså også en vigtig faktor for kandidattallet.

Fra 1974 til 1981 var kandidattallet stabilt, hvilket må undre i forhold til de fire forklaringer, som blev opstillet indledningsvis, og som har præget den offentlige og politiske debat om kandidatudviklingen - netop i denne periode er det berettiget at tale om en begyndende økonomisk krise, partiernes medlemstal faldt, og den politiske mistillid var stor blandt vælgerne, ligesom det nye beskæftigelsesmønster, med to udearbejdende i næsten alle familier, for alvor slog igennem. At kandidattallet var stabilt i denne periode må svække tiltroen til disse fire forklaringer - eller i det mindste tydeliggøre eksistensen af andre - også kandidatfremmende - faktorer.

Fra 1981 til 1985 falder kandidattallet med cirka ni pct., hvilket også gentager sig ved de to følgende valg. En sandsynlig forklaring på denne udvikling er indførelsen af sideordnet opstilling i 1985[4]. Før 1985 var det obligatorisk for partierne at opstille på en partiliste. Efter kommunalreformen betød partilisteopstillingen et pres i retning af flerlisteopstilling, altså opstilling på flere lister i et valgforbund. Hvis et parti med flere lokalforeninger i kommunen - typisk en for hver af de gamle sognekommuner - opstillede på én liste, ville det kunne svække et geografisk område, hvor der måske var mange vælgere, men ikke så mange medlemmer, som kunne møde op og sikre en høj placering på listen til de lokale kandidater. For at give vælgerne mest mulig indflydelse, var det en udbredt metode at opstille på en liste for hvert lokalområde og indgå et valgforbund mellem lister. Således opstillede Venstre ofte talrige lister i en typisk landkommune. Med indførelsen af sideordnet opstilling bliver denne konstruktion ikke nødvendig længere, og som det ses i tabel 3.2., går flerlisteformen kraftigt tilbage ved de tre valg fra 1985 til 1993 og er efterhånden ved at blive en sjældenhed - tallene for antal opstillede lister i alt og antal opstillede partier og lokallister nærmer sig hinanden,

4. Ved sideordnet liste vælges kandidaterne på listen i rækkefølge efter deres personlige stemmetal. På partiliste vælges kandidaterne i den rækkefølge, som de af partiet er blevet prioriteret og placeret på listen, med mindre en kandidat har opnået tilstrækkelig med personlige stemmer til direkte (uden brug af listestemmer) at sikre sig valg. For en fuldstændig beskrivelse af det danske valgsystem se Johansen, 1979; Tonsgaard, 1986, samt Elklit, 1991: 220ff. I 1985 benyttede 48 pct. af listerne sidordnet opstilling, i 1989 61 pct. og i 1993 69 pct..

og det gennemsnitlige antal lister pr. parti er faldet fra 1,38 i 1970 til kun 1,06 i 1993.

Med flerlisteopstillingens tilbagegang og sammenlægning af lister blev det uden tvivl sværere at overtale de nederste på de nedlagte lister til at opstille, da de vil få meget lave placeringer på den nye sammenslåede liste - ligesom partiorganisationerne formentlig får sværere ved at overbevise sig selv om det vigtige i at fastholde kandidattallet, når man alligevel ikke får valgt flere end de øverste på listen. En norsk undersøgelser har vist, at en ikke uvæsentlig andel (godt og vel 25 pct.) af de indvalgte (!! sic) i de norske kommunestyrer angiver, at de stod på opstillingslisten for at være "listefyld" (Haveraaen 1990: 84). Der findes ikke tilsvarende danske data, men listefyld er også en realitet på danske lister. Især dette listefyld bliver det formentlig svært at overtale til at opstille i samme omfang til én liste frem for til eksempelvis tidligere fire lister. Den nye sideordnede opstillingsform åbner altså op for en yderligere - man fristes til at sige den endelige - tilpasning til kommunalreformens forringede sandsynligheder for at opnå valg.

I figur 3.1. sammenfattes de foregående siders diskussion. Den gængse tolkning af det faldende kandidattal ser faldet som udtryk for fire faktorer: Den stigende arbejdsbyrde for og ringe aflønning af kommunalpolitikere, økonomisk og politisk krise, partiernes faldende medlemstal samt ændrede erhvervsmønstre, som påvirker kandidaternes tid og motivation og dermed udbuddet af kandidater. Disse forklaringer kan kun i ringe grad forklare den faktiske udvikling i kandidattallet. Udviklingen i kandidattallet siden kommunalreformen er øjensynligt i langt højere grad under indflydelse af forhold, som påvirker sandsynligheden for, at et parti eller en kandidat opnår valg: det faldende antal mandater, som skal fordeles, antallet af partier og lokale lister, som opstiller, samt valglovgivningen. Set i det lys, er det faldende kandidattal udtryk for, at både potentielle kandidater, såvel som de lokale partiorganisationer, rationelt tilpasser sig de ændrede forhold - altså ændret adfærd hos aktørerne på såvel udbuds- som efterspørgselssiden.

Figur 3.2. Udvidet oversigt over faktorer som påvirker rekrutteringsprocessen.

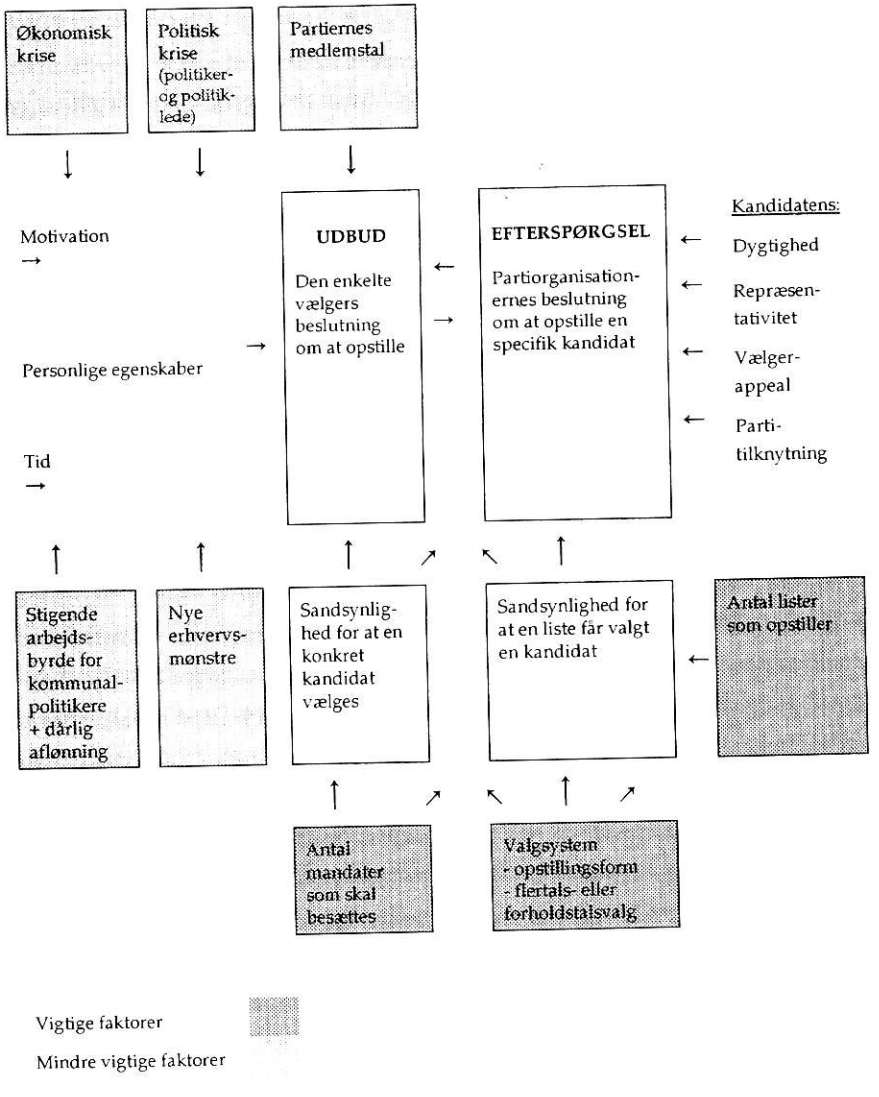

Groft sagt kan det faldende kandidattal altså føres tilbage til kommunalreformen - tolkningen er den enkle: En halvering af antallet af poster, som skal besættes, har ført til en halvering af kandidattallet - præcist er tilbagegangen fra 1966 til 1993 53 pct. nedgang i antallet af poster, som skal besættes og 51 pct. nedgang i antallet af kandidater. Den komprimering af kandidattallet, som kunne forventes efter kommunalreformen og faldet i antal poster, er kun sket gradvist, på grund af andre faktorer, som har presset kandidattallet op - jordskredsvalget med de mange nye partier og lister og valglovgivningens obligatoriske krav om partiliste.

Hvilken udvikling i kandidattallet kan der forventes i fremtiden? Umiddelbart bør der, ud fra den argumentation, som er gennemført ovenfor, forventes stabilitet i kandidattallet. Antallet af kandidater pr. post, som skal besættes, er nu næsten nede på det niveau, som var før kommunalreformen. To forhold kan dog tale for yderligere fald i kandidattallet. For det første kan en fortsat bevægelse bort fra flerlisteformen give endnu et fald i kandidattallet. For det andet kan den store offentlige opmærksomhed omkring det faldende kandidattal i sig selv føre til yderligere fald. De mange beklagelser i medierne fra lokale partiorganisationer om besværligheder med at rekruttere kandidater kan afskrække potentielle kandidater - når det ikke er populært, hvorfor så påtage sig et sådant hverv? Rekrutteringsproblemerne kan altså blive en selvopfyldende profeti. Omvendt kan beklagelserne muligvis få potentielle kandidater ud af busken - når der er mangel på kandidater, må jeg gøre min pligt og stille op (og jeg vil jo også have lettere til valg). Et skud fra hoften er altså enten stabilitet i kandidattallet eller et mindre fald og herefter stabilitet i kandidattallet med i overkanten af 16.000 kandidater.

To centrale spørgsmål, som bør overvejes af de politiske partier såvel lokalt som nationalt, er: Om ikke 3-4 kandidater, pr. kommunalbestyrelsespost som skal besættes, er alt rigeligt? Og: Om fortsatte beklagelser ikke blot vil skræmme potentielle kandidater bort? Antydningen af ét svar på det første af disse to spørgsmål skal gives i det følgende afsnit.

3.2. Følgerne af det faldende kandidattal

Indtil nu har analysen fokuseret på årsagerne til det faldende kandidattal. Men hvad med følgerne af det faldende kandidattal? En pessimistisk tolkning vil tolke faldet som et demokratisk problem. Synspunktet vil være, at vælgernes valgmuligheder mindskes, og at der dermed skabes et demokratisk problem. Tre indvendinger må rejses mod denne tolkning.

For det første peger de forklaringsfaktorer, som er diskuteret ovenfor, på udviklingen, som primært forårsaget af vælgernes og partiorganisationernes rationelle tilpasning til kommunalreformens reduktion i antallet af kommunalbestyrelsesmedlemmer. En sådan rationel tilpasning kan næppe i sig selv betragtes som et demokratisk problem. Derimod må det være årsagen, som har udløst tilpasningen, som er problemet. Det er altså det faldende antal kommunalbestyrelsesmedlemmer, som er det egentlige problem.

For det andet er det ikke enkelt og uproblematisk at tale om faldende valgmuligheder for vælgerne. Umidddelbart er der tale om et fald i det absolutte kandidattal og dermed færre valgmuligheder. Men de absolutte tal siger ikke meget om de reelle valgmuligheder. Om der er 37.000 eller 17.000 kandidater vil være stort set uden betydning, hvis der kun skal vælges 10. Det absolutte kandidattal må altså relativeres, hvis det skal være muligt at sige noget om de reelle valgmuligheder. I de to sidste talrækker i tabel 3.1. relativeres kandidattallet, dels i forhold til antal mandater som skal besættes, dels i forhold til antallet af kommuner. For begge relative mål ses samme tendens: En kraftig stigning efter jordskredsvalget fulgt af en gradvis tilbagegang, men uden at hele stigningen forsvinder. Set i forhold til antal mandater har vælgerne altså flere kandidater at vælge imellem for hver plads, som skal besættes i 1993, end før tilbagegangen i kandidattallet. Ligeledes har vælgerne i kommune y i 1980'erne og 1990'erne - selv efter den kraftige absolutte tilbagegang - næsten dobbelt så mange kandidater at vælge imellem, som vælgerne i sognekommune x i 1960'erne. Det er altså kun, hvis den absolutte betragtningsmåde benyttes, at vælgernes valgmuligheder kan fastholdes som faldende.

For det tredje rejser en sådan absolut betragtningsmåde en række kritiske

spørgsmål. Først er det dog værd at slå fast, at de mange klager fra de lokale partiorganisationer over manglen på kandidater er fuldt forståelige - som det ses i tabel 3.2., har det enkelte parti og den enkelte lokalliste haft en tilbagegang fra i 1970 at have i gennemsnit 16 kandidater i 1970 til i 1993 at have i gennemsnit 10 kandidater. Men forandring er jo ikke nødvendigvis udtryk for et problem eller en krise - en påstand om krise eller problemer forudsætter en normativ målestok, som definerer udviklingen som problematisk; i dette tilfælde altså en demokratisk målestok, som definerer færre kandidater som værende et demokratisk problem. Man kan forestille sig to målestokke, en som siger at 1) mange kandidater er et mål i sig selv, eller en anden, som siger 2) 1970'erne var udtryk for en demokratisk normaltilstand, som vi ikke bør bevæge os bort fra.

Den første målestok, som er udtryk for en deltagelsesdemokratisk tankegang, bliver hurtigt meningsløs.[5] For at gentage det tænkte eksempel, som blev brugt ovenfor: Om der er 37.000 eller 17.000 kandidater vil være stort set uden betydning, hvis der kun skal vælges 10. Den absolutte betragtningsmåde må altså erstattes af en relativ betragtningmåde, hvor antallet af kandidater sættes i forhold til hvor mange, der skal vælges. Gøres dette er udviklingen altså den, at der i dag er relativt flere kandidater end i 1960'erne, men færre end i 1970'erne. Og hermed dukker den anden målestok op: 1970'erne som en demokratisk normaltilstand.

Den anden målestok er der argumenteret grundigt imod i analysen af årsagerne til det faldende kandidattal: 1970'erne, med politisk turbulens og mange nye partier, kan på ingen måde betragtes som en demokratisk normaltilstand. Mere principielle indvendinger er, at denne målestok er udtryk for den såkaldte hyperrealisme: at det demokratisk positive defineres som det eksisterende - altså uden normativ forankring (Sartori, 1987: 39-57). Der er tale om en såkaldt naturalistisk fejlslutning - der sluttes fra "er" til "bør" (Moore, 1903). Denne målestok er ikke brugbar, både ud fra videnskabsteoretiske overvejelser (et værdirelativistisk argument, jævnfør Rasmussen,

5. Dette betyder ikke, at deltagelsesdemokrati er meningsløst, men alene at selv indenfor en deltagelsesdemokratisk tankegang bliver det meningsløst at fokusere på absolutte kandidattal. Det, der peges på, kunne formuleres som forskellen på formel og reel deltagelse. Hvor 60 kandidater til 10 poster på mange måder kan siges at være en mere reel deltagelse end, 3.000 kandidater til de samme 10 poster.

1971: 34ff.), men også fordi man med lige så stor (eller faktisk større) ret kan hævde, at 1990'erne blot er en ny demokratisk normaltilstand. Det er med andre ord meningsløst at bruge virkeligheden som målestok for virkeligheden. Så kan alene udvikling eller forandring opdages (hvilket selvfølgelig også er interessant), men problemer eller kriser kan ikke defineres uden en normativ målestok[6]. De principielle spørgsmål er altså: Hvad er det for en demokratisk målestok, som gør det problematisk at have 3,6 kandidater pr. mandat, men uproblematisk at have 5 mandater pr. mandat? Hvor går grænserne mellem det demokratisk uproblematiske og det demokratisk problematiske? Det er meget svært - for ikke at sige umuligt - inden for en repræsentativ demokratiforståelse at finde svar på sådanne spørgsmål. Men det er vigtigt at tage disse spørgsmål op til debat, da megen af den offentlige debat om udviklingen i kandidattallet tager udgangspunkt i en ureflekteret enighed om, at et højt kandidattal er et mål i sig selv.

Ovenstående diskussion burde have gjort det tydeligt, at det er svært at finde et demokratisk princip, som gør det problematisk, at der er sket en nedgang i kandidattallet, samt peget på behovet for en diskussion af sådanne principper. Ligeledes burde diskussionen have rejst spørgsmålet, om ikke beklagelserne over partiernes og demokratiets krise på grund af det faldende kandidattal burde vurderes meget kritisk, før de accepteres, og måske mere burde opfattes som beklagelser over - ikke at der i en eller anden absolut forstand er for få kandidater - men ganske simpelt over, at der er færre end i 1970'erne. Sagt mere direkte bør man rejse spørgsmålet, om ikke 1980'erne og 1990'erne måske er nærmere en "naturlig" eller "normal" kandidatmængde, end 1970'erne var det? Mere end et udtryk for en demokratiske/politisk krise er det faldende kandidattal måske udtryk for afslutningen på en demokratisk/politisk krise? En diskussion af sådanne spørgsmål vil kunne synliggøre manglen på overvejelser om det normative grundlag for den udbredte

6. Man vil konkret kunne indvende, at hvis kandidattallet bliver mindre end antallet af poster, må der objektivt være tale om et problem eller en krise. Men selv dette forudsætter og bygger på normative målestokke. Eksempelvis en funktionel målestok om, at alle poster skal være besat for at systemet fungerer, eller fordi udviklingen tolkes som udtryk for en politisk mistillid til systemet - mistillid som vurderes negativt ud fra en målestok om, at der ikke må være en sådan mistillid.

enighed om "kandidatproblemet". Måske er det ikke kandidattallet - men derimod vores forståelse af kandidatproblematikken - som er i krise!

3.3. Løsningen på "problemet"?

Den opstillede, udvidede oversigt over faktorer bag rekrutteringsprocessen har to vigtige implikationer. For det første en implikation for forståelsen af niveauet af og udviklingen i kandidattallet. Oversigten tydeliggør, at kandidatantallet er påvirket af både aktørernes valg og af de strukturelle rammer for disse valg. Det er ligeledes tydeligt, at såvel udbuds- som efterspørgselssiden må indgå i analysen, hvis man vil forstå udviklingen i kandidattallet. En forståelse af rekrutteringsprocessen må med andre ord tage udgangspunkt i en kompleks og nuanceret forståelse af samtlige de vigtige aktørers adfærd.

I direkte forlængelse heraf har oversigten for det andet en implikation for den politiske og offentlige interesse for tilbagegangen i kandidattallet. I forlængelse af kommunalvalget i 1993, og debatten om faldende kandidattal og skævheder i kommunalbestyrelserne (for få kvinder, privat ansatte osv.), nedsatte indenrigsminister Birthe Weiss, som nævnt ovenfor, et udvalg, som skulle komme med forslag, der kunne: "....forbedre kommunalpolitikernes arbejdsvilkår og sikre en bredere og mere alsidig repræsentation i de kommunale råd." (Betænkning, 1994: 104). I august 1994 afgav udvalget en betænkning med en række forslag, som i store træk er vedtaget uændret af Folketinget. Det er karakteristisk, at betænkningens forslag - helt i tråd med den politiske og offentlige debat - bygger på en opfattelse af rekrutterings- og skævhedsproblemer som udbudsproblemer. Gennem bedre betaling, bedre mødeplanlægning o.l. skal omkostningerne ved at være kommunalbestyrelsesmedlem mindskes (eller fordelene øges) og et øget udbud af kandidater opnåes. Gennem den bedre betaling, og mere specifikke økonomiske tilskud, skal underrepræsenterede grupper fremmes.[7]

7. Et af elementerne er et økonomisk tilskud til kommunalpolitikere med børn. Denne del af forslagene er uproblematiske og vil kunne mindske den barriere, som børnepasning og dertil knyttet husholdning

At det faldende kandidattal måske er et overvurderet problem - jævnfør ovenfor - er én ting. At årsagsopfattelsen er for snæver, er en anden og mere alvorlig ting. Hvis det faldende kandidattal skyldes potentielle kandidaters rationelle erkendelse af, at det kraftigt reducerede antal mandater mindsker sandsynligheden for at kunne opnå valg, vil denne erkendelse ikke ændres af en øget betaling til kommunalpolitikerne. Målet om flere kandidater nås derfor næppe[8].

Målet om at øge underrepræsenterede gruppers repræsentation er ligeledes præget af en alt for snæver årsagsopfattelse: det gælder om at øge udbuddet af kandidater fra de underrepræsenterede grupper. Tages kvinders underrepræsentation som eksempel kan det ses, hvorfor underrepræsentationen formentlig i stort omfang vil bestå.

Kvinders vej til kommunalbestyrelserne kan betragtes som bestigningen af en pyramide, hvor kvinder i uforholdsmæssigt stort omfang falder fra på alle trin. I udgangspunktet udgør kvinder faktisk flertallet af vælgerne. I den kombination af selvudvælgelse og hvervning, som sker ved indmeldelsen i et politisk parti, mistes en stor gruppe kvinder. Når det drejer sig om at blive kandidat, falder en stor gruppe kvinder bort. Årsagerne kan både være egen tilbageholdenhed og de øvrige partimedlemmers fravælgelse af kvinder. På det næste trin - vælgernes udvælgelse af kommunalbestyrelsesmedlemmerne - falder endnu uforholdsmæssigt mange kvinder fra, men dog kun en lille gruppe. Igen kan dette skyldes udvælgelse: kvinders placering på listen, vælgernes dom, men også selvudvælgelse: hvad man gør for at blive valgt. Også på det sidste trin: at blive borgmester indgår både selvudvælgelse og udvælgelse.

giver, ikke mindst for unge og kvinder.

8. Dette skal ikke opfattes som en kritik af sagligheden bag den øgede betaling. Der er ingen tvivl om, at kommunalpolitikerne selv med den nye, forhøjede betaling har en meget lav timeløn, når den ugentlige arbejdstid i forbindelse med hvervet ofte overstiger 15 timer. Hvis målet er en mere rimelig aflønning, er der tale om en glimrende lovændring. Hvis derimod målet er flere kandidater, må man nødvendigvis ende i en mere kritisk konklusion.

Figur 3.3. Kvindeandel i forskellige grupper.

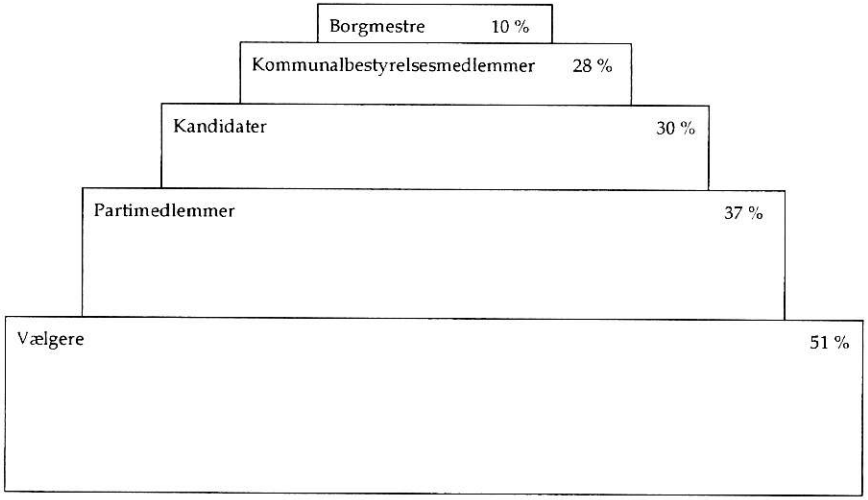

Kilde: Borgmestre:
Kandidater og medlemmer: Statistisk Årbog, 1994: 89.
Partimedlemmer: beregnet på baggrund af Goul Andersen, 1994: 55.

Selv denne meget overfladiske gennemgang af en gruppes rekrutteringsproces fører til to konklusioner.[9] For det første er det tydeligt, at kvinders underrepræsentation i kommunalbestyrelserne formentlig er følgen af såvel selvudvælgelse, det vil sige beslutninger foretaget af kvinder selv, som udvælgelse, det vil sige beslutninger foretaget af andre aktører: vælgere, partimedlemmer og kommunalbestyrelsesmedlemmer. For det andet ses det, at udvælgelsen og selvudvælgelsen sker på en lang række niveauer, og ikke blot på det individuelle udbudsniveau.

Gennemgangen af casen med kvinderepræsentation underbygger altså den generelle pointe om udviklingen i kandidattallet: der er behov for komplekse og nuancerede

9. Grundige analyser af rekrutteringsprocessen - også for bestemte vælgergrupper - vil komme i senere publikationer fra Det kommunale Lederskab.

analyser, hvis rekrutteringsprocesserne skal forstås.

I relation til det konkrete - realpolitiske - mål om flere kandidater og en mere ligelig rekruttering af forskellige grupper er konklusionen stort set negativ. På grund af en for snæver årsagsopfattelse er det sandsynligt, at de forskellige lovgivningsmæssige tiltag vil være virkningsløse - eller direkte modarbejder deres mål.[10] Gennemgangen af kvinde-casen viser, at en ensidig satsning imod udbudsiden muligvis slet ingen effekt vil have, hvis underrepræsentationen især skyldes andre aktører end kvinder selv.[11]

3.4. Sammenfatning

Rekruttering af kandidater er en meget central opgave for partierne. Antallet af kandidater til kommunalvalgene er faldet siden 1960'erne, og en række forklaringer er givet herpå: økonomisk krise, nye erhvervsmønstre, øget arbejdsbyrde for kommunalpolitikerne og politisk krise.

Den faktiske udvikling i kandidattallene viser i en økologisk analyse nogle bevægelser, som peger på helt andre årsager. Kommunalreformen, med halveringen af antallet af poster, som skulle besættes, fremstår som den helt afgørende årsag, der i 1970'erne ikke slog fuldt igennem på grund af de turbulente politiske forhold med mange nye partier (flere partier og lister ved kommunalvalgene), samt på grund af den obligatoriske partiliste-opstilling. Med en vis "normalisering" af det politiske miljø imod

10. Dette gælder ikke mindst det tredje hovedelement i lovgivingen, som fulgte betænkningen: fyringssikringen, hvorefter kommunalbestyrelsesmedlemmer sikres imod fyring på linie med den gældende fyringssikring for de valgte tillidsmænd på offentlige og private virksomheder. At forbyde fyring af kommunalpolitikere vil uden tvivl stoppe - de meget få tilfælde af - fyring p.g.a. hvervet som kommunalpolitiker. Til gengæld vil loven gøre det overordentlig svært for alle kommunalpolitikere at få eller skifte arbejde - hvem vil ansætte en medarbejder, som man ved, man ikke kan fyre igen? Løsningen af et problem rejser altså et nyt og formentlig meget større problem. Ligeledes kan den øgede aflønning føre til en kritik af kommunalpolitikerne - for at de bliver levebrødspolitikere, eller for at de får lønstigninger i nedskæringstider. Kritikken kan så gøre det sværere at rekruttere kandidater.

11. Den mest interessante pointe i forhold til forsøgene på at øge kandidattallet og de underrepræsenterede gruppers andele af kommunalpolitikerne er vel egentlig, at lovforslagene fremsættes i blinde. Der findes ingen grundige studier af årsagerne til underrepræsentationen. Alene den meget begrænsede og skematiske analyse i dette kapitel viser, at skuddet i blinde let kan ramme forbi.

slutningen af 1980'erne (færre partier og lister), samt den nye opstillingsform - sideordnet opstilling - kunne der ske en tilpasning, så faldet i antallet af poster nu er slået fuldt igennem i antallet af kandidater. De centrale, mellemliggende faktorer i disse processer er sandsynligheden for at opnå valg for såvel den enkelte kandidat som for partierne.

Analysen viste også, at der ved valget i 1980'erne og 1990'erne stadig - på trods af det absolut faldende kandidattal - er relativt flere kandidater pr. mandat og pr. kommune, end der var i 1960'erne. I forlængelse heraf blev det problematiseret, om det faldende kandidattal kan betragtes som et demokratisk problem. Og det blev konkluderet, at det absolutte kandidattal er en problematisk størrelse at bruge i vurderingen af demokratiet.

Den generelle konklusion er ikke mindst en understregning af behovet for nuancerede og komplekse analyser, hvis rekrutteringsanalyser skal forstås til bunds.

Afslutningsvis blev analysen relateret til de lovgivningsmæssige initiativer, som i 1995 blev gennemført for 1) at få flere kandidater og 2) at fremme underrepræsenterede gruppers repræsentation. Konklusionen er, at de gennemførte initiativer bygger på en for snæver årsagsopfattelse, som muligvis vil gøre initiativerne virkningsløse eller ligefrem betyde, at initiativerne modarbejder deres mål.

Efter dette afsnit, som har set snævert på ét aspekt af valgforberedelserne - rekrutteringsprocessen - bredes fokus i det følgende kapitel ud til en mere generel beskrivelse af partiorganisationernes valgforberedelser.

Kapitel 4

Forberedelse til valgkamp

I de fire følgende kapitler sættes der først i kapitel 4 fokus på de lokale partiorganisationers forberedelse til valgkamp, i kapitel 5 på lokalorganisationernes ressourcer og organisering og dernæst i kapitel 6 på selve indholdet af valgkampagnerne og afslutningsvis i kapitel 7 på kampagnernes betydning for valgresultatet. Oversigtsmæssigt er indholdet:

Kapitel 4: Forberedelse til valgkamp
- * kandidatudvælgelsen
- * hvilke ønsker havde partiorganisationen til kandidatlisten?
- * hvorledes blev borgerne/medlemmerne inddraget?
- * kandidatuddannelsen
  - * hvilke kandidater blev uddannet?
  - * af hvem og hvordan?
- * valgprogram
  - * hvad er indholdet af valgprogrammerne?
  - * hvorledes udarbejdes de?

Kapitel 5: Ressourcer og organisering
- * hvor mange ressourcer havde partierne til rådighed?
- * hvordan var arbejdet organiseret?

Kapitel 6: Valgkampen og valgkampagnerne
- *hvilke og hvor mange valgkampmetoder blev bragt i anvendelse?

Kapitel 7: Effekten af valgkampagnerne
- * hvilken effekt har valgkampagnerne på valgresultatet?

I dette kapitel er det altså forberedelserne, som skal undersøges. En undersøgelse af valgforberedelserne kan naturligt tage udgangspunkt i spørgsmålet: Hvornår begynder forberedelserne til valgkampen?

4.1. Hvornår begynder forberedelserne til valgkampen?

Nogle lokale partiorganisationer starter forberedelsen til et kommunalvalg umiddelbart efter afslutningen af den foregående valgkamp. Dette sker ofte ved at foretage en evaluering af valgkampen, hvor gode og dårlige sider diskuteres, gode ideer og succeser, men også fejl, som ikke må begås næste gang, noteres. Andre lokale partiorganisationer begynder forberedelsen til valgkampen, få uger eller dage før fristen for indlevering af kandidatlister udløber. Endelig kommer nogle lokale partiorganisationer aldrig i gang eller opgiver helt forsøget på at opstille en kandidatliste. Det er således svært at få et præcist billede af, hvornår de lokale partiorganisationer begynder forberedelserne, men et groft skøn kan gives ved at se på, hvornår de 50 pct. af organisationerne, som har et særligt valgkampsudvalg, nedsætter dette udvalg.

Tabel 4.1. Nedsættelsestidspunkt for valgkampsudvalg. Pct.

1-3 måneder for valget	25
4-6 måneder før valget	22
7-9 måneder før valget	21
9-12 måneder før valget	17
13-15 måneder før valget	7
15-18 måneder før valget	2
19-21 måneder før valget	5
Mere end 21 måneder før valget	1
I alt	100
(N)	(196)

Det gennemsnitlige nedsættelsestidspunkt er 8 måneder før valget, men som det ses af tabel 4.1., er det kun 15 pct. af foreningerne, som nedsætter valgudvalget tidligere end et år før valget. 4 pct. af foreningerne nedsætter først et valgudvalg 1 måned før valget. Sammenlignes partierne, afviger Socialdemokratiet, og især Venstre, ved i gennemsnit

at nedsætte valgudvalget et par måneder før de andre partier, mens lokallisterne og især CD og Fremskridtspartiet er sent ude. Størrelsen af den lokale organisation er altså øjensynlig af betydning, hvilket bekræftes af, at 80 pct. af de foreninger, som starter tidligere end et år før valget, har mere end 100 medlemmer.

Langt de fleste lokale partiorganisationer kommer altså først for alvor i gang med forberedelserne i foråret og mange først i sommeren før valget, som afholdes i november. Den første opgave, som organisationerne kaster sig over, er typisk udvælgelsen af kandidaterne. I forlængelse af diskussionen i kapitel 3 behandles i de tre følgende afsnit først forskellige aspekter af kandidatudvælgelsen:

- Hvilke kvalifikationer lægges der vægt på, når kandidaterne udvælges? (afsnit 4.2.).
- I hvilket omfang og hvorledes inddrages borgerne i udvælgelsen? (afsnit 4.3.).
- I hvilken grad har der været konflikter om sammensætningen af kandidatlisten? (afsnit 4.4.).

Herefter tages andre dele af forberedelserne op.

4.2. Partiorganisationernes kriterier for kandidatudvælgelsen

Den offentlige og politiske interesse for forskellige underrepræsenterede gruppers repræsentation i kommunalbestyrelserne har, som nævnt i kapitel 3, været stor. Det er derfor overraskende, at det er to helt andre hensyn, som flest partiorganisationer peger på som meget vigtige ønsker. I tabel 4.2. ses svarfordelingen for, i hvilken grad forskellige hensyn har været vigtige for kandidatudvælgelsen. Hensynene er rangordnet efter flest svar i kategorien "meget vigtigt ønske" og står altså ikke i den rækkefølge, de blev præsenteret i spørgeskemaet.

At have kandidater fra alle dele af kommunen som et meget vigtigt ønske nævnes klart oftest af de lokale partiorganisationer og med næsten lige så mange, som nævner det som et vigtigt ønske. Dette er måske ikke så overraskende, da flere af de ni case-studier, som blev gennemført i ni kommuner under kommunalvalget i 1989, også peger

på geografisk dækning som det vigtigste for mange partiorganisationer (Berg, 1995: 110, Buch Jensen, 1995: 86, Mouritzen, 1995: 179). Prioriteringen af geografisk dækning må dels tages som et tydeligt udtryk for, at de gamle sognekommuner stadig er levende, politiske realiteter i mange kommuner; men også dels tages som udtryk for en mere fundamental orientering imod de sub-kommunale lokalsamfund, som findes i kommunerne. Partiorganisationerne ønsker altså, at vælgerne skal have en lokal kandidat i alle de gamle lokalsamfund, som kan trække sine rødder langt tilbage i århundredet/århundrederne, men også i de nye lokalsamfund, som er opstået i takt med befolknings-, bosætnings- og byudviklingen.

Også ønsket om at have lokalt kendte kandidater og have unge kandidater nævnes af omkring 80 pct. af lokalforeningerne som enten vigtigt eller meget vigtigt ønske. Der er dog klart færre, som har afkrydset ved meget vigtigt ønske, sammenlignet med ønsket om geografisk dækning. At ønsket om en ligelig kønsfordeling blandt kandidaterne kommer næstsidst, efter ønsket om forskellige erhverv, er meget overraskende i lyset af den store interesse for forholdet og den generelle ligestillingsdebat og -politik i Danmark. At have kandidater med ledende stillinger er tydeligvis et ønske, som ikke er meget vigtigt for særligt mange partiorganisationer.

En undersøgelse af sammenhængen mellem svarene på de 6 spørgsmål viser tendens til, at især ønsket om unge og forskellige erhverv, unge og ligelig kønsfordeling, forskellige erhverv og ledende stillinger, forskellige erhverv og geografisk dækning, samt kendte navne og ledende stillinger hænger sammen[1]. Alle sammenhængene er positive, så eksempelvis unge som meget vigtigt ønske oftest følges med erhverv som meget vigtigt ønske.

1. Der er tale om korrelationskvotienter på lige under .3 op til .36 og signifikansniveau .00.

Tabel 4.2. De lokale partiorganisationers angivelse af vigtigheden af forskellige hensyn under kandidatudvælgelsen. Pct.

	Mindre/ikke vigtigt ønske	Vigtigt ønske	Meget vigtigt ønske	I alt	(N)
Der skulle være kandidater fra alle dele af kommunen	22	36	42	100	(393)
Der skulle være kandidater med kendte navne, som kunne trække stemmer	18	49	33	100	(394)
Der skulle også være nogle unge kandidater	19	53	28	100	(392)
Der skulle være kandidater med forskellige erhverv	25	51	24	100	(395)
Der skulle være et nogenlunde ensartet antal kandidater af begge køn	33	49	18	100	(394)
Der skulle være kandidater med ledende stillinger for at signalere, at vi kan levere gode kommunale ledere	61	29	10	100	(394)

Der er flere metodiske problemer ved spørgsmålene.

For det første giver ordet "også" i spørgsmålet om unge formentlig en tendens til at vurdere ønsket en smule højere. Bortset fra denne bagatel er der to mere principielle og alvorlige problemer.

Det første er det såkaldte response-sett-problem, som er det forhold, at nogle respondenter har faste svarmønstre, typisk som såkaldt ja-signing, hvor en del respondenter populært sagt har en tendens til at sige ja til næsten alle påstande, de bedes tage stilling til, uanset om svarene hænger sammen med respondenternes holdninger, eller måske netop fordi deres holdninger ikke er særligt klare, og uanset at svarene er logisk modstridende (Hellevik, 1987: 135, Hellevik, 1995: 218-221).[2] I forhold til ovenstående spørgsmål kan problemet kun anerkendes, da en test af om der er ja-signing, ikke kan gennemføres, da der så kræves nogle spørgsmål, som er modsatrettede, eksempelvis: "Der skulle især være almindelige mennesker" som en

2. Der findesogså nej-sigere, som siger nej til alt - måske som protest mod en undersøgelse de finder kedelig eller dårlig.

modsætning til ønsket om kandidater med ledende stillinger. Respondenter, som siger meget vigtigt ønske til begge (og flere sådanne modstridende udsagn), ville typisk kunne tolkes som ja-sigere. Man vil muligvis se en vis modsætning mellem at ønske unge kandidater og samtidig ønske kandidater med ledende stillinger, da unge jo sjældent har ledende stillinger. Korrelationskoefficienten viser en svag, men signifikant positiv sammenhæng (0,19), og cirka 5 pct. af respondenterne siger meget vigtigt til begge ønsker. Det vil være at gå for langt at hævde dette som bevis for ja-signing, da der jo ikke er tale om at finde kun én kandidat, og selv da kunne begge ønsker jo forfølges - og opfyldes. Ja-signing kan man altså blot være opmærksom på og bruge til at vurdere de fleste svar som maksimumsvar. Hvis det var muligt at rense svarene for respondenter med respons-sett, ville de reelle svar for hvilke ønsker, som var meget vigtige, altså formentlig ligge nogle pct. under de fundne.

Det andet problem er, at der er stor mulighed for, at de lokale partiorganisationer blot angiver ønskerne for kandidatsammensætningen med udgangspunkt i den faktisk opnåede sammensætning af kandidaterne. Man kunne frygte, at respondenterne vil give et glansbillede af rekrutteringsprocessen, hvilket ville ødelægge validiteten af spørgsmålet, da spørgsmålet så ikke måler ønsker, men derimod den faktiske sammensætning af kandidaterne.[3]

En ting er jo ønsker, noget andet er (ofte), hvad man får. I tabel 4.3. ses, at de lokale partiorganisationer har haft lettest ved at få opfyldt ønsker om en alsidig erhvervsfordeling blandt kandidaterne - et hensyn, som kun var på en fjerdeplads blandt ønskerne. Den forskellige placering af ønsker og opfyldte hensyn viser, at der ikke blot er tale om, at de lokale partiorganisationer har angivet ønskerne ud fra den faktiske sammensætning (eller omvendt). Også en korrelationsanalyse viser, at der ikke er en sådan sammenhæng, da der kun er en meget svag sammenhæng mellem ønske og opfyldelse for et enkelt hensyn: Forskellige erhverv. De øvrige hensyn er insignifikante

3. Validiteten af en undersøgelse er spørgsmålet, om en måling overhovedet måler den ønskede variabel/faktor eller måske måler en helt anden variabel/faktor. Reliabiliteten af en undersøgelse er spørgsmålet, om en måling måler variablen/faktoren nøjagtigt. Om reliabilitet og validitet generelt se Hellevik, 1987: 155-159.

eller har forsvindende svage sammenhænge, hvilket bekræfter validiteten af spørgsmålene, men på den anden side afslører, det for de lokale partiorganisationer sikkert ikke særligt opløftende faktum, at de lokale partiorganisationer i det store hele øjensynligt ikke kan styre kandidaternes sammensætning, som de ønsker. Kun erhvervssammensætningen kan altså øjensynligt styres ganske svagt. Igen er den lave placering af kønshensynet bemærkelsesværdig i lyset af den store offentlige og politiske interesse netop for sammensætningen med hensyn til køn.

Tabel 4.3. De lokale partiorganisationers angivelse af i hvilken grad forskellige hensyn til kandidatudvælgelsen er opfyldt. Pct.

	Ikke opfyldt	Nogenlunde opfyldt	Opfyldt i høj grad	I alt	(N)
Der skulle være kandidater med forskellige erhverv	13	47	40	100	(368)
Der skulle være kandidater fra alle dele af kommunen	27	37	36	100	(366)
Der skulle være kandidater med kendte navne, som kunne trække stemmer	14	52	34	100	(369)
Der skulle være kandidater med ledende stillinger for at signalere, at vi kan levere gode kommunale ledere	31	45	24	100	(344)
Der skulle være et nogenlunde ensartet antal kandidater af begge køn	45	32	23	100	(374)
Der skulle også være nogle unge kandidater	37	42	21	100	(371)

Et kriterie er indtil nu ikke inddraget i analysen, nemlig spørgsmålet om der alene søges kandidater blandt lokalorganisationernes medlemmer, eller der også søges kandidater uden for partiets medlemsskare? Ingen partier kan sige sig helt fri for dette fænomen, og i mange partier er det en fjerdedel af organisationerne eller flere, som angiver at have indmeldt kandidater i partiet i forbindelse med opstillingen, jævnfør tabel 4.4. Det er ikke overraskende at indmeldelse i forbindelse med opstilling finder sted, men måske er det overraskende, at fænomenet er så udbredt, som tallene viser. Det er derimod ikke

overraskende, at det især er lokallisterne, som først tilknytter kandidaterne til listen i forbindelse med opstillingen.

I mere end halvdelen af de foreninger, som har indmeldt/tilknyttet kandidater i forbindelse med deres opstilling, er der kun tale om en enkelt kandidat, cirka 20 pct. har to sådanne kandidater, 13 pct. har tre sådanne kandidater, og de resterende 12 pct. har fra fire op til 18 sådanne kandidater.

Tabel 4.4. Andel organisationer som har kandidater, som først er blevet partimedlemmer i forbindelse med deres opstilling. Udvalgte partier. Pct.

	Andel organisationer som har kandidater, som først er blevet partimedlemmer i forbindelse med deres opstilling	(N)
Socialdemokratiet	12	(58)
Det radikale Venstre	38	(29)
Det konservative Folkeparti	29	(51)
CD	13	(15)
SF	3	(35)
Kristeligt Folkeparti	37	(27)
Venstre	22	(63)
Fremskridtspartiet	23	(22)
Lokallister	63	(83)
I alt	31	(383)

Set i forhold til det samlede antal kandidater på den enkelte liste er det cirka 35 pct. af kandidaterne på de lister, som har sådanne kandidater, som er indmeldt/tilknyttet i forbindelse med opstilingen. Dette høje gennemsnitstal skyldes primært lokallisternes hyppige brug af denne metode. 52 pct. af kandidaterne på lokallisterne er først tilknyttet i forbindelse med opstillingen og holdes lokallisterne ude af beregningen, er gennemsnitstallet for de landsdækkende partier kun 21 pct. af sådanne sent indmeldte

kandidater. Især Socialdemokratiet og Venstre har en lav hyppighed af sent indmeldte kandidater, men dette skyldes ikke størrelse, da der ikke er nogen sammenhæng mellem størrelse og andel sent indmeldte kandidater. Forskellene må derfor tilskrives forskellige normer i partierne for, om det er acceptabelt at have kandidater, som først er blevet medlemmer i forbindelse med opstillingen. Selv hos de landsdækkende partier er det altså cirka en fjerdedel af de lokale organisationer, som har sent indmeldte kandidater, og i gennemsnit udgør dissse kandidater en fjerdedel af kandidaterne på den enkelte liste.

4.3. Borgernes inddragelse i kandidatudvælgelsen

De lokale formænd og de lokale bestyrelser står centralt i udvælgelsen af kandidaterne, men også borgerne inddrages i udvælgelsen af kandidater. I de landsdækkende partier er det medlemmerne, som inddrages, mens det hos de lokale lister er et mere broget billede, da disse organisationer meget sjældent har et formaliseret medlemsskab. Det nærmeste, man kommer medlemmer, er aktivisterne. Løsningen for de lokale lister, som inddrager borgerne, er at holde åbne møder, hvor alle interesserede kan møde op og gøre deres indflydelse gældende.

95 pct. af de landsdækkende partiers organisationers involverer medlemmerne på en eller anden måde, mens cirka 65 pct. af de lokale lister involverer borgerne. De fem pct. af partierne, som ikke inddrager borgerne, findes især i de medlemsmæssigt små partier, mens de tre store partiers lokale organisationer alle inddrager medlemmerne. En væsentlig del af forklaringen skal søges i størrelsen af den enkelte forening. Med enkelte undtagelser har de lokale organisationer, som ikke inddrager medlemmerne, mindre end 40 medlemmer. Formentlig vil bestyrelsen i de små organisationer omfatte næsten alle aktive i foreningen, og en inddragelse af de øvrige medlemmer vil således ikke ændre noget. Regnes der for disse små organisationer med en typisk bestyrelsesstørrelse på 5 medlemmer, og at kun omkring 25% af medlemmer er aktive - jævnfør nedenfor om antallet af aktivister - bliver det tydeligt, at hvis bestyrelsen er enig, vil der ikke møde nok menige medlemmer op på et opstillingsmøde til at kunne

nedstemme bestyrelsen. Sådanne overvejelser kan indgå i de små organisationers valg af ikke at inddrage medlemmerne. En anden årsag kan være, at der i store organisationer er større mulighed for etableringen af en opposition til bestyrelsen og dermed et pres fra denne opposition i retning af at inddrage alle medlemmer - og et behov for bestyrelsen (eller flertallet i bestyrelsen) for at kunne legitimere vigtige beslutninger, for ikke at møde kritik fra en eventuel opposition. I relation til inddragelse af medlemmerne er småt altså ikke godt - hvis det er godt at inddrage medlemmerne - de små organisationer er mindre tilbøjelige til at inddrage medlemmerne. Også for lokallisterne er det især de små organisationer, som ikke inddrager borgerne.

Inddragelsen af medlemmerne og borgerne kan antage forskellige former, hvoraf de lokale partiorganisationer er blevet spurgt om 3 former: 1) medlemmerne blev opfordret til at stille forslag til, hvem der skulle på kandidatlisten, 2) medlemmerne kunne stemme om rækkefølgen på listen, og 3) andet. Fordelingen på de forskellige former, og kombinationer af former, ses i tabel 4.5., hvor det langt mest udbredte er, at medlemmerne både kan stille forslag til kandidater og derefter kan stemme om rækkefølgen på listen, fulgt af at medlemmerne alene kunne stemme. Dette gælder for både lokallister og landsdækkende partier. Til gengæld er der en klar forskel mellem de to grupper af lokale organisationer, ved at 20 procentpoint færre lokallister bruger, at borgerne både kan stille forslag og stemme om rækkefølgen på listen, mens de i højere grad bruger, at borgerne alene kan stille forslag.

Både at kunne stille forslag til kandidater, og samtidig kunne stemme om rækkefølgen, må være den mest intensive - magtfulde - inddragelse af vælgerne. Ikke blot er der langt færre lokallister end landsdækkende partier, som inddrager borgerne, den inddragelse, som sker, er hos lokallisterne også mindre intensiv, mindre magtfuld, det vil sige giver mindre indflydelse til "almindelige" borgere i forhold til den centrale kerne af bestyrelsesmedlemmer/aktivister.

Tabel 4.5. De lokale organisationer, som inddrager medlemmerne/borgerne i kandidatudvælgelsen, fordelt på inddragelsesformer. Pct.

	Partier	Lokallister
Alene stille forslag til kandidater	2	16
Alene andet	3	7
Alene stemme om rækkefølgen	18	20
Stemme om rækkefølge + andet	1	2
Stille forslag + andet	1	0
Stille forslag + stemme om rækkefølgen	71	49
Stille forslag + stemme om rækkefølge + andet	4	6
I alt inddragelse af medlemmerne	100	100
(N)	(299)	(55)

Når borgerne og medlemmerne får mulighed for at stemme om rækkefølgen på opstillingslisten, kan det ske på flere måder: på en ordinær eller ekstraordinær generalforsamling, på et specielt opstillingsmøde eller ved en urafstemning mellem medlemmerne. For de lokale lister, som sjældent har en egentlig organisation, vil både urafstemning og generalforsamling være meget sjældne, da disse forudsætter en formel medlemskreds. Her vil altså kun opstillingsmøder være relevante og disse bruges af i alt 75 pct. af de lokallister, som inddrager borgerne. For de landsdækkende partier ses afstemningsformerne i tabel 4.6. Opstillingsmøde er klart den mest udbredte måde at stemme om rækkefølgen på listen på. I de forskellige blandingsformer med flere afstemninger indgår opstillingsmøde altid som en af to eller tre former, undtagen for en enkelt forening.

Der er meget klare forskelle mellem lokalorganisationerne alt efter deres størrelse. Urafstemninger er mere udbredt i de store lokalorganisationer, mens de små organisationer næsten ikke benytter urafstemninger, men i stedet generalforsamlinger og især opstillingsmøder.

Tabel 4.6. Partiorganisationer fordelt på størrelse og på anvendt afstemningsform ved afstemning om rækkefølgen på listen. Pct.

	Organisationer med mindre end 100 medlemmer	Organisationer med 100 eller flere medlemmer	Alle organisationer
Generalforsamling	10	5	8
Opstillingsmøde	74	60	68
Urafstemning	6	23	14
Flere afstemninger	10	12	10
Ialt	100	100	100
(N)	(157)	(123)	(280)

Forskellen efter størrelse skyldes til dels en lige så stor forskel mellem lokalorganisationerne for de forskellige landsdækkende partier. Som det eneste parti har Socialdemokratiet ikke opstillingsmødet som det mest udbredte forum for afstemningen om listeplacering. Mere end halvdelen af de socialdemokratiske lokale organisationer anvender derimod urafstemninger. To tredjedele af de lokale organisationer, som i tabel 4.6. angiver, at afstemningen om rækkefølgen på listen sker ved en urafstemning, er således socialdemokratiske lokalforeninger. Da Socialdemokratiet har de medlemsmæssigt største lokale organisationer, kan dette forklare en del af forskellen mellem store og små organisationer. Det er altså nærliggende at tolke dette som udtryk for et holdningsmæssigt begrundet valg af afstemningsmetode, eventuelt som en tradition for en bestemt afstemningsmetode. Internt mellem de socialdemokratiske organisationer ses en meget stærk tendens til, at de største organisationer i større grad end små organisationer anvender urafstemninger, hvilket peger imod, at størrelsen af en lokal partiorganisation er en selvstændig faktor, som påvirker valget af afstemningsmetode.

I CD og SF bruger cirka en fjerdedel af foreningerne urafstemninger, mens det for de øvrige partier er fem pct. eller mindre af de lokale organisationer, som benytter urafstemninger. I CD og SF, som begge har små lokalorganisationer, kan forklaringen ikke søges i størrelse, men må skyldes et holdningsmæssigt begrundet valg. Der er så

få CD-organisationer, som bruger urafstemning, at de ikke kan opdeles og analyseres efter størrelse, mens der i SF ses samme mønster som i Socialdemokratiet: At en større andel af de store end af de små SF organisationer vælger urafstemning.

Opstillingsmødets dominans som den mest udbredte form for afstemning gælder altså også, når de enkelte partier betragtes, med Socialdemokratiet som en markant undtagelse. Brugen af urafstemninger må i første omgang forklares med et holdningsmæssigt valg, som i anden omgang påvirkes af lokalforeningernes størrelse, ved at det især er de store lokalorganisationer, som anvender metoden. Betydningen af størrelse må tilskrives de samme ræsonnementer, som blev fremført ovenfor, om inddragelsen eller ikke af vælgerne: den større mulighed for en opposition i en stor organisation og den større mulighed for et anderledes resultatet ved inddragelse af medlemmerne i en stor organisation. Når der i de lokale foreninger stemmes om rækkefølgen på opstillingslisten, foregår det altså mest udbredt i de store lokalorganisationer og især ved opstillingsmøder. Men hvor mange deltager egentlig i afstemningerne?

Tabel 4.7. Antal og andel deltagere i afstemninger om rækkefølgen på opstillingslisterne fordelt på parti.

	Antal deltagere	Andel deltagere	(N)
Socialdemokratiet	157	56%	(45)
Det radikale Venstre	16	49%	(24)
Det konservative Folkeparti	39	36%	(45)
CD	18	70%	(7)
SF	21	53%	(24)
Kristeligt Folkeparti	21	32%	(22)
Venstre	90	32%	(55)
Fremskridtspartiet	15	35%	(17)
I alt	65	42%	(239)

NB: Kun partiorganisationer, som anvendte én afstemningsmetode, er medtaget i denne tabel - jævnfør tabel 4.6.

Samlet set - på tværs af såvel parti, størrelse og afstemningsmetode - er gennemsnittet cirka 65 medlemmer og for lokallisterne 40 borgere. Der er - ikke særligt overraskende - store forskelle mellem partierne, med langt flere deltagere i de store partier. De mange deltagere i Socialdemokratiet skyldes dels størrelsen af de socialdemokratiske foreninger, dels den større brug af urafstemninger. De mange deltagere i Venstre må derimod alene tilskrives partiets mange medlemmer. Andelen af deltagere er derimod mere ens mellem partierne. Det er bemærkelsesværdigt, at Socialdemokratiet og SF, med en større andel lokalforeninger, som bruger urafstemning, ligger højere end de øvrige partier i andel deltagere. Dette tyder på, at denne metode formår at mobilisere væsentlig flere medlemmer end de to mødemetoder.

Tabel 4.8. Antal og andel deltagere i afstemninger om rækkefølgen på opstillingslisterne fordelt på afstemningsmetode.

	Antal deltagere	Andel deltagere	(N)
Opstillingsmøde	43	37%	(179)
Generalforsamling	30	46%	(20)
Urafstemning	183	66%	(38)
I alt	65	43%	(237)

NB: Kun partiorganisationer som anvendte én afstemningsmetode er medtaget i denne tabel - jævnfør tabel 4.5.

Dette bekræftes i tabel 4.8., hvor både antallet og andelen af deltagere i afstemningerne er højere ved urafstemningerne end de to mødeformer. Det er dog værd at bemærke, at mens der ved urafstemningerne er 510 pct. flere deltagere end ved generalforsamlingerne og 325 pct. flere deltagere end ved opstillingsmøderne, så er andelen af deltagere ved urafstemningerne kun 78 pct. højere end ved generalforsamlingerne og 43 pct. højere end opstillingsmøderne. De store forskelle i antal deltagere skyldes altså i høj grad forskelle i, hvilken størrelse organisationer, som

benytter de forskellige afstemningsmetoder. Men både absolut og relativt formår urafstemninger altså at mobilisere flere medlemmer end de to mødeformer. Det er også bemærkelsesværdigt, at den mest udbredte afstemningsmetode - opstillingsmødet - er den af de tre afstemningsformer, som formår at mobilisere den mindste andel af medlemmerne.

4.4. Konflikter om kandidatudvælgelsen

Konflikter kan opstå på en række punkter i den langstrakte beslutningsproces, som sammensætningen af opstillingslisten ofte er, eksempelvis: uenighed om selve proceduren for kandidatudvælgelsen, uenighed om hvem, der skal med på listen, uenighed om rækkefølgen på listen, uenighed om hvem, der skal være være spidskandidat. I undersøgelsen er der fokuseret på de sidste tre konfliktområder. Der er store variationer i, hvor konflikter opstår, mens det generelle træk er fraværet af konflikt, hvilket næsten tre fjerdedele af organisationerne angiver, jævnfør tabel 4.9. Der er dog nok grund til en vis skepsis mod svarene på netop dette spørgsmål, da partierne formentlig underdriver konfliktniveauet ud fra en norm om, at uenighed i et parti er af det onde og skadeligt for gennemslagskraften både under og mellem valgkampe.

Tabel 4.9. Lokalforeningerne fordelt på grad af konflikter om forskellige dele af kandidatudpegningen. Pct.

Ingen konflikter	72
Om hvem, der skulle på kandidatlisten	6
Om rækkefølgen på listen	9
Om hvem, der skulle være spidskandidat	4
Flere former for uenighed	9
I alt	100
(N)	(388)

Men selv hvis der indregnes en vis underdrivelse af konfliktniveauet, må angivelsen af at der ingen konflikter er - fra hele 72 pct. af foreningerne - være udtryk for, at konflikterne er relativt begrænsede. Der er en svag tendens til, at andelen af organisationer uden konflikter falder med stigende størrelse, hvilket afspejler en svag tendens til, at de tre store partier har forholdsmæssigt lidt flere konflikter end de øvrige partier, men SF afviger markant fra denne tendens ved at have flere organisationer med konflikter på to og tre områder end alle de øvrige partier. Disse forskelle ændrer ikke på den generelle konklusion om et begrænset antal konflikter. Det er vigtigt at understrege, at der alene måles på antallet af konflikter og ikke på deres intensitet, som jo også kan variere meget.

4.5. Kandidatuddannelse

Når kandidater er udvalgt, gennemfører nogle partier uddannelsesaktiviteter for kandidaterne, for at kandidaterne skal klare sig bedst muligt gennem valgkampen. Uddannelser består typisk i gennemgang af basale oplysninger om kommuner, eventuelt den enkelte kommune, talerteknik, læserbrevsteknik, formulering af valgannoncer og andet kampagnemateriale. Sådanne uddannelsesaktiviteter afholdes både som lokale kurser og som regionale/nationale kurser.

Tabel 4.10. Organisationernes uddannelsesaktiviteter. Pct.

Ingen uddannelsesaktiviteter	45
Alene lokal uddannelse	19
Alene regional/national uddannelse	13
Både lokal og regional/national uddannelse	23
I alt	100
(N)	(395)

De lokale uddannelsesaktiviteter er mest udbredt og gennemføres af i alt 42 pct. af organisationerne, mens nationale og regionale kurser benyttes samlet af 1/3 af organisationerne og således også er rimeligt udbredte, jævnfør tabel 4.10. Fordelingen mellem regionale og nationale kurser er nogenlunde ligelig. At 1/3 af organisationerne benytter regionale/nationale kurser, skal ikke tolkes som at 2/3 af organisationerne ikke har tilbuddet, da spørgsmålet går på, om der har været lokale deltagere i regionale/nationale kurser - der kan altså have været afholdt regionale/nationale kurser i alle (landsdækkende) partier, men altså uden deltagere fra 2/3 af de lokale organisationer.

Der er store forskelle mellem partierne, jævnfør tabel 4.11. Betragtes de lokale aktiviteter isoleret, udgør Socialdemokratiet en gruppe for sig, da stort set alle Socialdemokratiets lokale organisationer gennemfører uddannelsesaktiviteter for kandidaterne. Herefter følger Venstre og Det konservative Folkeparti, hvor cirka to tredjedele af de lokale organisationer gennemfører uddannelse, og endelig kommer de mindre partier og de lokale lister. De små partier kompenserer for de forholdsvis få lokale uddannelsesaktiviteter ved brug af regional eller national uddannelse. Dette er ikke muligt for de lokale lister, som derfor ender med at have markant mindre uddannelse af kandidaterne end de landsdækkende partier.

Ikke alle uddannelsesaktiviteter er åbne for alle kandidater. Der arrangeres også aktiviteter for udvalgte grupper eller enkeltpersoner blandt kandidaterne, eksempelvis specielle kurser for spidskandidaten eller de øverste på listen. Som det ses af tabel 4.12. er næsten alle uddannelsesaktiviteter åbne for alle kandidater. Mindre end 5 pct. af de organisationer, som har aktiviteter, har mere specialiserede uddannelsesaktiviteter.

Tabel 4.11. Andel af de lokale organisationer, som gennemfører lokale eller regionale/nationale aktiviteter, samt summeret andel. Alle tre fordelt på parti. Pct.

	Gennemfører lokale uddannelses-aktiviteter	Gennemfører regionale/nationale uddannelses-aktiviteter	Gennemfører uddannnelses-aktiviteter
Socialdemokratiet	92	62	95
Det radikale Venstre	14	37	41
Det konservative Folkeparti	61	48	70
Centrum-demokraterne	13	33	47
Socialistisk Folkeparti	26	41	53
Kristeligt Folkeparti	35	58	64
Venstre	68	38	77
Fremskridtspartiet	38	41	57
Enhedslisten	17	17	33
Lokallister	16	1	16

Tabel 4.12. De organisationer, som har lokale uddannelsesaktiviteter fordelt på målgruppen for aktiviteterne. Pct.

Alene for alle kandidater	96
Alene for øverste kandidater	1
For alle + for spidskandidat	2
For alle + for øverste + for spidskandidat	1
I alt	100
(N)	(177)

Samme mønster ses i tabel 4.13., hvor der dog er relativt flere af aktiviteterne, som er rettet mod de øverste på listen og mod spidskandidaten.

Tabel 4.13. De organisationer, som har regionale/nationale kandidatuddannelser fordelt på målgruppe for aktiviteterne. Pct.

Alene for alle kandidater	85
Alene for øverste kandidater	1
Alene for spidskandidat	3
For alle + for øverste	3
For alle + for spidskandidat	6
For øverste + for spids	1
For alle + for øverste + for spidskandidat	1
I alt	100
(N)	(141)

Kandidatuddannelse bruges samlet set af lidt over halvdelen af organisationerne, men med hovedvægt på lokale aktiviteter. Især de tre store partier benytter lokal uddannelse, mens de mindre partier ofte "nøjes" med regionale eller nationale kurser. Lokallister bruger markant mindre uddannelse end de landsdækkende partier. Næsten alle uddannelsesaktiviteter er åbne for alle kandidater, men med en lidt større vægt på de øverste kandidater på listen i de regionale og nationale uddannelsesaktiviteter.

4.6. Udarbejdelse af valgprogram

Næsten alle de lokale organisationer udarbejder et valgprogram eller lignende med henblik på kommunalvalget. Valgprogrammet indeholder partiernes bud på forskellige, som regel udvalgte områder, mens enkelte store organisationer udarbejder mere omfattende programmer, som omfatter næsten alle sider af kommunalpolitikken. Der er ikke foretaget en systematisk indsamling af valgprogrammer, men i forbindelse med udarbejdelsen af bogen *Kampen om Kommunen* er en del valgprogrammer indsamlet, hvis indhold er sammenfattet af Elklit og Pedersen på en måde, som fortjener direkte citat:

"Hovedindtrykket er imidlertid, at det for mange partier og lister i mange kommuner forholder sig sådan, at man ikke bruger alverden af tid og kræfter på udformningen af et kommunalpolitisk program som optakt til kommunalvalget. Disse programmer fremstår derfor som tynde og relativt intetsigende - ofte lidt floskelprægede....."

(Elklit og Pedersen, 1995: 224)

Formuleringerne i valgprogrammerne er ofte brede hensigtserklæringer, som det er meget svært at blive uenig i. Hvem kan til eksempel være uenig i at kommunen "ved forbrug af ressourcer (vand, varme og elektricitet m.v.) skal tage størst mulige miljøhensyn.", eller "at man skal bevare en decentral skolestruktur med et godt undervisningstilbud til eleverne" (Buch Jensen, 1995: 90). Nu er case-studier i ni kommuner selvfølgelig ikke tilstrækkeligt grundlag for håndfaste konklusioner om indholdet i danske kommunale valgprogrammer generelt, men indtrykket er dog så entydigt, at det vil være overraskende, om indtrykket blev ændret ved en større og mere systematisk undersøgelse. Mindre end 9 pct. af de lokale organisationerne udformer ikke et valgprogram. De organisationer, som ikke udformer et valgprogram, er næsten alle små organisationer, således udarbejder kun én enkelt af de 135 foreninger med mere end 100 medlemmer ikke et valgprogram. Især de lokale lister er utilbøjelige til at udarbejde valgprogrammer - mere end 1/3 af de organisationer, som ikke laver valgprogram, er lokallister, selv om disse kun udgør mindre end 1/4 af det samlede antal lister i undersøgelsen. Denne utilbøjelighed hos lokallisterne peger også Elklit og Pedersen på (1995: 224). Hos næsten alle de landsdækkende partier er det mere end 95 pct. af foreningerne, som udarbejder valgprogram, dog noget lavere for CD, Kristeligt Folkeparti og Fremskridtspartiet.

Af tabel. 4.5 fremgik det, at mere end 90 pct. af de landsdækkende partiers lokalorganisationer lod medlemmerne stemme om rækkefølgen af kandidaterne på kandidatlisten. Når det kommer til vedtagelsen af valgprogrammet, er medlemmerne ikke inddraget i nært samme omfang, jævnfør tabel 4.14. I de 34 pct. af organisationerne, hvor medlemmerne har vedtaget valgprogrammet, er det sket nogenlunde ligeligt på

generalforsamlinger og opstillingsmøder, mens urafstemninger ikke benyttes til vedtagelse af valgprogrammer. Cirka halvdelen af gruppen "Andre" dækker over medlemmerne på medlemsmøde, mens resten er dels repræsentantskaber o.l., dels mere specielle konstruktioner (byrådsmedlem og spidskandidat, dem der var med på arbejdsweekend o.l.). Valgprogrammet kan altså i høj grad siges at være kandidaternes ejendom.

Tabel 4.14. Hvilke grupper vedtog partiets valgprogram? Pct.

Kandidaterne	35
Bestyrelsen eller lignende	20
Medlemmerne	34
Andre	11
I alt	100
(N)	(220)

Det sidste, og vel mest interessante, spørgsmål vedrørende valgprogrammet er, i hvor høj grad valgprogrammet har sat præg på den kommunalpolitiske debat under valgkampen. Vurderingen er overvejende positiv, da tre fjerdedele af foreninger angiver, at valgprogrammet i høj eller nogen grad har præget debatten under valgkampen, jævnfør tabel 4.15.

Forskellene er ikke store, men Socialdemokratiets, Venstres og lokallisternes vurdering er lidt mere positiv end de øvrige partiers vurdering. Der er en svag, men signifikant, sammenhæng mellem størrelse og vurdering, så de største organisationer i højere grad oplever, at deres valgprogram har sat præg på debatten under valgkampen.[4]

4. Signifikans = 0,02 og Pearsons R = 0,16

Tabel 4.15. Partiorganisationernes vurdering af, i hvilken grad deres eget lokale valgprogram pr kommunalpolitiske debat under valgkampen. Pct.

I høj grad sat præg	
I nogen grad sat præg	
Næsten ikke sat præg	
Slet ikke sat præg	
I alt	
(N)	

4.7. Sammenfatning

I dette kapitel er der redegjort for de lokale partiorganisationers forberedel lokale valgkampe.

Hovedparten af de lokale partiorganisationer nedsætter deres valgudvalg eller sommeren før valget i november.

De lokale partiorganisationer lægger især vægt på, at kandidatlisterne dæk dele af kommunen. I forhold til den skæve kønsprofil i kommunalbestyrelserne store offentlige opmærksomhed om dette, er det overraskende, at hensynet til e kønsfordeling kommer langt nede på listen over hensyn. Hensyn og opfyl hensyn er ikke direkte sammenhængende, da især hensyn til en erhvervsfordeling blandt kandidaterne er blevet opfyldt, mens det som hens stykke nede af listen.

Næsten alle de landsdækkende partiers lokale organisationer inddrager på eller anden måde medlemmerne, mens 65 pct. af de lokale lister inddrager v Det er især små organisationer, som ikke inddrager medlemmerne/b Inddragelsen af medlemmerne og borgerne kan ske på mange måder, men d mest udbredte metode er, at der både kan stilles forslag om kandidater og kan s om rækkefølgen på listen. Igen adskiller de lokale lister sig ved en mindre inddragelse af vælgerne - i mindre grad afstemning om placering på listen og

grad alene at kunne stille forslag til kandidater.

Selve afstemningsmåden, ved afstemningen om placeringen på listen, varierer. Et specielt opstillingsmøde er mest udbredt, mens de større foreninger også ofte bruger urafstemninger blandt medlemmerne. Især Socialdemokratiet, men også CD og SF, afholder urafstemninger. Konflikter om kandidatudvælgelsen er et relativt sjældent fænomen.

Uddannelse af kandidaterne gennemføres i cirka halvdelen af organisationerne, med en kombination af lokal og regional/national uddannelse eller begge dele. Lokal uddannelse gennemføres især af de store partier, mens de små partier i højere grad forlader sig på regionale eller nationale uddannelsesaktiviteter. De lokale lister har markant færre uddannelsesaktiviteter. Næsten alle uddannelsesaktiviteterne er åbne for alle kandidater.

Næsten alle lokale organisationer udarbejder et valgprogram og de mindre end 10 pct., som ikke gør dette, er især de medlemsmæssigt små lister og igen de lokale lister.

Den vigtigste konklusion i dette kapitel er de markante forskelle mellem partierne. To tendenser er tydelige.

For det første er de lokale lister mindre tilbøjelige til at inddrage vælgerne i opstillingen, til at afholde uddannelsesaktiviteter for kandidaterne og til at udarbejde valgprogrammer. Fraværet af formaliseret medlemskab og fraværet af en landsorganisation, der - som det eksempelvis ses med de landsdækkende partier og uddannelse - kan støtte især de mindste organisationer, er de vigtigste forklaringer på denne forskel.

For det andet er de tre store partier: Socialdemokratiet, Venstre og Det konservative Folkeparti mest aktive. I disse partier starter forberedelserne til valgkampen tidligt, inddragelsen af medlemmerne er høj, alle lokalforeningerne kan tilbyde egne eller regionale/nationale uddannelsesaktiviteter for kandidaterne, og næsten alle lokalforeninger udarbejder valgprogrammer. De øvrige landsdækkende partier, og de lokale lister, falder alle tydeligt fra på en eller flere af disse forberedelser. Dette klare mønster vil blive forfulgt i de følgende kapitler.

Som det blev vist i kapitel 2, klarer netop de tre store partier sig markant bedre ved kommunalvalgene, end de burde set i relation til deres landspolitiske opbakning på afstemningstidspunktet for kommunalvalgene. Dette blev i kapitel 2 forklaret med, at disse partier har flere medlemmer og lokalforeninger og derfor stiller op i alle kommuner i modsætning til de organisatorisk svagere partier. Resultaterne i dette kapitel indikerer, at denne forklaring måske skal suppleres med, at partiernes organisatoriske styrke ikke blot betyder noget for, hvor mange steder de opstiller, men også spiller en rolle for, hvor godt de forbereder sig til valgkampen - og måske hvor intensive valgkampagner der føres? - og dermed for valgresultatet? Udtrykt firkantet, er spørgsmålet: betyder forberedelserne og valgkampagnerne noget for valgresultatet? - eller som det ofte er blevet udtrykt i den internationale partilitteratur: *Do parties matter?* Disse spørgsmål forfølges i de tre følgende kapitler.

Kapitel 5

Ressourcer og organisering

Efter i kapitel fire at have behandlet partiorganisationernes forberedelse, i form af udvælgelse og uddannelse af kandidater og udarbejdelsen af et valgprogram, er det i det følgende kapitel de ressourcer, lokalorganisationerne kaster ind i valgkampen, som sættes på dagsordenen.

Der sondes typisk mellem to typer af ressourcer, når partiorganisationers ressourcer undersøges: *Money and Labour* - altså penge og arbejdskraft (Ware, 1996: 296-305). Det er partiorganisationernes tilgang til disse to ressourcer, i form af størrelsen af valgbudget og antallet af aktivister, som beskrives og analyseres i de to følgende afsnit. En anden form for ressourcer, som partiorganisationerne tilføres under en valgkamp, er forskellige former for naturalier, som organisationerne får i form af eksempelvis lån af biler, gratis trykning af tryksager osv. Tilgangen af disse naturalier beskrives i afsnit 5.3. Endelig beskrives organiseringen af valgkampen i afsnit 5.4.

5.1. Valgbudget

Valgbudgetter bliver ikke helt sjældent et selvstændigt tema i valgkampen. Nogle partier og lokallister gør det til et tema i valgkampen, at andre partier ikke offentliggør deres valgbudgetter, og at der er meget store forskelle i, hvor mange økonomiske ressourcer de lokale organisationer har til rådighed. Der er ofte en stor tilbageholdenhed med at oplyse, hvor stort valgbudgettet for den enkelte forening er. Set i dette lys er det lidt overraskende - men for undersøgelsen og analysen ganske glædeligt og gavnligt - at kun 15 ud af 412 foreninger ikke har oplyst størrelsen af deres valgbudget.

Det gennemsnitlige valgbudget er på cirka 23.000 kr, men der er store variationer

i valgbudgetterne: fra 13 foreninger, som har et valgbudget på 0 kr, til én lokalorganisation, som har et valgbudget på 500.000 kr. Mellem disse ekstremer er foreningernes valgbudgetter især koncentreret i intervallet op til 20.000 kr, hvor 70 pct. af foreningerne angiver at ligge, jævnfør tabel 5.1. Hele 30 pct. af lokalorganisationerne ligger i intervallet op til og med 5.000 kr.

Forskellene mellem partiernes valgbudgetter er store. Således er de socialdemokratiske lokalorganisationers gennemsnitlige valgbudget på 57.700 kr. mere end 11 gange større end det gennemsnitlige valgbudget på 5.200 kr. for CD's lokalorganisationer (se tabel 5.3 nedenfor). Forskellene mellem partierne kan have mange årsager, hvor der kan sondres mellem to overordnede årsager.

Tabel 5.1. Lokalorganisationernes valgbudgetter. Pct.

0 kr.	3
1-10.000 kr.	49
10.001-20.000 kr.	20
20.001-30.000 kr.	9
30.001-40.000 kr.	5
40.001-50.000 kr.	6
50.001-100.000 kr.	5
over 100.000 kr.	3
I alt	100
(N)	(397)

For det første kan der være forskelle i evnerne som fundraisere. Nogle partier kan have aktivister, som enten via uddannelse eller via personlige erfaringer er bedre til indsamling af penge end aktivister i andre partier.

For det andet kan der være forskelle i tilgangen til kilder. De økonomiske

ressourcer kommer primært fra fem kilder:

Interne kilder: 1) Kontingent fra medlemmerne
2) Valgbidrag fra medlemmerne

Eksterne kilder: 3) Den offentlige partistøtte
4) Valgbidrag fra enkeltpersoner uden for partiet
5) Valgbidrag fra virksomheder, organisationer o.l.

Et mål for tilgangen til de to første interne kilder er ganske simpelt antallet af medlemmer. Dette er ikke et perfekt mål, da der ikke blot kan være kvantitative forskelle (antallet af medlemmer), men også kvalitative forskelle mellem partierne (økonomisk ydeevne hos medlemmerne).

Et mål for den offentlige økonomiske partistøtte, som tildeles ud fra stemmetallene ved det foregående kommunalvalg, som - i 1993 - tre kroner pr. stemme, kan derimod fastsættes helt præcist gennem den officielle valgstatistik. Problemet med dette mål er, at det beregnes ud fra det antal stemmer, partiet fik ved det seneste kommunalvalg - altså i dette tilfælde 1989 - og at antallet af stemmer samtidig kan tolkes som et mål for det potentielle antal bidragydere i kommunen og dermed et mål - kvantiativt mål - for de to sidste kilder: bidrag fra enkeltpersoner og virksomheder/organisationer. For at understrege denne tvetydighed benyttes antallet af stemmer direkte uden omregning til partistøtte - hvilket er underordnet for de statistiske analyser. En yderligere usikkerhed er, at den lokale vælgeropbakning bag en liste kan være ændret i løbet af fire år. Partistøtten kan også komme inddirekte fra de centrale partiorganisationer, som kunne lade dele af deres statsstøtte glide ned igennem partihierarkiet. Dette er dog formentlig en meget sjælden trafik.

Der kan ikke etableres et direkte mål for de to sidste eksterne kilder. Forskelle mellem partierne, som ikke kan forklares med antallet af medlemmer eller den offentlige partistøtte, vil derfor kunne formodes at stamme fra forskelle i tilgangen til sådanne kilder.

Tabel 5.2. Regressionsanalyse af sammenhæng mellem størrelsen af valgbudget, antal medlemmer og antal stemmer.

	Beta-koeficient	Signifikansniveau
Antal medlemmer	.28	.00
Antal stemmer på partiet	.52	.00
Adj. R Square	.57	
Samlede signifikans	.00	
(N)	(387)	

Regressionsanalysen viser, at antallet af medlemmer og antallet af stemmer kan forklare næsten 60 pct. af variationen i valgbudgetterne, jævnfør tabel 5.2. Der er en klar statistisk sammenhæng mellem størrelsen af valgbudgettet og antallet af medlemmer og en endnu stærkere sammenhæng mellem størrelsen af valgbudgettet og antallet af stemmer. Begge sammenhænge er positive: des flere medlemmer, jo større valgbudget, og des flere partistemmer, jo større valgbudget.

Den uforklarede del af variationen i valgbudgetterne må, som nævnt, især tilskrives forskelle i tilgangen til eksterne kilder i form af bidrag fra enkeltpersoner og virksomheder/organisationer og sekundært tilskrives forskelle i evnerne som fundraisere.

Det er problematisk at sammenligne partierne direkte på valgbudgetter, da der kan være store forskelle i, hvilke kommuner, partierne stiller op i, og dermed forskelle i befolkningsgrundlag, antal medlemmer og antal potentielle bidragydere. To mere sammenlignelige mål for de økonomiske ressourcer er vist i tabel 5.3, hvor valgbudgetter er sat i forhold til antallet af partimedlemmer og i forhold til antallet af husstande i den enkelte kommune.[1]

1. En tredje måde at standardisere valgbudgetterne på er at standardisere i forhold til partistøtten til den enkelte partiforening. Partistøtten kan siges at sætte et sikkerhednet under lokalforeningerne, som er sikret et vist økonomisk input hvert år uanset antal medlemmer eller fundraisingsindsats. Set i forhold til partistøtten udgør lokalorganisationernes valgbudgetter i gennemsnit 625 pct. af den årlige partistøtte. Lokalorganisationerne har mulighed for at opspare partistøtten fra år til år og kan derfor i løbet af valgperioden opspare 400 pct. af den årlige partistøtte - hvilket selvfølgelig er urealistisk p.g.a. afholdelsen af folketingsvalg og Europa-Parlamentsvalg, samt den løbende drift af organisationen og de løbende aktiviteter. Lokalorganisationernes gennemsnitlige valgbudgetter i de enkelte partier er: Socialdemokratiet 773%, Radikale 655%, Konservative 669%, CD 336%, SF 649%, Kristelige 410%, Venstre 691%, Frp. 480%,

Tabel 5.3. Gennemsnitlig valgkampsbudget, samt gennemsnitlig antal kroner i valgbudgettet pr. husstand i kommunen. Udvalgte partier og alle organisationer samlet.

	Gennemsnitlig valgbudget i kr.	Gennemsnitlig antal kr. pr. partimedlem	Gennemsnitlig antal kr. pr. husstand i kommunen	(N)
Socialdemokratiet	57.700	275	8,7	(57)
Det radikale Venstre	9.100	260	0,8	(29)
Det konservative Folkeparti	38.700	205	3,3	(48)
CD	5.200	319	0,5	(15)
SF	20.600	568	2,1	(34)
Kristeligt Folkeparti	6.000	75	0,6	(24)
Venstre	28.900	135	5,4	(61)
Fremskridtspartiet	8.200	217	1,3	(22)
Lokale lister	6.700	636	1,2	(87)
Alle organisationer samlet	22.800	334	3,1	(397)

Med relativeringen i forhold til antal medlemmer fås et billede af de indsamlede midler set i forhold til en af kilderne, hvilket kan give et fingerpeg om, hvor gode organisationerne er til *fundraising* fra medlemmerne. Men det skal understreges kraftigt, at der kun er tale om et fingerpeg, da netop tilgangen til de fire øvrige kilder forklarer en meget stor del af forskellene.[2]

Mens de absolutte valgbudgetter afslører meget store forskelle mellem partier, bliver disse forskelle mindre, når valgbudgetterne sættes i forhold til antallet af partimedlemmer. Dette kunne tolkes som en mere jævnt fordelt evne som fundraisere. En sådan tolkning giver god mening, i forhold til at netop de medlemsmæssigt svage partier faktisk samler flere penge sammen pr. medlem end de medlemsmæssigt stærke

493%., Lokallister 532%.

2. Her er det ikke mindst vigtigt, at nogle partier har et tæt forhold til bestemte bidragsydere, mens andre ikke på samme måde har faste samarbejdspartnere. Socialdemokratiets tilknytning til fagbevægelsen er det mest offentligt kendte eksempel, da der har hersket en vis åbenhed om dette - også lokalt og i hvert fald hvad angår eksistensen af samarbejdet, men ikke ikke altid om de konkrete støttebeløb. Mere herom nedenfor.

partier.

En nærliggende forklaring er, at der er nogle basale udgifter til en valgkamp, som skal afholdes uanset medlemsmæssig størrelse, hvis man beslutter at stille op. At stille op uden valgannoncering, uden et trykt valgprogram, uden plakater og uden deltagelse i vælgermøder osv. virker meningsløst. Beslutningen om at stille op er altså det samme som at påtage sig en række forholdsvis faste omkostninger, hvilket udløser et behov for *fundraising*.

Forklaringen ligger herud over også i den generelt lavere organiseringsgrad - en lavere andel af partiernes vælgere er medlem - i de små partier, hvilket, kombineret med den offentlige partistøtte, som udbetales uanset antal medlemmer, vil trække i retning af høje valgbudgetter pr. medlem.

Dette forklarer eksempelvis formentlig en meget stor del af den meget høje værdi - 636 kr. - for lokallisterne, hvor medlemsskaren er lille. SF har ligeledes meget store budgetter pr. medlem, men forklaringen herpå skal ikke alene søges i medlemsantallet - man skulle så forvente, at SF havde valgbudgetter på størrelse med Det radikale Venstre, som er medlemsmæssigt af samme størrelse. Forklaringen på de høje valgbudgetter pr. medlem i SF skal også søges i den såkaldte partiskat, som betyder, at alle medlemmer af SF i princippet indbetaler 10 pct. af alle indtæger, som de opnår qua deres medlemskab af SF - altså en form for ekstra kontingent oven i det ordinære kontingent. Især kommunalbestyrelsesmedlemmer bidrager dermed med relativt store beløb til de lokale foreninger, men også eksempelvis valgtilforordnede bidrager til de lokale organisationer. Ordningen findes også i andre partier, men kun som lokale ordninger, mens der i SF er tale om en landsdækkende ordning, som fremgår af lovene for SF's landsorganisation.[3]

Kristeligt Folkepartis lave budget pr. medlem må omvendt forklares med en høj organiseringsgrad - partiet har ligeså mange eller flere medlemmer end

3. SF's folketingsmedlemmer betaler 7% af deres løn som folketingsmedlemmer til SF's landsorganisation og 100 % (efter skat) af eventuelle bijob - eksempelvis bestyrelsesposter i statslige aktieselskaber, Nationalbanken o.l., som er opnået qua medlemskabet af Folketinget. Kommunalbestyrelsesmedlemmerne betaler 10 pct. af mødediæter og i de kommuner, hvor der ikke betales separat beløb for tabt arbejdsfortjeneste, betales 5 pct. af det samlede beløb. De nævnte satser er de generelle regler, som der findes forskellige undtagelser fra.

Fremskridtspartiet, SF og Det radikale Venstre, på trods af, at partiet har langt færre vælgere og dermed mindre offentlig partistøtte. At partiet dog også generelt har problemer med fundraisingen kan aflæses i det lave valgbudget pr. husstand.

Med standardiseringen i forhold til antal husstande i kommunen fås et billede af fundraiserevnèn, men også et billede af, hvor mange penge der er til rådighed for at nå i kontakt med husstandene, som typisk er målet for kampagnerne. De to mest omkostningskrævende valgkampsmetoder af de mest udbredte metoder er annoncer i ugeblade og husstandsomdeling af valgmaterialer - to metoder, som netop har husstandene som mål. Med relativeringen tages der højde for det forskellige opstillingsmønster, eksempelvis på den ene side de tre store partier, som opstiller over alt, og på den anden side de øvrige partier, som opstiller i fra 65-200 kommuner. Hvis der er forskelle mellem partierne med hensyn til, om de opstiller i befolkningsmæssigt store eller små kommuner, vil dette kunne forklare en del af forskellene i valgbudgetterne. Det bedste mål - i relation til at give et på tværs af kommunegrænser sammenligneligt billede af økonomisk styrke - fås altså ved at foretage en standardisering i forhold til antallet af husstande.[4]

Der ses nogle meget store forskelle mellem partierne, med hensyn til hvor mange kroner den enkelte forening har til rådighed for at kontakte og informere husstandene. Partierne falder i tre grupper:

4. Det kunne overvejes at foretage standardiseringen i forhold til antallet af vælgere eller borgere, da der er geografiske forskelle i antallet af indbyggere pr. husstand. For en række valgkampsmetoder er det dog ikke antallet af indbyggere, men antallet af husstande, som er afgørende for de økonomiske og "aktivistmæssige" omkostninger ved at gennemføre aktiviteten. Dermed giver standardiseringen i forhold til antal husstande et bedre billede af, hvor mange økonomiske ressourcer, som er til rådighed. Hertil kommer, at det gennemsnitlige antal borgere pr. husstand, i de kommuner partierne er opstillet i, ligger i intervallet 2,30-2,40 for alle partierne. På trods af de forskellige opstillingsmønstre for partierne har dette altså ingen større betydning for det gennemsnitlige antal borgere pr. husstand, og det vil derfor ikke have betydning for sammenligningen mellem partierne, om der standardiseres i forhold til husstande eller personer. Hvilket bekræftes af en sammenligning af antal kroner pr. indbygger , hvor der ses nøjagtigt samme billede partierne imellem. I gennemsnit er der 1,3 kr. til rådighed pr. indbygger, varierende fra 19 øre i gennemsnit for CD og kr. 3,6 kr. i gennemsnit i Socialdemokratiet.

"Velhaverne":	Socialdemokratiet og Venstre, som har mere end 5 kr pr. husstand
"Middelklassen":	Det konservative Folkeparti og SF, som har 2-3 kroner pr. husstand
"Fattigfolkene":	Fremskridtspartiet, lokallisterne, Det radikale Venstre, Kristeligt Folkeparti og CD, som har fra lidt over 1 krone ned til 50 øre pr. husstand.

De absolutte forskelle i det gennemsnitlige valgbudget viste, som nævnt ovenfor, at Socialdemokratiets lokalorganisationer i gennemsnit havde mere end 11 gange så mange penge som lokalorganisationerne i CD. Set i forhold til antallet af husstande i den enkelte kommune, vokser disse forskelle netop for de to "Velhaver"-partier, Socialdemokratiet og Venstre, hvor lokalorganisationerne i gennemsnit havde henholdsvis 11 og 6 gange større absolutte valgbudgetter end CDs lokalorganisationer, til at være henholdsvis 17 og 11 gange større, når antal kroner pr. husstand betragtes.

For de andre partier ændres forskellene ikke på samme måde, når fokus skifter fra absolutte valgbudgetter til budgettet fordelt på husstande. Dette er ikke mindst bemærkelsesværdigt i forhold til Det konservative Folkeparti, som ligesom Venstre og Socialdemokratiet opstillede i næsten samtlige kommuner. Det kunne forventes, at også Det konservative Folkeparti vil stå stærkere budgetmæssigt set i forhold til antal husstande end absolut betragtet, når dette er tilfældet for Socialdemokratiet og Venstre, og ikke mindst fordi de konservative lokalforeninger absolut betragtet har klart større valgbudgetter end lokalforeninger i Venstre.

En mulig forklaring kunne være, at Venstre og Socialdemokratiet har langt flere medlemmer og flere aktive end Det konservative Folkeparti. En korrelationsanalyse for de tre partier alene viser imidlertid ingen signifikante sammenhænge mellem på den ene side kroner pr. husstand og på den anden side antallet af medlemmer eller antallet af aktivister[5].

5. Sign. var så ringe som 0,535 for antal medlemmer og 0,591 for antal aktive.

Forklaringen på at Socialdemokratiet og Venstre har så markant flere penge til rådighed for valgkampen, må altså søges i enten en klart bedre evne som fundraisere i disse to partier eller i en større adgang til mulige bidragydere, jævnfør oversigten over kilder ovenfor. Det virker tvivlsomt, at evnerne som fundraisere skulle være så skævt fordelt, at Socialdemokratiet og Venstre afviger så markant, som det er tilfældet.

Forklaringen skal derfor nærmere søges på kildesiden i tilgangen til eksterne kilder. Det har ikke være muligt at indsamle oplysninger om lokalorganisationernes tilgang til eksterne kilder i form af tilskud fra enkeltpersoner eller virksomheder/organisationer. Et skøn kan måske gives ved at se på forholdene for landsorganisationerne. Fordelingen på forskellige kilder af de cirka 93 millioner i indtægter, som landsorganisationerne havde i 1994, er vist i tabel 5.4. Det er bemærkelsesværdigt, at tilskud fra virksomheder, organisationer o.l. udgør ikke mindre end 56 pct. af de samlede indtægter og altså dermed er en afgørende brik i landsorganisationernes økonomi. Dette gælder dog kun for de tre store partier, som tilsammen får 98 pct. af tilskuddene for organisationer, fonde, virksomheder o.l.

De 5 pct. af indtægterne, som kommer fra enkeltpersoner, er ikke fordelt helt så skævt, men dog stadig med en klar overvægt til de store partier. SF og Enhedslisten får også en anselig del af disse indtægter, hvilket for SF's vedkommende direkte kan tilskrives partiets brug af partiskat. I SF udgør partiskatten mere end 60 pct. af tilskuddene fra privatpersoner.

Hvis det forudsættes, at fordelingen er den samme eller i hvert fald tilnærmelsesværdig den samme i lokalpolitik - hvilket der formentlig ikke er store problemer med at antage for de tre store partier - ses det, at tilgangen til eksterne kilder kan forklare forskellen mellem Socialdemokratiet og de to øvrige partier, men at forskellen mellem Venstre og Det konservative Folkeparti ikke kan forklares med tilgangen til eksterne kilder.

For at forklare forskellen mellem Venstre og Det konservative Folkeparti må analysen igen rettes imod antallet af medlemmer og aktivister. En korrelationsanalyse alene for Venstre og Det konservative Folkeparti viser en klar sammenhæng mellem antal medlemmer og valgbudget og ingen sammenhæng mellem antal aktivister og

valgbudget.[6] At Venstre har flere penge pr. husstand end De konservative kan altså i et vist omfang forklares med, at Venstres lokalorganisationer i gennemsnit har dobbelt så mange medlemmer som Det konservative Folkepartis lokalorganisationer.

Tabel 5.4. De politiske partiers landsorganisationers samlede indtægter fordelt på kilder for alle partier, samt fordelingen på parti for enkelte udvalgte kilder. 1994.

		Alle partier	Enkelte partier
Tilskud fra organisationer, fonde, virksomheder		56	
heraf:	Socialdemokratiet		51
	Det konservative Folkeparti		26
	Venstre		21
	Andre partier		2
	Sum		100
Kontingent		19	
Offentlig partistøtte		17	
Tilskud fra private		5	
heraf:	Socialdemokratiet		26
	Venstre		23
	Det konservative Folkeparti		21
	Enhedslisten		11
	SF		10
	Andre partier		9
			100
Renter		1	
Diverse		2	
Sum		100	

Kilde: Beregnet på baggrund af "De politiske partiers regnskaber for 1994", offentliggjort af Folketingets Løn- og Økonomikontor.

5.2. Aktivister

De forholdvis begrænsede økonomiske ressourcer kompenseres i en vis grad af de mange gratis ydelser, de lokale partiorganisationer får fra aktivister, medlemmer og sympatisører. De pjecer, annoncer og plakater, som er partiorganisationernes helt

6. Antal medlemmer (kontrolleret for antal aktivister): Pearsons R = 0,27, P = 0,01; Antal aktivister (kontrolleret for antal medlemmer): Pearsons R = -0,03, P = 0,80.

centrale kommunikationsmidler, bliver i høj grad til og opsat/uddelt med sådan hjælp. Antallet af aktivister er således en central ressource.

Det gennemsnitlige antal aktive medlemmer er 20. Gennemsnitstallet giver dog et lidt skævt og for positivt billede. Som det ses i tabel 5.5., har cirka to tredjedele af organisationerne mindre end 20 aktive medlemmer til støtte under valgkampagnen. Næsten 50 pct. af organisationerne ligger i intervallet fra 1 til og med 10 aktive medlemmer. I intervallet fra 1 til og med 20 aktive medlemmer findes mere end 70 pct. af organisationerne. At gennemsnitstallet giver et lidt for positivt billede af antallet af aktive skyldes enkelte meget store foreninger med mange aktive, som trækker kraftigt op i gennemsnittet. Det typiske antal aktive medlemmer findes altså i intervallet 1-20, med en meget stor gruppe yderligere koncentreret i intervallet 1-10 medlemmer.

Tabel 5.5. Partiorganisationerne fordelt på antal aktive medlemmer under valgkampen. Pct.

Ingen	1-9	10-19	20-29	30-39	40-49	50-59	60-69	70-79	80-89	90-99	100-	I alt
2	38	26	13	7	3	6	1	1	1	0	2	100

(N=391).

Afgørende for antallet af aktive medlemmer i en organisation er det samlede antal medlemmer i organisationen. De aktives andel af det samlede medlemstal er samlet set 40 pct.. Igen giver dette gennemsnitstal et for positivt billede af, hvor mange af medlemmerne, som er aktive under valgkampen. I tabel 5.6 ses, at mere end 70 pct. af organisationerne har andele af aktive, som ligger under 40 pct. Gennemsnitstallet trækkes især skævt af de 12 pct. af foreningerne, som angiver, at alle medlemmer er aktive. Denne gruppe består næsten udelukkende af de lokale lister, hvor der ofte ikke findes et formelt medlemskab, men hvor tilknytningen til listen netop vises ved en aktiv deltagelse. Passivt medlemskab er med andre ord næsten umuligt i de lokale lister. Udelades de lokale lister fra beregningen af et gennemsnit for andelen af aktive, falder gennemsnittet fra 40 pct. til cirka 24 pct. I de organisationer, hvor passivt medlemskab er muligt, er det altså typisk cirka 75 pct. af medlemmerne, som er passive, i relation til

partiets kommunale valgkampagne.

Tabel 5.6. Partiorganisationerne fordelt på andel aktive medlemmer under valgkampen. Pct.*

Ingen	1-9	10-19	20-29	30-39	40-49	50-59	60-69	70-79	80-89	90-99	100	I alt
2	19	25	17	9	4	6	3	2	1	0	12	100

(N=391)

* Spørgsmålet som skulle måle antal aktive, lød:

"Cirka hvor mange af medlemmerne har på en eller anden måde arbejdet aktivt i valgkampen? (Eksempelvis ophængning af plakater, uddeling og udsendelse af valgmateriale, læserbrevsskrivning, udarbejdelse af valgprogram, arrangement af vælgermøder osv.)"

Socialdemokratiet og Venstre adskiller sig markant med et højere antal aktivister end de øvrige landsdækkende partier og de lokale lister. En anden gruppe udgøres af de øvrige landsdækkende partier, undtaget CD og Fremskridtspartiet, som har et klart lavere antal aktive medlemmer. Ses der på andelen af aktive for de enkelte partier, er billedet mere broget. En korrelationsanalyse viser ikke særligt overraskende, at der er en stærk tendens til, at partierne med mange aktivister, er partierne med mange medlemmer, mens der samtidig er en svag tendens til, at disse partier har lave andele af aktivister[7]. Partier med mange medlemmer har altså mange aktivister absolut set, mens de relativt set ikke står så stærkt. De små organisationer er relativt set lidt bedre til at aktivere medlemmerne. Samme mønster ses i tabel 5.7, hvor de medlemsmæssigt svage partier har forholdsvis høje andele af aktivister blandt medlemmerne.

7. Pearsons r var lig henholdsvis .75 og -.22.

Tabel 5.7. Antal aktive og andel af aktive medlemmer for udvalgte partier og lister.

	Antal aktive	Andel aktive	(N)
Socialdemokratiet	51	22%	(59)
Venstre	31	12%	(61)
Enhedslisten	21	72%	(6)
Det konservative Folkeparti	16	17%	(48)
Det radikale Venstre	14	38%	(28)
SF	13	20%	(35)
Fremskridtspartiet	7	18%	(21)
CD	6	32%	(15)
Lokale lister	12	102%	(82)

5.3. Naturalier

Udover aktiv deltagelse fra medlemmerne og økonomiske ressourcer blev de lokale partiorganisationer spurgt om tre konkrete former for hjælp i form af forskellige naturalier. For det første er det værd at bemærke det store frafald på dette spørgsmål, som kun 272 af de lokale partiforeninger besvarede, mod mere end 100 flere på de fleste andre spørgsmål - også spørgsmålet om størrelsen af valgbudget, der er et spørgsmål, som af mange opfattes som fortroligt.[8] En meget nærliggende tolkning er, at der er tale om oplysninger, som de lokale partiorganisationer opfatter som fortrolige, da der måske ikke altid er tale om en hjælp, som tåler offentligheden øje - eksempelvis, hvis en medarbejder på en virksomhed bruger virksomhedens kopimaskine eller lignende. Det er svært at komme med andre forklaringer end fortrolighedshensyn på det store frafald, som iøvrigt er helt symmetrisk med hensyn til parti. Det er ikke bestemte partier, som ikke ønsker at besvare spørgsmålet.

22 af de 272 foreninger, som har besvaret spørgsmålet, har svaret nej til samtlige

8. Det blev faktisk overvejet, at lade budgetspørgsmålet udgå af spørgeskemaet, da formodningen var, at mange ikke ville oplyse om dette. Fortrolighedshensynet omfatter formentlig mere identiteten på bidragyderne, end det samlede omfang af valgbudgettet.

former for hjælp, således, at det kun er 250 eller cirka 60 pct. af samtlige 412 lokalforeninger, som har modtaget en eller anden form for anden hjælp og naturalier.

Der ses en stor andel af organisationer, som får trykt deres valgmateriale til favørpris eller gratis. Venlig assistance fra medlemmer og sympatisører er altså i høj grad med til at mindske partiernes udgifter til trykt valgmateriale, eller måske er der nærmere tale om, at den venlige assistance gør det muligt at få trykt flere eksemplarer, end det ville være muligt til en normal markedspris. Cirka 85 pct. af lokalorganisationerne i Socialdemokratiet, CD og Kristeligt Folkeparti modtager sådan hjælp, mens cirka 70 pct. af lokallisterne og Det konservative Folkepartis lokalorganisationer får billig kopiering. De øvrige partiers lokalorganisationer ligger i intervallet 50-60 pct., som får billig trykning.

Udarbejdelse af valgplakater, pjecer, løbesedler og andre skriftlige materialer til favørpris er ikke nær så udbredt som trykning. SF's og Det konservative Folkepartis lokalorganisationer ligger med 37 pct. over gennemsnittet, mens Venstres lokalorganisationer og lokallisterne med 40 pct. ligger lidt højere.

Lån af biler og lastbiler har især til formål at hjælpe til plakatophængning, hvilket ses af, at 96 pct. af de foreninger, som har lånt biler, også har foretaget plakatophængning, mens kun 70 pct. af lokalorganisationerne under et gennemførte plakatophængning. Venstre og Det konservative Folkeparti har med henholdvis 32 og 36 pct. forholdsvis mange lokalorganisationer, som benytter lånte biler.

Tabel. 5.8. Andel organisationer, som har modtaget hjælp af anden slags. Pct.

Trykning/kopiering af materiale til favørpris eller gratis	70
Design/opsætning/skrivning til favørpris eller gratis	32
Lån af biler/lastbiler	21
	(N=272)

Cirka en femtedel af de organisationer, som har modtaget en eller anden form for naturalier, har angivet forskellige former i et åbent spørgsmål. En stor del af disse (40

pct.) nævner forskellige former for økonomisk hjælp, mens de sidste 60 pct. blandt andet nævner: Lån af lokaler, plakater fra landsorganisation, gratis roser og "valggløgg" til uddeling, lån af kampagnetrailer, lån af campingvogn, gratis optræden af musikgruppe, gratis annonce i dagblad, gratis fotografering, at kommunen opsatte plakater og betaling af porto. Der forekommer altså mange former for hjælp i form af forskellige naturalier - en sidste skal citeres ordret: *"gratis brød (for gammelt) fra lokal forretning"*. Man må håbe, at uddelingen skete hurtigt!

5.4. Organiseringen af valgkamparbejdet

Den lokale partiorganisation kan organisere kampagnearbejdet på mange forskellige måder. En mulighed er, at den samlede bestyrelse for organisationen kan planlægge, koordinere og udføre arbejdet, i små organisationer kan en eller flere enkeltpersoner stå for stor set hele arbejdet, en tredje, ofte brugt metode, er at oprette et særligt valgkampudvalg.

Som det fremgår af tabel 5.9., benyttes denne organiseringsform af halvdelen af organisationerne. Venstre og Socialdemokratiet benytter i cirka dobbelt så stort omfang de særlige valgkampudvalg. Dette er ikke overraskende, da netop disse to partier har langt flere lokalorganisationer end de øvrige partier, hvilket betyder at Venstre og Socialdemokratiet har mere end en lokalorganisation i næsten alle landets kommuner. Valgkampen i den enkelte kommune skal altså meget ofte gennemføres af flere organisationer, og den naturlige løsning er etablering af et fælles valgudvalg, som står for koordineringen af valgkampen. I 1993 havde Venstre 873 lokalforeninger, Socialdemokratiet havde 625, Det konservative Folkeparti 325, mens SF, Det radikale Venstre og Fremskridtspartiet havde omkring 200 lokalforeninger, endelig havde Kristeligt Folkeparti cirka 150 og CD omkring 120 lokalforeninger. Mens Venstre altså i gennemsnit har 3 lokalforeninger i hver kommune, har CD i gennemsnit kun lokalorganisationer i hver tredje kommune eller alternativt foreninger, som dækker tre kommuner. Venstre og Socialdemokratiet har altså i udgangspunktet et større behov for planlægning og koordinering, hvilket uden tvivl er en del af forklaringen på den større

anvendelse af specielle valgudvalg, som dog også kan tænkes at hænge sammen med størrelse - formodningen må være, at jo større organisationen er, aktivist- og medlemsmæssigt, des større behov er der for styring og koordinering af indsatsen.

Tabel. 5.9. Andel af lokalorganisationerne som havde et særligt valgkampudvalg eller lignende. Udvalgte partier. Pct. (N).

Socialdemokratiet	86	(58)
Det radikale Venstre	38	(29)
Det konservative Folkeparti	46	(50)
CD	27	(15)
SF	46	(35)
Kristeligt Folkeparti	41	(27)
Venstre	70	(63)
Fremskridtspartiet	36	(22)
Lokale lister	35	(23)
Alle organisationer samlet	50	(409)

Af de 50 pct. af lokalorganisationerne, som ikke havde et særligt valgudvalg, har 1/3 angivet andre organisationsformer, som fremgår af tabel 5.10. Mest udbredt er fællesorganer, hvor kandidater og bestyrelsen, og i nogle tilfælde aktivister og medlemmer i fællesskab, træffer beslutningerne. I andre foreninger holder kandidaterne møder, hvor indsatsen koordineres, mens to mindre grupper af foreninger dels overlader det til den enkelte kandidat, dels bruger den almindelige bestyrelse som styringsfora. Gruppen af "andet" dækker især over forskellig enkeltpersoner, typisk formænd, næstformænd og spidskandiater, som alene eller sammen mere uformelt styrer valgkampagnen, samt enkelte foreninger, hvor der har været afholdt medlemsmøder til styring af valgkampen.

Tabel 5.10. Andre organiseringsformer end særligt valgudvalg.

Kandidatmøder	19
Kandidater hver især	12
Bestyrelsen	12
Fællesorgan	33
Andet	24
I alt	100
(N)	(67)

Cirka en tredjedel af samtlige organisationer har ikke angivet, hvilken organisationsform, som er anvendt. Det virker mest sandsynligt, at denne gruppe har anvendt mere uformelle former med ganske få personer, som har været i direkte kontakt.

Det er de organisatorisk svage organisationer med få ressourcer, få aktivister og få gennemførte aktiviteter, som især ikke har angivet en organisationsform. Partimæssigt svarer de til de partier, som i tabel 5.9 i ringe omfang anvendte særlige valgkampsudvalg. At det især er de små ressourcesvage organisationer, som ikke angiver organisationsform, peger i retning af, at det er rigtigt at tolke manglende angivelse af organisationsform som udtryk for en mere uformel koordinering af de få ting, der har været at koordinere. Behovet for koordinering er ganske simpelt mindre i en organisation med få ressourcer. Den klare sammenhæng mellem organisering og ressourcer tolkes altså ikke, som at organisering genererer ressourcer, men derimod, at ressourcer genererer behov for koordinering og formel organisering.

5.5. Sammenfatning

I kapitel fire blev det vist, at de tre største partier Socialdemokratiet, Venstre og Det konservative Folkeparti i forhold til de øvrige partier og lokallister starter forberedelserne til valgkampen tidligt, i høj grad inddrager medlemmerne i

kandidatudvælgelsen, tilbyder lokale eller regionale/nationale uddannelsesaktiviteter for kandidaterne og i næsten alle lokalforeninger udarbejder valgprogrammer.

Billedet i kapitel fem viser samme tendens: De tre største partier er ressourcemæssigt klart stærkere end de øvrige partier og benytter i højere grad en formel organisering af valgkampsarbejdet. Alt i alt peger resultaterne i retning af klare forskelle i organisatorisk styrke mellem de tre store partier og de øvrige partier og lokallister - at udtrykket "organisatorisk styrke" benyttes, bygger selvsagt på en hypotese om, at det er et styrketegn at have mange ressourcer, at have en formel organisering, at begynde valgforberedelserne tidligt, at inddrage medlemmerne og at uddanne kandidaterne. Om denne hypotese holder, undersøges i de følgende to kapitler, hvor det først i kapitel seks undersøges, i hvilke, og hvor mange, valgkampsaktiviviter ressourcerne omsættes i og dernæst i kapitel syv undersøges, om disse valgkampsaktiviteter betyder noget for valgresultatet.

Kan der vises sammenhænge mellem ressourcemæssig styrke, valgindsatsen og valgresultatet, er det i hvert fald berettiget at tale om organisatorisk styrke i forhold til at opfylde et mål om stor vælgeropbakning.

Kapitel 6

Valgkampene og valgkampagnerne

I dette kapitel rettes analysen imod selve partiernes valgkampagner og dermed også imod summen af disse valgkampagner: valgkampene i kommunerne. Tre spørgsmål trækkes frem:

- hvilke valgkampmetoder anvendte de lokale partiorganisationer?
- hvor mange valgkampsmetoder gennemførte den enkelte partiorganisation?
- med hvilken intensitet blev valgkampsmetoderne gennemført?

Valget af valgkampmetoder afhænger af diverse rammer, som eksempelvis kan være af økonomisk eller lovgivningsmæssig karakter. De lovgivningsmæssige rammer er meget vide i Danmark, hvor der stort set ingen regler er for, hvorledes en valgkamp kan og skal føres. Dette står i modsætning til eksempelvis England, og især USA, hvor der blandt andet er snævre rammer for, hvor mange penge den enkelte partiorganisation må bruge på valgkampen, hvor meget der må bruges på bestemte metoder - TV-reklamer - og for hvor mange penge den enkelte virksomhed, organisation eller borger må give til den enkelte partiorganisation (Dunn & Slann, 1994: 302-305, Janda, Berry & Goldman, 1994: 193-195, Johnston & Pattie, 1995: 262).

I Danmark findes ingen sådanne regler, ud over at der ikke må bringes politiske reklamespots i landsdækkende radio og TV. Det er derfor ikke lovgivningsmæssige rammer, som sætter vigtige begrænsninger for valgkampene i Danmark. Derimod spiller tre andre sæt af rammer en vigtig rolle for valget af valgkampsmetoder, jævnfør figur 6.1.

For det første er den enkelte lokalorganisations ressourcer afgørende for, hvilke valgkampmetoder, som kan vælges. Annoncering i aviserne eller køb af sendetid i

lokalradio eller TV, trykning og husstandsomdeling af politiske valgprogrammer og pjecer er eksempler på metoder, som er omkostningskrævende og dermed forudsætter økonomiske ressourcer hos lokalforeningen. Afgørende for de økonomiske ressourcer er blandt andet antallet af medlemmer, som også kan opfattes som en selvstændig ressource. Antallet af medlemmer er også af betydning for, hvor mange aktivister den enkelte organisation har.

Aktivister kan eksempelvis bruges til læserbrevsskrivning, plakatophængning eller distribution af pjecer og valgprogrammer og kan således kompensere for eventuelt få økonomiske ressourcer. I den forbindelse er ikke blot kvantiteten, men også kvaliteten af aktivisterne vigtig - kun hvis aktivisterne er i stand til at skrive læserbreve, som kan accepteres af aviser og ugeblade, og kun hvis aktivisterne kan udforme pjecer af en vis indholdsmæssig og formmæssig kvalitet, kan aktivisternes indsats - i disse eksempler - erstatte annoncer eller reklamebureauer. Den enkelte lokalorganisations ressourcer, eksempelvis i form af økonomi eller aktivister, sætter klare grænser for, hvilke, hvor mange og i hvilket omfang forskellige valgkampsmetoder kan bringes i anvendelse.

Figur 6.1. Faktorer som formodes at påvirke valget af valgkampmetoder.

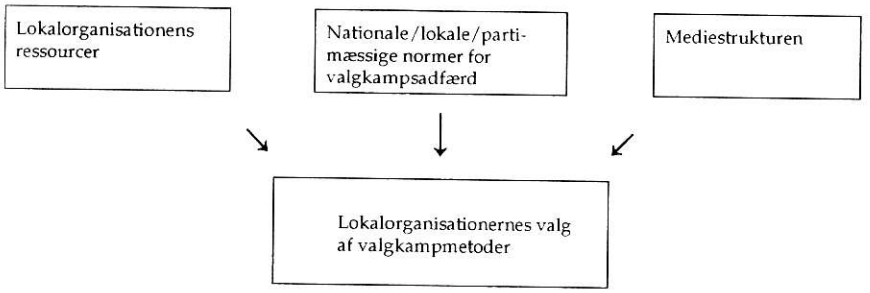

For det andet spiller normer om acceptabel adfærd under valgkampen en stor rolle for valget af valgkampmetoder. Disse normer er forskellige fra kommune til kommune, så det, som opfattes som helt naturligt i én kommune, virker absurd, poppet eller

krænkende i en anden kommune. Pedersen beskriver i case-studiet af den vestjyske kommune Blaabjerg, hvorledes bageren fra Nørre Nebel førte en personlig valgkampagne, som ikke passede særlig godt ind i de lokale normer for acceptabel valgkampsadfærd:

> *"Kommunalpolitik havde han vist ikke givet sig så meget af med før. Onde tunger sagde endda, at han aldrig havde vist sig som tilhører i byrådssalen. Derimod var han formand for Nr. Nebel Håndværker- og Handelsstandsforening. Han var opstillet på en tiendeplads på Venstres liste, hvilket selvsagt betød, at det ikke var meningen, at han skulle vælges. Det kunne man bare ikke mærke på ham.*
>
> *Han startede sin egen valgkamp tidligt, i hvert fald begyndte han at annoncere og at skrive i Vesterhavsposten adskillige uger, før alle andre kom ud af starthullerne. Han indrykkede også betydeligt flere annoncer end alle andre. Man talte om, hvordan han mon var i stand til at finansiere fremstødet? Han førte sig også personligt noget anderledes frem end flertallet. Når de fleste af kandidaterne ved det tidligere omtalte vælgermøde i Nørre Nebel ellers sad ned på deres pladser i panelet og læste deres manuskripter op med nogen monotoni, så var bageren den, der markerede sig ved at rejse sig fra pladsen, stille sig om bag stolen, holde en hånd i lommen indimellem, og i øvrigt tale ret frit – i hvert fald i begyndelsen.....*
>
> *Bager Hardy Christensens kampagne var det nærmeste, man kunne komme til en fremtidig, »amerikansk« valgkamp i Blaabjerg. Der herskede meget divergerende meninger om formens rimelighed. De fleste fandt den fremmedartet, lidet passende til kommunens egenart.....*
>
> *Bageren fra Nørre Nebel fik ikke alverden ud af sin bekostelige og samtidig lidt »smarte« valgkamp. Han var ved opstillingsmøderne blevet placeret som nr. 10 på Venstres liste, det vil sige sjettesidst. Han fik 33 personlige stemmer og rykkede dermed ned på en – delt – fjerdesidste plads.*
>
> (Pedersen, 1995: 75-78)

Denne lille historie viser eksistensen af klare normmæssige eller - som det hedder i de

termer, som er normen blandt samfundsforskere i dag - institutionelle rammer for acceptabel adfærd. Sådanne normer findes for og hos enkeltpersoner, såvel som for og hos organisationer. Disse, ofte svært definerbare og uformelle, normer sætter altså også vigtige rammer for partiernes valg af kampagnemetoder og valgkampagner.

Normerne findes dels i lokalorganisationernes miljø, som nationale eller lokale normer, men også internt i partiet kan der findes specielle normer. Et eksempel kan være, at SF i mange år har haft en klar norm om, at partiet markedsføres på politikken og ikke på personerne, hvilket har betydet, at der har været en norm om, at de enkelte kandidater ikke fører valgkamp for sig selv med personlige plakater, pjecer o.l. I de senere år er denne norm kommet under opblødning, og ved valget i 1993 sås enkelte eksempler på SF-plakater med navne og foto, samt på at den enkelte SF-kandidat fører en personlig valgkamp. Denne udvikling hænger muligvis sammen med indførelsen og udbredelsen af sideordnet opstilling.

Normer bliver oftest kun synlige i de tilfælde, hvor normerne overskrides, som i eksemplet med bageren fra Nørre Nebel og er således ganske svære at afdække. Ikke mindst ved brugen af spørgeskema-teknikken, er det vanskeligt at opfange sådanne normer. Normerne er derfor ikke forsøgt inddraget i analyserne i dette kapitel, men vil være oplagte alternative forklaringer på de forskelle mellem partierne, som ikke kan forklares med organisationernes ressourcer.

Den tredje vigtig ramme er mediestrukturen. Valgkampe og valgkampagner drejer sig grundlæggende om information. Målet for partierne og de enkelte kandidater er at sende informationer til vælgerne om kandidater, politiske målsætninger og lignende og dermed overbevise vælgerne om, at de skal stemme på et bestemt parti eller en bestemt person. Der findes lister, som opstiller uden at have det mindste håb om - eller for den sags skyld ønske om - at opnå valg, men alligevel opstiller på grund af andre målsætninger. For et landsdækkende parti eksempelvis for at vise flaget overfor vælgerne med henblik på det næste folketingsvalg og for lokale lister eksempelvis for at gøre opmærksom på en konkret sag, et bestemt lokalområde eller et konkret problem. Men selv i disse tilfælde har opstillingen og valgkampen samme mål: at videregive information. Mulighederne for at videregive information afhænger i høj grad af

organisationens ressourcer, men også af mediestrukturen.

Den lokal valgkamp adskiller sig især fra nationale valgkampe på ét punkt: fraværet af medier, som har den enkelte kommunes geografiske område som primære dækningsområde/målgruppe. Ved nationale valg findes en række medier, der netop har den givne nation som primære og eneste målgruppe: landsdækkende aviser, radio og TV. Sådanne medier mangler i næsten alle kommuner, med udtagelse af de største kommuner, der ofte er hovedsæde for en regional avis, som giver en indgående dækning af hjembyen.

Mediestrukturen er i de sidste 40 år ændret på en måde, som har gjort denne forskel større. Udbredelsen af radio- og TV, og den parallelt forløbne bladdød, har ført til en koncentration med nationale radio og TV kanaler, og ti landsdækkende aviser, mens de tidligere mange lokale og regionale aviser er gået kraftigt tilbage, med sammenbruddet af firebladssystemet til følge.[1] Alene fra 1983 til 1994 faldt antallet af lokale/regionale aviser fra 37 til 29 (Andersen, 1995: 23). Til sammenligning var der i 1925 også cirka 10 landsdækkende aviser, men mere end 150 lokale/regionale aviser, hvoraf mange udkom i flere lokale udgaver - såkaldte aflæggerblade - så der i alt udkom 273 aviser (Thorsen, 1947: 67ff.). I 1949 udgjorde de oplagskontrollerede lokale/regionale aviser, samt enkelte andre større ukontrollerede aviser, ialt cirka 80, hvortil kom de mange små aviser (Thorsen, 1951: 292-298). I perioden frem til 1963 lukkede lidt mindre end halvdelen af aviserne (60), og der var kun 68 tilbage, heraf stadig omkring 10 landsdækkende (Andersen, 1964: 60ff.). Dækningen af den enkelte kommune i nutidens få regionale aviser er ofte begrænset til 1/2-1/4 avisside, eller mindre, dagligt, mens byen, som er hovedsæde for avisen, får en mere omfattende dækning.

Et alternativt medie til aviser er lokale reklame- og ugeblade, de såkaldte distriktsblade, som der er mere end 300 af i Danmark, hvilket giver Europas formentlig bedste dækning med sådanne blade (Andersen, 1995: 48-51). Problemet med distriktsbladene for de lokale partiorganisationer er, at disse ofte er næsten helt uden redaktionelt stof og således kun kan bruges af lokalorganisationerne til læserbreve og

1. For en undersøgelse af firebladssystemet, se Thomsen, 1965.

betalte valgannoncer.

To andre medier med relevans for den kommunale valgkamp er de regionale TV-stationer i TV2 regi og de regionale radioer i DR regi. Regional-TV sender i et så begrænset tidsrum (½ time dagligt), at dækningen af den enkelte kommune bliver begrænset. Regionalradioerne har derimod en langt større sendeflade og kan give en mere omfattende dækning af valgkampene.

Et nyt medie som lokal-TV er ofte begrænset til de større byer eller tager form som semi-regionale TV-stationer, som giver samme begrænsede dækning af den enkelte kommune som de regionale aviser eller de regionale TV-stationer. Lokalradioer, som startede som forsøg i 1983 og blev en permanent og landsdækkende ordning i 1986, er mere udbredt, med cirka 300 sendetilladelser i brug i 1993 og med en ugentlig, gennemsnitlig sendetid på 35 timer (Andersen, 1995: 71). Der er store forskelle i sendetiden og ikke mindst i lokalradioernes profil - fra på den ene side kommercielle radiostationer, som primært sender korte nyheder, service, sport og sidst, men ikke mindst, musik, til på den anden side uafhængige, reklamefri græsrodsradioer. Ikke mindst den første profil forekommer at være meget udbredt - og mest aflyttet.

Sammenfattende er mediebilledet sammensat af nogle medier, som findes i næsten alle kommuner: regionale aviser, radio- og TV-stationer, samt lokale distriktsblade. Karakteristisk for alle disse medier er en helt fraværende eller begrænset dækning af kommunalpolitikken i den enkelte kommune. Ud over den faste del af mediebilledet har nogle kommuner herudover lokalradioer og lokal-TV, som dog også ofte har en begrænset dækning af kommunalpolitikken. Alt i alt må dækningen af den enkelte kommune, på trods af mangfoldigheden af medier, siges at være forholdsvis fattig, ikke mindst i de mindre kommuner, som forsvinder i de regionale medier og sjældent har lokale radio og TV-stationer.

I forbindelse med forskningsprogrammet *Det kommunale Lederskab* er der ikke indsamlet oplysninger om mediestrukturen i den enkelte kommune, hvorfor mediestrukturen ikke inddrages i analysen. Der fokuseres i stedet på de interne rammer i den enkelte lokale partiorganisation i form af ressourcerne: valgbudget og aktivister.

Hvad gør de lokale partiorganisationer i et sådant mediefattigt - dækningsfattigt - miljø og med yderligere begrænsninger i form af økonomiske og normmæssige rammer? Hvilke valgkampmetoder tages i anvendelse for at få lokalorganisationernes budskaber ud til vælgerne? Elklit peger, med baggrund i case-studier af valgkampene i syv kommuner under valgkampen i 1989, på: husstandsomdeling af pjecer o.l., deltagelse i vælgermøder, samt annoncering i lokale aviser eller distriktsblade som de mest udbredte kampagnemetoder (1991b: 229ff.). Elklit og Pedersens sammenfatning af ni case-studier fremhæver de samme metoder, mens de enkelte case-studier også indeholder eksempler på andre kampagnemetoder (1995: 224ff.).

6.1. De anvendte kampagnemetoder - et overblik

Et groft overblik over de lokale partiorganisationers mest brugte kampagnemetoder gives i tabel 6.1. Fire metoder skiller sig ud som de klart mest udbredte: deltagelse i vælgermøder, annoncer i lokale ugeblade og annonceaviser, husstandsomdeling af lokalt valgmateriale og plakatophængning. En eller flere af disse metoder bruges af næsten alle lokale organisationer.

Det er altså de klassiske valgkampmetoder, der har været brugt siden de første danske kommunalvalg, som dominerer. Man kan sige, at de lokale organisationers valgkampagner - i hvert fald med hensyn til valget af kampagnemetoder - i et stort omfang ser ud, som de gjorde for 50-100 år siden. Mere moderne metoder gennem medier som radio og TV bruges i langt mindre omfang end de klassiske - eller skulle man sige gammeldags? - metoder. Dog har lokalradioerne fået et vist fodfæste som en ny kampagnekanal for de lokale partiorganisationer, mens lokal-TV stadig bruges af få lokale partiorganisationer.

Sammenlignes partiernes brug af de forskellige metoder er der <u>ingen store variationer</u> mellem partierne i deres brug af følgende metoder:

- Vælgermøder.
- Deltagelse i spørge- og debatprogrammer i lokalradio.

- Deltagelse i spørge- og debatprogrammer i lokal-TV.
- Betalte programmer/indslag i lokal-TV.
- Husstandsomdeling af nationalt valgmateriale.
- Annoncer i nationale dagblade.

Tabel 6.1. Andel partiorganisationer, som har benyttet forskellige valgkampmetoder valgkampen. Pct.

Deltagelse i vælgermøder	90
Annoncer i lokale ugeblade og annonceaviser	83
Hustandsomdeling af lokalt valgmateriale	75
Plakatophængning	70
Uddeling af valgmateriale på gader, stræder, i indkøbscentre o.l.	54
Deltagelse i spørge- og debatprogrammer i lokalradio	51
Annoncer i lokale og regionale dagblade	42
Betalte annoncer/spots/indslag i lokalradioer	23
Deltagelse i spørge- og debatprogrammer i lokal-TV	18
Husstandsbesøg	10
Betalte programmer/indslag i lokal-TV	7
Biograf-reklamer	6
Husstandsomdeling af nationalt valgmateriale	4
Annoncer i nationale dagblade	1
Andet	18

(N=411)

<u>Variationer</u> mellem partierne blev fundet ved følgende kampagnemetoder:

- 85 pct. af lokalforeningerne benytter annoncer i lokale ugeblade og annonceaviser. CD og lokallisterne ligger med henholdvis 47 pct. ! og 71 pct. under gennemsnittet. CD og lokallisterne er de økonomisk svageste lokalorganisationer, jævnfør afsnit 5.1, hvilket kunne indikere, at forklaringen er

økonomi. Men i så fald skulle flere af de andre partier - især Kristeligt Folkeparti - også ligge lavere i anvendelsen af annoncer. Økonomi er altså ikke hele forklaringen, hvilket bekræftes i tabel 6.2, hvor der kun findes en svag sammenhæng mellem størrelsen af valgbudgettet og anvendelsen af annoncer i lokale ugeblade og annonceaviser.

- Husstandsomdeling af lokalt valgmateriale anvendes af ikke mindre end 97 pct. af Socialdemokratiets lokalforeninger, mens de øvrige partier og lokallister ligger +/÷ 10 procentpoint omkring gennemsnitsværdien på 75 pct. Det er især de medlemsmæssigt små organisationer med få aktive medlemmer og dårlig økonomi, som ikke gennemfører denne aktivitet.
- Plakatophængning gennemføres af 90, 84 og 80 pct. af henholdsvis Socialdemokratiets, Venstres og Det konservative Folkepartis lokalorganisationer. De øvrige partier ligger lige omkring eller under gennemsnitsværdien på 71 pct., med lokallisterne som en afvigelse. Kun 44 pct. af lokalisterne benytter plakatophængning. Igen er der klare sammenhænge mellem ressourcemålene og anvendelsen af plakatmetoden.
- Uddeling af valgmateriale på gader, stræder og i indkøbscentre blev benyttet af næsten 90 pct. af de socialdemokratiske lokalorganisationer, mens kun 50-60 pct. af lokalorganisationerne i de øvrige landsdækkende partier benyttede denne metode. Kun cirka 40 pct. af Fremskridtspartiets lokalorganisationer og 30 pct. af de lokale lister gennemførte sådanne uddelinger. Især økonomi, men også antallet af aktivister, er positivt og forholdsvis stærkt korrelerede med brugen af denne metode.
- Betalte annoncer/spots/indslag i lokalradioer blev brugt af hver fjerde lokalorganisation, men i Socialdemokratiet og Venstre var det henholdsvis 44 og 41 pct. af lokalorganisationerne, som købte sådanne indslag. Som det blev vist i afsnit 5.1 om valgbudgetter, har netop Venstre og Socialdemokratiet væsentligt større valgbudgetter end de øvrige partier, og at økonomi er en væsentlig del af forklaringen bekræftes også af tabel 6.2, hvor der er en svag, men klar sammenhæng mellem økonomisk styrke og anvendelsen af betalte indslag i lokalradioer.

- Annoncer i lokale og regionale dagblade blev brugt af 42 pct. af lokalforeningerne. 12-14 procentpoint over dette gennemsnit lå Socialdemokratiet, Venstre og Fremskridtspartiet. Tilsvarende under gennemsnittet lå SF og lokalisterne. Igen er størrelsen af valgbudgettet den vigtigste faktor til forklaring af forskellene, jfr. tabel 6.2.
- Husstandsbesøg blev gennemført af hver fjerde socialdemokratiske forening, sammenlignet med 10 pct. i gennemsnit for alle partier. Ingen af SF's organisationer gennemførte husstandsbesøg. Antallet af aktivister er en svag, men klart vigtig forklaringsfaktor, jævnfør tabel 6.2.
- Biografreklamer blev benyttet af ganske få (23) organisationer, og heraf var hele 13 SF foreninger, hvilket tyder på, at SF bevidst har satset på denne metode - mere end 1/3 af SF's organisationer benytter metoden, mod ganske få pct. hos de øvrige partier. Generelt spiller økonomi ingen rolle, men kontrolleret for størrelse findes en svag signifikant sammenhæng, hvilket netop er udtryk for at SFs medlemsmæssigt små, men økonomisk relativt stærke - jævnfør tabel 5.3 - lokalorganisationer benytter metoden. Med den store dominans af SF-foreninger i brugen af biografreklamer skal forklaringen dog nok søges i en regional eller national strategi i SF.

Forskellene mellem partierne falder i et tydeligt mønster. De økonomisk stærke og medlemsmæssigt store partier Venstre, og især Socialdemokratiet, er ved stort set samtlige metoder de partier, som hyppigst anvender den enkelte metode. Dette mønster analyseres videre i afsnit 6.2 om antallet af gennemførte aktiviteter.

Begge de to ressourcemål, som er inddraget i undersøgelsen, har altså betydning for, om forskellige kampagnemetoder gennemføres. Brugen af nogle metoder er dog ikke korrelerede med ressourcemålene.

Tabel 6.2. Sammenhæng mellem kampagnemetoder og valgbudget/antal aktivister, samt samme sammenhænge kontrolleret for antal medlemmer. Pearsons r.

	Budget	Aktivister
Deltagelse i vælgermøder	.03	.07
- med kontrol	-.06	.10
Annoncer i lokale ugeblade og annonceaviser	.11*	.12*
- med kontrol	.05	.04
Hustandsomdeling af lokalt valgmateriale	.18**	.19**
- med kontrol	.12*	.13*
Plakatophængning	.23**	.20**
- med kontrol	.20**	.16**
Uddeling af valgmateriale på gader, stræder, i indkøbscentre o.l.	.29**	.25**
- med kontrol	.25**	.17**
Deltagelse i spørge- og debatprogrammer i lokalradio	.13*	.14*
- med kontrol	.05	.12*
Annoncer i lokale og regionale dagblade	.25**	.18**
- med kontrol	.13*	-.03
Betalte annoncer/spots/indslag i lokalradioer	.25**	.21**
- med kontrol	.15**	.03
Deltagelse i spørge- og debatprogrammer i lokal-TV	.20**	.16**
- med kontrol	.13*	.04
Husstandsbesøg	.11*	.25**
- med kontrol	.01	.15**
Betalte programmer/indslag i lokal-TV	.11*	.01
- med kontrol	.07	-.06
Biograf-reklamer	.09	.03
- med kontrol	.12*	.05
Husstandsomdeling af nationalt valgmateriale	-.01	-.03
- med kontrol	-.04	-.06
Annoncer i nationale dagblade	.20**	.02
- med kontrol	.19**	-.06

* sign. ≤ .05 ** sign. ≤ .01 (N=411)

Deltagelse i vælgermøder er således upåvirket af budget og antal aktivister, hvilket direkte afspejler, at næsten alle organisationer benytter denne metode.

Hustandsomdeling af nationalt valgmateriale, som bruges af ganske få organisationer, er heller ikke korreleret med ressourcemålene. Valgbudgettet er kun af signifikant betydning for anvendelsen af biografreklamer efter kontrol for størrelse, hvilket skyldes de medlemsmæssigt små, men økonomisk stærke SF-organisationers brug af metoden.

Analysen af de anvendte valgkampmetoder har ført til flere konklusioner, som har implikationer for de videre analyser.

For det første ses det, at netop de metoder, som er uafhængige af eller upåvirket af mediestrukturen, er mest udbredte. De fem mest udbredte metoder er metoder, der kan anvendes i stort set samtlige landets kommuner. Mediestrukturen er således uden tvivl en central ramme.

For det andet var der nogle klare partimæssige forskelle. Venstre, og især Socialdemokratiet, er ved stort set samtlige kampagnemetoder de partier, som hyppigst anvender den enkelte metode. Meget tyder altså på, at lokalorganisationerne for disse to partier fører en bredere og mere omfattende valgkamp - i hvert fald rent metodemæssigt. Dette undersøges nærmere i afsnit 6.2 om antallet af gennemførte metoder, samt i afsnit 6.3 om intensiteten af nogle af metoderne.

For det tredje kunne flere af de partimæssige forskelle forklares med størrelsen af valgbudgettet og antallet af aktivister. Lokalorganisationerne i Socialdemokratiet og Venstre gennemfører altså i højere grad end de øvrige partier næsten samtlige kampagnemetoder, blandt andet fordi disse partiers lokalorganisationer er økonomisk stærke og har mange aktivister. Det er vigtigt at understrege "blandt andet", da der ikke er tale om meget stærke sammenhænge. Andre faktorer, som ikke inddrages i denne undersøgelse, er altså også af betydning - eksempelvis en national strategi, sådan som eksemplet med SF og biografreklamer tyder på, men også de førnævnte rammer i form af normer og i form af den varierende mediestruktur.

6.2. Antallet af iværksatte metoder

Ud fra svarene i tabel 6.1 er et indeks over antallet af brugte metoder - et

aktivitetsindeks - beregnet for de enkelte foreninger. Indekset kan variere fra 1 (kun en metode anvendt) til 15 (alle metoder anvendt). Det gennemsnitlige antal anvendte valgkampsmetoder er 5,5, og fordelingen af de lokale partiorganisationer på indekset ses i tabel 6.3, som viser en koncentration omkring 3-7 anvendte metoder. Socialdemokratiet og Venstre ligger, med i gennemsnit henholdsvist mere end 7 og 6 gennemførte metoder, som de eneste partier klart over gennemsnittet, mens de øvrige partier ligger lige omkring gennemsnittet - med lokallisterne, som en klar afvigelse, med et gennemsnit på kun 4,4 gennemførte metoder.

Tabel 6.3. De lokale partiorganisationer fordelt på antal anvendte valgkampsmetoder. Pct.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	I alt
2	4	11	15	20	16	15	9	4	3	1	0	0	100

(N = 411)

Antallet af anvendte metoder vil afhænge af den lokale partiorganisations ressourcer. Formodningen må være, at jo flere af disse ressourcer en lokal partiorganisation har, des flere metoder er organisationen i stand til at gennemføre.

Formodningen bekræftes af korrelationskoefficienterne i tabel 6.4, hvor der ses klare sammenhænge mellem antallet af anvendte metoder og de to ressourcer. Da begge ressourcer påvirkes af antallet af medlemmer, er der ligeledes i tabel 6.4 beregnet partielle korrelationskoefficienter, hvor de to ressourcer kontrolleres for medlemsstørrelse. Denne nærmere analyse af sammenhængene viser, at sammenhængen mellem antal metoder og budget er den klart stærkeste. De økonomiske ressourcer spiller altså en stor betydning for, hvor mange metoder en lokal partiorganisation iværksætter under en valgkamp. Sammenhængen mellem antal aktivister og antal anvendte aktiviteter svækkes, men der er dog stadig en svag, men signifikant sammenhæng.

Tabel 6.4. Sammenhæng mellem aktivitetsindeks og henholdsvis valgkampsbudget, antal medlemmer og antal aktivister, samt samme sammenhænge med kontrol for antal medlemmer. Korrelationskoefficienter -Pearsons r. (signifikansniveau). (N=377).

	Størrelse af valgbudget	Antal aktivister
	.42 (.00)	.39 (.00)
---	---	---
Med kontrol	.29 (.00)	.20 (.00)

En regressionsanalyse giver fuldt signifikante beta-koefficienter på .31 for budget og .20 for antal aktivister, men kun en justeret R-square på .20 - 20 pct. af variationen kan forklares - hvilket viser, at også andre faktorer spiller ind på antallet af gennemførte metoder.

Dette ændrer dog ikke, at konklusionen på dette afsnit er, at såvel antallet af aktivister, men især størrelsen af valgbudgettet, har betydning for, hvor mange valgkampsaktiviteter en lokalorganisation får gennemført.

6.3. Intensitet af enkeltmetoder

For fire af de undersøgte kampagnemetoder er der spurgt nærmere til omfanget og intensiteten af metoderne.

6.3.1. Deltagelse i vælgermøder

90 pct. af samtlige lokalorganisationer deltog i vælgermøder, og der var kun små forskelle mellem partierne. Som det fremgår af tabel 6.5, er der heller ikke store forskelle mellem partierne, hvad angår det gennemsnitlige antal vælgermøder, lokalorganisationerne deltager i. Partierne ligger omkring et gennemsnit på lidt mere end 6 møder. Det er dog bemærkelsesværdigt, at lokallisterne er den eneste gruppe, som

kommer under gennemsnittet.[2] Bag gennemsnitstallene gemmer sig en del variationer: fra 41 organisationer, som deltager i ét enkelt vælgermøde, til tre storbyforeninger, som deltager i 40, 54 og 70 vælgermøder.

Tabel 6.5. Det gennemsnitlige antal vælgermøder, som lokalorganisationerne har deltaget i. Udvalgte partier.

SD	RV	KF	CD	SF	KrF	V	FRP	Lokal
8	7	6	6	8	6	6	7	4

Det kan formodes, at lokalorganisationernes ressourcer er af betydning for antallet af vælgermøder, organisationen deltager i. Ligeledes kan antallet af kandidater være af betydning, da det i en kommune med mange vælgermøder kan være vanskeligt for en liste med få kandidater at finde en kandidat, som har tid til at deltage. Endelig kan kommunens befolkningsmæssige størrelse tænkes at have betydning, ved at jo flere borgere, der er i kommunen, des flere møder bliver der arrangeret. Omvendt denne logik peger Elklit og Pedersen på, at videreførelsen af vælgermødetraditionen er stærkest i de befolkningsmæssigt små landkommuner (1995: 227).

I regressionsanalysen i tabel 6.6 findes ingen statistisk sammenhæng mellem antallet af kandidater og antal vælgermøder, mens der findes svage positive sammenhænge mellem antal vælgermøder og såvel valgbudget som antal aktivister og en noget stærkere sammenhæng med antal indbyggere. Der findes desuden en svag positiv sammenhæng mellem antal vælgermøder og andel indbyggere i byer med 200-800 indbyggere. For de øvrige urbaniseringsmål er der ingen signifikante sammenhænge.

Der er altså en tendens til, at lokalorganisationernes vælgermødedeltagelser stiger med for det første to interne faktorer: økonomiske- og aktivist-ressourcer. For det andet er der også en tendens til stigende antal vælgermødedeltagelser med to eksterne faktorer: den befolkningsmæssige størrelse af kommunen og befolkningsandel i små

2. Venstre, Kristeligt Folkeparti og Det konservative Folkeparti ligger i intervallet 5,80-5,90

byer. De eksterne faktorer må tolkes som, at der i befolkningsmæssigt større kommuner, og i kommuner med små bysamfund, arrangeres flere vælgermøder end i andre kommuner.

Tabel 6.6. Resultat af regressionsanalyse af sammenhæng mellem nedenstående faktorer og antallet af vælgermødedeltagelser for den enkelte partiorganisation.

	Beta	Signifikansniveau
Valgbudget	.23	.00
Antal aktivister	.21	.00
Antal kandidater	.01	.85
Antal indbyggere	.36	.00
Andel indbyggere uden for bymæssig bebyggelse	.04	.57
Andel indbyggere i byer med 200-800 indbyggere	.18	.01
Andel indbyggere i byer med 800-1.500 indbyggere	.06	.25
Andel indbyggere i byer med 1.500-3.000 indbyggere	-.05	.27
Andel indbyggere i byer med 3.000-5.000 indbyggere	-.10	.05
Andel indbyggere i byer med 5.000-10.000 indbyggere	-.02	.61
Adj. R-Square	.35	
Samlet signifikans	.00	
(N)	(336)	

Begge de to sidstnævnte faktorer kan imidlertid være udtryk for noget andet, end de umiddelbart fremstår som. I lyset af en gennemsnitlig kommunestørrelse på ca. 18.500 er der er et begrænset antal bysamfund af de større størrelser (800 indbyggere og opefter) i hver kommune. Mens der derimod kan være ganske mange af de mindste bysamfund med 200-800 indbyggere. Det kan altså tænkes, at være antallet af bysamfund, som er den egentlige forklaring på en stor del af variationen i antallet af vælgermøder. Hvis man går ud fra en formodning om, at der i næsten ethvert bysamfund, over en minimumsstørrelse, vil blive taget initiativ til at afholde et vælgermøde, må man altså forvente, at jo flere bysamfund, der er i hver kommune, des

flere vælgermøder afholdes der. Der er selvfølgelig en vis sammenhæng mellem befolkningsstørrelse og antal bysamfund, men ingen perfekt sammenhæng, da mange af de små kommuner har forholdsvis mange bysamfund i forhold til storbykommuner.

Om det er antallet af bysamfund, som er centralt, kan undersøges ved at skifte analyseniveau fra partiorganisationerne til kommuneniveau. Beregnes et gennemsnit af lokalforeningernes mødedeltagelser for hver kommune, fås et mål, som kan tolkes som et groft mål for, hvor mange vælgermøder, der er blevet afholdt i den enkelte kommune. Målet er på ingen måde perfekt, men kan formodes at give et groft skøn - med mindre partierne holder vælgermøderne alene, eller går til vidt forskellige møder. Hvis der eksempelvis holdes to vælgermøder i en kommune, med halvdelen af partierne som deltagere til hvert møde, vil det beregnede mål give værdien 1 og burde altså have været 2. Omfanget af vælgermøder, som partierne afholder alene, eller meget opdelt, må formodes dels at være lavt, dels at være enten tilfældigt eller ligeligt fordelt mellem kommunerne. Under alle omstændigheder undervurderer målet formentlig antallet af vælgermøder, men burde ikke systematisk give skævheder i forhold til variationen i antallet mellem kommunerne. Niveauet i antallet af vælgermøder undervurderes altså, mens variationen mellem kommunerne formentlig opfanges udmærket, hvilket gør det acceptabelt at foretage analysen.

Ud fra de demografiske oplysninger om befolkningsandele i de forskellige bystørrelser (tabel 6.6) kan der ligeledes beregnes et groft mål for antallet af bysamfund i den enkelte kommune.[3] En regressionsanalyse mellem disse to mål, samt antallet af indbyggere giver resultatet, som ses i figur 6.2.

Det er bemærkelsesværdigt, at befolkningstallet ikke direkte samvarierer med, hvor mange vælgermøder, der afholdes i en kommune. Betydningen af befolkningstallet går gennem befolkningstallets betydning for antallet af bysamfund, hvor der ses en meget stor beta-koefficient, som forklarer mere end 50 pct. af variationen i antallet af bysamfund (Adj.R-square = .52). Derimod spiller antallet af bysamfund en klar direkte

3. For hvert bystørrelsesinterval beregnes: Befolkningsandel*befolkningtal/medpunkt i bystørrelsesinterval. For det sidste bystørrelsesinterval 10.000- sættes alle lig 1 bysamfund, da der kun findes ganske få kommuner med mere end et bysamfund over 10.000 indbyggere. Disse mål summeres til et samlet mål for antal bysamfund.

rolle. Beta-koefficienten viser, at antallet af vælgermøder groft sagt stiger med en, hver gang en kommunes antal af bysamfund stiger med to. En regressionsanalyse uden befolkningstallet giver næsten samme adj. R-square (.37), som den samlede model (.38), hvilket altså betyder, at næsten 40 pct. af variationen i det gennemsnitlige antal vælgermøder i den enkelte kommune kan forklares ud fra antallet af bysamfund.

Figur 6.2. Betydningen af antal indbyggere og antal bysamfund, for antallet af vælgermøder. Betakoefficienter (Signifikansniveau).

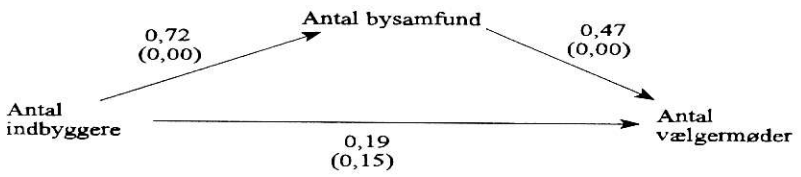

Antallet af bysamfund er altså en helt central variabel for antallet af vælgermøder i den enkelte kommune, men hvilken betydning har antallet af bysamfund for, hvor mange vælgermøder den enkelte lokale partiorganisation deltager i? Ved at lade variablen for antal bysamfund indgå i regressionsanalysen for lokalorganisationerne (tabel 6.6) er der kun to større ændringer. Beta-koefficienten for antal indbyggere falder til .11 (sign. .26), mens antallet af bysamfund får en beta-koefficient på .26 (sign. .00). Adj. R- square er uforandret .36. Antallet af bysamfund er altså også af signifikant betydning for, hvor mange vælgermøder, den enkelte vælgerforening deltager i, men kun af lidt større betydning end de to ressourcevariable: antal aktivister og valgbudget.

Et ofte debatteret emne er fremmødet til vælgermøderne. Partiernes oplysninger om fremmødet til de vælgermøder, som de deltog i, viser, at i gennemsnit er det meget få møder, som trækker mere end 125 tilhørere. Det gennemsnitlige antal deltagende

vælgere var 78. Der er en svag sammenhæng mellem antal indbyggere og antal fremmødte, på den måde, at antallet af fremmødte stiger svagt med stigende indbyggertal i kommunen.[4] Målt i absolutte fremmødetal står vælgermødetraditionen altså ikke svagere i større kommuner. Ses fremmødeantallet derimod relativt, i forhold til indbyggerantallet, ses en faldende fremmøderate med stigende befolkningstal.[5] Målt i absolutte tal kommer der altså flere fremmødte til vælgermøderne i de større kommuner, men målt relativt, i forhold til befolkningstallet i kommunerne, kommer der flere i de små kommuner.

Tabel 6.7. Gennemsnitlig antal deltagende vælgere i vælgermøder. Pct.

1-24	11
25-49	17
50-74	29
75-99	16
100-124	13
125-149	6
150-199	1
200-	7
I alt	100
(N)	(300)

6.3.2. Husstandsomdeling af lokalt valgmateriale

Tre fjerdedele af lokalorganisationerne foretog selv, eller fik af postvæsenet eller distributionsfirmaer foretaget, husstandsomdeling af lokalt valgmateriale. 97 pct. af de socialdemokratiske partiorganisationer benytter husstandsomdeling, mens de øvrige partier ligger +/÷ 10 procentpoint omkring gennemsnitsværdien på 75 pct.. Både valgbudget og antal aktivister har signifikant betydning for, om lokalorganisationerne gennemfører husstandsomdeling, jævnfør tabel 6.2.

4. Beta = .3. sign. = .0 N = 300, Adj. R square = .09

5. Der beregnes et mål for antal fremmødte, pr. møde, pr. 1.000 indbyggere, som indgår i regression som afhængig variabel og indbyggertallet som uafhængig variabel. Beta = +.32, sign. = .00, N = 299, Adj. R square = .10

Antallet af husstande, som dækkes ved husstandsomdeling, varierer fra 50 til mere end 80.000 husstande. I tabel 6.8 er antallet af dækkede husstande indekseret i forhold til antallet af husstande i hver kommune, så der fås et mål for, hvor stor procentdel af kommunens husstande, som var dækket af husstandsomdelingen. Der ses en stor spredning, men med mange foreninger, som dækkede mindre end 20 pct. af husstandene og en meget stor gruppe, som dækkede samtlige husstande i kommunen.[6]

Tabel 6.8. Andel af kommunens husstande, som blev dækket med husstandsomdelt lokalt valgmateriale. Pct.

0-9 pct.	17
10-19 pct.	9
20-29 pct.	7
30-39 pct.	6
40-49 pct.	3
50-59 pct.	4
60-69 pct.	3
70-79 pct.	3
80-89 pct.	3
90-99 pct.	8
Alle hustande	37
I alt	100
(N)	(308)

Da husstandsomdeling af valgmateriale både kan gennemføres med store økonomiske ressourcer via postvæsen og distributionsfirmaer, og med egen kraft ved hjælp af aktivister, må det formodes, at der er sammenhæng mellem begge ressourcemål og

6. Faktisk angiver 1/3 af foreningerne så mange husstande, at der er tale om mere end 100 pct s dækning, hvilket må tilskrives, at mange foreninger får trykt flere pjecer, end der skal bruges alene til husstandsomdelingen og angiver dette tal uden at fratrække de pjecer, som er anvendt på møder o l Denne fejl gør, at samtlige opgivelser må behandles med forsigtighed, og for en stor del af lokalorganisationerne opfattes, som værende i overkanten af det faktiske antal husstande, som er dækket

andelen af husstande, som dækkes. Trykningen af pjecer o.l. er en omkostningskrævende delproces, hvorfor der især må forventes en sammenhæng mellem økonomiske ressourcer og dækningsgraden af husstandsomdelingen. For at kunne sammenligne på tværs af kommunerne anvendes det indekserede mål for antal kroner i valgbudgettet pr. husstand (jævnfør tabel 5.3), ligesom der tilsvarende er beregnet et mål for antal aktivister pr. husstand. Disse mål indgår som uafhængige varible i forhold til den afhængige variabel: andel husstande, som blev dækket af husstandsomdelingen.

Tabel 6.9. Resultat af regressionsanalyse af sammenhæng mellem nedenstående faktorer og andelen af husstande, som dækkes ved husstandsomdeling af lokalt valgmateriale.

	Beta	Signifikansniveau
Kroner pr. husstand	.39	.00
Aktivister pr. husstand	.17	.00
Adj. R-Square	.27	
Samlet signifikans	.00	
(N)	(275)	

Resultatet af regressionsanalysen ses i tabel 6.9, hvor begge formodninger bekræftes. Jo flere kroner en lokalorganisation har pr. husstand, des større andel af kommunens husstande dækkes af husstandsomdelingen. Jo flere aktivister en lokalorganisation har pr. husstand, des større andel af kommunens husstande dækkes af husstandsomdelingen. Igen bør den forklarede varians bemærkes - 27 pct. - der er altså andre faktorer, som påvirker antallet af husstande, som dækkes.

Om husstandsomdeling af valgmateriale overhovedet iværksættes, påvirkes altså af lokalorganisationernes ressourcer i form af penge og aktivister, ligesom intensiteten (dækningsgraden) af omdelingen påvirkes af de samme ressourcevariable.

6.3.3. Plakater

Plakatophængning anvendes af 90, 84 og 80 pct. af henholdsvis Socialdemokratiets, Venstres og Det konservative Folkepartis lokalorganisationer. De øvrige partier ligger lige omkring eller under gennemsnitsværdien på 71 pct., med lokallisterne som en markant afvigelse. Kun 44 pct. af lokalisterne benytter plakatophængning.

Om lokalorganisationerne anvendte plakat-metoden eller ej, er klart korreleret med både de økonomiske ressourcer og antallet af aktivister, hvilket er udtryk for, at metoden for det første er økonomisk dyr på grund af udgifter til trykning af plakater, samt på grund af de store udgifter til plader til ophængning. Men metoden er for det andet også arbejdskraftintensiv på grund af ophængningen, som i næsten alle tilfælde gennemføres af partiorganisationerne selv og kun i enkelte tilfælde foretages af kommunerne eller købes, som en serviceydelse, af private firmaer. Det ses ofte, at de lokale afdelinger af de ungdomspolitiske organisationer bidrager med aktivister til at ophænge plakaterne i lysmaster o.l., mens de lokale partiorganisationers aktivister leverer transport i form af last- og personbiler. Metoden er altså både kapital- og arbejdsintensiv.

Antallet af ophængte plakater varierer fra en enkelt til 6.000 plakater. Det fremgår af tabel 6.10, at tre fjerdedele af de lokale partiorganisationer ophænger 100 eller færre plakater, mens kun en mindre del af organisationerne har ophængt mere end 200 plakater.

I sig selv er antallet af plakater en uhåndgribelig størrelse, da der måske ikke er den store forskel på at ophænge 10 plakater i en lille kommune eller at ophænge 100 i en større kommune, eller den store forskel på at ophænge en eller 10 plakater i et lille bysamfund. Mens det umiddelbart giver mening at indeksere antal hustandsbesøg og antal hustandsomdelte pjecer i forhold til antallet af husstande, da disse metoder pr. definition rettes imod husstandene, er det mere problematisk, hvorledes plakat-ophængningen kan indekseres for at tage højde for kommunestørrelse. Plakater er rettet imod folk under transport, det være sig til fods eller med diverse køretøjer. Da det ikke er muligt at fremskaffe oplysninger, som kan benyttes til en sådan indeksering, og da det heller ikke giver mening at indeksere i forhold til eksempelvis geografisk omfang

af kommunen, er det valgt at indeksere i forhold til antal husstande.

Tabel 6.10. Partiorganisationerne fordelt på antal ophængte plakater. Pct.

1-20 plakater	23
21-40 plakater	22
41-60 plakater	14
61-80 plakater	7
81-100 plakater	9
101-200 plakater	13
201-500 plakater	7
501- plakater	5
I alt	100
(N)	(276)

Der ses en klar sammenhæng med økonomiske ressourcer og en noget svagere sammenhæng med antallet af aktivister. Mens brugen eller ikke-brugen af plakatmetoden peger på metoden som en både arbejds- og kapitalintensiv metode, er intensiteten af metoden - antallet af plakater, man får ophængt - altså især påvirket af de økonomiske ressourcer. Det giver god mening, at hvis en lokalorganisation samler en gruppe aktivister til plakatophængning, så er det især de økonomiske ressourcer, som afgør, om aktivisterne skal ophænge 20 eller 100 plakater, mens det ikke er afgørende for antallet af ophængte plakater, om organisationen kan samle en større eller mindre gruppe aktivister til plakatophængning. Den lave forklarede varians skal dog understreges. Der er tydeligvis andre vægtige faktorer, som påvirker antallet af plakater.

Tabel 6.11. Resultat af regressionsanalyse af sammenhæng mellem nedenstående faktorer og antal plakater pr. husstand.

	Beta	Signifikansniveau
Kroner pr. husstand	.24	.00
Aktivister pr. husstand	.15	.06
Adj. R-Square	.12	
Samlet signifikans	.00	
(N)	(263)	

6.3.4. Husstandsbesøg

Husstandsbesøg benyttes af forholdsvis få - 10 pct. - lokale partiorganisationer. Af de 43 lokalorganisationer, som benytter husstandsbesøg, er 15 socialdemokratiske lokalforeninger, mens de øvrige er fordelt mere jævnt på de andre partier. Det er især de større socialdemokratiske foreninger med mere end 100 medlemmer, som benytter husstandsbesøg, mens der ikke generelt kan findes en signifikant sammenhæng mellem antallet af medlemmer og brugen af husstandsbesøg.

Antallet af husstande, som får besøg, varierer fra 25 til mere end 15.000 husstande. Et mere sammenligneligt mål for antallet af besøgte husstande fås ved en indeksering i forhold til antallet af husstande i kommunen. Lokalorganisationernes fordeling på denne dækningsgrad ses i tabel 6.12.

Først og fremmest bør det lave antal respondenter bemærkes, da cirka 30 pct. af foreningerne, som anvender husstandsbesøg, ikke har angivet hvor mange husstande, som blev besøgt. Herudover ses det, at denne metode kun benyttes i et begrænset omfang - mere end tre fjerdedele af foreningerne dækker mindre end 25 pct. af kommunens husstande. Der er altså ikke blot få, som benytter metoden, men også det at metoden benyttes i begrænset omfang. En forklaring herpå kan være en selektiv anvendelse af metoden på den måde, at partiorganisationerne koncentrerer besøgene i de dele af kommunen, som partiet traditionelt står stærkt i, med henblik på at sikre en høj valgdeltagelse i netop disse områder.

Tabel 6.12. Andel af kommunens husstande, som blev dækket med husstandsbesøg. Pct.

0-9 pct.	55
10-24 pct.	21
25-39 pct.	0
40-49 pct.	7
50-59 pct.	0
60-69 pct.	3
70-79 pct.	0
80- pct.	14
I alt	100
(N)	(385)

At husstandsbesøg benyttes i så begrænset omfang kan virke overraskende, da husstandsbesøg, og andre personlige kontakter, er effektive kampagnemetoder (Weir, 1985: 129ff.). Elklit peger på, at det er svært at få kandidater og aktivister til at gennemføre husstandsbesøg, blandt andet fordi der eksisterer en skyhed/generthed i forhold til sådanne direkte face-to-face kampagneformer (1991: 229). En anden forklaring - eller måske nærmere en forklaring på generetheden - kan være en langt mindre udbredelse af dørsalg (blandt andet på grund af en stram lovgivning på området) i Danmark, end eksempelvis i USA, som Weir refererer til. Det opfattes måske i Danmark som en større indtrængen i privatlivets fred at gøre politiske - og andre - overtalelsesforsøg på dørtrinnet, end det gør i lande, hvor dørsalg er mere almindeligt. Associationen til eksempelvis religiøse gruppers "dørsalg" virker måske også afskrækkende på kandidaterne og kampagne-aktivisterne. "Metoden er forbeholdt Jehovas Vidner" er en ikke sjælden kommentar, når fraværet af husstandsbesøg diskuteres med lokalforeningsformænd.

6.4. Sammenfatning

I dette kapitel er det vist, at det i stort omfang er traditionelle valgkampsmetoder, som dominerer danske valgkampe, mens mere moderne metoder kun er slået igennem i begrænset omfang.

Næsten alle metoder er mest udbredt i Venstre og Socialdemokratiet og i noget mindre omfang i Det konservative Folkeparti. En del af forklaringen på disse forskelle blev fundet i ressourcemæssige forskelle, men også andre faktorer spiller en stor rolle for, om en valgkampsmetode anvendes.

Med aktivitetsindekset over antallet af gennemførte aktiviteter lå Socialdemokratiet og Venstre igen klart over de øvrige partier, og med en stor del af forklaringen i antallet af aktivister og især i størrelsen af valgbudgettet.

Intensiteten af tre af de fire udvalgte metoder var også klart korreleret med ressourcemålene.

Også dette kapitel peger altså på de tre - og især de to - største partiers ressourcer som afgørende for deres mange, og mere intensivt gennemførte, valgkampsaktiviteter. Om dette også har betydning for valgresultatet undersøges i næste kapitel.

Kapitel 7

Valgresultatet - statsministereffekt, borgmestereffekt eller lokal indsats?

Kommunalvalgene foregår ikke alene lokalt. Landsorganisationerne for de landsdækkende partier gør en stor indsats med henblik på at hjælpe de lokale organisationer i valgkampen. Typiske områder er: udbud af kandidatuddannelse, udarbejdelse af fortryk til plakater, pjecer og lignende. Der gennemføres ligeledes valgannoncering i de landsdækkende aviser, og de ledende folketingspolitikere deltager i de landsdækkende TV-kanalers valgudsendelser op til kommunalvalgene. Mere generelt spiller den landspolitiske udvikling og vælgernes partivalg i landspolitikken også en direkte rolle for vælgernes partivalg i kommunalpolitikken.

Formålet med dette kapitel er at vurdere effekten af den lokale valgindsats på valgresultatet. Der foreligger en forholdsvis omfattende forskning om netop problemstillingen: resultatet af kommunalvalg, men alle med andre tilgange end den, som benyttes i dette kapitel. Der findes med andre ord kun meget få analyser af effekten på lokalvalgsresultatet af den lokale valgkampsindsats - og ingen danske undersøgelser, bortset fra case-studierne i Elklit (1991b) og Elklit & Pedersen (1995).

Problemstillingen omkring den såkaldte "nationalisering", "politisering", "partipolitisering" eller "landspolitisering" af lokalpolitikken må nærmest betegnes som en klassisk problemstilling, som har optaget mange danske og skandinaviske forskere, mens interesssen i andre lande har været mindre (Hjellum, 1967; Rokkan, 1970; Rommetvedt, 1988, Gitlesen & Rommetvedt 1993, 1994; Håkansson 1993). De danske analyser af forholdet mellem landspolitik og kommunalpolitik har oftest taget udgangpunkt i landsresultaterne for kommunalvalget - økologiske data - og har fokuseret på at bestemme den landspolitiske effekt på kommunalvalgene (Thomsen, 1986, Thomsen, 1992, Thomsen, 1993). Bagved ligger altså følgende model og

årsagssammenhæng:

Figur 7.1. Model over forholdet mellem lands- og lokalpolitik.

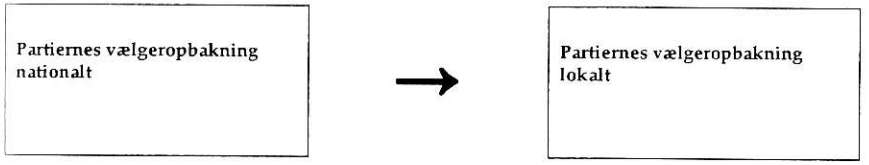

Det er bemærkelsesværdigt, at denne bagvedliggende model ikke er diskuteret nærmere i studierne. Det er ikke mindst interessant, fordi man umiddelbart kan hævde, at en omvendt model er mindst lige så plausibel:

Figur 7.2. Model over forholdet mellem lands- og lokalpolitik.

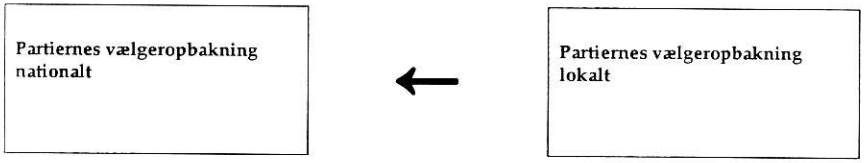

Man kan stille spørgsmålet: hvorfor skulle det netop være vælgernes partivalg i forhold til Folketinget, som påvirker deres partivalg til kommunalbestyrelsen og ikke vælgernes partivalg til kommunalbestyrelsen, som påvirker deres partivalg ved folketingsvalg? Sat på spidsen kan man hævde, at de landspolitiske strømninger blot er summen af den førte kommunalpolitik og de politiske markeringer i lokalpolitikken. Når Venstre eksempelvis havde stor fremgang i meningsmålingerne i 1995, kan dette - ifølge en

sådan logik - tilskrives Venstres fine kommunalvalg i 1989, som har tilført kommunalbestyrelserne mange nye medlemmer fra Venstre - medlemmer, som nu sætter deres præg på kommunalpolitikken og dermed giver Venstre fremgang også i meningsmålingerne om, hvordan vælgerne vil stemme til et folketingsvalg.

Det er således slående, at analyserne af landspolitisk effekt er foretaget uden en teoretisk diskussion - i hvert fald publiceret diskussion - af, hvad der påvirker vælgernes partivalg. At der faktisk er en stor overensstemmelse mellem vælgernes lokale og nationale stemmeafgivning beviser nemlig hverken rigtigheden af den ene eller den anden model. Rent logisk er begge modeller formentlig rigtige - en pointe som Mouritzen også er inde på (1991: 472-473).

Teoretisk kan vælgerne opdeles i fire idealtypiske grupper:

* lokalt-orienterede vælgere
* nationalt-orienterede vælgere
* dual-vælgere
* mix-vælgere.

Den første gruppe - lokalt-orienterede vælgere - lader såvel deres nationale stemmeafgivning, som deres lokale stemmeafgivning, afgøre af lokale forhold. Den anden gruppe vælgere - nationalt-orienterede vælgere - lader såvel deres nationale, som deres lokale stemmeafgivning, påvirke af de landspolitiske forhold. Den tredje gruppe - dual-vælgere - adskiller de to niveauer og stemmer lokalpolitisk ud fra lokalpolitiske forhold og landspolitisk ud fra landspolitiske forhold. Mellem disse rene idaltypiske grupper ligger forskellige grupper af vælgere, som enten stemmer ud fra et mix af lokale og nationale forhold til begge valgtyper, eller stemmer dualt til et af valgene og ud fra et mix til det andet valg, eksempelvis altså ud fra lokale forhold til lokale og ud fra mix til nationale valg. Opdelingen i idealtypiske grupper af vælgere gør det tydeligt, at sammenhængen mellem lokalpolitik og landspolitik er kompleks, med påvirkninger i begge retninger: fra landspolitik til lokalpolitik, men også fra lokalpolitiske forhold til

landspolitiske forhold, jævnfør figur 7.3.

Figur 7.3. Simpel model over vælgernes stemmeafgivning.

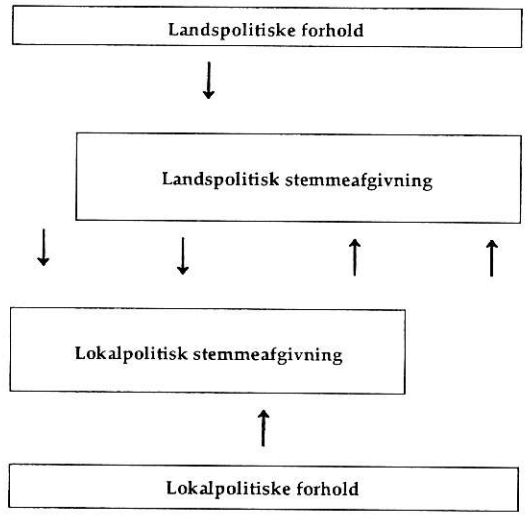

En yderligere kompleksitet ligger i, at der også går en påvirkning fra landspolitiske forhold og beslutninger direkte til lokalpolitiske forhold og beslutninger og omvendt. Beslutninger truffet i Folketinget, påvirker i mange tilfælde direkte lokalpolitiske forhold og beslutninger, og omvendt har nogle lokalpolitiske forhold og beslutninger direkte konsekvenser for landspolitiske beslutninger og forhold. Eksempler på det første er alle de love, som regulerer og sætter minimumsgrænser for næsten alle forhold i kommunerne: at der skal være gratis folkeskoler, at kommunerne skal holde vejnettet osv.. Eksempler på det sidste kan være, at den manglende evne og vilje til at finde en fordelingsnøgle for flygtninge imellem kommunerne i Københavnsområdet i foråret 1996 fik indenrigsminister Birthe Weiss til at love et indgreb, hvis ikke problemet blev løst. Denne kompleksitet er så grundlæggende, at den i virkeligheden viser, at grænsen mellem lokal- og landspolitik er uklar og flydende.

I analyserne af den landspolitiske effekt undersøges sammenhængen mellem de to centrale kasser i modellen: landspolitisk stemmeafgivning og lokalpolitisk stemmeafgivning. Analyserne foregår ikke på individplan ud fra meningsmålinger blandt vælgerne, men derimod ud fra økologiske data, d.v.s. valgresultaterne. Analyserne foregår, som nævnt, ud fra en model, som vist i figur 7.1, men som ovenstående diskussion har vist, er denne model diskutabel - et spørgsmål, som der vendes tilbage til i afsnit 7.4. At der på landsplan, og i den enkelte kommune, er en statistisk sammenhæng mellem valgresultaterne ved folketingsvalg og kommunalvalg beviser ikke, om sammenhængen går den ene eller den anden vej. Der må således ad anden vej - teoretisk eller empirisk - argumenteres for sammenhængens retning.

Heroverfor står landspolitikken, hvor der er en omfattende dækning via såvel de nationale TV- og radiokanaler og nationale aviser som de lokale/regionale aviser, som også indeholder de vigtigste landspolitiske nyheder. En læsning af debatspalterne i de lokale og regionale aviser viser, at landspolitikken debatteres livligt også i de lokale og regionale aviser.[1] Landspolitikken får altså en langt mere omfattende og intensiv dækning end kommunalpolitikken. Ud fra en forudsætning om at informationsstrømmen til vælgerne er afgørende for deres partivalg, må det derfor formodes, at landspolitikken vil påvirke det lokale partivalg mere, end lokalpolitikken påvirker den landspolitiske stemmeafgivning.

Et væsentlig indvending imod denne konklusion er, at mange vælgere i de mindre kommuner - enten fordi de er tvunget til det af mediestrukturen, eller på grund af kommunens og befolkningens begrænsede størrelse - ofte har et direkte kendskab til såvel en eller flere af kommunalpolitikerne og kandidaterne, som til kommunalpolitikken generelt og til konkrete problemer. En borger i en lille kommune vil således ofte have første- eller andenhånds kendskab til problemerne, hvis der eksempelvis er trafikale problemer i en del af kommunen eller problemer på en lokal institution. Vælgerne har med andre ord - især i de mindre kommuner - nogle mere

1. Et enkeltstående case-studie af læserbrevsskrivningen i de sidste syv uger før kommunalvalget i 1989 i Århus Stiftstidende viste, at kun 35 pct. af læserbrevene i denne periode omhandlede kommunalpolitiske emner, med en kraftig stigning i de sidste to uger, men uden at andel af kommunalpolitiske læserbreve selv i disse uger når over 47 pct. (Carlsen, Vang & Buch Jensen, 1989: 31ff.).

direkte informationskanaler, som kan supplere/erstatte de sparsomme lokale medier.

Et indicie for, at konklusionen om at retningen på sammenhængen går fra landspolitikken til lokalpolitikken, kan fastholdes, er, at vælgerne i højere grad er interesseret i landspolitik end lokalpolitik. I en gallupundersøgelse med 1.002 vælgere foretaget for *Det kommunale Lederskab* under kommunalvalget i 1993 angav 28 pct. at være mest interesseret i landspolitik, 16 pct. at være mest interesseret i kommunalpolitik, 12 pct. var mest interesseret i udenrigspolitik, mens 43 pct. angav at være lige interesseret i de forskellige typer af politik.[2]

Ud over den landspolitiske effekt er det især borgmestereffekten, som har haft opmærksomhed. Der redegøres i de næste to afsnit for de hidtidige analyser af disse mulige effekter, inden der foretages en samlet analyse af faktorer som påvirker de lokale valgresultater.

7.1. Landspolitisk effekt

Thomsens problemstilling er: " i hvor høj grad vælgerne.....stemmer på samme måde ved lokalvalgene, som de gør ved folketingsvalgene." (1986: 288). Det grundlæggende metodiske problem i en sådan undersøgelse er, at valgene ikke afholdes samtidigt. Thomsens løsning var oprindeligt at beregne et hypotetisk (estimeret) folketingsvalgresultat ved en lineær fremskrivning (interpolation) mellem de nærmeste valg før og efter hvert kommunalvalg (1986, 1992). Siden er Thomsen gået over til at benytte meningsmålinger for vælgernes partivalg ved et folketingsvalg, da disse formodes at give et mere præcist billede af vælgernes landspolitiske præferencer end interpolationen (1993: 4), hvilket blandt andet skyldes den høje validitet og reliabilitet af meningsmålinger om partivalg (Thomsen, 1995).

Thomsens metode går så ud på at sammenligne valgresultatet på landsplan for kommunalvalgene med de estimerede folketingsvalgresultater, bestemt ud fra meningsmålingerne. I begge tilfælde er resultaterne korrigeret for stemmer afgivet på

2. Dette står i modsætning til en central gruppe partiaktivister - de lokale partiorganisationers formænd - for hvem forholdet mellem lands- og kommunalpolitik er byttet om, jævnfør tabel 9.3.

lokallisterne ved kommunalvalg og på enkelte opstillede kandidater/lokale partier (ved folketingsvalg). Det forudsættes altså, at opbakningen bag sådanne lister og kandidater er konstant. Den landspolitiske effekt beregnes altså - selvfølgelig - kun for de landspolitiske partier.

Resultaterne af analysen er, at der ikke er nogen statisk sammenhæng mellem kommunalvalgene og de estimerede folketingsvalg - der kan altså ikke, fra de absolutte stemmefordelinger i det enkelte estimerede folketingsvalg, siges noget om det tilhørende kommunalvalgsresultat. Billedet for partierne er - som det også blev vist i tabel 2.7 ovenfor - forskelligt: Socialdemokratiet, Det konservative Folkeparti og Venstre klarer sig bedre ved kommunalvalgene end ved de estimerede folketingsvalg. Omvendt klarer SF, CD og Fremskridtspartiet sig dårligere ved kommunalvalgene end ved de estimerede folketingsvalg. Der ses altså nogle klare mønstre mellem partierne, men ikke en entydigt statisk sammenhæng.

Thomsen finder derimod en klar dynamisk sammenhæng i den forstand, at ændringerne i partiernes tilslutning skifter i samme retning ved de samhørende kommunalvalg og estimerede folketingsvalg på to tidspunkter. Faldende/stigende opbakning for et parti ved estimerede folketingsvalg ved t_1 og t_2 samvarierer altså med faldende/stigende opbakning for partiet ved kommunalvalgene på samme tidspunkt t_1 og t_2. Der er dog ikke tale om et fuldt sammenfald, men kun om et sammenfald med en faktor 0,62 - groft sagt følges en faldende opbakning i estimerede folketingsvalg på 10 procentpoint altså af en tilbagegang på kun 6,2 pct. ved kommunalvalgene. Denne grove formulering er dog misvisende, da Thomsen foretager analyserne på en lidt speciel måde med brug af en såkaldt logit-transformering af hensyn til de såkaldte gulv- og lofteffekter, som der redegøres nærmere for i afsnit 7.4. (Thomsen, 1987: 16-22). Det kan dog godt fastholdes, populært sagt at sige, at den nationale valgvind kun rammer ned i kommunalpolitikken med halv styrke, men med forskelle mellem vælgermæssigt store og små partier.

Det er vigtigt at understrege, at denne koefficient alene gælder de aggregerede valgresultater på landsplan og altså ikke kan overføres direkte på den enkelte kommune eller tolkes i forhold til den enkelte vælgers stemmeafgivning. Thomsen gennemfører

også analyserne på andre aggregeringsniveauer og finder på kommuneniveau lidt lavere koefficienter, men en klart lavere forklaringskraft (1992: 69-72).

Thomsen får med den nye metode (meningsmålinger i stedet for interpolation) ikke en ændret sammenhæng, men en større forklaringskraft, hvilket vil sige, at den landspolitiske indflydelse i højere grad er den samme for alle partierne (1993). En metodisk indvendig imod skiftet fra interpolation til meningsmålinger er, at netop under den kommunale valgkamp, med den store mediebevågenhed på valget og kommunalpolitik generelt, må den opadgående pil i figur tre mellem kommunalpolitisk og landspolitisk stemmeafgivning formodes at være stærkest. Udtrykt anderledes kan man sige, at selv om Thomsen, som nævnt ovenfor, finder høj validitet og realibilitet af meningsmålinger om landspolitisk partivalg (Thomsen, 1995), så er det ikke sikkert, at validiteten og relabiliteten er lige så høj netop under et kommunalvalg. Netop i denne periode må kommunalpolitiske holdninger og partivalg altså formodes i højere grad at påvirke landspolitisk partivalg end normalt, hvilket måske netop er forklaringen på den større forklaringskraft. Netop på grund af disse betænkeligheder og problemerne med at anvende meningsmålingsmetoden på kommuneniveau - der findes ingen brugbare lokale meningsmålinger - er det valgt i analyserne i afsnit 7.4 at inddrage den landspolitiske effekt ud fra Thomsens gamle metode med interpolation mellem folketingsvalg.[3]

7.2. Borgmestereffekt

Borgmestereffekten omtales som noget selvfølgeligt i både den videnskabelige og offentlige debat omkring kommunalvalg. Det tages oftest også som givet, at effekten er positiv, men der findes også eksempler på det modsatte.[4] Fælles for borgmestereffekten og statsministereffekten er altså en formodning om, at valgresultatet for de partier, som besætter borgmesterposten eller statsministerposten, påvirkes i positiv (eller negativ)

3. Thomsen har udviklet en metode, som gør det muligt at overføre de landsdækkende meningsmålinger til kommuneniveau. Metoden blev anvendt i 1993 til at bringe en prognose for samtlige kommuner i dagbladet *Det fri aktuelt*, men Thomsen har endnu ikke publiceret noget nærmere om metoden og dens mulige problemer/svagheder.

4. For en grundig gennemgang af teori og empiri om borgmestereffekten, se Frandsen, 1996.

retning af indehavelsen af posten. Da ingen tab eller gevinster i et valgresultat kan blive til eller komme fra ingenting, er der jo i virkeligheden tale om, at alle partier påvirkes af borgmestereffekten, eller i hvert fald at de partier, som ligger i snæver konkurrence med borgmesterpartiet, påvirkes af borgmestereffekten.

Borgmestereffekten kan i snæver forstand kun direkte gavne eller skade de partier, som kan opnå en borgmesterpost, hvilket i Danmark primært vil sige de tre store partier. Socialdemokratiet, Venstre og Det konservative Folkeparti havde efter de fire kommunalvalg fra 1981-1993 henholdsvis 80, 86, 89 og 92 pct. af borgmesterposterne i Danmark (Frandsen, 1996: 9). Frandsen viser på baggrund af indgående analyser af de tre store partiers valgresultater under kommunalvalgene i 1989 og 1993, at der ikke generelt kan påvises en positiv eller negativ borgmestereffekt, men tværtimod en tendens til større vælgermæssig stabilitet for borgmesterpartier end andre partier (Frandsen, 1996: 14ff.). Der er altså ingen generel tendens til, at eksempelvis Venstre klarer sig bedre i de kommuner, hvor partiet har borgmesterposten, end i de kommuner, hvor partiet ikke har borgmesterposten. Derimod påviser Frandsen, hvad man kunne kalde en borgmesterskifte effekt, hvilket vil sige en tendens til, at et parti klarer sig bedre ved et kommunalvalg, hvis partiet ved det foregående valg har overtaget borgmesterposten fra andre partier (Frandsen, 1996: 12-14). Udtrykt anderledes kan man sige, at der findes en borgmestereffekt, men denne høstes ved det første valg, efter at et parti har overtaget borgmesterposten. Herefter er der ingen tendens til borgmestereffekt, men derimod en tendens til større stabilitet i vælgeropbakningen.

For at tage højde for borgmestereffekten er der i analysen af partiernes valgindsats i afsnit 7.4 medtaget variable for borgmesterparti, og for om et parti overtog borgmesterposten ved det seneste kommunalvalg i 1989. Inden det undersøges, om valgresultatet populært sagt skyldes statsministereffekt (landspolitik), borgmestereffekt eller lokal indsats, skal der kastes et kort blik på lokalorganisationernes syn på, hvad der afgør valgresultatet.

7.3. De lokale organisationers syn på faktorer bag valgresultatet

Hvorledes vurderer de lokale foreninger betydningen af den landspolitiske effekt? Tabel 7.1. kan kuriøst tolkes som en bekræftelse af den af Thomsen påviste valgvind. To tredjedele af organisationerne, som har en mening om, hvorvidt partiets eget lokale kommunalvalgsresultat er påvirket af en landspolitisk effekt, oplever, at den landspolitiske tendens har påvirket det lokale resultat for partiet, mens en tredjedel ikke oplever denne påvirkning. Svarene afhænger ikke af organisationernes størrelse, og heller ikke mellem partierne er der store forskelle. Dog afviger Socialdemokratiet ved, at mere end 50 pct. af de socialdemokratiske lokalorganisationer ikke mener, at landspolitikken har haft betydning for det lokale resultat. Dette kan måske forklares med, at valget i 1993 var det valg siden 1974, hvor Socialdemokratiet klarede sig bedst, sammenlignet med de landspolitiske meningsmålinger, jævnfør tabel 2.5.[5] Også Det konservative Folkeparti havde i forhold til de landspolitiske meningsmålinger et godt valg, og det skulle da forventes, at også de konservative lokalorganisationer ofte svarede nej til spørgsmålet. Forklaringen af Socialdemokratiets afvigelse med det - i forhold til landspolitiske meningsmålinger - gode resultat er altså tvivlsom.

Lokalorganisationernes vurdering af effekten af egne og andre lokalorganisationers kampagner for valgets udfald mellem partierne varierer temmeligt meget mellem partierne. Socialdemokratiet, CD og Venstre er klart mere positive end de øvrige partier og lister. Omkring 70 pct. af lokalorganisationerne i disse tre partier mener, at kampagnerne har stor eller nogen betydning, mens kun 50 pct. eller færre af lokalorganisationerne i de øvrige partier og lokallisterne har denne opfattelse, jævnfør tabel 7.2. Især SF, Fremskridtspartiet og lokalisterne har en negativ vurdering af effekten af kampagnerne.

5. Som nævnt i appendiks 1 blev spørgeskema-undersøgelsen gemmenført umiddelbart efter valget, så respondenterne har haft et fuldt informationsgrundlag at bygge deres besvarelse på.

Tabel 7.1. Er valgresulatet blevet påvirket af udviklingen i partiets vælgeropbakning på landsplan? Pct.

Ja, i høj grad	16	(66)
Ja, i nogen grad	41	(167)
Nej	32	(133)
Ved ikke	11	(43)
I alt	100	(409)

Der er også en svag sammenhæng mellem størrelse og vurdering af effekten af kampagnerne.[6] Denne sammenhæng må dog i høj grad tilskrives partivariablen, da der hverken for Venstre eller Socialdemokratiet kan findes nogen signifikante sammenhænge mellem størrelse og vurdering.[7] Det er således den generelt positive vurdering i disse to partier - som jo har de største foreninger - der er forklaringen på sammenhængen mellem størrelse og effektvurdering. Opfattelsen i de to partier kunne forklares med, at netop disse partier ofte klarer sig bedre ved kommunalvalgene, end de landspolitiske meningsmålinger skulle tilskrive - de gode resultater kunne give forklaringen på den positive opfattelse. Der er to indvendinger imod denne tolkning.

Den første indvending imod forklaringen er, at spørgsmålsformuleringen er rettet generelt mod effekten af valgkampagnerne og altså ikke alene mod effekten af partiorganisationens egen valgkampagne. Det er derfor problematisk, at søge at forklare forskellene mellem partierne ud fra deres egne valgresultater. Dog må man formode, at respondenternes vurderinger er meget påvirket af deres eget partis valgresultat.

Den anden indvending er, ligesom i diskussionen af tabel 7.1, at hvis logikken omkring et godt valgresultats positive betydning for vurderingen af valgkampagner holder, så burde Det konservative Folkepartis lokalorganisationer være mere positive i vurderingen af effekten, end det er tilfældet.

6. Pearsons r = .15, p = .003.

7. Behandles Venstre og Socialdemokratiet som en partigruppe, og de øvrige partier som en anden gruppe, falder Pearsons r fra .15 til .09 ved kontrol for gruppe, signifikansniveauet falder fra .003 til .082.

Tabel 7.2. Lokalorganisationernes vurdering af effekten af valgkampagnernes betydning for valgets udfald. Pct.

	Stor betydning	Nogen betydning	Mindre betydning	Ingen betydning	I alt	(N)
Socialdemokratiet	22	51	20	7	100	(59)
Det radikale Venstre	14	39	43	4	100	(28)
Det konservative Folkeparti	10	43	45	2	100	(51)
CD	20	53	27	0	100	(15)
SF	9	35	47	9	100	(34)
Kristeligt Folkeparti	11	27	58	4	100	(26)
Venstre	28	40	32	0	100	(63)
Fremskridtspartiet	5	43	28	24	100	(21)
Lokale lister	21	27	40	12	100	(88)
I alt	18	38	37	7	100	(385)

Det forekommer altså svært at forklare forskellene mellem partiernes lokalorganisationers vurdering af den landspolitiske effekt og effekten af valgkampagnerne.

Lokalorganisationerne er også blevet spurgt om valgkampagnernes betydning for valgets udfald mellem personer. Vurderingen er her en anelse mere positiv, cirka 60 pct. (fem procentpoint flere end for udfaldet mellem partier) angiver betydningen som stor eller nogen. Der er en svag sammenhæng mellem vurdering og størrelse - de medlemsmæssigt største organisationer har en mere positiv vurdering af valgkampagnernes betydning for udfaldet mellem personer.[8] Sammenhængen kan ikke, som ved udfaldet mellem partier, forklares med partivariablen, da der kun er mindre forskelle mellem partierne.

For den videre analyse i dette kapitel er det altså i dette afsnit vist, at 2/3 af partiorganisationernes "verdensbillede" er, at landspolitikken har høj eller nogen betydning for den lokale partiorganisations valgresultat, og at cirka 55 pct. af partiorganisationerne mener, at de lokale valgkampagner har stor eller nogen betydning

8. Pearsons r = .12, signifikansniveau = .016

for valgets udfald mellem partierne. Mange partiorganisationer har altså i forhold til landspolitisk tendens en opfattelse, som stemmer godt overens med Thomsens resultater. Om opfattelsen af valgkampagnernes betydning også kan bekræftes skal undersøges i det følgende afsnit.

7.4. Kampagneeffekt - betydningen af valgkampagner for valgresultatet

Analysen af effekten af de lokale kampagner tager udgangspunkt i analysen i de foregående kapitler. Det vil blive undersøgt, om der er nogen sammenhæng mellem de to ressourcemål, som havde effekt på gennemførelsen af forskellige aktiviteter, og om der er nogen sammenhæng med antallet af gennemførte aktiviteter. De tre faktorer er alle indekseret i forhold til de øvrige partiorganisationer i kommunen, ved at der for hver kommune er beregnet en sum (KMsum) for samlet antal aktivister, samlet valgbudget og samlet antal gennemførte aktiviteter. For hver partiorganisation beregnes organisationens egen indsats i pct. af den gennemsnitlige indsats for alle partiorganisationerne i kommunen (P%), som:

$$P\% = \frac{\text{Egen indsats}}{\text{KMsum/antal partiorganisationer}} \times 100$$

Der fås for hver partiorganisation tre P%, en for hvert af de tre mål: aktivister, valgbudget og antal gennemførte aktiviteter. Disse tre faktorer er de uafhængige variable i analysen.

For at tage højde for henholdsvis den landspolitiske tendens og eventuelle borgmestereffekter indgår desuden et mål for landspolitisk tendens og to mål for borgmesterforhold.

Det første mål for borgmesterforhold er en simpel dummy-variabel for, om et parti har borgmesterposten i kommunen. Det andet mål for borgmesterforhold er ligeledes en dummy-variabel for, om et parti har overtaget borgmesterposten ved det seneste valg i 1989. Med disse variable kan der tages højde for - og søges bekræftelse af - de tendenser, som Frandsen har fundet, jævnfør afsnit 7.2 ovenfor.

Målet for den landspolitiske effekt er konstrueret ud fra Thomsen (1986) og Mouritzen (1991: 473ff.). Samtlige fem valgresultater, som indgår i analysen, korrigeres indledningsvist for lokale lister, ved at der foretages en ny procentuering, hvor de lokale lister holdes ude, således at summen af de landsdækkende partiers vælgeropbakning summerer til 100 pct. (Thomsen, 1986: 289f.). For hvert parti i hver kommune beregnes på baggrund af disse "rene parti-valgresultater" estimeringen af partiets vælgeropslutning ved hypotetiske folketingsvalg (EVOHF) for de to tidspunkter, hvor der blev afholdt kommunalvalg, 1989 og 1993. Beregningen sker ud fra en forudsætning om, at udviklingen i partiernes vælgeropbakning forløber lineært mellem valgene og altså ved brug af interpolation med brug af formlerne:[9]

$$\text{EVOHF89} = \text{VOFF88} + (\text{VOFF88-VOFF90}) \times \frac{\text{antal dage fra F88 til K89}}{\text{antal dage fra F88 til F90}}$$

$$\text{EVOHF93} = \text{VOFF90} + (\text{VOFF90-VOFF94}) \times \frac{\text{antal dage fra F90 til K93}}{\text{antal dage fra F90 til F94}}$$

Forudsætningen om en lineær bevægelse i partiernes vælgeropbakning mellem valgene er ikke uproblematisk, hvilket blandt andet kan ses i de store udsving i vælgeropbakningen, som ofte ses i meningsmålingerne mellem valgene. Alternativet er at anvende Risbjergs metode med brug af meningsmålinger, men dette er ikke valgt på grund af den manglende publikation om, og diskussion af, metodens anvendelighed til estimering på kommuneniveau og på grund af den usikkerhed, som ligger i, at meningsmålingerne om landspolitisk partivalg må formodes at være påvirket af lokale forhold netop under en kommunal valgkamp. Det er altså valgt at anvende Thomsens "gamle" metode, selv om denne ikke er problemfri - jævnfør afsnit 7.1 og afsnit 7.5.

Den forventede ændring - ud fra den landspolitiske udvikling i vælgeropslutningen ved folketingsvalgene - i et partis vælgeropslutning ved kommunalvalget i 1993 kunne så

9. EVOHF = Estimeret Vælger Opslutning ved Hypotetisk Folketingsvalg (årstal), VOFF = Vælger Opslutning ved Faktisk Folketingsvalg (årstal).

direkte beregnes som differencen mellem EVOHF93 og EVOHF89 beregnet i pct. af EVOHF89 (det sidste for at gøre tallene sammenlignelige på tværs af partier og kommuner). Denne fremgangsmåde er problematisk på grund af de såkaldte gulv- og lofteffekter.

Et parti, som har en lille vælgeropslutning, kan opnå relativt større fremgange end et parti, som har en stor vælgeropslutning. Eksempelvis kan den lokalorganisation i undersøgelsen, som opnåede relativt færrest stemmer i 1989 - cirka ½ pct. - uden problemer gå frem med 100 pct., teoretisk faktisk op til næsten 20.000 pct.. Modsætningsvist kan den lokalorganisation i undersøgelsen, som opnåede relativt flest stemmer i 1989 - cirka 58 pct. - maksimalt gå frem med 72 pct. Dette er lofts-effekten. Beregner man derfor direkte ændringen i vælgeropslutningen ved de estimerede folketingsvalg som andel af EVOHF89, vil dette mål altså overvurdere ændringerne for de små partiorganisationer og undervurdere ændringerne for de vælgermæssigt store partiorganisationer. Omvendt er gulv-effekten det forhold, at en organisation med en lille vælgeropbakning ikke kan gå særligt meget tilbage, sammenlignet med de store organisationer (Thomsen, 1987: 16-22).

Løsningen på dette problem er fundet af Thomsen, som først beregner et mål for partistyrke, og dernæst transformerer partistyrkemålet logaritmisk. Der skal ikke her redegøres nærmere for grundlaget for Thomsens løsning, men alene henvises til Thomsen (1987: 16-23). Løsningen går altså ud på at beregne et partistyrkemål (PS) for samtlige partiorganisationer og for hvert af de to estimerede valg:

$$PSEF89 = (EVOHF89/(100-EVOHF89))*100$$
$$PSEF93 = (EVOHF93/(100-EVOHF93))*100$$

Herefter kan den logittransformerede forventede ændring i et partis vælgeropslutning ved et hypotetisk Folketingsvalg 1993 (ΔEVOHF93) beregnes med brug af det andet element i Thomsens løsning - logit-transformationen - ved at tage logaritmen af de to beregnede partistyrkemål og udregne differencen mellem dem:

$$\Delta EVOHF93 = \ln(PSEF93) - \ln(PSEF89)$$

ΔEVOHF93 indgår altså som mål for den landspolitiske tendens og udgør den sidste uafhængige variabel.

Den afhængige variabel i analysen er ændringen i lokalorganisationens vælgeropslutning fra kommunalvalget i 1989 til kommunalvalget i 1993 (ΔVOKV). Af hensyn til de førnævnte gulv- og lofteffekter er der også for den afhængige variabel foretaget en transformering med beregning af mål for partistyrke (PS) og logit-transformation:

$$\Delta VOKV = \ln(PS93) - \ln(PS89)$$
$$= \ln(\text{pct. stemmer1993}/(100\text{-pct. stemmer i 1993}))*100 - \ln(\text{pct. stemmer1989}/(100\text{-pct. stemmer i 1989}))*100$$

Med udgangspunkt i de seks uafhængige variable: indekseret valgbudget, indekseret antal aktivister, indekseret antal gennemførte valgkampsaktiviteter, besiddelse af borgmesterpost, borgmesterskifte og landspolitisk tendens (ændringen i logit-transformeret partistyrke) og med differencen i valgresultatet fra 1989 til 1993 (ændringen i logit-transformeret partistyrke) som uafhængig variabel, er der gennemført en regressionsanalyse, hvis resultater er gengivet i figur 7.4. Adj. R-square er .47 for den samlede model, hvilket betyder, at næsten halvdelen af variationen i den uafhængige variabel kan forklares med modellen.[10]

Analysen bekræfter såvel Frandsens som Thomsens tidligere resultater.

Den landspolitiske effekt er klart den vigtigste faktor, der er mere end dobbelt så stærk som de øvrige faktorer tilsammen. Koefficienten ligger tæt på de koefficienter, Thomsen har fundet.

Der kan ikke findes nogen generel borgmestereffekt. Betragtes de 72 kommuner under et, er der altså ikke nogen generel tendens til, at det gavner - eller skader - et parti

10. Der findes altså en række faktorer af betydning for valgresultatet, som ikke er med i modellen og som er årsager til den uforklarede variation.

at have borgmesterposten.

Derimod kan der findes en svag, positiv borgmesterskifteeffekt for partier, som ved det seneste valg, altså i 1989, overtog borgmesterposten. Denne effekt findes i de 14 kommuner, ud af de 72 udvalgte, hvor der skete borgmesterskifte i 1989. Ved det første valg efter et partiskift på borgmesterposten, er der altså en tendens til, at det nye borgmesterparti klarer sig bedre, end man ellers skulle forvente. Begge resultater er en bekræftelse af de resultater, Frandsen har fundet for samtlige kommuner og for en lang række valg, jævnfør afsnit 7.2 ovenfor.

Ud over bekræftelsen af både Thomsens og Frandsens resultater, viser analysen, at ressourcerne ikke i sig selv samvarierer direkte og signifikant med valgresultatet, men derimod indirekte via påvirkningen af antallet af gennemførte aktiviteter. Antallet af gennemførte aktiviteter er altså af svag betydning for valgresultatet, men af lige så stor betydning, som borgmesterskifte-effekten. Den helt dominerende effekt er den landspolitiske effekt.

Figur 7.4. Ændringen i vælgeropslutning fra kommunalvalget i 1989 til kommunalvalget i 1993 for den enkelte partiorganisation, som effekt af seks uafhængige variable. Beta-koefficienter (signifikansniveau).

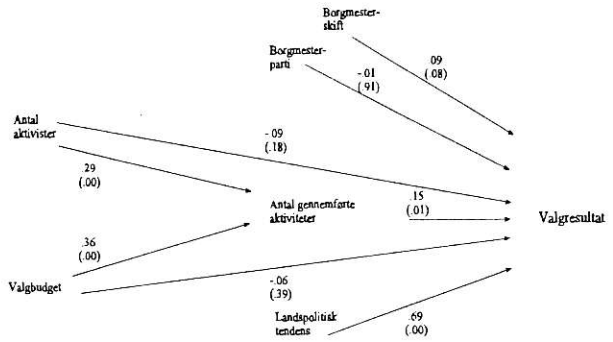

Sammenligningen af effekterne er egentlig ikke så vigtig, da det jo i enhver valgsituation kan være marginalerne, som afgør valgresultatet - eksempelvis om et mandat tilfalder det ene eller andet parti, eller om den ene eller anden blok får flertal. Disse marginaler påvirkes altså af antallet af valgkampsaktiviteter, som et parti gennemfører. Valgresultatet bestemmes altså i et samspil mellem landspolitisk effekt og lokal indsats og i de kommuner, hvor der er sket borgmesterskifte ved det seneste valg, også af borgmesterskifte-effekten.

7.5. Landspolitisk effekt, kommunalpolitisk effekt eller?

Den landspolitiske effekt er altså ifølge ovenstående analyse vigtig for, hvorledes partierne klarer sig i den enkelte kommune. Som det blev påpeget i afsnit 7.1, er den fundne samvariation mellem landspolitiske og lokalpolitiske valgresultater ikke umiddelbart bevis for en landspolitisk effekt. Det er faktisk muligt med anvendelse af samme metode som ovenfor - estimering af kommunalvalgsresultater på tidspunkterne for folketingsvalg - at beregne, hvad man kunne kalde den kommunalpolitiske effekt på folketingsvalgene. En sådan analyse giver dog både lavere beta-koefficient og lavere forklaringskraft.

At der kan påvises såvel - det som er blevet opfattet som - en landspolitisk effekt, og - noget som kunne kaldes en - kommunalpolitisk effekt, må gøre det tydeligt, at der med de anvendte økologiske metoder - eller for at udtrykke det helt præcist: med operationaliseringen af landspolitisk effekt, som den lokale udvikling i vælgeropbakningen ved folketingsvalg - måles på en måde, som ikke umiddelbart gør det muligt at afgøre, hvad der egentlig er målt. Valgresultaterne er afgjort af en kompleks mængde af forhold (lokalpolitiske forhold og beslutninger, landspolitiske forhold og beslutninger, socio-økonomisk struktur i den enkelte kommune osv.), som gør det overordentlig vanskeligt at afgøre, hvad som er mest afgørende. Der må, som nævnt i afsnit 7.1, altså argumenteres på anden teoretisk eller empirisk vis, end den simple forekomst af samvariation, når der skal argumenteres for retningen af

sammenhængen. At sammenhængen ikke er helt så stærk fra estimerede kommunalvalg til folketingsvalg, som fra estimerede folketingsvalg til kommunalvalg, indikerer, at de faktorer, som påvirker fra landspolitikken og ned imod kommunalpolitikken, er stærkere end de faktorer, som påvirker fra lokalpolitikken og op til landspolitikken.

De mange kritiske kommentarer til det teoretiske og empiriske grundlag for studier af landspolitisk effekt bør ikke tolkes som en afvisning af eksistensen af, eller ideen om, landspolitiske tendenser, men blot som påpegning af et fortsat behov for empiriske og ikke mindst teoretiske analyser og diskussioner af problemstillingerne; (1) stemmer vælgerne ens ved folke- og kommunalvalg? (2) hvad er årsagen til dette: Hvilken retning går sammenhængen? Eller med hvilken styrke i begge retninger? Indtil nu har forskningen kun fastslået, at svaret til pkt. 1 er: Ja, i forholdsvis høj grad - mens der endnu er lang vej, til pkt. 2 er afklaret.

7.6. Sammenfatning

To væsentlige konklusioner står frem efter dette kapitel. Den ene konklusion er både empirisk og teoretisk, den anden konklusion er rent empirisk.

En analyse af effekten på valgresultatet af de lokale partiorganisationers indsats under valgkampen må nødvendigvis tage udgangspunkt i teoretiske og empiriske bidrag om andre faktorer, som eventuelt kan have betydning for valgresultatet og analysen. Udgangspunktet var derfor en diskussion af, hvilke faktorer, som påvirker det kommunal valgresultat og især den til dato bedst dokumenterede faktor: Den landspolitiske effekt. Både teoretisk og empirisk blev der peget på en række problematiske forhold ved de hidtidige analyser af landspolitisk effekt - problemer som gør, at det ikke er muligt at fastslå retningen og styrken af sammenhængene mellem lands- og kommunalpolitik. Der blev peget på behovet for fortsatte teoretiske og empiriske undersøgelser af den klare sammenhæng mellem landspolitiske- og kommunalpolitiske valgresultater, som kan findes empirisk, med henblik på en nærmere forståelse af sammenhængens retning og/eller komponenter.

Den anden konklusion er, at der er en tydelig sammenhæng mellem de enkelte lokale organisationers indsats og deres valgresultat. De organisationer, som gennemfører flere aktiviteter end de øvrige organisationer i kommunen, opnår et bedre valgresultat.

Kapitel 8

Medlemstilbagegangens omfang, årsager og løsninger

I dette kapitels overskrift omtales de politiske partiers medlemstilbagegang i bestemt form, hvilket afspejler, at der gennem lang tid har været opmærksomhed og enighed om, at partiernes medlemstal er faldet kraftigt. Samme store opmærksomhed - men ikke helt samme enighed - har der været om årsagerne til medlemstilbagegangen. Utallige årsager - eksempelvis ændrede erhvervs- og boligstrukturer, politikerlede, fritidssamfundet - er blevet nævnt og netop de mange mulige årsager har gjort diskussionen af mulige løsninger ganske uklar.

Strukturen i det følgende er den enkle, at der først redegøres for udviklingen i partiernes medlemstal siden 2. Verdenskrig (afsnit 8.1), dernæst diskuteres forskellige forklaringer på tilbagegangen (afsnit 8.2, 8.3, 8.4), og endelig diskuteres mulige tiltag, som kunne vende udviklingen (afsnit 8.5).

8.1. Medlemstilbagegangens omfang

Partiernes medlemstal er behæftet med ganske stor usikkerhed, som allerede påpeget af Duverger (1951/64: 79f.). Usikkerheden er i nogle tilfælde så stor, at det for nogle typer af partier fører Meyer til følgende konklusion:

> *"Når en sådan divergens er mulig* (i opgørelserne af et partis medlemstal, RBJ), *har det naturligvis overhovedet ikke nogen mening at tale om medlemstal endsige at sammenligne sådanne tal fra de forskellige partier."* (Meyer, 1965: 73)

Det største problem er, at de fleste partier kan formodes at være interesseret i at fremstå

som medlemsmæssigt så stærke som muligt, hvilket giver en tendens til at opgive de absolut mest muligt positive tal (Gallagher, Laver og Mair, 1991: 21). Dette giver sig eksempelvis udtryk i, at der findes en form for magiske grænser, som et parti ikke ønsker, at medlemstallet synker under. Når et faldende medlemstal når denne grænse - typisk et rundt tal, eksempelvis 100.000 eller 30.000 medlemmer - standser medlemstilbagegangen, og der ses et stabilt medlemstal i en årrække, hvorefter der gives los, og der ses kraftige fald. Dette kan tolkes som udtryk for en øget hverveaktivitet, når disse "magiske" grænser nås, indtil kræfterne slipper op, men kan også tolkes som udtryk for, at medlemmer ikke fjernes fra medlemslisterne, selv om deres kontingentbetaling ophører. Såvel nationalt som lokalt er partierne altså interesseret i at fremvise de størst mulige medlemstal overfor offentligheden.

Interne forhold i partierne påvirker også troværdigheden af partiernes opgivelser af medlemstal. Antallet af medlemmer i en lokalforening er i næsten alle partier af afgørende betydning for muligheden for at sende delegerede til landsmøder, kongresser og lignende. I forhold til interne magt- og fraktionskampe kan det lokale medlemstal altså være en central ressource, hvilket giver et pres i retning af oppustede medlemstal (Duverger, 1951/64: 80-81). Omvendt er et højt medlemstal også en omkostning, da der skal betales kontingent til moderpartiet, hvilket trækker i retning af en nedjustering af medlemstallene. Tendensen til overdrivelse af medlemstallene må vurderes at være stærkere end tendensen til underdrivelse. Der er formentlig sjældent tale om direkte manipulation og anvendelse af falske medlemmer, men derimod ofte om en træghed i opdateringen af medlemslisterne ved manglende kontingentbetaling og direkte udmeldelser.

De forskellige incitamenter til at overdrive medlemstallene gør, at de medlemstal, som opgives af såvel lokale som nationale partiorganisationer, bør opfattes som absolutte maksimumstal. Overdrivelserne af medlemstallene kan dog formodes at ske enten jævnt eller helt usystematisk mellem partierne, således at det er uproblematisk at sammenligne partierne imellem og over tid.

I tillæg til ovennævnte systematiske skævhedsproblemer findes dog også et generelt reliabilitetsproblem, som gør sammenligninger over tid problematiske, på

grund af forandringer i registreringssystemerne for medlemmerne. Tidligere var der sjældent tale om centrale registre, men derimod om et væld af lokale registre, som blot indberettede medlemstallene til det centrale partikontor. Blandt andet på grund af udviklingen af EDB-registre - og måske også på grund af de færre medlemmer - er der siden 1980'erne foretaget en central registrering, som gør sammenligning med tidligere tiders decentrale sammentællinger problematisk. Den sene indførelse af centrale registre skyldes også, dels den generelle modstand imod registrering, dels en lokal modstand imod centrale registre, som bliver (blev) opfattet som et angreb på lokalforeningernes autonomi (Bille, 1991: 5ff.).[1]

Det er ikke muligt at trænge til bunds i de mange reliabilitetsproblemer, men analyserne i det følgende må gennemføres med to forbehold: (1) tallene skal betragtes som absolutte maksimumstal, (2) mindre forskydninger over tid - og især fra 1970'erne til 1980'erne og 1990'erne - kan skyldes ændrede registreringssystemer i det enkelte parti.

Med disse reliabilitetsproblemer *in mente* kan medlemstallene i det følgende underkastes en analyse.

Figur 8.1 viser de samlede medlemstal for Socialdemokratiet, Venstre, Det konservative Folkeparti, Det radikale Venstre, SF, Kristeligt Folkeparti, Fremskridtspartiet, CD og DKP siden 1960. Der findes en række mindre partier, som der ikke findes medlemstal for, så det præcise medlemstal ligger en anelse over det, som ses i figur 8.1.

I årene, som ligger forud for figur 8.1 - årene umiddelbart efter 2. Verdenskrig - toppede de politiske partiers medlemstal med cirka 660.000 danskere, eller cirka 27 pct. af samtlige vælgere, med partibogen i orden. Efter en mindre tilbagegang frem til starten af 1950'erne stabiliserede medlemstallet sig på et niveau omkring 610.000 medlemmer i perioden frem til 1960. Herfter faldt medlemstallet til cirka 575.000, hvor medlemstallet holdt sig indtil 1965. I perioden frem til 1978 fulgte en konstant og

1. Et yderligere problem, som dog ikke er aktuelt i Danmark, er kollektivt medlemskab af et parti via fagforeninger o.l., som det ofte ses (eller i hvert fald sås) i andre lande, eksempelvis Socialdemokratiet og Labour i henholdsvis Sverige og England. Også tilknyttede organisationer (kvinde-, ungdoms, osv.) udgør et problem: medtælles disse, og sker en sådan medtælling systematisk over tid? Kan man eventuelt blive talt med flere gange ved medlemskab i eksempelvis såvel, ungdoms, kvinde, som den normale partiorganisation? Disse sidste problemer var ikke mindst aktuelle ved den tidligere decentrale registrering.

kraftigt tilbagegang, som førte medlemstallet ned på 300.000 medlemmer. De følgende fem år var stabile, men fra 1982 fortsatte faldet, men dog ikke i helt samme tempo som i perioden 1965-1978. Det foreløbige bundpunkt blev nået i 1993 med kun 215.000 partimedlemmer. I 1994-95 steg medlemstallet til lidt over 220.000 medlemmer, hvilket dog ikke bør udløse optimisme, da der allerede fra 1996 må forventes tilbagegang på grund af især stor medlemstilbagegang for Socialdemokratiet.

Figur 8.1. Det samlede medlemstal for 9 udvalgte partier. 1965-95.

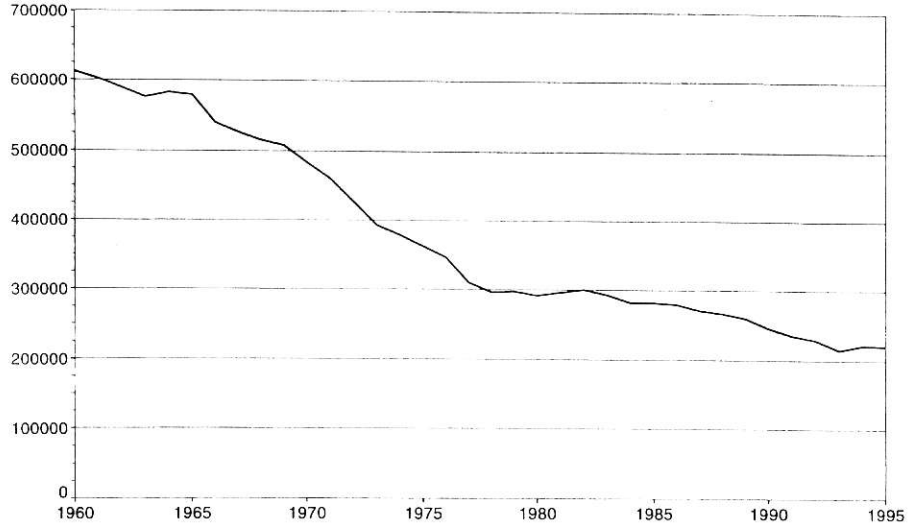

De udvalgte partier: Socialdemokratiet, Venstre, Det konservative Folkeparti, Det radikale Venstre, SF, Kristeligt Folkeparti, Fremskridtspartiet, CD og DKP.

Den absolutte medlemstilbagegang er siden 1960 på cirka 400.000 medlemmer - i gennemsnit er der mistet mere end 11.000 medlemmer hvert eneste år i de seneste 35 år. Omkring to tredjedele af medlemsskaren er altså forsvundet. Dette er sket i den samme periode, hvor vælgerkorpset er vokset kraftigt på grund af befolkningstilvækst, øget levealder og lavere valgretsalder - fra cirka 2,8 mio. vælgere i 1960 til cirka 4 mio.

vælgere i 1995. På trods af et øget rekrutteringsgrundlag er medlemstallet altså faldet. Den relative medlemstilbagegang er følgelig endnu større end den absolutte: I 1960 var cirka 21,5 pct. af vælgerne partimedlemmer, i 1995 var andelen faldet til cirka 5,5 pct.

Den entydige tendens over de seneste 50 år er altså en kraftig decimering af de politiske partiers medlemsskare - dette gælder i absolutte tal og i endnu højre grad set i forhold til udviklingen i vælgertallet.

Medlemstilbagegang for politiske partier er ikke et unikt dansk fænomen. Katz og Mair har sammen med en række andre forskere gennemført en sammenligning af medlemsudviklingen i ti vesteuropæiske lande fra det første valg i 1960'erne til det sidste valg i 1980'erne (Katz og Mair m.fl., 1992). De absolutte tal giver et uklart billede, da fem lande har fremgang, mens de fem andre lande har tilbagegang. Der findes ingen geografisk eller kulturel systematik i hvilke lande, der har fremgang eller tilbagegang.

På grund af den førnævnte udvikling med befolkningstilvækst, øget levealder og nedsat valgretsalder er de absolutte tal et tvivlsomt grundlag. De relative medlemstal, hvor medlemstallet sættes i forhold til antallet af vælgere, giver et noget mere entydigt mønster. Otte af de ti lande har haft en relativ tilbagegang, kun Belgien og Vesttyskland har haft fremgang og netop disse to lande havde allerede i 1960'erne lave organisationsprocenter, jævnfør tabel 8.1. Der var i perioden 1960-1990 altså tydeligvis en generel tendens til medlemstilbagegang i de vesteuropæiske lande.

Danmark har været specielt hårdt ramt af denne tendens. Denmark bevægede sig fra at være et af landene med den højeste organisationspct. til at være et af landene med den laveste organisationspct.. Danmark har haft den største absolutte tilbagegang i organisationspct.: 14,6 procentpoint. Relativt har Holland og England haft lige så stor tilbagegang, idet organisationsprocenten i alle tre lande i slutningen af 1980'erne er faldet til cirka en tredjedel af udgangspunktet i 1960'erne. Det er også bemærkelsesværdigt, at Danmark er gået fra at have den næsthøjeste organisationsprocent blandt de nordiske lande, til at have den laveste. Nærmest ligger Norge og Finland, som har organisationsprocenter, der er ca. 100 pct. større end Danmarks, Sveriges organisationsprocent lå mere end 300 pct. over den danske.

Tabel 8.1. Samlede organisationsprocent for partier i 10 udvalgte lande.*

	Første valg i 1960'erne	Seneste valg i 1980'erne	Forskel
Holland	9,4	2,8	-6,6
England	9,4	3,3	-6,1
Vesttyskland	2,5	4,2	1,7
Danmark	21,1	6,5	-14,6
Belgien	7,8	9,2	1,4
Italien	12,7	9,7	-3,0
Finland	18,9	12,9	-6,0
Norge	15,5	13,5	-2,0
Sverige	22,0	21,2	-0,8
Østrig	26,2	21,8	-4,4
Gennemsnit	14,6	10,5	-4,1

* Samlede antal medlemmer som pct. af antal stemmeberettigede.

Kilde: Katz & Mair m.fl., 1992: 334 og egne beregninger ud fra Katz & Mair.

Sammenfattende er udviklingen altså den, at de danske politiske partier har mistet to tredjedele af deres medlemsskare alene i perioden 1960-1995, og organisationsprocenten er faldet fra over 20 pct. til kun 5,5 pct. Denne udvikling følger en international tendens til medlemstilbagegang, men den danske udvikling er markant også i international forstand. I perioden 1960-1990 var Danmark det vesteuropæiske land, som havde det største fald i organisationsprocenten.

Neden under den generelle tendens til medlemstilbagegang findes individuelle udviklingstræk for de 9 partier, som figur 8.1 bygger på. Partierne kan ud fra deres medlemstal groft opdeles i tre grupper. I det følgende skal der kort redegøres for udviklingen i medlemstallet inden for de tre grupper:

- Store partier: Socialdemokratiet, Venstre og Det konservative Folkeparti.
- Mellemstore partier: Kristeligt Folkeparti, Det radikale Venstre, SF og Fremskridtspartiet
- Små partier: CD, Enhedslisten og diverse mikropartier.

De store partier havde i 1960 alle mere end 100.000 medlemmer og med Socialdemokratiet som en gigant med 260.000 medlemmer - altså flere medlemmer end partierne tilsammen har i 1990'erne. Udviklingen i Venstre og Socialdemokratiet følger den generelle udvikling, mens Det konservative Folkeparti afviger ved en stor medlemsfremgang indtil 1967, hvorefter partiet får en meget kraftig tilbagegang, som fører partiet tilbage til positionen et godt stykke under de to andre store partier. Socialdemokratiet har også en kraftig tilbagegang, som betyder, at den klare forskel mellem Venstre og Socialdemokratiet er snævret meget ind allerede fra 1973. Fra og med 1994 er Venstre større end Socialdemokratiet.

Figur 8.2. Medlemstal for de tre store partier.

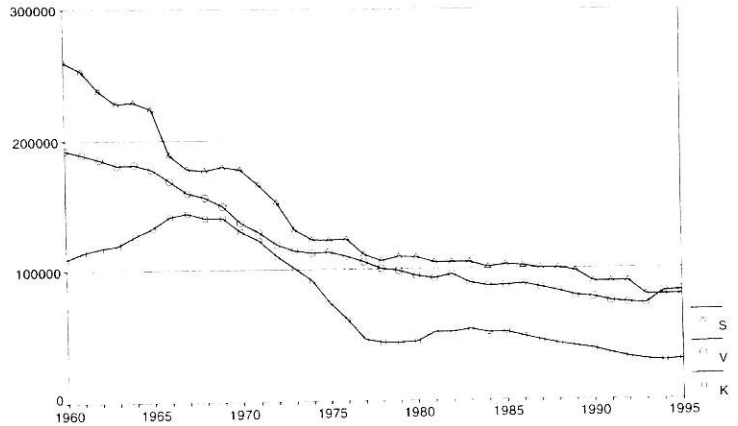

Kilde: Se figur 8.1.

Samlet er Det konservative Folkeparti dog den største taber blandt de tre store partier. Partiet er gået fra cirka 20 pct. af de tre partiers samlede medlemsskare i 1960 til mindre

end 16 pct. i 1995, mens Venstres andel er steget fra 34 pct. i 1960 til 43 pct. i 1995, og Socialdemokratiets andel af de tre store partiers samlede medlemsskare er faldet fra 46 pct. i 1960 til 41 pct. i 1995.

De tre store partier har trods deres tilbagegang bevaret en klar førerposition i forhold til de øvrige partier og har siden midten af 1970'erne fastholdt tilsammen cirka 85 pct. af samtlige partiers medlemsskare. Ingen af de store partier har mindre end 30.000 medlemmer, mens det nærmeste af de mellemstore partier - Kristeligt Folkeparti - i 1995 havde cirka 7.700 medlemmer.

De mellemstore partier består af en broget flok både med hensyn til politisk-ideologisk ståsted og alder.

Figur 8.3. Medlemstal for de mellemstore partier.

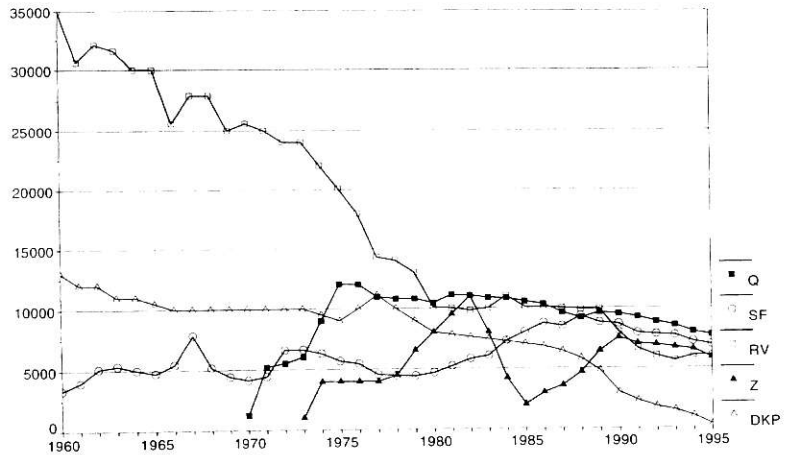

Kilde: Se figur 8.1.

Det radikale Venstre er et af de fire gamle partier og er gået fra at have tilhørt gruppen af store partier - Det radikale Venstre havde 35.000 medlemmer i 1960 - til at ligge midt i gruppen af mellemstore partier. Danmarks Kommunistiske Parti - et halvgammelt

parti - har efter at have ligget omkring 10.000 medlemmer i en lang årrække, haft en kraftig tilbagegang siden 1980 og især siden sammenbruddet i Østeuropa i 1989, så partiet i 1995 med kun cirka 300 medlemmer stort set er forsvundet som medlemsparti. Fremskridtspartiet har haft et meget svingende medlemstal, men har siden 1984 ligget som et af de mindste partier blandt de mellemstore partier. Modsætningen hertil er Kristeligt Folkeparti, som efter en opbygning frem til 1974, har været et af de største partier blandt de mellemstore partier i skarp konkurrence med SF. SF har været i en længere udvikling med en næsten ubrudt fremgang i perioden 1979-1988, hvorefter et jævnt fald er indtrådt. Derfor har Kristeligt Folkeparti siden 1990 været det største af de mellemstore partier. Dansk Folkeparti, som opstod efter splittelse af Fremskridtspartiet, oplyste i efteråret 1997 et medlemstal i underkanten af 3.000 medlemmer.

Blandt de mellemstore partier ses en klar tendens til konvergens. Når der ses bort fra DKP, ligger partierne nu alle fordelt omkring et niveau på 6.500 medlemmer.

Den sidste grupper af små partier består af CD, Enhedslisten, De Grønne og DKP samt en lang række små partier, som der ikke findes forskningsmæsssigt registererede medlemsdata for: Det humanistiske parti, DKP-ML, Internationale Socialister..... CD's medlemstal har aldrig været over 2.250 medlemmer, og siden slutningen af 1980'erne har partiet mistet næsten halvdelen af medlemskaren og nåede i 1995 ned på samme medlemstal, som partiet havde i sit første leveår i 1974: 1.150 medlemmer. Det sidste parti i Folketinget, Enhedslisten, havde i 1995 cirka 1.200 medlemmer.

Bortset fra Det konservative Folkeparti i begyndelsen af 1960'erne, og de nye partier i deres opbygningsfaser, genfindes den generelle tendens til medlemstilbagegang altså også, når der sættes fokus på de enkelte partiers medlemsudvikling. Dette ændrer dog ikke på, at den langt overvejende del af den samlede medlemstilbagegang skyldes tilbagegang for de gamle partier. De nye partier har ikke fået opbygget store medlemsorganisationer og har således aldrig haft særlig meget at tabe. Tabene er med andre ord kommet hos dem, som havde noget at tabe.

I spørgeskemaundersøgelsen fra 1995 er der spurgt til de lokale partiorganisationers

medlemsudvikling i de seneste to år. Som det fremgår af tabel 8.2, bekræfter spørgeskemaundersøgelsen delvist resultaterne fra oplysninger fra partiernes landsorganisationer, som var grundlaget for figurerne 8.1-8.3.

Tabel 8.2. Den relative medlemsudvikling for udvalgte partier og lokallister. Pct.

	Medlemsudvikling 1993-94	(N)	Medlemsudvikling 1994-95	(N)
Socialdemokratiet	-1,0	(117)	2,2	(117)
Det radikale Venstre	1,6	(36)	9,9	(37)
Det konservative Folkeparti	-1,9	(67)	0,5	(70)
CD	-5,8	(11)	-12,7	(11)
SF	-10,0	(34)	0,4	(35)
Kristeligt Folkeparti	-2,4	(23)	-1,3	(24)
Venstre	6,2	(158)	4,7	(163)
Fremskridtspartiet	4,8	(33)	0,2	(35)
Lokallister	8,1	(43)	-1,9	(44)
Samlet	1,3	(550)	2,3	(571)

Tallene fra landsorganisationerne i tabel 8.1 viste en fremgang på 3 pct. fra 1993 til 1994 og stort set uændret samlet medlemstal fra 1994 til 1995. I tabel 8.2 ses fremgang i begge år og en større fremgang i 1993-1994 end 1994-95. Forskelle skal formentlig findes i en skæv periodisering. Når partiernes landsorganisationer eksempelvis oplyser medlemstal for 1995 vil dette ofte være medlemstallet pr. 1. januar 1995 og dermed altså reelt medlemstallet for 1994, mens lokalorganisationernes besvarelser i spørgeskemaundersøgelsen formentlig ikke er forskudt på samme måde. Under alle omstændigheder viser den grundlæggende overensstemmelse - tendensen til fremgang - i såvel de samlede offentliggjorte medlemstal fra landsorganisationerne og i spørgeskemaundersøgelsen, at begge tal fra de to partiniveauer virker pålidelige - selvfølgelig med det generelle forbehold for en vis overvurdering af medlemstallet.

Stigningen fra 1993 til 1994 kunne tolkes som udtryk for en effekt af kommunalvalget i 1993, på den måde, at kommunalvalget også fungerer som en anledning til medlemshvervning. Dette er dog næppe tilfældet, da der hverken efter kommunalvalget i 1989 eller 1985 ses en mere positiv medlemsudvikling. Kommunalvalget er altså enten en dårlig anledning til medlemshvervning - eller også benyttes anledningen ikke.

Tabel 8.3. Procentvis ændring i lokalorganisationernes medlemstal 1994-95. Pct.

	Tilbagegang i procent					Fremgang i procent					
	-25	24-10	9-5	4-1	0	1-4	5-9	10-24	25-	I alt	(N)
S	1	4	8	20	29	13	13	9	3	100	(121)
RV	.	5	14	5	22	3	11	27	13	100	(37)
K	1	16	10	6	26	14	10	16	1	100	(70)
CD	18	46	.	18	18	.	.	.	.	100	(11)
SF	3	14	6	3	37	3	17	11	6	100	(35)
Q	4	4	20	20	44	.	.	8	.	100	(25)
V	.	1	1	12	25	19	22	19	1	100	(164)
Z	14	11	12	3	26	3	3	14	14	100	(35)
Lokal	9	9	7	2	58	2	4	2	7	100	(46)
Samlet	3	7	7	11	30	11	13	13	5	100	(544)

Ligesom der under partiernes samlede medlemstilbagegang findes variation imellem de enkelte partiers udvikling, findes der under det enkelte partis medlemsudvikling stor variation i medlemsudviklingen i de forskellige lokale partiorganisationer. Yderpunkterne udgøres af en lokalliste, som har mistet samtlige medlemmer og en lokalforening i Fremskridtspartiet, som har haft en medlemstilbagegang på 114 pct. I de enkelte partier er der en stor spredning i medlemsudviklingen, jævnfør tabel 8.3. Næsten alle partier har organisationer med mere end 25 pct. fremgang og samtidig

organisationer med mere end 25 pct. tilbagegang. Undtagelser er CD, hvor ingen lokalforeninger har medlemsfremgang og Kristeligt Folkeparti, hvor kun enkelte foreninger har fremgang.

Tabel 8.2 og 8.3 viser variationen og udviklingen, men ikke noget om det absolutte niveau for medlemsskaren. Tabel 8.4 viser de gennemsnitlige organisationsstørrelser. Gennemsnittet på 96 medlemmer dækker over en meget stor variation mellem partierne. De tre gamle og store partier har 2-4 gange så mange medlemmer pr. lokalorganisation sammenlignet med de små og mellemstore partier. Bemærkelsesværdige er de lokale lister, som har ganske mange tilknyttede personer/medlemmer og er af samme størrelse som de store partier.

Også med hensyn til antal aktive er lokallisterne på højde med de landsdækkende partier. Dette står i modsætning til resultaterne fra spørgeskemaundersøgelsen i forbindelse med kommunalvalget i 1993, hvor det gennemsnitlige antal aktive for lokallisterne var 12, jævnfør tabel 5.10. Forklaringen på de to forskellige resultater skal formentlig søges i et skævt frafald. De små, og eventuelt hurtigt opståede, lokallister er i et vist omfang gået i opløsning og har derfor heller ikke besvaret spørgeskemaet, som i 1995 blev udsendt til samtlige lister, som opstillede ved kommunalvalget i 1993. Cirka 70 pct. af lokallisterne, som har besvaret spørgeskemaet, har kommunalbestyrelsesmedlemmer, hvilket ligger langt over den gennemsnitlige andel af lokallisterne ved et kommunalvalg, som opnår et eller flere mandater. Meget tyder altså på, at det er de succesfulde, store og levedygtige lokallister, som har besvaret spørgeskemaet i 1995, mens det var et bredere udsnit af lokallisterne, som valgte at besvare undersøgelsen i 1993.

Antallet af aktive er opgjort ved at spørge om antallet af fremmødte på den seneste generalforsamling. Dette kan forekomme at være en noget snæver operationalisering, men bygger på et argument om, at næsten alle aktive i et parti må formodes at møde frem til generalforsamlingen i partiorganisationen. At denne målestok ikke er snæver, ses ved, at den samlede gennemsnitlige andel (eksklusiv lokallister) aktivister er 41 pct., mens den med aktivistspørgsmålet under valgkampen var nede på 24 pct., jævnfør

kommentaren til tabel 5.9 ovenfor. Ligesom under valgkampen er der en klar tendes til, at de små partier har få aktivister, men samtidig en tendens til, at aktivisterne i de små og mellemstore partier til gengæld udgør en større andel af medlemmerne, end de aktive gør i de store partier. De små og mellemstore partier er altså forholdvis bedre til at aktivere deres medlemmer.

Tabel 8.4. Gennemsnitligt antal medlemmer og gennemsnitlig andel aktive pr. lokalorganisation.

	Gennemsnitligt antal medlemmer	Gennemsnitligt antal aktive	Gennemsnitlig andel aktive	(N)
Socialdemokratiet	118	29	31%	(122)
Det radikale Venstre	37	12	42%	(37)
Det konservative Folkeparti	123	27	32%	(71)
CD	24	10	42%	(11)
SF	33	12	41%	(36)
Kristeligt Folkeparti	76	15	25%	(25)
Venstre	114	33	54%	(164)
Fremskridtspartiet	36	13	43%	(35)
Lokallister	135	31	62%	(44)
Samlet	96	25	42%	(571)

8.2. Medlemstilbagegangens årsager[2]

Med den i international sammenhæng meget kraftige medlemstilbagegang kan det ikke undre, at der har været en stor offentlig interesse for årsagerne til tilbagegangen. Den samfundsvidenskabelige interesse for medlemstilbagegangen må derimod siges at have været moderat. Først med en række arbejdsnotater og artiklerne omkring 1990 (Bille, 1991, 1992a, 1992b; Elklit, 1991a; Sundberg, 1989, Togeby, 1992) kan der siges at være

2. Det følgende afsnit bygger i grundtræk på Buch Jensen, 1993: 25-36.

taget hul på problemstillingen, men dog uden at der siden er kommet rigtig skred i forskningen i medlemstilbagegangen.

Forklaringer på medlemstilbagegangen kan søges på i hvert fald tre områder. Ethvert medlemskabsforhold bygger på to parter på samme måde som en markedsrelation: en organisation, som "udbyder" medlemskab, og enkeltpersoner, som måske ønsker at "aftage" et medlemskab. Afgørende for afsætningen af "produktet" partimedlemskab er dels (1) de grundlæggende samfundsstrukturelle forhold/omgivelser, som påvirker begge aktører i medlemskabsforholdet, dels (2) forandringer hos aftagerne - potentielle partimedlemmer og endelig (3) forandringer hos udbyderne - partierne.

(ad 1) For det første er det altså relevant at vurdere relevante forandringer i de samfundsstrukturelle omgivelser. Elklit peger på to centrale samfundsstrukturelle ændringer:

- Forandringer i den sociale struktur
- Forandringer i mediestrukturen

Forandringer i den sociale struktur omfatter for det første en forandret klasse- og erhvervsstruktur. De fire gamle partier var i et stort - men dog varierende - omfang opbygget omkring en eller enkelte samfundsklasser. Socialdemokratiet byggede på arbejderne, Venstre på landmændene, Det konservative Folkeparti på forretningsverdenen og Det radikale Venstre på landarbejdere, samt visse grupper af intellektuelle (Elklit, 1988, Andersen, 1990: 34).

Venstre og Det radikale Venstre er begge blevet direkte påvirket af det kraftige fald i antallet af beskæftigede i landbruget.

Socialdemokratiet har ikke på samme måde oplevet en stor tilbagegang i antallet af arbejdere. Derimod kan der peges på en tilbagegang for det, som samlet kan kaldes arbejderkulturen, som tidligere gennemtrængte store dele af den enkelte arbejders liv. Omfanget og dybden af denne kultur er beskrevet malerisk af Pedersen:

"Man voksede således op med bevægelsen, som sørgede for det materielle såvel som for det åndelige. Man blev måske konfirmeret i arbejderbevægelsesregi. Man kunne synge i arbejdersangkoret, blive klippet på arbejderkooperationens »Figaro«-frisørsaloner, nyde »Stjernens« øl, spise arbejderkooperationens brød og drikke mælk til, fyre i kakkelovnen med samme bevægelses kul og koks, bo i en arbejderboligforening og tage på ferie i Folkeferies sommerhusbyer. Man kunne selvfølgelig læse partiets aviser overalt i landet, foruden bøger og blade fra det blomstrende forlag »Fremad«. Havde man videregående åndelige behov, fandtes der et AOF og et ARTE samt de velrenommerede arbejderhøjskoler. Bankbogen havde man selvfølgelig i Arbejdernes Landsbank, og forsikringerne tog ALKA sig af. Når man så engang på et radioapparat fra ARAKO havde hørt sin sidste udsendelse fra en Statsradiofoni, der ikke var uden socialdemokratisk indflydelse; når man med andre ord havde sat sine A.K.S.-sko for sidste gang og ikke kunne vækkes til live af arbejdersamaritterne, så tog Arbejdernes Ligbrændingsforening sig af det videre fornødne."

(Pedersen, 1989: 271-272)

En forklaring på sammenbruddet af arbejderkulturen kan være flytningen af en række af ovennævnte opgaver til velfærdssamfundet og dermed undergravelsen af fællesskabsfølelsen med en bestemt social gruppe (Galagher, Laver & Mair, 1992: 126). En anden forklaring er den generelle velstandsstigning i samfundet, som blandt andet har givet arbejdere mulighed for at ændre bosætningsmønster og flytte ud af de traditionelle arbejderboliger til parcelhuskvarterer, hvor arbejdere kommer til at bo dør om dør med funktionærer, akademikere og selvstændige (Togeby, 1992: 14; Elklit, 1991a: 63).

Et vigtige udviklingstræk i erhvervsstrukturen er, at arbejdspladserne og arbejdsopgaverne udvikles i en retning, hvor eksempelvis skellet mellem mange arbejdere og funktionærer nærmest bortfalder.

Et tredje element i forandringen af den sociale struktur er, at udviklingen af det såkaldte fritidssamfund med mindre arbejdstid og mange flere fritidstilbud giver tilbud

og konkurrence i forhold til partiernes tilbud (Andersen, 1990: 51-52.).

Den anden centrale samfundsstrukturelle faktor, som Elklit peger på, er forandringerne i mediestrukturen. Udviklingen med bladdød og nedlæggelse af omkring 80 pct. af de danske lokale og regionale dagblade, samt først radio- og siden TV-mediets fremmarch, er beskrevet i indledningen til kapitel 6 og gentages ikke her. Denne udvikling skete parallelt med en ændret redaktionel og journalistisk linie, som på den ene side har betydet en opgivelse af tidligere tiders nære bånd mellem aviser og politiske partier og en tilslutning til, hvad der kunne kaldes en *catch-all* linje for aviserne, hvor aviserne forsøger at være upolitiske i den forstand, at avisen ikke ensidigt kritiserer et eller flere partier og holder hånden over/forsvarer andre politiske partier. På den anden side har blandt andet TV-mediets fremvækst medført en på en gang kritisk og mere underholdende journalistik, som lægger vægt på tilspidsning, polarisering, forenkling, intensivering og konkretisering (Hernes, 1978: 187ff.). Den nye journalistiske linie kan tænkes at have givet mange vælgere et billede af politik som et hundeslagsmål, som vælgerne ikke ville have medansvar for ved at melde sig ind i et politisk parti. Vælgerne vil hellere sidde kritisk kommenterende på sidelinien og betragte det politiske spil (Andersen, 1990: 11-21). Den nye mediestruktur og den nye journalistiske stil har tilsammen frataget vælgerne avisen som et mobiliserende og loyalitets- og identitetsskabende organ, således som det var tilfældet under firebladssystemet.

Kommunalreformen i 1970 er også blevet fremhævet som en selvstændig samfundsstrukturel faktor bag partiernes faldende medlemstal. Dette harmonerer dog dårligt med udviklingen med faldende vælgeropbakning til lokallisterne - hvis kommunalreformen undergraver de landsdækkende partiers partimedlemskab, burde kommunalreformen også svække partiernes vælgeropbakning ved kommunalvalg - og i hvert fald ikke styrke de landsdækkende partiers vælgeropbakning. Sundberg har peget på, at reduktionen i antallet af kommunalbestyrelsesmedlemmer har gjort det mindre attraktivt at gå ind i kommunalpolitik (Sundberg, 1989: 296f.). Problemet med denne teori er først og fremmest, at den kun kan forklare medlemstilbagegangen siden kommunalreformen og ikke den mindst lige så store tilbagegang i de 20 år før

kommunalrefomen. Det burde mere specifikt forventes, at de partier, som traditionelt står stærkt i kommunalpolitik, vil blive hårdest ramt af medlemstilbagegang efter kommunalreformen, hvilket ikke har været tilfældet. Især mange landkommuner blev slået sammen, hvilket skulle føre til uforholdsmæssig stor medlemstilbagegang for Venstre efter kommunalreformen, hvilket ikke har været tilfældet.

(ad 2) Ud over de samfundsstrukturelle forklaringer kan der peges på forandringer hos aftagerne af partimedlemskab: de potentielle partimedlemmer. Den vigtigste forandring er en opløsning af tidligere tiders nære tilknytning til et enkelt parti, hvor mange mennesker nærmest fødtes ind i et parti, fulgte sine forældres partivalg og stemte på dette parti gennem hele livet. Opløsningen af den nære partitilknytning - som hænger snævert sammen med ændringerne i den sociale struktur - kan dels aflæses i de stigende vælgerforskydninger mellem partierne ved valgene, hvor der i tabel 1.1. kunne aflæses en klar tendens til øgede forskydninger, dels i de direkte målinger af partiidentifikation, jævnfør figur 2.4. Den øgede volatilitet og faldende partiidentifikation er dog tendenser, som mod slutningen af 1980'erne er vendt igen.

(ad 3) Det tredje og sidste område, som indeholder potentielle forklaringer på medlemstilbagegangen, er forandringer hos udbyderne af partimedlemskab: partierne. Under påvirkning af den øgede volatilitet og forandringerne i mediestrukturen, har partierne i højere grad orienteret sig imod medierne og bruger disse som den primære kanal til at nå vælgerne, i modsætning til tidligere tiders satsning på partiapparatet, som den vigtigste kanal til at nå vælgerne.

Sammenfattende kan der altså peges på forklaringer på tre områder:

- Forandringer i de samfundsstrukturelle omgivelser
- Forandringer hos vælgerne
- Forandringer hos partierne

Gennemgangen ovenfor kan tolkes både i et aktør og et strukturperspektiv. En strukturtolkning er mest nærliggende, da forandringer hos vælgerne og partierne kan siges at være afledt af de samfundsstrukturelle forandringer. Det er dog også muligt at tolke udviklingen med betoning af aktørerne, da de samfundsstrukturelle forandringer - som påvirker vælgerne og partierne - kan hævdes at være udtryk for en lang række aktørbeslutninger. Borgerne har valgt nye uddannelses-, bosætnings- og erhvervsmønstre, de har ligeledes valgt de nye medier, flere kvinder har søgt ud på arbejdsmarkedet, virksomhedsledere har valgt at ansætte flere kvinder og satse på nye erhverv, ligesom politikerne har valgt at ændre uddannelsessystemet, at oprette radio- og TV-kanaler osv. Det kan så yderligere diskuteres, hvad der ligger bag alle disse valg: frie eller strukturelt afgrænsede valg? Som det ses, kan en sådan konkret analyse føre til en uendelig regres, hvor ét sæt af forklaringer konstant fordrer et nyt sæt af forklaringer. Udviklingen kan altså tolkes med en betoning af såvel aktør- som strukturforklaringer. En udvej er at opfatte de to forklaringstyper som komplementære forklaringstyper, der supplerer hinanden (Elklit, 1991a).

8.3. Partiernes syn på medlemstilbagegangens årsager

En undersøgelse fra 1993 med samtlige formænd i Venstre, SF, Det konservative Folkeparti, Kristeligt Folkeparti og CD viste en meget klar tendens til, at partiforeningsformændene peger på samfundsstrukturelle årsager til medlemstilbagegangen, jævnfør tabel 8.5. Stillet over for en række mulige årsager peger de lokale formænd først og fremmest på samfundsændringer hos især vælgerne og medierne. Fire af årsagerne peger på partierne selv som ansvarlige for medlemstilbagegangen: partiernes hvervemetoder, for dårlige tilbud til vælgerne, for dyrt medlemskab, og strammere medlemsregistrering og kontingentkontrol. Netop disse tre årsager er de årsager, som nævnes af færrest.

Tabel 8.5. Lokale partiformænds syn på medlemstilbagegangens vigtigste, næstvigtigste og tredjevigtigste årsager. 5 udvalgte partier. 1993. Pct.

	Vigtigste årsag	Næstvigtigste årsag	Tredjevigtigste årsag
Medierne har overtaget opgaven som informationskanal	24	14	8
Folk har ikke- som i starten af århundredet - fundamentale rettigheder at kæmpe for	19	15	10
Folk synes bedre om at arbejde politisk i enkeltsagsbevægelser	14	16	15
Øget volatilitet	10	12	10
Mediernes fordrejede billede af politik	7	9	10
Politik er blevet for teknisk og indviklet	6	10	11
Øget konkurrence med fritidstilbud	4	7	9
Det er upopulært at være partimedlem	3	7	9
Partiernes tilbud til vælgerne er for dårlige	3	3	6
Partiernes umoderne hvervemetoder	2	3	3
Det er for dyrt at være partimedlem	0	1	4
Strammere medlemsregistrering og kontrol	0	0	1
Andet	8	3	4
I alt	100	100	100
(N)	(344)	(345)	(340)

Kilde: Buch Jensen, 1993: 80.

Undersøgelsen fra 1993 pegede imod en klar tendens blandt lokale partiformænd til populært sagt at "give samfundet skylden" for medlemstilbagegangen. Denne tendens blev i 1995-undersøgelsen søgt opfanget gennem et mere direkte spørgsmål:

Der følger nu nogle påstande, som de kan opfatte som en diskussion mellem to personer, A og B. Hvem er de mest enig med, A eller B.

A siger: *"Partiernes samlede tilbagegang skyldes ændringer i samfundet (at vælgerne foretrækker at deltage i politik gennem græsrodsbevægelser og lignende, at medierne har overtaget partiernes formidlende rolle og lignende)."*

B siger: *"Partiernes samlede medlemstilbagegang skyldes partierne selv (at partiernes møder, aktiviteter og andre tilbud til medlemmerne er utidssvarende, at partierne benytter ineffektive og umoderne hvervemetoder og lignende)."*

☐ Mest enig med A
☐ Mest enig med B

Mønsteret fra 1993 genfindes i 1995, hvor mere end to tredjedele af partiformændene er mest enige i påstanden om, at medlemstilbagegangen skyldes samfundsændringer. I langt overvejende grad mener partiformændene altså stadig, at medlemstilbagegangen "er samfundet skyld".

Tabel 8.6. Lokale partiforeningsformænds syn på to hovedkategorier af årsager til den samlede medlemstilbagegang. Pct. 1995.

Mest enig med A (medlemstilbagegangen skyldes samfundsændringer)	68
Mest enig med B (medlemstilbagegangen skyldes partierne selv)	32
I alt	100
(N)	(562)

8.4. Hverveaktiviteternes betydning for medlemstallets udvikling

En positiv tolkning af denne årsagsopfattelse er, at partiforeningsformændene har en forholdvis realistisk opfattelse af årsagerne til medlemstilbagegangen. Netop de samfundsstrukturelle forhold er - som nævnt i afsnit 8.2 - uden tvivl vigtige årsager til tilbagegangen.

En mere negativ tolkning peger derimod på netop årsagsopfattelsen som en selvstændig årsag til den fortsatte medlemstilbagegang, jævnfør figur 8.4 Tolkningen bygger på en simpel model, som implicerer, at en årsagsopfattelse, som udpeger andre aktører og samfundsudviklingen som ansvarlige for udviklingen, vil føre til en begrænset hverveindsats, som fører til fortsat medlemstilbagegang. I modsætning til den selvopfyldende "det kan jo ikke nytte"-opfattelse står en årsagsopfattelse, som peger på partierne selv som ansvarlige for medlemsudviklingen, hvilket fører til en stor indsats for medlemshvervning og dermed til medlemsfremgang, eller i det mindste mindre tilbagegang eller stabilitet.

Figur 8.4. Simple modeller over sammenhængen mellem årsagsopfattelse, indsats for medlemshvervning og medlemsudvikling.

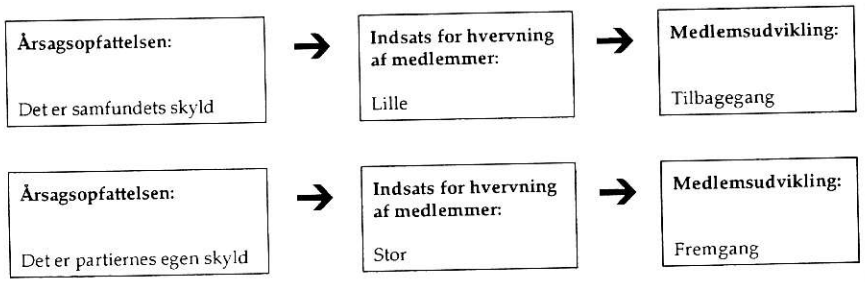

Første led i en test af modellen består i en analyse af sammenhængen mellem årsagsopfattelse og hverveindsatsen.

Der ses kun en ganske svag tendens til øget hverveindsats blandt de

organisationer, som peger på partierne selv som årsag til medlemstilbagegangen. Af de foreninger, hvor formanden peger på partierne selv som årsag til medlemstilbagegangen, gennemfører 26 pct. af foreningerne seks eller flere hverveaktiviteter; i de foreninger, hvor formanden peger på samfundsudviklingen som den vigtigste årsag til medlemstilbagegangen gennemfører lidt færre - 21 pct. af foreningerne - seks eller flere hverveaktiviteter, jævnfør tabel 8.7. Gennemsnittet mellem de to grupper er ligeledes næsten ens, 3,8 gennemførte hverveaktiviteter i gruppen, som peger på samfundsudviklingen, 4,0 gennemførte hverveaktiviteter i gruppen, som peger på partierne selv. Der ses altså kun en ganske svag tendens til, at problemopfattelsen påvirker indsatsen.

Tabel 8.7. Antal gennemførte hverveaktiviteter fordelt på årsagsopfattelsen af årsagerne til partiernes medlemstilbagegang. Pct.

	Antal gennemførte hverveaktiviteter										
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	I alt	(N)
Samfundets skyld	2	10	16	15	19	17	11	8	2	100	(336)
Partiernes egen skyld	2	10	12	17	20	13	16	10	0	100	(164)
Samlet	2	10	15	16	20	15	12	9	1	100	(500)

Næste led i modellen over sammenhængen mellem problem-/årsagsopfattelse og medlemsudvikling indikerer, at øget hverveindsats fører til medlemsfremgang - foreninger, som gennemfører mange hverveaktiviteter, forventes at have større medlemsfremgang eller mindre medlemstilbagegang end foreninger, som gør mindre for at hverve medlemmer.

Der ses i tabel 8.8. en klar tendens til, at jo flere hverveaktiviteter en organisation gennemfører, des større medlemsfremgang har organisationen. Eneste markante afvigelse er medlemsudviklingen for de foreninger, som ikke gennemfører hverveaktiviteter. Antallet af foreninger i denne grupper er dog så lille - 12 - at der er stor usikkerhed på gennemsnittet. En regressionsanalyse viser ligeledes en svag, men

klart signifikant tendens til sammenhæng mellem hverveindsats og medlemsudvikling.[3] Medlemshvervning giver altså resultat: jo flere hverveaktiviteter, des større medlemsfremgang.

Tabel 8.8. Gennemsnitlig procentvis ændring i medlemstal 1992-1993 fordelt på antal af gennemførte hverveaktiviteter.

Antal gennemførte hverveaktiviteter	Gennemsnitlig procentvis ændring i medlemstal	(N)
0	5,9	(12)
1	-0,5	(53)
2	0,7	(76)
3	1,3	(82)
4	1,5	(103)
5	4,2	(79)
6	4,3	(62)
7	6,8	(42)
8	9,9	(5)
Samlet	2,3	(514)

De simple modeller, som blev vist i figur 8.4, kan altså kun i ganske svag grad bekræftes for modellens første led: problemopfattelse påvirker hverveindsats. Til gengæld fandtes stærkere støtte for modellens andet led: hverveindsats påvirker medlemsudviklingen.

Der kan rejses en række problemer ved modellen, såvel som den gennemførte analyse. Tre problemer er især centrale. For det første bygger analysen på de upålidelige medlemsdata. Usikkerheden - skønmaleriet - må dog formodes at være jævnt fordelt, så det ikke kan forventes, at foreninger, som laver mange hverveaktiviteter, skulle overdrive deres medlemsudvikling mere end de foreninger, som laver færre hverveaktiviteter. Det andet problem er, at der er tale om et meget groft mål for

3. beta = .13, p = .0044, justeret R square = 01.

hverveindsatsen. Der ses alene på forekomsten af den enkelte hvervemetode og ikke på dens intensivitet. En forening, som laver aktivt/synligt foreningsarbejde og personlige kontakter, vil eksempelvis fremstå som mere hverveaktiv end en forening, som husstandsomdeler hvervemateriale til samtlige husstande i kommunen. Det tredje problem handler om retningen på årsagssammenhængen. Frem for at det er preceptionen (problemopfattelsen), som påvirker adfærden (hverveindsatsen), kan der argumenteres for, at det i virkligheden er adfærden, som påvirker perceptionen. Ræssonementet er, at de organisationer, som gennemfører mange aktiviteter, oplever en bedre medlemsudvikling og derfor er tilbøjelige til at pege på partierne selv som hovedansvarlige for medlemsudviklingen. Det er ikke muligt, med de foreliggende data, at teste retningen på årsagssammenhængen. Et fjerde problem handler om sammenhængen mellem formændenes perception og organisationens adfærd. Organisationens adfærd (antal hverveaktiviteter) bestemmes ikke alene af formandens perception, men også af perceptionen hos de øvrige aktivister i organisationen - eksempelvis bestyrelsesmedlemmerne. Dette problem må dog vurderes som begrænset, da formændene for det første er meget centrale for beslutningstagningen i organisationen og for det andet må formodes at have mange fælles karakteristika med de øvrige aktivister[4] og må formodes at være en god afspejling af den generelle perception i organisationen af årsagsopfattelsen til medlemstilbagegangen.

På trods af disse indvendinger og problemer har analysen her vist, at sammenhængen mellem problemopfattelse, hverveaktiviteter og medlemsudvikling er et problemfelt, som fortjener yderligere undersøgelser og analyser. Denne konklusion bestyrkes af tabel 8.9., hvor der ses en markant bedre medlemsudvikling i de foreninger, som peger på partierne selv som ansvarlige for medlemsudviklingen, end i foreninger som giver samfundet skylden. Organisationer, som giver partierne skylden, har i gennemsnit en medlemsfremgang, som er en tredjedel større end medlemsfremgangen for de organisationer, som giver samfundet skylden.

At det er samfundsudviklingen, som er årsagen til medlemstilbagegangen,

4. Jævnfør nedenfor, kapitel 10 om opinionsstrukturer i partier

implicerer, at udviklingen er uafvendelig, da der ikke er udsigt til, at de samfundsændringer, som har undergravet partiernes medlemsgrundlag, vil reversere, forsvinde eller blive mødt af nye samfundsændringer, som vil genetablere partiernes medlemsgrundlag. At "det er samfundets skyld", og at det derfor "ikke nytter noget", er opfattelser, som meget let kan blive selvopfyldende profetier, jævnfør tabel 8.9. Sammenfattende gav analysen altså en bekræftelse af en sammenhæng mellem perception og medlemsudvikling og mellem hverveindsats og medlemsudvikling, men kun en svag sammenhæng mellem perception og hverveindsats.

Tabel 8.9. Gennemsnitlig procentvis ændring i medlemstal for to grupper opdelt efter årsagsopfattelse af årsagerne til partiernes medlemstilbagegang.

	Gennemsnitlig procentvis ændring i medlemstal	(N)
Samfundets skyld	2,3	(365)
Partiernes egen skyld	3,1	(176)
Samlet	2,3	(541)

8.5. Hvordan vendes medlemstilbagegangen?

Buddene på, hvorledes medlemsudviklingen kan vendes, har været forholdsvis få, hvilket uden tvivl kan tilskrives (1) de mange og indbyrdes afhængige årsager, og (2) årsagsforklaringernes overvejende karakter af at være samfundsstrukturelle.

Partiernes egne bud på løsninger blev i 1993 kortlagt ved interview med partisekretærerne i samtlige partier, samt den førnævnte survey til lokale formænd i fem udvalgte partier.

Partisekretærerne fokuserede i alle partier undtagen CD på indflydelse og information som vejen frem imod at gøre det mere attraktivt at være partimedlem og dermed vende medlemstilbagegangen. Konkrete tiltag og forslag var der imidlertid ganske få af (Buch Jensen, 1993: 102f.).

De lokale formænd var noget mere kritiske overfor indflydelse og information og

tillagde desuden hvervning en betydning, jævnfør tabel 8.10. Mest bemærkelsesværdigt er dog, at 80 pct. af de lokale formænd var enige i påstanden om, at medlemsudviklingen kun kan vendes, hvis vælgerne ændrer holdning til det at være partimedlem.

Tabel 8.10. Lokale partiformænds syn på forskellige påstande om mulige løsninger på medlemstilbagegangen. Pct.

	Helt eller delvist enige	Hverken enige eller uenige	Helt eller delvis uenige	I alt	(N)
Medlemstilbagegangen kan vendes, hvis partierne tilbyder medlemmerne mere direkte indflydelse	49	18	33	100	(374)
Medlemstilbagegangen kan vendes, hvis partierne tilbyder medlemmerne mere og bedre information	45	21	34	100	(369)
Medlemstilbagegangen kan vendes, hvis partierne bliver mere moderne i deres hvervemetoder	46	21	33	100	(363)
Medlemstilbagegangen kan kun vende, hvis vælgerne ændrer holdning til det at være partimedlem	80	9	11	100	(376)

Kilde: Buch Jensen, 1993: 104.

Forskning i medlemstilbagegangen har ikke bidraget med løsningsforslag, men har været fokuseret på forklaring af udviklingen. I en forklaring af udviklingen ligger selvfølgelig en indbygget løsning, men når forklaringen primært har været at understrege den samfundsstrukturelle udvikling, har løsninger, der kan udledes heraf, været få. Det forekommer derfor ganske svært at komme videre med generelle diskussioner af årsagerne til medlemstilbagegangen. Heller ikke studier med brug af survey-metoden forekommer at være en fremkommelig vej.

At nå frem til strategier rettet imod at vende medlemstilbagegangen må derfor tage et andet udgangspunkt. Som det blev vist ovenfor i tabel 8.3., er der stor spredning

imellem partiforeningerne inden for hvert enkelt parti. Inden for hvert enkelt parti har nogle lokale partiorganisationer altså tilbagegang, andre stabilitet, mens andre igen har fremgang. Disse variationer kan ikke forklares med de samfundsstrukturelle faktorer, som er så fremherskende i forsøgene på at forklare medlemstilbagegangen, da disse faktorer er nogenlunde konstante over så kort tid som et år og desuden må kunne formodes at være nogenlunde ens i deres påvirkning af alle partier og lokalorganisationer. I det hele taget må en strategi for at vende medlemsudviklingen tage udgangspunkt i en afvisning af de samfundsstrukturelle faktorer - en afvisning i den forstand, at disse faktorer ikke - eller i hvert fald kun ganske svært - kan påvirkes af partierne selv. Udgangspunktet må derfor være, at løsningen må findes i partiernes egen indsats.

Analysen af hverveindsatsens betydning for medlemsudviklingen viste, at en sådan strategi har gode chancer for at lykkes, da hverveindsatsen har en klar effekt på medlemsudviklingen. Meget tyder altså på, at partierne holder skæbnen i deres egen hånd med hensyn til medlemsudviklingen. Udtrykt lidt floskelagtigt kan man sige, at hvis der er en vilje, så er der også en vej: øget hverveindsats.[5]

Men dette er formentlig ikke den eneste vej. Der er behov for yderligere forskning i, hvilke andre faktorer, som kan påvirke medlemsudviklingen for en lokalorganisation. Netop skiftet i analysen af medlemsudviklingen fra det nationale niveau, hvor tendensen i årtier har været konstant og entydig, til det lokale niveau, hvor der er en meget stor variation, synliggør, at der må være både eksterne lokale faktorer - og/eller lokale og interne organisatoriske faktorer. I det følgende sondres mellem interne faktorer, som den enkelte organisation har forholdvis stor selvstændig kontrol over, og eksterne faktorer, som den enkelte organisation har mindre kontrol over. Det er netop i de interne faktorer, at et stort potentiale for at vende medlemsudviklingen findes, jævnfør figur 8.5.

De interne lokale faktorer handler for det første om selve det "produkt", som

5. Et forbehold må dog tages. Analyserne her bygger på en periode, hvor partiorganisationerne samlet set havde fremgang. Det er derfor muligt, at effekten af hverveindsatsen ikke vil være nok til at vende udviklingen, hvis nogle af de andre faktorer, som påvirker medlemsudviklingen, forværres og trækker i den modsatte retning.

organisationen tilbyder potentielle medlemmer: medlemskabet. Medlemskabet kan eksempelvis give adgang til specielle informationer eller mulighed for at få indflydelse på eksempelvis hvem, som skal opstilles til kommunalvalg og folketingsvalg.

For det andet er synliggørelsen af organisationen central. Dette er organisationen i stort omgang selv herre over, men også den lokale mediestruktur og de enkelte mediers prioriteringer er vigtige.

For det tredje er hverveindsatsen en afgørende faktor for medlemsudviklingen. Hvilke hvervemetoder vælges, hvor mange gennemføres og med hvilken intensitet?

Figur 8.5. Oversigt over faktorer som påvirker medlemsudviklingen i lokale partiorganisationer.

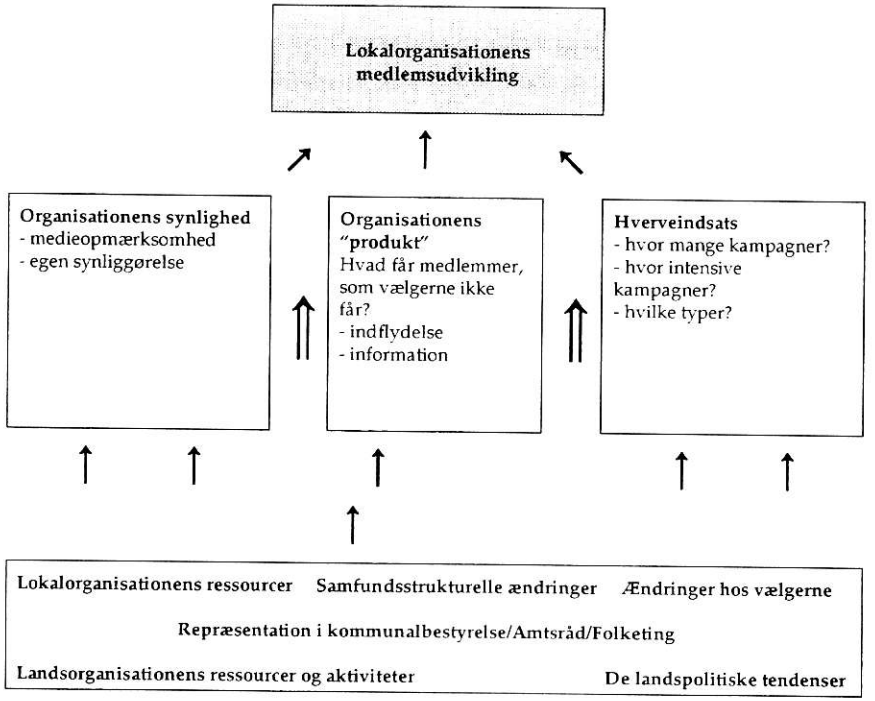

Bag de tre interne, nævnte faktorer ligger dels en række eksterne faktorer, dels nogle interne forhold, som påvirker de interne faktorer.

De eksterne faktorer omfatter alle de samfundsstrukturelle faktorer og ændringer hos vælgerne, jævnfør diskussionen af medlemstilbagegangens årsager ovenfor. Hertil kommer partiets vælgeropbakning i området og snævert tilknyttet hertil spørgsmålet om partiet har repræsentanter i kommunalbestyrelsen og andre folkevalgte organer. Sidstnævnte kan eksempelvis være af stor betydning for den opmærksomhed, en lokalorganisation får fra lokale medier.

Interne forhold, som påvirker de interne faktorer, er primært ressourcerne. De økonomiske og aktivistmæssige ressourcer er afgørende for muligheden for at regulere på de interne faktorer: øge synligheden af organisationen, tilbyde et bedre produkt og intensivere medlemshvervningen.

Som nævnt forekommer de generelle årsagsdiskussioner og surveymetoder ikke som fremkommelige veje i en fortsat uddybelse af forståelse af medlemsudviklingens dynamik. En nøgle til forståelse af medlemstilbagegangen, og til at finde eventuelle midler til at bremse eller vende udviklingen, kan derimod være casestudier af udvalgte partier og partiforeninger.

Ved at udvælge et eller flere partier og analysere faktorer, som ligger bag den variation i medlemsudviklingen, som ses samlet og internt i det enkelte parti, vil det måske være muligt at finde systematiske mønstre i hvilke typer af lokalorganisationer, som har fremgang og hvilke, som har tilbagegang. Grundige studier af udvalgte enkeltforeninger - eksempel 2 organisationer, som klarer sig meget dårligt, 2 med stabilitet og 2 med stærk fremgang - vil ligeledes muliggøre, at der kan etableres en forståelse af, hvorfor nogle lokalorganisationer har fremgang, mens andre lokalorganisationer i samme parti har tilbagegang. Med andre ord vil det være muligt at undersøge, hvilke af de interne faktorer i figur 8.4, som er vigtigst for medlemsudviklingen - eller eventuelt at afdække upåagtede faktorer.

Det kan undre, at ingen af de landsdækkende partiorganisationer - så vidt vides - har gennemført en analyse af deres lokalorganisationers medlemsudvikling og brugt

dette til at finde værktøjer til at vende udviklingen. Gennemførelse af sådanne analyser vil være af stor forskningmæssig interesse, hvorfor sådanne analyser bør gennemføres - eventuelt i samarbejde med et eller flere politiske partier.

Kapitel 9

De lokale partiorganisationers formænd

I såvel 1982 spørgeskemaundersøgelsen, 1993 spørgeskemaundersøgelsen som i 1995 spørgeskemaundersøgelsen, som tilsammen er det primære datagrundlag for denne afhandling, er respondenterne de lokale partiforeningsformænd, der fungerer som informanter om de lokale partiorganisationer. De lokale formænd er dog ikke alene informanter om partiorganisationer, men også informanter om sig selv, da de har besvaret en lang række spørgsmål om egen baggrund, egne holdninger o.l. - herved bliver de lokale formænd i undersøgelserne altså også repræsentanter for en bestemt gruppe af partiaktivister og formentlig også i vid udstrækning for partiaktivister som helhed. I dette kapitel, og i kapitel elleve, sættes der fokus på de lokale formænd som repræsentanter.[1] Der tegnes med udgangspunkt i 1995-undersøgelsen en social profil over formændenes karakteristika med hensyn til køn, alder og bopæl, samt en organisatorisk profil over formændenes organisatoriske baggrund (afsnit 9.1). Desuden analyseres de lokale formænds holdninger til ledelsen af en frivillig organisation (afsnit 9.2), deres holdning til, hvilke opgaver, en formand burde prioritere højt, samt deres faktiske tidsforbrug i alt og tidsforbruget fordelt på forskellige opgaver (afsnit 9.3). Afslutningsvis redegøres der for de barrierer, formændene oplever i deres arbejde som formænd (afsnit 9.4).

1. I kapitel elleve analyseres ideologiske spørgsmål og holdningsspørgsmål ved en sammenligning mellem borgere, lokale formænd og politikere.

9.1. De lokale formænds sociale profil

9.1.1. Køn

Kønsfordelingen blandt de lokale formænd er meget skæv i retning af en dominans af mænd - kun en femtedel af formændene er kvinder. Blandt partimedlemmerne er cirka to femtedele (38 pct.) kvinder (Goul Andersen, 1993: 55). Den skæve kønsfordeling kan både skyldes selvudvælgelse - kvinders eget fravalg af partimedlemskab og formandskaber - men også udvælgelse ved at partimedlemmerne fravælger kvindelige kandidater til formandsposter. Der er formentlig tale om en kombination af disse to faktorer.

De fleste partier ligger lige omkring gennemsnittet på 80 pct. mænd, men tre partier afviger: CD ved at have et formandskorps med endnu større mandsdominans, SF og Det konservative Folkeparti ved en noget højere andel af kvinder som formænd - men dog ikke i en grad, som på nogen måde nærmer sig en lige kønsfordeling. Medlemskab af politiske partier, og i endnu højere grad formandskaber i lokale partiorganisationer, er altså klart domineret af mænd.

Tabel 9.1. Kønsfordeling blandt de lokale partiforeningsformænd. Pct. 1995.

	Mand	Kvinde	I alt	(N)
Socialdemokratiet	77	23	100	(120)
Det radikale Venstre	81	19	100	(36)
Det konservative Folkeparti	73	27	100	(70)
CD	91	9	100	(11)
SF	69	31	100	(36)
Kristeligt Folkeparti	84	16	100	(25)
Fremskridtspartiet	86	14	100	(35)
Venstre	82	18	100	(159)
Lokal	84	16	100	(61)
Samlet	80	20	100	(563)

9.1.2. Alder

Den gennemsnitlige alder for de lokale partiformænd er 52 år. De ældste formænd findes i Kristeligt Folkeparti og Fremskridtspartiet med et gennemsnit i begge partier på 56 år. Det yngste formandskorps findes i SF, hvor gennemsnitsalderen er 46 år. De øvrige partier ligger inden for et interval på to år på hver side af gennemsnittet.

Som det ses tydeligt i tabel 9.2, er der i forhold til vælgerbefolkningens aldersfordeling en klar skævhed i forhold til aldersgrupperne 45-65 år, og især til gruppen 50-54 årige. Både de ældre, men især de yngste vælger-aldersgrupper er underrepræsenterede blandt formændene. Vælgerne i grupperne fra 18 år til og med 39 år udgør mere end 40 pct. af vælgerne, mens samme aldersgrupper blandt kommunalpolitikerne kun udgør 12 pct. At de yngste vælgere er underrepræsenterede skyldes dels, at disse aldersgrupper i mindre grad end de ældre aldersgrupper er partimedlemmer, dels at der skal aftjenes en værnepligt som aktivist og på forskellige tillidsposter, inden posten som formand kommer inden for rækkevidde, jævnfør nedenfor om partiformændenes organisatoriske baggrund.

Tabel 9.2. Lokale partiformænds og befolkningens aldersfordeling. Pct. 1995.

	Partiformændenes aldersfordeling	Befolkningens aldersfordeling	Procentdifference
18-24	0	12	-12
25-29	1	10	-9
30-34	3	10	-7
35-39	8	9	-1
40-44	10	9	1
45-49	15	10	5
50-54	24	8	16
55-59	16	7	9
60-64	11	6	5
65-69	7	5	2
70-	5	14	-9
I alt	100	100	

Kilde: Fordeling for befolkningen beregnet ud fra Statistisk Tiårsoversigt; 1995: 20-21. (N = 519).

9.1.3. Bopæl

De lokale formænd er formentlig i stor udstrækning hjemmefødninger - i hvert fald har 90 pct. af formændene boet mere end 10 år i den kommune, som de bor i. Heller ikke dette er overraskende i lyset af den førnævnte værnepligt - som aktivist og tillidsmand - som et medlem skal igennem, før formandsposten nås. De færreste formænd flytter til en kommune og bliver derpå umiddelbart formand. Formændene er dog næppe fanatiske lokalpatrioter, da en tredjedel af de formænd, som har beskæftigelse, arbejder i en anden kommune end den, de bor i. Interessen for kommunalpolitik er heller ikke dominerende i forhold til andre politikområder, jævnfør tabel 9.3. To partier adskiller sig fra dette samlede mønster. CD, hvor ingen af formændene angiver at være mest interesseret i kommunalpolitik, og Fremskridtspartiet, hvor kun 10 pct. er mest interesseret i kommunalpolitik. Dette stemmer godt sammen med disse to partiers opståen - i de landsdækkende medier, kan man vel tillade sig at sige. Denne karakter af landspolitisk orienterede partier er altså tydeligvis fastholdt over den mere end tyveårige periode siden 1973.

Tabel 9.3. Svarfordeling på spørgsmålet: "Hvad interesserer De dem mest for?". Pct. 1995[2]

Udenrigspolitiske spørgsmål	5
Landspolitiske spørgsmål	20
Kommunalpolitiske spørgsmål	29
Lige interesseret	46
I alt	100
(N)	(555)

2. Ud over de i tabellen medtagne svar, svarede en håndfuld (6) formænd "ingen af delene" til spørgsmålet.

9.1.2. Alder

Den gennemsnitlige alder for de lokale partiformænd er 52 år. De ældste formænd findes i Kristeligt Folkeparti og Fremskridtspartiet med et gennemsnit i begge partier på 56 år. Det yngste formandskorps findes i SF, hvor gennemsnitsalderen er 46 år. De øvrige partier ligger inden for et interval på to år på hver side af gennemsnittet.

Som det ses tydeligt i tabel 9.2, er der i forhold til vælgerbefolkningens aldersfordeling en klar skævhed i forhold til aldersgrupperne 45-65 år, og især til gruppen 50-54 årige. Både de ældre, men især de yngste vælger-aldersgrupper er underrepræsenterede blandt formændene. Vælgerne i grupperne fra 18 år til og med 39 år udgør mere end 40 pct. af vælgerne, mens samme aldersgrupper blandt kommunalpolitikerne kun udgør 12 pct. At de yngste vælgere er underrepræsenterede skyldes dels, at disse aldersgrupper i mindre grad end de ældre aldersgrupper er partimedlemmer, dels at der skal aftjenes en værnepligt som aktivist og på forskellige tillidsposter, inden posten som formand kommer inden for rækkevidde, jævnfør nedenfor om partiformændenes organisatoriske baggrund.

Tabel 9.2. Lokale partiformænds og befolkningens aldersfordeling. Pct. 1995.

	Partiformændenes aldersfordeling	Befolkningens aldersfordeling	Procentdifference
18-24	0	12	-12
25-29	1	10	-9
30-34	3	10	-7
35-39	8	9	-1
40-44	10	9	1
45-49	15	10	5
50-54	24	8	16
55-59	16	7	9
60-64	11	6	5
65-69	7	5	2
70-	5	14	-9
I alt	100	100	

Kilde: Fordeling for befolkningen beregnet ud fra Statistisk Tiårsoversigt; 1995: 20-21. (N = 519).

9.1.3. Bopæl

De lokale formænd er formentlig i stor udstrækning hjemmefødninger - i hvert fald har 90 pct. af formændene boet mere end 10 år i den kommune, som de bor i. Heller ikke dette er overraskende i lyset af den førnævnte værnepligt - som aktivist og tillidsmand - som et medlem skal igennem, før formandsposten nås. De færreste formænd flytter til en kommune og bliver derpå umiddelbart formand. Formændene er dog næppe fanatiske lokalpatrioter, da en tredjedel af de formænd, som har beskæftigelse, arbejder i en anden kommune end den, de bor i. Interessen for kommunalpolitik er heller ikke dominerende i forhold til andre politikområder, jævnfør tabel 9.3. To partier adskiller sig fra dette samlede mønster. CD, hvor ingen af formændene angiver at være mest interesseret i kommunalpolitik, og Fremskridtspartiet, hvor kun 10 pct. er mest interesseret i kommunalpolitik. Dette stemmer godt sammen med disse to partiers opståen - i de landsdækkende medier, kan man vel tillade sig at sige. Denne karakter af landspolitisk orienterede partier er altså tydeligvis fastholdt over den mere end tyveårige periode siden 1973.

Tabel 9.3. Svarfordeling på spørgsmålet: "Hvad interesserer De dem mest for?". Pct. 1995[2]

Udenrigspolitiske spørgsmål	5
Landspolitiske spørgsmål	20
Kommunalpolitiske spørgsmål	29
Lige interesseret	46
I alt	100
(N)	(555)

2. Ud over de i tabellen medtagne svar, svarede en håndfuld (6) formænd "ingen af delene" til spørgsmålet.

9.1.4. Organisatorisk baggrund

De lokale formænds organisatoriske baggrund må, som nævnt ovenfor, i langt de fleste tilfælde formodes at have det forløb, at man først bliver partimedlem, og efter kortere eller længere tidsrum bliver man først aktivist, dernæst får medlemmet forskellige tillidsposter (bestyrelses-/udvalgsmedlem), hvorefter vedkommende endelig bliver formand.

Dette idealtypiske forløb kan dog afviges af en række grunde. En gruppe vil blive aktivister eller få tillidsposter, i samme øjeblik, de bliver medlem, som følge af medlemskab og aktivist-"oplæring" i ungdomsorganisationer. For de nye partier - ikke mindst de meget hurtigt opståede fra begyndelsen af 1970'erne - kan det tænkes, at man stort set er kommet ind fra gaden og er blevet formand.

Som det fremgår af tabel 9.4, er disse afvigelser ikke tilfældet for hovedparten af formændene. Tre fjerdedele af formændene har været medlem mere end 10 år, og cirka to tredjedele af formændene har været aktivister i mere end 10 år, mens cirka halvdelen har haft tillidsposter i mere end 10 år. Formandsposten er tydeligvis ikke en post, som besiddes i overvældende mange år - kun 25 pct. af formændene har været formænd i mere end 10 år. Med en gennemsnitlig længde af formandskabet på fem år, vil et typisk forløb være, at en formand bruger et par år på at lære formandsrollen og dens opgaver og derefter aftjener sine formandsværnepligt i et par år.

Der er en ganske stor variation mellem partierne i, hvor længe formændene sidder. Mens Venstre, Socialdemokratiet og Det konservative Folkeparti har et gennemsnit på 5 år, ligger de små partier langt højere: Fremskridtspartiet med 6 år, Kristeligt Folkeparti og CD med 8 år, Det radikale Venstre med 10 år, mens SF ligger lavt med 4 år. Hvis det sidste tolkes som udtryk for SF's traditionelle modstand imod for cementerede magtstrukturer og positive indstilling til rotationsordninger, er der en klar tendens til, at de små og mellemstore partiers formænd sidder længere end de store partiers lokale formænd.

Tolkningen af dette kan formentlig findes i to forklaringer. Den første tolkning understreger den større konkurrence, som kan formodes at være tilstede i de store partier. Grundlaget for konflikter om politiske og organisatoriske spørgsmål er større

i de store organisationer, mens de små organisationer har så få aktivister, at konflikter sjældent opstår eller i hvert fald ikke fører til kampe om formandsposten. Den anden tolkning peger på, at de små partier ganske simpelt har færre aktivister og dermed færre potentielle kandidatemner og dermed må holde længere på formændene end de store partier.

Tabel 9.4. Lokale partiformænd fordelt på antal år som medlem, aktivist, tillidsmand og formand. Pct. 1995.

Antal år	Medlem	Aktivist	Tillidsposter	Formand
0-4	10	17	23	55
5-9	16	23	26	26
10-14	19	23	21	11
15-19	17	14	14	5
20-29	25	18	12	3
30-39	9	4	3	0
40-	4	1	1	0
I alt	100	100	100	100
(N)	(576)	(562)	(544)	(549)
Gennem snit	17 år	13 år	11 år	5 år

Hovedparten af formændene følger det idealtypiske mønster: medlem-aktivist-tillidsmand-formand, men ganske mange bryder dog også dette mønster. Fem pct. af formændene blev formænd i samme år, som de blev medlem, mens ligeledes fem pct. blev formænd i deres andet eller tredje medlemsår. De fem pct., som blev formænd i samme år, som de blev medlem, udgøres af 1-2 formænd i hvert af de landsdækkende partier og 12 formænd i lokallisterne.

I gennemsnit går der 4 år, fra de kommende formænd bliver medlem, til de bliver aktivister, igen to år til de bliver tillidsfolk og endelig i gennemsnit 5½ år fra de bliver

aktivist, til de bliver formand. Dette betyder alt i alt, at der er gået i gennemsnit 12 år fra formændene blev medlem, til de opnåede posten som formand.

Der er imidlertid nogle tydelige forskelle partierne imellem. Formændene i de store partier har været klart længere undervejs end formændene i de små og mellemstore partier, jævnfør tabel 9.5. Det er altså tydeligvis langt lettere at opnå en formandspost i et af de små partier. Dette underbygger tolkningen ovenfor af længden på formandsperioden - det er manglen på formandskandidater, som gør, at formændene sidder længere på formandsposten i de små partier.

Tabel 9.5. Den tidsmæssige længde af karrierevejen fra medlemskab til formandskab. 1995.

	Gennemsnitlig antal år fra indmeldelse til opnåelse af formandspost	(N)
Socialdemokratiet	14	(117)
Det radikale Venstre	10	(36)
Det konservative Folkeparti	13	(69)
CD	6	(9)
SF	9	(35)
Kristeligt Folkeparti	8	(24)
Fremskridtspartiet	8	(33)
Venstre	14	(157)
Lokal	7	(42)
Samlet	12	(547)

Analysen af formændenes organisatoriske baggrund viser for det første, at formændene i de fleste tilfælde er garvede organisationsfolk, men at der også findes en gruppe af formænd, som har gjort lynkarriere. Den - tidsmæssige - vej til formandsposten er kortere i de små partier, og er man først valgt som formand i et lille parti, er der gode muligheder for at beholde posten i mange år, hvis man ønsker dette. Omvendt er vejen

til formandsposten lang i de store partier, og når formandsposten endelig nås, vil formandsperiodens længde blive forholdsvis kort.

En positiv tolkning af disse forhold, betragtet fra en organisationssynsvinkel, er, at både store og små organisationer sikrer sig dynamik - de store partier ved en forholdsvis hurtig udskiftning af formænd, de små ved, at når der dukker formandskandidater op, får disse hurtigt muligheden for at blive formænd.

Et sidste væsentligt aspekt af formændenes organisatoriske baggrund, som skal berøres, vedrører formændenes mulige medlemskab af folkevalgte organer som kommunalbestyrelser og amtsråd.[3] Samlet er cirka 13 pct. af de lokale partiformænd medlemmer af en kommunalbestyrelse. Næsten alle partier ligger omkring 10 pct., mens Fremskridtspartiet og lokallisterne afviger ved i højere grad at benytte kommunalbestyrelsesmedlemmer som lokale partiformænd - henholdsvis en og to femtedele af formændene sidder i en kommunalbestyrelse. Kun godt en pct. af formændene sidder i et amtsråd.

9.2. Holdninger til organisatorisk ledelse

Politiske partier kan på mange måder betragtes som frivillige organisationer og falder uden problemer inden for Gundelachs definition af frivillige organisationer:

> *"...organisationer hvis rationale er sammenslutningen af personer, der ønsker at fremme bestemte samfundsmæssige værdier, men hvis socio-økonomiske sammensætning ikke er konstituerende for organisationsdannelsen."*
>
> (Gundelach, 1995: 205)

3. Medlemskab af Folketinget er ikke medtaget, ud fra en formodning om, at der formentlig ikke findes eksempler på medlemmer af Folketinget, som har tid til at passe hvervet som lokal partiformand.

Det karakteristiske ved frivillige organisationer er altså, at de er værdibaserede, hvilket står som modsætning til, hvad Gundelach betegner kategoribaserede organisationer, "...der er baseret på socio-økonomisk *position*, hvor positionen giver grundlag for bestemte *interesser*..." (Gundelach, 1995: 205). De frivillige organisationer - typiske eksempler er Red Barnet, Danske Røde Kors, Spejderbevægelsen - står altså overfor, hvad der normalt betegnes som interesseorganisationer: fagforeninger, branche-organisationer, kvindeorganisationer, studentersåmvirker, grundejerforeninger osv.

Det interessante, ved at politiske partier tilhører kategorien af frivillige organisationer, er, at der kan forventes at findes en række fællestræk mellem politiske partier og andre frivillige organisationer. Der må selvfølgelig også forventes en række forskelle, da politiske partier er en bestemt type inden for kategorien frivillige organisationer og bestemt ikke er idealtypen på en frivillig organisation, især på grund af de direkte koblinger med det politiske system i form af staten og kommunerne.

Et punkt, hvor der kan forventes mange ligheder, er i den måde, styringen af organisationerne finder sted. Politiske partier og andre frivillige organisationer står over for det forhold, at medlemmerne ikke - som i interesseorganisationerne - eller i hvert fald sjældent er medlem for at få varetaget en bestemt interesse. I politiske partier og andre frivillige organisationer er det derimod fælles holdninger - eller værdier, for at blive i Gundelachs terminologi - som er samlingspunkterne, det som bringer borgerne sammen i organisationen.[4] Gundelach peger på, at dette betyder, at det er vanskeligere at fastholde medlemmernes medlemskab og aktivitet. Hvilket altså direkte skyldes, at medlemmerne sjældent har en direkte og snæver personlig interesse i virkeliggørelsen af den frivillige organisations mål.

Direkte som følge heraf har de frivillige organisationers unikke samlingspunkt også konsekvenser for mulighederne for styring fra ledelsens side - i dette tilfælde den lokale partiorganisations formands mulighed for at lede og styre organisationen. Klausen peger på, at enhver organisation påvirkes af tre grundlæggende såkaldte

4. Denne formulering er i virkeligheden uheldig, da der ikke er en egentlig empirisk dækning for påstanden om, at det er holdninger og værdier, som er drivkraften. Der er behov for undersøgelser, som afdækker hvilke incitamenter, som får borgere til at blive medlemmer eller aktivister i frivillige organisationer - og herunder også hvorfor nogle vælger partimedlemskab.

normative vektorer, som udtrykker forskellige styrings- og ordningslogikker, der afspejler sondringen mellem stat, marked og civilsamfund:

- Statssektorlogikken: Magt og regler
- Markedssektorlogikken: Penge og kontakter
- Civilsamfundssektorlogikken: Gensidighed og tillid

Forskellige organisationer - eksempelvis offentlige forvaltninger, erhvervsvirksomheder og frivillige organisationer - vil være påvirket af samtlige vektorer, da ingen organisation kan frigøre sig fuldstændigt fra de to øvrige vektorer, selvom organisationen forsøger at rette sig imod den tredje vektor. Der vil altså for alle organisationer være tale om et blandingsforhold/et mix af logikker, hvor de frivillige organisationer formodes at være præget af vektoren for det civile samfund: civilsamfundssektorens logik, som bygger på gensidighed og tillid (Klausen, 1994: 33-38; 1995; 1996).

I relation til de politiske partier er spørgsmålet altså: Er de lokale partiorganisationer, qua deres karakter af frivillige organisationer, præget af civilsamfundsvektoren?

Statsvektoren kommer ganske klart i anden række for de lokale formænd, jævnfør tabel 9.6. Mindre end en femtedel giver overholdelse af formelle regler og procedurer første prioritet i det daglige arbejde i partiorganisationen. Mere dominerende er hensynet til effektiv opgaveløsning (markedsvektoren) og hensynet til, at alle involverede har det godt med det, der finder sted (civilsamfundsvektoren).

Det er overraskede, at markedsvektoren og fokuseringen på effektivitet er af næsten samme vægt som civilsamfundsvektoren og dens betoning af tillid og fællesskab. En mulig tolkning er, at ønsket om effektivitet er vigtigt for frivillige organisationer, fordi effektivitet er vigtigt på grund af den forholdsvise løse tilknytning, medlemmerne af fællesskabet har til organisationen. Med andre ord har de frivillige organisationer et fælles karakteristikon med erhvervsvirksomheder: kundernes-/medlemmernes lette adgang til *exit*, i modsætning til statens og offentlige organisationers langt mindre risiko for *exit* fra borgernes side - jævnfør Hirchmans

sondring mellem *voice* (at ændre organisationen gennem aktiv deltagelse og overtalelse af de andre organisationsmedlemmer) og *exit* (at forlade organisationen ved uenighed) (Hirchman, 1970).

Tabel 9.6. De lokale formænds svar på spørgsmålet: "Hvis det under det daglige arbejde i vælgerforeningen kommer til en konflikt mellem forskellige hensyn, hvordan prioriterer De da typisk disse hensyn? (skriv 1,2,3)". Pct.

	1. priotering	2. prioritering	3. prioritering	I alt
At overholde formelle regler og procedurer (f.eks partiets love og vedtægter)	21	28	51	100
At løse opgaverne effektivt og hurtigt	38	38	24	100
At alle involverede har det godt med det, der finder sted	44	33	23	100

(N = 483)

Mens tabel 9.6 viste svaret på et generelt spørgsmål, om hvilke hensyn, der lægges vægt på, viser tabel 9.7 svarene på et mere direkte spørgsmål om, hvorledes de lokale formænd varetager deres ledelses- og styringsfunktion.

Tabel 9.7. De lokale formænds svar på spørgsmålet: "Ledelse handler bl.a. om arbejdsdeling og samarbejde, men både i det daglige og i krisesituationer benyttes tillige andre måder at lede på. Styrer og leder De primært gennem?" (skriv 1,2,3).

	1. prioritering	2. prioritering	3. prioritering	I alt
Formel magt og autoritet	6	14	80	100
Motivering gennem ros og belønning af den enkelte	30	59	11	100
Personlige relationer (venskab, respekt, tillid)	65	26	9	100

(N = 464)

Der ses et meget klart resultat, hvor styring gennem civilsamfundsvektorens brug af personlige relationer som venskab, respekt og frygt er helt dominerende som styringsredskab. Markedsvektoren med motivering, ros og belønning ligger på en lige så klar 2. plads, mens statsvektoren, og brugen af formel magt og autoritet, angives at være et meget sjældent anvendt styringsinstrument - igen formentlig på grund af den lette adgang for medlemmerne til at forlade organisationen, hvis de ikke synes om det, som foregår i organisationen.

Tabel 9.6 og 9.7 viser et forholdsvist simpelt forsøg på at indfange forskellige organisations- og styringslogikker. Selv dette simple forsøg giver dog et indspark til den teoretiske diskussion af sektorer, organisationstyper og normative vektorer.

Figur 9.1. Tre sektorer - forskellige mix af normative vektorer

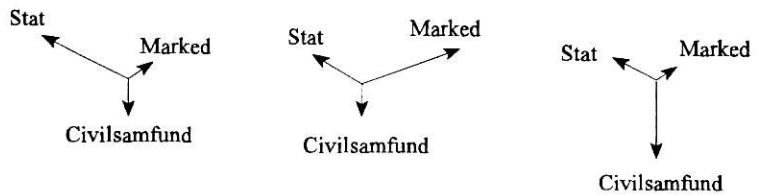

den offentlige sektor **den private sektor** **3. sektor**

Hvor Klausen illustrerer de forskellige mix af normative vektorer, som det ses i figur 9.1, (Klausen, 1994: PP.[5]) bør det med henvisning til resultatet ovenfor og det fælles karakteristikon for frivillige organisationer og markedsorienterede organisationer - let exit-mulighed - overvejes at give markedsvektoren større vægt for de frivillige organisationer. Dette gælder ikke mindst andre typer af frivillige organisationer, som

5. Klausen opererer med en fjerde sektor: løse sociale netværk, som ikke er medtaget her af hensyn til overskueligheden. Den fjerde sektor kan til nød ses som en bestemt variant af frivillige organisationer.

tilbyder ydelser, og som en del medlemmer er medlem af på grund af netop disse ydelser mere end på grund af det værdimæssige grundlag. Gundelach nævner som eksempel herpå sportsklubber, som en del af medlemmerne er medlem af alene på grund af praktiske forhold - eksempelvis for at få adgang til at leje badmintonbaner (1995: 209) - men hvor ydelsen lige så gerne ville blive "aftaget" fra medlemmernes side fra en anden "udbyder", hvis en sådan fandtes eller kunne tilbyde ydelsen til en lavere pris. Mange frivillige organisationer kan formodes at have sådanne medlemmer, som ikke er optaget af det værdimæssige grundlag, og derfor bliver markedsvektoren også vigtig i mange frivillige organisationer. Måske med en vis modvilje fra lederne, som dog accepterer de mindre "ideologiske" medlemmer, da de er med til at sikre organisationens overlevelse og dermed også "Sagens" fremme.[6]

Der er altså grund til - ud fra ovenstående analyse af eksemplet politiske partier - at overveje en opjustering af markedsvektorens betydning for frivillige organisationer, jævnfør figur 9.2 og tabel 9.8. I forhold til Klausens opstilling er modellen for den tredje sektor ændret, så markedsvektoren er vigtigere end statsvektoren, jævnfør den empiriske analyse ovenfor. Modellen for den private sektor er også ændret for at illustrere, at der på dette område kan argumenteres for, at civilsamfundsvektoren er vigtigere end statsvektoren - mange virksomhedsledere vil være mere rettet imod at have et godt forhold til medarbejderne og eksempelvis udvikle virksomhedskulturer, end de vil være af at overholde regler o.l. Om denne eller Klausens oprindelige model er den rette, er i sidste ende et empirisk spørgsmål - hvor der endog kan tænkes store variationer inden for den enkelte sektor. I virkeligheden er der måske brug for forskellige modeller inden for den enkelte sektor, alt efter i hvilken del af sektoren, en organisation befinder sig, eller med andre ord: alt efter hvilken type af organisation, der er tale om inden for en given kategori af organisationer - eksempelvis kan man forestille sig helt forskellige vektormix i forskellige frivillige organisationer som idrætsklubber, Dansk Røde Kors og Indre Mission.

6. Et muligt udfald på noget sådant kan være, at ydelsesproduktionen kommer til at dominere i en grad, som overskygger det oprindelige og ideelle mål. Organisationen kan således efterhånden antage karakter af en næsten rent markedsmæssigt orienteret organisation.

Figur 9.2. Revideret model af sektores mix af normative vektorer.

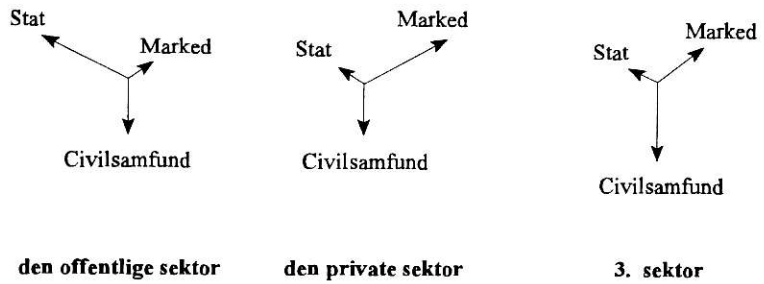

Tabel 9.8. Ledernes idealtypiske prioritering af tre normative vektorer i tre typer af sektorer.

	Statsvektor	Markedsvektor	Civilsamfundsvektor
Den offentlige sektor	1	3	2
Den private sektor	3	1	2
3. sektor	3	2	1

Den vigtigste konklusion af ovenstående er dog ikke teoretisk, men empirisk/forskningsstrategisk. Med Klausens normative vektorer er der opstillet et teoretisk rum, som bør appliceres empirisk. Kun empiriske studier kan afdække de faktiske vektormix i forskellige typer af organisationer. Det første skridt er taget med denne analyse af politiske partier, de næste skridt bør være analyser af andre frivillige organisationer, offentlige organisationer og private erhvervsvirksomheder.

9.3. Formændenes holdninger til og faktiske opgaveprioritering

Når en partiaktivist vælges til lokal partiforeningsformand mødes han af en række opgaver, som skal varetages enten af formanden selv eller ved delegering til andre aktivister eller bestyrelsesmedlemmer: registrering af nye medlemmer, løbende opdatering af medlemsregister, indbetaling af kontingent til landsorganisation, arrangement af møder, generalforsamlinger o.l., politisk kommunikation mellem vælgere/medlemmer og politikere, henvendelser fra pressen, henvendelser til pressen, kontakter til forskellige former for organisationer, samt andre partiorganisationer, deltagelse i landsmøder, kongresser, amtslige samarbejder o.l., politisk ideudvikling.....

De lokale formænd er blevet bedt om at prioritere mellem fem sådanne grupper af arbejdsopgaver, med tanke på hvad "den perfekte lokalformand" burde gøre - der er altså tale om et normativt spørgsmål, som udtrykker holdninger til rollen som formand for en lokal partiorganisation.

Tre fjerdedele af formændene peger på den generelle opgave med organisering og motivation af de lokale partimedlemmer som vigtigste eller næstvigtigste opgaver, jævnfør tabel 9.9. Lidt mere end halvdelen af formændene peger på samme måde på en informationsfunktion, hvor formanden fungerer som led imellem medlemmerne og andre dele af partiet - kommunalpolitikere, folketingspolitikere, landsorganisationen - som den vigtigste eller næstvigtigste opgave, når "den perfekte lokalformand" skal prioritere sine opgaver. Først på en tredjeplads kommer profilering af partiet overfor vælgerne. Dette kan umiddelbart betragtes som overraskende, men i lyset af at spørgsmålet udtrykkeligt tager udgangspunkt i at det daglige arbejde, når der ikke er valg, er det måske knapt så overraskende. Det er dog ganske tydeligt, at de lokale formænd mener, at den perfekte formand især bør orientere sig imod partiets interne liv og bruge sin tid på motivering, organisering og kommunikation, mens mere udadvendte opgaver som profilering, opbygning af netværk og kontakter ikke bør prioriteres så højt af den perfekte formand. Heller ikke administration bør prioriteres højt, hvilket formentlig kan tolkes på den måde, at de lokale formænd mener, at den perfekte formand bør delegere de rutinemæssige administrationsopgaver til andre aktivister: sekretærer, kasserere o.l.

Tabel 9.9. Lokale partiforeningsformænds prioritering af hvilke opgaver "den perfekte lokalformand" bør prioritere højest i det daglige arbejde (d.v.s. når der ikke er valgkamp). Pct. 1995.

	Prioritering					
	1.	2.	3.	4.	5.	I alt
At organisere og motivere foreningens medlemmer	44	32	15	7	2	100
At formidle informationer og holdninger (begge veje) mellem medlemmer og andre dele af partiet	32	26	24	13	5	100
At profilere partiet over for vælgerne	22	24	31	17	6	100
At opbygge netværk/kontakter udenfor partiet	4	13	20	35	28	100
At løse administrative opgaver	4	5	11	25	55	100

(N = 483)

De normative holdninger til hvilke opgaver, den hypotetiske perfekte formand bør prioritere højest, afspejler ikke nødvendigvis, hvordan hver enkelt af de konkrete og faktisk eksisterende formænd prioriterer deres opgaver. Det kan være ganske vanskeligt at vurdere, hvordan en person prioriterer, men en nøgle til at trænge ned i prioriteringerne kan være at se på personens forbrug af tid på forskellige opgaver (Jensen, 1993: 173). Den vitale ressource i frivilligt politisk arbejde - og vel også i lønnet arbejde og i alle andre former for arbejde - er tid. Tidsprioriteringen - uanset om den foregår bevidst eller ubevidst - kan derfor tages som et udtryk for faktiske prioriteringer af forskellige opgaver.

Med et samlet gennemsnitligt tidsforbrug pr. måned på mere end 24 timer bruger partiformændene gennemsnitligt mere end en time fem dage om ugen, jævnfør tabel 9.10. Det er altså en ganske tidskrævende post at være lokal partiforeningsformand. Der er ganske stor variation mellem de enkelte partier, uden at der ses nogle klare mønstre, som følger partiernes størrelse eller placering i det politiske højre-venstre spektrum.

Det politiske arbejde, som fremgår af tabel 9.10., omfatter ikke alene arbejdet som

lokal partiformand, men også andre typer af politisk arbejde. Tidsforbruget er opsplittet i de tre typer af politisk arbejde, som formændene har oplyst deres tidsforbrug for. Gennemsnittet på 24 timers arbejde i alt dækker over, at en ganske stor gruppe - en fjerdedel af formændene - bruger 30 timer eller mere på politisk arbejde i alt. For hver af de tre undergrupper af politisk arbejde ligger langt hovedparten af formændene på mindre end 15 timers arbejde. Det er vigtigt at bemærke det forskellige antal respondenter for de tre typer af politisk arbejde - langt færre angiver arbejde i andre organer (dette er eksempelvis næsten udelukket for lokallisterne, som ikke er en del af amts- og landsorganisationer) og andet politisk arbejde. Det forskellige antal respondenter er også forklaringen på, at det samlede gennemsnit kun når op på 24 timers arbejde. De næsten 250 respondenter, som ikke har besvaret dette spørgsmål - formentlig fordi de intet andet politisk arbejde laver - trækker kraftigt ned i det samlede gennemsnitlige antal timer på politisk arbejde.

De i gennemsnit 24 timers arbejde fordeles på en lang række opgaver. For den enkelte formand er i tabel 9.11 beregnet andelen af tidsforbruget på hver af de 9 opgaver, som formændene er blevet bedt om at opgive tidsforbrug for. Sammenlignes den faktiske tidsfordeling i tabel 9.11 med tabel 9.9 over prioriteringerne, som "den perfekte formand" skulle foretage, er der en række forskelle mellem idealer og faktisk adfærd.

Løsningen af administrative opgaver optager en tredjeplads i tidsforbrug blandt de 9 opgaver, mens denne opgave klart var den opgave, som formændene mente burde prioriteres lavest af "den perfekte formand". Profilering af partiet overfor vælgerne var derimod højt placeret i prioriteringerne for "den perfekte formand", mens denne opgave er den opgave, som der bruges mindst tid på i det faktiske tidsforbrug - bortset fra forbruget af tid på kontakter til offentlige myndigheder. Også samtaler med medlemmer/aktivister og politikere/gruppen i kommunalbestyrelsen bruges der forholdsvis begrænset tid på sammenholdt med, at formidleropgaven af informationer og holdninger mellem medlemmer og andre dele af partier var højt prioriteret i beskrivelsen af "den perfekte formand".

Tabel 9.10. Lokale formænd fordelt på antal timer anvendt på politisk arbejde om måneden. Pct.

Antal timer	Arbejde i lokalforeningen	Arbejde i andre organer i partiet	Andet politisk arbejde	Arbejde i alt
0	2	9	22	1
- 4	22	40	21	9
5 - 9	28	24	15	19
10 - 14	24	14	12	18
15 - 19	7	4	6	12
20 - 24	6	5	6	11
25 - 29	5	2	3	6
30 -	6	2	15	24
I alt	100	100	100	100
(N)	(532)	(394)	(283)	(551)
Gennemsnitligt antal timer	12 timer	7 timer	16 timer	24 timer

Bortset fra disse forskelle er det generelle billede i såvel tabel 9.9 som i tabel 9.11 for det første, at formændene er meget orienteret indad imod organisationen og mindre imod organisationens omverden. For det andet er det tydeligt, at formændene gerne ville prioritere de politiske aspekter: formidling, kommunikation og profilering, men i deres faktisk tidsforbrug er mere orienterede imod konkrete driftsopgaver: administration, deltagelse i bestyrelses- og udvalgsmøder og repræsentative opgaver.

Tabel 9.11. Gennemsnitlig andel af samlet tidsanvendelse for forskellige opgaver. Pct. 1995.

	Gennemsnitlig andel af samlet tidsanvendelse	(N)
Administrative opgaver (medlemsregistrering, besvarelse af breve, mødeindkaldelser o.lign.)	18	(460)
Deltagelse i bestyrelsesmøder	23	(468)
Deltagelses i udvalgsmøder, arbejdsgrupper o.lign.	17	(341)
Synliggørelse af foreningen (læserbrevsskrivning, kontakter til pressen o.lign.)	10	(334)
Repræsentation af foreningen i kredsforening, amtsforening o.lign.	19	(418)
Praktisk arbejde (i forbindelse med møder, udarbejdelse af foreningsblad o.lign.)	12	(358)
Samtaler med enkelte medlemmer og aktive	12	(375)
Samtaler med enkelte politikere/gruppen i kommunalbestyrelsen	11	(364)
Kontakter til offentlige myndigheder	4	(243)
Andet	11	(96)

9.4. Barrierer for lokalformandens arbejde

De lokale formænd kan møde mange begrænsninger og barrierer i deres arbejde som formænd. Uvillige aktivister, for få aktivister, mangel på penge for blot at nævne enkelte eksempler.

De lokale formænd peger i helt overvejende grad på ressourcemangler, når de skal pege på barriererne for deres arbejde som formænd, jævnfør tabel 9.12. Næsten 90 pct. peger på mangel på aktivister og næsten 70 pct. på mangel på økonomiske ressourcer, altså i begge tilfælde manglende organisatoriske ressourcer. Også manglende individuelle ressourcer i form af tid nævnes af mere end 70 pct. af formændene.

Efter disse tre ressourcevariable, som er de dominerende barrierer, der nævnes af formændene, følger formandens egen mangel på personlige kontakter. Mindre end

en fjerdedel af formændene oplever modstand imod deres ideer som et problem. Omkring 80 pct. af formændene opfatter ikke lovgivningen eller partiets love som et problem.

Det helt overvejende mønster er altså, at formændene peger på manglende økonomiske midler og aktivister, samt egen mangel på tid, når barrierer i arbejdet som formand skal beskrives.

Tabel 9.12. De lokale formænds vurdering af forskellige begrænsningers betydning for formandens arbejde som formand. Pct. 1995.

	Stor betydning	Nogen betydning	Mindre betydning	Ingen betydning	I alt	(N)
Vi har for få aktive medlemmer	58	30	7	5	100	(557)
Jeg har for lidt tid	34	39	16	11	100	(542)
Vi har for få økonomiske ressourcer	32	37	21	10	100	(563)
Jeg har for dårlige personlige kontakter	12	27	32	29	100	(535)
Jeg støder imod modstand imod mine ideer	4	19	45	32	100	(546)
Vi er begrænset af lovgivningen	7	13	28	52	100	(537)
Vi er begrænset af partiets love	2	10	33	55	100	(543)

9.5. Sammenfatning

Den sociale profil af de lokale partiformænd viser en klar overrepræsentation af mænd og af aldersgruppen 45-65 år, og at formændene har boet i deres nuværende kommune i mange år, uden at dette har gjort formændene til overvældende kommunalpolitisk orienterede.

Formændenes organisatoriske baggrund følger oftest et idealtypisk forløb: medlem-aktivist-tillidsmand-formand, men dog med en ikke ubetydelig gruppe

formænd, som på den eller anden måde bryder dette mønster. Den typiske vej til formandsposten tager 12 år, men med en langt hurtigere karriere i de små og mellemstore partier end i de store partier. Den gennemsnitlige varighed af formandsperioden er 5 år, men med klart længere perioder i de små og mellemstore partier end i de store partier. Altså hurtigere opstigning til formandsposten og længere formandsperiode i de små og mellemstore partier.

I overensstemmelse med forventningerne til en frivillig organisation, som lokale partiorganisationer, er de lokale formænd i deres ledelse af organisationen i overvejende grad orienteret imod civilsamfundssektorens logik, som understreger gensidighed og tillid. I modsætning til forventningerne er markedssektorens logik, med betoning af effektivitet, på en klar andenplads foran statssektorlogikken og dens fokus på regler og formelle positioner.

Der er en klar modsætning mellem på den ene side de lokale formænds holdninger til "den perfekte formands" prioriteringer af sine opgaver - som bør være generelle ledelsesopgaver som organisering og motivering, samt formidling/kommunikation mellem forskellige niveauer i partiet og mellem organisationen og de valgte politikere - og på den anden side de lokale formænds faktiske tidsforbrug, som er domineret af administrative/rutinemæssige driftsopgaver.

En klar overensstemmelse mellem idealer og faktisk tidsforbrug findes derimod i spørgsmålet om intern/ekstern orientering. De lokale formænd ser primært deres opgave som internt orienteret, mens eksternt orienterede opgaver som profilering af partiet overfor vælgerne nedprioriteres - dette gælder både i formændenes holdninger til ledelse og i formændenes faktiske tidsforbrug.

Barrierer i arbejdet oplever formændene primært i form af mangel på økonomiske ressourcer og aktivister, samt egen mangel på tid, mens direkte modstand imod ideer, samt lovgivningsmæssige og proceduremæssige barrierer i langt mindre grad opfattes som barrierer.

Kapitel 10

De lokale partiorganisationer i den kommunale hverdag[1]

Efter at der i de foregående kapitler er redegjort for, og foretaget analyser af, partiernes aktiviteter i forbindelse med kommunalvalg, partiernes medlemsudvikling og partiernes formænd, er fokus i dette kapitel på den blok af aktiviteter og funktioner, som ligger uden for valgkampene og de særlige opgaver, som løses her, nemlig de aktiviteter, som foregår mellem valgene - i hvad man kan kalde den kommunale hverdag.

10.1. Begrebsmæssig ekskurs: funktion, opgave eller ?

På dette sted er det nødvendigt med en lille begrebsmæssig ekskurs, fordi to begreber, som indgik i forrige sætning, er problematiske: "funktion" og "opgave". I partilitteraturen behandles og beskrives partiernes funktioner meget ofte, selv om mange forskere ikke ønsker at bruge begrebet funktion, som giver associationer til partierne som en art organisme med en række funktioner, som skal varetages, for at organismen kan overleve, eller for at organismen falder inden for "arten". Denne funktions- og organismetænkning bruges også i en række organisationsteorier om offentlige og private organisationer (Gareth, 1986: 39-76). Problemet med organisme-

1. I dette kapitel skiftes der for nogle partier niveau i forhold til analyserne af valgkampen. Problemet udspringer af, at nogle partier - især Socialdemokratiet og Venstre - har mere end en lokal partiorganisation i hver kommune. I analysen af valgkampen var det partiorganisationen som helhed i kommunen, der blev brugt som enhed. Dette skete ved at sende spørgeskemaer til den enkelte partiorganisation, hvis der kun var én partiorganisation for partiet i kommunen og til fællesorganisationen, hvis der var flere lokalorganisationer for partiet. Formanden for fællesorganisationen blev bedt om at besvare spørgeskemaet for kommunen som helhed. Denne fremgangsmåde blev valgt for at gøre det muligt at sammenligne mellem partierne, men også fordi partierne oftest fremstår og handler som en enhed i forhold til kommunalvalget. Dette er ikke i samme grad tilfældet i forhold til den kommunale hverdag, hvorfor det her er valgt at udsende til alle lokalorganisationer. Dette er også valgt for at kunne sammenligne med 1982 undersøgelsen.

tankegangen er, at der tegnes et billede af en "naturlig" tilstand og nogle "naturlige" funktioner, som skal varetages. Dette "naturlige" er imidlertid blot afspejlingen af specifikke valgte normative idealer. Med en anvendelse af Panebianco's ræsonnementer omkring for snævre partidefinitioner og teleologiske fordomme (se kapitel 1) kan man sige, at der stilles et lukket spørgsmål: Varetages disse funktioner?, frem for at stille det åbne spørgsmål: Hvilke funktioner varetages rent faktisk, og hvilke funktioner kunne tænkes yderligere? Vigtigheden af et åbent spørgsmål understreges af Pedersen (1989: 266ff.), som peger på, at de normative forventninger, som ligger bag funktionsterminologien, skifter i tid og rum. Man kunne tilføje, at måske ikke blot forventningerne, men også de funktioner, som partierne rent faktisk varetager, skifter i tid og rum, altså at partierne ikke blot mødes med skiftende forventninger, men også selv træffer skiftende valg om hvilke funktioner, som de ønsker at varetage og hvilken vægt, der skal lægges på de forskellige funktioner. For at undgå den funktionalistiske terminologi foreslår Pedersen brugen af begrebet "opgave". En kritik af dette begreb kunne dog løbe næsten helt parallelt med kritikken af funktionsbegrebet, da også opgavebegrebet er normativt forankret, hvilket Pedersen også selv peger på.

At der ikke er den store forskel mellem funktionsbegrebet og opgavebegrebet kan ses ved en sammenligning af den opgaveliste, som Pedersen opstiller, med den funktionsliste, som Macridis opstiller. Ses der bort fra en del overlap mellem mange af Macridis funktioner, og forskellig formuleringer og detaljeringsgrader, ses, at Macridis og Pedersen dækker stort set de samme funktioner/opgaver og det på trods af, at Macridis' funktioner dækker såvel demokratiske partier og samfund som udemokratiske partier og samfund, mens Pedersen alene fokuserer på demokratiske partier og samfund.

Skema 10.1. Pedersens oversigt over partiernes fire opgaver.

I	Politisk mobilisering og socialisering blandt andet - vække opmærksomhed - sætte skub i folk politisk - indfange nye proselytter - opdrage til medlemskab, aktivitet og - eventuelt til tillidsposter
II	Udvælgelse og træning af politisk ledelse blandt andet - finde og træne lederemner - kontrollere adgangen til karrierevejen - belønne og straffe - udpege lederen
III	Interessevaretagelse blandt andet - identificere og opsøge klienter - sørge for at partiets klienter får noget til gengæld for støtten - opretholde kontakt og konsultation - afveje og koordinere interesser
IV	Politisk målformulering blandt andet - opstille princip- og korttidsprogrammer - følge med, kontrollere og "tænke" - foretage løbende mål- og middeltilpasning - kommunikere budskabet

Kilde: Pedersen, 1989: 268.

Problemerne med en normativt forankret "naturlighed" ligger altså i virkeligheden ikke i de anvendte begreber, men i den måde, de bruges på. Bruges funktionsbegrebet med bevidsthed og refleksion om, at det er normativt forankret, og at det begrænser synsvinklen, kan dette begreb være lige så anvendeligt som opgavebegrebet. Listerne over opgaver og funktioner skal altså mere betragtes som oversigter over funktioner, der ud fra forskellige specifikke normative-demokratiske idealer, kan forventes opfyldt, hvis partierne skal indtage deres plads i demokratiet, således som demokratiet bør være ifølge det valgte normative-demokratiske ideal. Det er nok netop den manglende bevidsthed om, og eksplicitering af, disse normative-demokratiske idealer, som er det største problem ved funktions- og opgaveoversigter. Når denne bevidsthed og

eksplicitering mangler, opfattes funktionerne og opgaverne netop som de "naturlige" og "rigtige" funktioner og opgaver. Brist i opgavevaretagelsen opfattes som krisetegn for partierne og demokratiet.

Skema 10.2. Macridis' oversigt over partiers funktioner.

Representation (and brokerage)	"....the expression and articulation of interest within the party and through the party." består af:
- Conversion	"....the transformation of what may be called the raw materials of politics - interest and demands - into policy and decisions."
- Aggregation	(uddybes ikke af Macridis, men omfatter en forenkling af de mange interesser og krav til enkelte og sammenhængende politikker)
Integration	Består af:
- Socialization	"....the proces through which a set of norms about the political system is transmitted to the younger people;"
- Mobilization	"....the party attempts to bring rapidly large numbers of people, who formerly stood outside the system, either because they were apathetic, alienated, ignorant, indifferent, or simply afraid, into the system, to inculate interest and to secure mass support."
- Participation	"....expression of interest and participation in deliberation and choice of politics and leaders is open to all."
Persuasion	"....those activities of the party that are geared to the development and the presentation of policy suggestions in order to gain as widespread support for them."
Repression	"....the party, through the government or directly, imposes upon members and non-members alike, controls the fate of all other associations and parties, and endeavors to exact obedience and to fashion the minds and loyalties of the adherents in a manner that not only does not allow for opposition but penalizes opposition and dissent."
Recruitment	"....used in the widest possible sense to denote training and preparation for leadership...."
Deliberation	"Intra-party discussion and competition between conflicting points of view...."
Policy formulation	"Party members come to agreement about major objectives
Control of the government	"....we generally mean two things. .... (the party) gets its leader elected either as Prime Minister or as President."....(and).....the constant effort on the part of the party to control government and its activities...."
Supportive function	"....create conditions for its own survival and for the survival of the system within which it operates." (Opnås gennem de øvrige funktioner)

Kilde: Macridis, 1967: 17-20.

En interessant pointe er, at oversigterne over de politiske partiers funktioner ligger tæt på mere generelle oversigter over det politiske systems funktioner. Sammenlignes skema 10.2 og skema 10.3 er det næsten sådan, at alle det politiske systems funktioner varetages af de politiske partier, måske med undtagelse af implementering af konkrete politikker. Alene her ses, at funktionsoversigterne måske er for generelle og mest skal betragtes som idekataloger over, hvilke funktioner et parti kan tænkes at varetage, da de færreste partier fuldt og helt "opfylder" alle "sine" opgaver.

Skema 10.3. Almond og Powells oversigt over det politiske systems funktioner.

Political recruitment	People must be recruited to fill political roles from voters to government leaders
Political socialisation	Their attitudes to the political system must be formed and sustained
Political communication	Politically relevant information must be transmitted
Interest articulation	Demands for particular policies must be expressed
Interest aggregation	Demands must be selected and combined into a manageable number of major alternatives
Policy-making	Demands must be converted into authoritative decisions and policies
Policy implementation	These decisons must be put into effect

Kilde: Almond & Powell, 1978: 13-16. Gengivet efter Haque & Harrop, 1982: 12.

Tilbage står, som nævnt ovenfor, den mere fundamentale kritik, som kan rejses med udgangspunkt i Panebianco: Ender man med funktionskatalogerne ikke i en teleologisk fordom, hvor partierne på forhånd tilskrives et bestemt mål? (jævnfør kapitel 1). Dette rejser et konkret spørgsmål: Skal vi stille åbne eller lukkede spørgsmål? Meget kan tale for med åbne øjne at spørge: Hvad laver de egentlig? Dette er også forsøgt i undersøgelsen, ved at stille et åbent spørgsmål: "Hvad er partiets/listens 3 vigtigste arbejdsområder?". Svarene på dette spørgsmål varierer ganske betydeligt. Nogle nævner konkrete politikområder: socialpolitik, skolepolitik osv. Andre skriver blot

eksplicitering mangler, opfattes funktionerne og opgaverne netop som de "naturlige" og "rigtige" funktioner og opgaver. Brist i opgavevaretagelsen opfattes som krisetegn for partierne og demokratiet.

Skema 10.2. Macridis' oversigt over partiers funktioner.

Representation (and brokerage)	"....the expression and articulation of interest within the party and through the party." består af:
- Conversion	"....the transformation of what may be called the raw materials of politics - interest and demands - into policy and decisions."
- Aggregation	(uddybes ikke af Macridis, men omfatter en forenkling af de mange interesser og krav til enkelte og sammenhængende politikker)
Integration	Består af:
- Socialization	"....the proces through which a set of norms about the political system is transmitted to the younger people;"
- Mobilization	"....the party attempts to bring rapidly large numbers of people, who formerly stood outside the system, either because they were apathetic, alienated, ignorant, indifferent, or simply afraid, into the system, to inculate interest and to secure mass support."
- Participation	"....expression of interest and participation in deliberation and choice of politics and leaders is open to all."
Persuasion	"....those activities of the party that are geared to the development and the presentation of policy suggestions in order to gain as widespread support for them."
Repression	"....the party, through the government or directly, imposes upon members and non-members alike, controls the fate of all other associations and parties, and endeavors to exact obedience and to fashion the minds and loyalties of the adherents in a manner that not only does not allow for opposition but penalizes opposition and dissent."
Recruitment	"....used in the widest possible sense to denote training and preparation for leadership...."
Deliberation	"Intra-party discussion and competition between conflicting points of view...."
Policy formulation	"Party members come to agreement about major objectives
Control of the government	"....we generally mean two things. .... (the party) gets its leader elected either as Prime Minister or as President."....(and).....the constant effort on the part of the party to control government and its activities...."
Supportive function	"....create conditions for its own survival and for the survival of the system within which it operates." (Opnås gennem de øvrige funktioner)

Kilde: Macridis, 1967: 17-20.

En interessant pointe er, at oversigterne over de politiske partiers funktioner ligger tæt på mere generelle oversigter over det politiske systems funktioner. Sammenlignes skema 10.2 og skema 10.3 er det næsten sådan, at alle det politiske systems funktioner varetages af de politiske partier, måske med undtagelse af implementering af konkrete politikker. Alene her ses, at funktionsoversigterne måske er for generelle og mest skal betragtes som idekataloger over, hvilke funktioner et parti kan tænkes at varetage, da de færreste partier fuldt og helt "opfylder" alle "sine" opgaver.

Skema 10.3. Almond og Powells oversigt over det politiske systems funktioner.

Political recruitment	People must be recruited to fill political roles from voters to government leaders
Political socialisation	Their attitudes to the political system must be formed and sustained
Political communication	Politically relevant information must be transmitted
Interest articulation	Demands for particular policies must be expressed
Interest aggregation	Demands must be selected and combined into a manageable number of major alternatives
Policy-making	Demands must be converted into authoritative decisions and policies
Policy implementation	These decisons must be put into effect

Kilde: Almond & Powell, 1978: 13-16. Gengivet efter Haque & Harrop, 1982: 12.

Tilbage står, som nævnt ovenfor, den mere fundamentale kritik, som kan rejses med udgangspunkt i Panebianco: Ender man med funktionskatalogerne ikke i en teleologisk fordom, hvor partierne på forhånd tilskrives et bestemt mål? (jævnfør kapitel 1). Dette rejser et konkret spørgsmål: Skal vi stille åbne eller lukkede spørgsmål? Meget kan tale for med åbne øjne at spørge: Hvad laver de egentlig? Dette er også forsøgt i undersøgelsen, ved at stille et åbent spørgsmål: "Hvad er partiets/listens 3 vigtigste arbejdsområder?". Svarene på dette spørgsmål varierer ganske betydeligt. Nogle nævner konkrete politikområder: socialpolitik, skolepolitik osv. Andre skriver blot

kommunalpolitik, landspolitik og amtspolitik - ofte i denne rækkefølge, men også i andre rækkefølger. Andre igen nævner opstilling af kandidater, gennemførelse af valgkampe o.l. Det er altså ganske vanskeligt at behandle det åbne spørgsmål, da "vigtigste arbejdsområder" er blevet opfattet temmelig forskelligt af respondenterne. Som nævnt i kapitel 1, er det valgt i denne afhandling at lægge vægten på at skabe et overblik over de lokale partiorganisationers aktiviteter og betydning for kommunalpolitik. I det følgende fokuseres der derfor på udvalgte aspekter af partierne i den kommunale hverdag. Men når det åbne spørgsmål ikke er en let nøgle til at trænge ind i partiorganisationerne med, kan der være grund til at kaste et blik på de lokale partiformænds svar på et par mere afgrænsede og fokuserede spørgsmål om de lokale partiorganisationers opgaver. Hvilke er de vigtigste opgaver for de lokale partiorganisationer? - dette spørgsmål besvares i det følgende afsnit, inden der kastes en smule lys over udvalgte opgaver for de lokale partiorganisationer i den kommunale hverdag. Men det er altså vigtigt i det følgende - men også i afhandlingen som helhed, jævnfør kapitel 1 - at have for øje, at der er tale om et afgrænset og fokuseret billede af de lokale partiorganisationer. Mens studiet af de lokale partiorganisationer i den kommunale valgkamp var ganske omfattende og udtømmende, er analyserne af de lokale partiorganisationer i den kommunal hverdag langt mere afgrænsede, af den simple grund, at der er uanede mængder af opgaver, som løses eller kunne løses af partiorganisationerne i den kommunale hverdag.

10.2. De vigtigste opgaver for de lokale partiorganisationer

Men hvilke opgaver er de vigtigste for de lokale partiorganisationer? Det første spørgsmål, som skal tages op, er forholdet mellem landspolitik og kommunalpolitik. Det kommunalpolitiske arbejde er tydeligvis langt vigtigere end det landspolitiske arbejde, jævnfør tabel 10.1. Kun to partier afviger klart fra denne tendens: CD og Kristeligt Folkeparti, hvor kun henholdsvis 9 pct. og 16 pct. har kommunalpolitik som det væsentligste. Ikke mindre end 55 pct. af CD's formænd oplyser, at lands- og folketingspolitik er væsentligst, mens 29 pct. af Kristeligt Folkeparti peger på lands- og

folketingspolitik. Dette stemmer for CD's vedkommende godt overens med den tidligere påpegning af CD's nationale orientering, jævnfør afsnit 9.1.3 ovenfor. At Fremskridtspartiet ikke i samme omfang lever op til beskrivelsen som især nationalt orienteret må tilskrives, at Fremskridtspartiet i langt højere grad har fået indvalgt kommualbestyrelsesmedlemmer, mens ingen af CD's lokalorganisationer i spørgeskemaundersøgelsen har fået indvalgt repræsentanter. På landsplan fik CD i 1993 indvalgt 2 (to) medlemmer, hvilket var en kraftig tilbagegang fra 1989, hvor partiet havde 23 kommunalbestyrelsesmedlemmer, men en tilbagevenden til niveauet fra 1985, hvor partiet fik indvalgt 4 repræsentanter. Til sammenligning har 40 pct. af Fremskridtspartiets lokalforeninger i spørgeskemaundersøgelsen fået indvalgt kommunalbestyrelsesmedlemmer, jævnfør tabel 10.9 nedenfor.

Tabel 10.1. Betydningen af det kommunal- og landspolitiske arbejde i partiorganisationen. Pct. 1995.

Arbejdet med lands- og folketingspolitikken er det væsentligste	8
Det kommunalpolitiske og det landspolitiske er lige væsentligt	50
Det kommunalpolitiske arbejde er det væsentligste	42
I alt	100

(N = 511)

Partiorganisationerne er altså primært orienteret mod kommunalpolitik, mens landspolitikken kommer i anden række. Aktiviteterne i forbindelse med valgkampe: opstilling af kandidater, forberedelse og gennemførelse af valgkampagner angives som klart vigtigste opgave, jævnfør tabel 10.2. På en lige så klar andenplads følger lokale kommunikations-opgaver: at formidle politiske standpunkter fra foreningen og dens medlemmer i kommunalbestyrelsen til offentligheden og at formidle politiske standpunkter fra foreningens medlemmer til foreningens kommunalbestyrelses-medlemmer.

Herefter følger en række opgaver, som nævnes af forholdsvis få

lokalorganisationer: kontrolopgaver og landspolitisk kommunikation af politiske standpunkter.

Ligesom i tabel 10.1 er der i tabel 10.2 en klar tendens til betoning af det lokale. Først på sjette- og syvendepladsen blandt de ni opgaver kommer landspolitisk orienterede opgaver. *Bottom-up* kommunikationen fra medlemmerne til landsledelsen nævnes i 1982 af mange flere end *top-down* kommunikationen fra landsledelsen til offentligheden, mens forskellen i 1995 er meget lille. Under alle omstændigheder er det tydeligt, at de lokale partiorganisationer i ringe omfang opfatter sig selv som små passive hjul i landsorganisationens maskineri, men derimod opfatter sig som lokale og selvstændige organisationer, som har sine primære opgaver uden for det landspolitiske.

Tabel 10.2. Formændenes angivelse af de tre arbejdsopgaver som efter formandens mening var de vigtigste for vælgerforeningen i den foregående valgperiode. 1982 og 1995. Pct.

	1982	1995
Forberedelse og gennemførelse af valgkamp	59	82
Opstilling af kandidater	55	62
Kommunikation af standpunkter fra vælgerforeningen/gruppen til offentligheden	47	53
Kommunikation af standpunkter fra medlemmer til gruppen i kommunalbestyrelsen	44	42
Forudgående kontrol med gruppen i kommunalbestyrelsen (f.eks. gennem diskussion af dagsordener, budgetter o.l.)	21	20
Kommunikation af standpunkter fra medlemmer til partiets landsledelse	31	14
Kommunikation af standpunkter fra partiets landsledelse til offentligheden	19	14
Kontrol af den politiske linie hos gruppen i kommunalbestyrelsen	10	10
Kommunikation af standpunkter fra partiets landsledelse til kommunalbestyrelse og kommunale embedsmænd	5	3

Kilde: 1982: Madsen, Schou og Villadsen, 1985: 14.

Den ene markante forskel mellem 1982 og 1995 resultaterne er netop denne nedtoning af en landspolitisk opgave: kommunikation af standpunkter fra medlemmer til partiets landsledelse - også kommunikation fra partiets landsledelse til offentligheden nævnes af færre formænd. Den anden markante forskel mellem 1982 og 1995 er, at

valgkampsaktiviteterne nævnes af flere lokale formænd.

Der er altså et tydeligt mønster med på den ene side dels en lokalpolitisk orientering, dels en prioritering af valgkampsopgaver og lokale kommunikationsopgaver, og på den anden side mindre vægt på landspolitik, samt kontrolopgaver i forhold til kommunalpolitikerne.

10.3. Organiseringen af arbejdet: bestyrelsen

Næsten samtlige lokale partiorganisationer i de landsdækkende partier ledes af en bestyrelse - evt. med et andet navn end bestyrelse.

Lokallisterne er derimod organiseret helt anderledes og i højere grad præget af uformelle strukturer. En fjerdedel af lokallisterne, som opstillede i 1993 (og som besvarede spørgeskemaet), var i 1995 nedlagt eller gået i opløsning. Af de lokallister, som stadig var aktive, har en tredjedel en formel opbygning med bestyrelse/ledelse og evt. udvalg, mens to tredjedele har en mere uformel opbygning med et netværk af aktive.

Det gennemsnitlige antal medlemmer i bestyrelserne i de landsdækkende partier og de lokallister, som har en bestyrelse, er cirka syv medlemmer. Det mest udbredte antal medlemmer er syv, fem og ni, som henholdsvis 33 pct., 29 pct. og 9 pct. af lokalorganisationerne har. De store partier ligger 1-2 medlemmer over gennemsnittet, mens de små og mellemstore partier tilsvarende ligger 1-2 medlemmer under gennemsnittet - CD's placering med i gennemsnit færre end fire bestyrelsesmedlemmer bør dog bemærkes.

Bestyrelsesmedlemmernes andel af medlemmerne varierer kraftigt. I de tre store partier og Kristeligt Folkeparti udgør bestyrelsen omkring 10 pct. af den samlede medlemsskare, mens andelen i de mindre partier er 20 pct. og derover, jævnfør tabel 10.3. Ligesom det var under valgkampen, er de små organisationer - af nød eller lyst - bedre til at aktivere en større andel af deres medlemmer.

Tabel 10.3. Antal bestyrelsesmedlemmer og bestyrelsesmedlemmerne som andel af medlemsskaren.

	Gennemsnitlig antal bestyrelsesmedlemmer	Antal bestyrelsesmedlemmer som andel af antal medlemmer	(N)
Socialdemokratiet	7,4	10 %	(122)
Det radikale Venstre	5,6	24 %	(36)
Det konservative Folkeparti	8,3	12 %	(71)
CD	3,9	28 %	(11)
SF	5,0	21 %	(36)
Kristeligt Folkeparti	6,0	11 %	(23)
Venstre	7,6	9 %	(163)
Fremskridtspartiet	4,9	20 %	(35)
Lokallister	5,3	21 %	(42)
Alle partier og lokallister	6,8	14 %	(568)

Hvor ofte mødes så disse bestyrelser? Nogle bestyrelser har slet ikke holdt møder inden for det seneste år, mens andre har holdt mere end 20 møder. Gennemsnittet er på lidt mere end seks møder, men som det ses i tabel 10.4., er der stor spredning i antallet af bestyrelsesmøder. Det er tydeligt, at et møde i kvartalet, et møde hver anden måned, samt møde hver måned afbrudt af to måneders sommerferie (d.v.s. 10 møder årligt) er meget udbredte mødehyppigheder.

Socialdemokratiet, SF og Det konservative Folkeparti topper med i gennemsnit 9, 7 og 7 møder inde for det seneste år, i en mellemgruppe med cirka 5-6 møder ligger Venstre, Fremskridtspartiet og Det radikale Venstre og lokallisterne, mens Kristeligt Folkeparti har et gennemsnit på mindre end 4 møder, og CDs lokalforeninger i gennemsnit kun har afholdt 2½ møde. Der er en klar - og jo ikke særlig overraskende - tendens, både samlet set og inden for det enkelte parti, til, at de medlemsmæssigt største organisationer afholder flest møder.

Tabel 10.4. Antal bestyrelsesmøder afholdt inden for det seneste år. Pct. 1995.

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13-	I alt
5	5	6	10	15	8	10	3	7	3	14	5	6	3	100

N = 579.

Hvilke opgaver træffer bestyrelserne, og i mange lokallister de mere uformelle netværk, beslutninger om at gennemføre?

10.4. Udvalgte opgaver

Som nævnt ovenfor er antallet af opgaver, som de lokale partiorganisationer kan påtage sig, nærmest uendeligt. I det følgende redegøres for en række opgaver, som det i 1995-undersøgelsen er valgt at spørge om: medlemsmøder, arbejdsgrupper, relationen til kommunalbestyrelsen, forholdet til andre organisationer, deltagelse i forskellige valg.

10.4.1. Medlemsmøder

Næsten en tiendedel af de lokale foreninger har slet ikke afholdt medlemsmøder inden for det seneste år, jævnfør tabel 10.5. Cirka en tredjedel af foreningerne afholder mere end et møde i kvartalet.

Tabel 10.5. Antal medlemsmøder afholdt inden for det seneste år. Pct. 1995. (N=476)

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13-	I alt
8	12	18	16	17	6	5	3	3	1	4	2	2	3	100

Variationerne omkring gennemsnittet på fire møder inden for det seneste år er små. Eneste afvigelser er SF, hvor gennemsnittet er 6½ møde og Kristelig Folkeparti med i gennemsnit kun lidt mere end 2 møder inden for det seneste år.

10.4.2. Arbejdsgrupper

Cirka 36 pct. af partiorganisationerne har arbejdsgrupper, som arbejder med partiorganisatoriske spørgsmål og kommunalpolitiske spørgsmål som: skolevæsen, daginstitutioner, ældreomsorg, idræt, kultur, socialpolitik og beskæftigelse. Næsten to tredjedele af organisationerne har altså ikke arbejdsgrupper, som arbejder med kommunalpolitiske spørgsmål, hvilket virker som et overraskende højt tal i forhold til, at det ovenfor blev vist, at netop kommunalpolitik er en dominerende opgave for de lokale partiorganisationer sammenlignet med landspolitik.

Tabel. 10.6. Andel af partiorganisationer som har arbejdsgrupper, som arbejder med et givet politikområde. Pct.

	Andel organisationer med arbejdsgruppe som arbejder med politikområdet	(N)
Skolevæsen	87	(153)
Fysisk planlægning	67	(112)
Daginstitutioner og dagpleje	85	(141)
Vejvæsen	70	(106)
Forsyningsvirksomheder	56	(101)
Kollektiv trafik	68	(117)
Ældreomsorg	90	(146)
Beskæftigelsesforanstaltninger	66	(102)
Idræt, kultur og fritid	87	(125)
Socialpolitik	89	(150)
Partiorganisatoriske spørgsmål	71	(118)

Forskellene mellem partierne er ganske store. Beregnet eksklusiv de organisationer, som ingen arbejdsgrupper, har ligger de socialdemokratiske lokalorganisationer i spidsen med gennemsnitlig 3,3 arbejdsgrupper, fulgt af Det radikale Venstre (2,7), Venstre og lokallisterne (2,5), Det konservative Folkeparti (2,3), SF (1,8) og Fremskridtspartiet med

i gennemsnit 1,4 arbejdsgrupper. Hos CD er det kun enkelte lokalorganisationer, som har en enkelt arbejdsgruppe.

For organisationer med mindre end 100 medlemmer er der ingen klar sammenhæng mellem størrelse og antal arbejdsgrupper, og for de medlemsmæssigt større organisationer er der kun en svag sammenhæng, hvor mange medlemmer falder sammen med mange arbejdsgrupper.

Hver arbejdsgruppe dækker ofte flere politikområder, og cirka 60 pct. af organisationerne har mere end et emne pr. arbejdsgruppe.

Tabel 10. 7. Andel af partiorganisationerne inden for hvert parti, som arbejder med et givet politikområde. Pct.

	A	RV	C	SF	V	Z	L
Skolevæsen	89	100	85	82	89	67	87
Fysisk planlægning	65	75	64	83	54	50	82
Daginstitutioner	92	63	82	89	86	57	86
Vejvæsen	71	57	57	67	77	60	78
Forsyningsvirksomhed	57	63	39	67	57	50	50
Kollektiv trafik	75	75	50	67	66	57	75
Ældreomsorg	92	100	95	71	88	100	86
Beskæftigelses-foranstaltninger	79	33	42	60	62	50	90
Idræt, kultur og fritid	87	89	85	93	85	80	85
Socialpolitik	93	100	95	75	87	86	88
Partiorganisatoriske spørgsmål	74	60	65	70	74	80	78
Andet	95	100	88	90	90	100	100

Arbejdsgrupperne arbejder især med politikområderne: ældreomsorg, socialpolitik, skolevæsen, idræt og kultur, skolevæsen og daginstitutioner/dagpleje, mens forsyningsvirksomhed, beskæftigelse, fysisk planlægning, kollektiv trafik, vejvæsen og

partiorganisatoriske emner behandles i nogen mindre omfang, jævnfør tabel 10.6. Dette er en profil, som stort set er uændret siden 1983 (Madsen, Schou og Villadsen, 1985: 12).

Lokallisternes og Socialdemokratiets lokale partiorganisationer dækker i forhold til de øvrige partier i højere grad næsten alle politikområder. Fremskridtspartiet og Det konservative Folkeparti er partierne, hvis arbejdsgrupper dækker politikområderne dårligst, mens Venstre, SF og Det radikale Venstre ligger i en mellemposition, jævnfør tabel 10.7.

10.4.3. Relationen til andre organisationer og enkeltpersoner

Partiorganisationernes kontakter til andre lokalpolitiske aktører er især rettet imod tillidsmænd i partiets lands- og især amtsorganisationer, jævnfør tabel 10.8. Herefter følger formændene for de stående udvalg og borgmesteren. I en gruppe på næsten samme niveau ligger: Kommunale embedsmænd, andre partier og lister, borgergrupper/ græsrodsbevægelser/beboerforeninger, kulturelle- og idrætsforeninger og faglige foreninger. De tydeligvis mindst udbyggede kontakter er i forhold til erhvervsvirksomheder/brancheorganisationer og arbejdsgiverforeninger.

Det konservative Folkeparti har - med 27 pct. af partiets organisationer, som har kvartalsvis/hyppigere kontakter - de tætteste kontakter til erhvervsvirksomheder/organisationer, i Fremskridtspartiet og lokallisterne har 24 pct. kvartalsvise/hyppigere kontakter, mens Kristeligt Folkeparti ligger i bunden med kun 6 pct. af organisationerne, som har kvartalsvise/hyppigere kontakter. De øvrige partier ligger tæt på den gennemsnitlige værdi på 15 pct. organisationer med kvartalsvise/hyppigere kontakter.

Socialdemokratiet har - med 70 pct. af partiets organisationer med kvartalsvise/hyppigere kontakter - de absolut tætteste kontakter med faglige organisationer, mens lokallisterne og SF har cirka en fjerdedel organisationer med kvartalsvise/hyppigere kontakter. Blandt de øvrige partiers lokalorganisationer er det mindre end 10 pct. - i Venstre, Det konservative Folkeparti og Kristeligt Folkeparti mindre end 6 pct. - som har kvartalsvise eller hyppigere kontakter med faglige organisationer.

Tabel 10.8. Hyppigheden af henvendelser vedrørende kommunale forhold til/fra forskellige organisationer og enkeltpersoner. Pct.

Mindst en gang pr.:	Uge	Måned	Kvartal	År	Sjældnere eller aldrig	I alt	(N)
Erhvervsvirksomheder, brancheorganisationer, arbejdsgiverforeninger o.lign.	1	4	10	22	63	100	(466)
Faglige organisationer	2	11	11	17	59	100	(471)
Kulturelle foreninger, idrætsforeninger o.lign.	3	9	19	27	42	100	(485)
Borgergrupper, græsrodsbevægelser, beboerforeninger o.lign.	2	8	21	29	40	100	(478)
Andre partier og lister	2	14	19	39	26	100	(506)
Tillidsmænd i parti-organisationen på amtsplan*	3	31	37	15	14	100	(454)
Tillidsmænd i parti-organisationen på landsplan*	2	20	32	26	20	100	(447)
Kommunale embedsmænd	7	13	16	20	45	101	(477)
Borgmesteren	9	23	18	15	35	100	(511)
Formændene for de stående udvalg	4	27	23	14	32	100	(497)

* Lokallisterne er ikke blevet stillet disse spørgsmål.

Blandt lokallisterne har lidt mere end halvdelen af organisationerne kvartalsvise/hyppigere kontakter med kulturelle foreninger, idrætsforeninger o.lign., fulgt af SF, Socialdemokratiet og Det radikale Venstre med henholdsvis 41, 37 og 33 pct.. Længst under gennemsnittet på 30 pct. ligger Fremskridtspartiet og Kristeligt Folkeparti med 18-19 pct. af lokalorganisationerne, som har kvartalsvise/hyppigere kontakter med kulturelle foreninger, idrætsforeninger o.lign.

Kontakter til borgergrupper, græsrodsbevægelser, beboerforeninger o.lign. er især udbredt i SF og blandt lokallisterne, hvor 53 pct. og 46 pct. har kvartalsvise/hyppigere kontakter. Det konservative Folkepartis lokalorganisationer har med 12 pct. færrest kontakter, mens de øvrige partier ligger tæt på gennemsnittet for alle partiorganisationer: 31 pct. med kvartalsvise/hyppigere kontakter.

Mere end 70 pct. af samtlige partiorganisationer har kvartalsvise/hyppigere kontakter med tillidsmænd i partiorganisationen på amtsplan, mens 54 pct. har kontakter med tillidsmænd i partiorganisationen på landsplan.

De medlemsmæssigt små partier benytter kontakter med amtslige tillidsmænd flittigt. Partierne er fordelt i følgende rækkefølge: Fremskridtspartiet, CD, Det radikale Venstre, SF, Kristeligt Folkeparti, Det konservative Folkeparti, Venstre og Socialdemokratiet, med henholdsvis 93, 90, 82, 77, 76, 70, 68 og 66 pct. af lokalorganisationerne, som har kvartalsvise/hyppigere kontakter med tillidsmænd i partiorganisationen på amtsplan.

Næsten samme tendens findes - med undtagelse af Kristeligt Folkeparti og Socialdemokratiet - for kontakterne til tillidsmænd på landsplan. Rækkefølgen er her: Fremskridtspartiet, CD, Socialdemokratiet, Det radikale Venstre, SF, Det konservative Folkeparti, Venstre og Kristeligt Folkeparti, med henholdsvis 85, 70, 62, 61, 58, 48, 44 og 36 pct. af lokalorganisationerne, som har kvartalsvise/hyppigere kontakter med tillidsmænd i partiorganisationen på landsplan.

De større partier benytter altså tydeligvis disse kontakter med amtslige og landspolitiske tillidsmænd i partiorganisationen mindre intensivt end de små partier.

Især SF (63 pct.) og lokallisterne (58 pct.) har mange kontakter med kommunale embedsmænd, mens kun 6 pct. af Kristeligt Folkepartis lokalorganisationer har kvartalsvise/hyppigere kontakter. Venstre og CD ligger med henholdsvis 26 og 22 pct. også lavt. Socialdemokratiet og Det konservative Folkeparti ligger omkring gennemsnitsværdien for alle organisationer på 35 pct., som har kvartalsvise/hyppigere kontakter. Lokalorganisationerne i Fremskridtspartiet og Det radikale Venstre har forholdsvis mange kontakter med kommunale embedsmænd, med henholdsvis 44 og 41 pct. partiorganisationer med kvartalsvise eller hyppigere kontakter.

Næst efter tillidsmænd på lands- og amtsplan er borgmesteren og formændene for de stående udvalg dem, som flest partiorganisationer har kontakt med. Cirka halvdelen af organisationerne har kvartalsvise/hyppigere kontakter med borgmesteren eller formændene for de stående udvalg. Lokallisterne og Socialdemokratiets lokalorganisationer har flest kontakter med ca. 65 pct. af organisationer med

kvartalsvise/hyppigere kontakter med borgmesteren. Langt færre kontakter har Kristeligt Folkeparti, hvor kun en sjettedel af organisationerne har kvartalsvise/hyppigere kontakter med borgmesteren. Venstre og SF ligger på henholdsvis 54 og 52 pct., mens de øvrige partier ligger i intervallet 35-40 pct..

Socialdemokratiet og Venstre ligger med 74 og 65 pct. højest i antallet af kontakter med formændene, mens Kristeligt Folkeparti igen ligger i bunden med 18 pct. af organisationerne, som har kvartalsvise/hyppigere kontakter med formændene for de stående udvalg. Også CD og Det radikale Venstre ligger lavt med henholdsvis 11 og 27 pct. Cirka 45 pct. af lokalorganisationerne i Det konservative Folkeparti og SF og 36 pct. af lokalorganisationerne i Fremskridtspartiet har kvartalsvise/hyppigere kontakter med formændene for de stående udvalg.

Henvendelserne, som er gennemgået ovenfor, kan både være på partiorganisationens og de andre aktørers initiativ. Dette giver et enkelt problem, da henvendelser fra en partiorganisation til en anden vil kunne blive talt med to gange. Niveauet for kontakthyppigheden mellem partier og lister kan altså formodes at være en smule overvurderet.

Bortset fra dette mindre metodiske problem viser gennemgangen, at især SF, Socialdemokratiet og lokallisterne har mange kontakter, mens Kristeligt Folkeparti på næsten alle områder har meget få kontakter. Der er en klar tendens til øgede kontakter, jo mere man bevæger sig fra højre til venstre på venstre-højreaksen. Afvigelserne fra denne tendens er Kristeligt Folkeparti, der har for få kontakter i forhold til partiets placering på venstre-højre aksen og Fremskridtspartiet, som har for mange kontakter i forhold til partiets placering på venstre-højre aksen.

Betragtes de fire hovedgrupper af andre organisationer, viser gennemgangen desuden et ganske klart mønster i partiernes baglande/netværk:

- Kontakter til faglige organisationer findes i udpræget grad på venstrefløjen, især i Socialdemokratiet, men også i SF.
- Kontakter til erhvervsvirksomheder, branche- og erhvervsorganisationer findes

især på højrefløjen: Det konservative Folkeparti, Fremskridtspartiet og CD.

- Kontakter til kultur- og idrætsorganisationer, samt kontakter til borgergrupper, græsrodsbevægelser o.l., findes især hos SF og lokallisterne.

Overordnet har venstre- og højrefløjen altså især netværk i forhold til de etablerede organisationer på arbejdsmarkedet - venstrefløjen til fagbevægelsen og højrefløjen til arbejdsgiverorganisationer. SF og lokallisterne er desuden mere alternativt orienteret imod frivillige organisationer og bevægelser. Afvigelserne fra dette generelle mønster er Kristeligt Folkeparti, som er præget af meget få kontakter og Venstre, som kun i begrænset omfang - sammenlignet med de øvrige partier på højrefløjen - har netværk orienteret imod de etablerede arbejdsgiverorganisationer på arbejdsmarkedet og mere er orienteret imod frivillige organisationer og bevægelser. Venstre er altså i sit kontaktmønster en hybrid mellem det typiske mønster for højre- og venstrefløjen og lokallisterne.

Betragtes kontaktmønstrene mellem partierne og internt mellem niveauerne i partiorganisationen, er der en klar tendens, til at de små partier - igen med Kristeligt Folkeparti som undtagelsen - har flere kontakter end de store partier. Socialdemokratiet, Venstre og Det konservative Folkeparti med de store lokalorganisationer kan åbenbart i højere grad klare sig med interne, lokale ressourcer uden at have tætte kontakter med andre partier eller kontakter op i partihierarkiet.

Betragtes kontaktmønstrene til forvaltningen og den politiske ledelse, er der en tendens til, at SF og lokallisterne generelt har mange kontakter, mens de to store borgmesterpartier, Socialdemokratiet og Venstre, også har mange kontakter med borgmestre og formænd for de stående udvalg.

10.4.4. Relationen til partiets gruppe i kommunalbestyrelsen

På en klar tredjeplads - efter valgkampsaktiviteter og kommunikation af standpunkter fra foreningen/gruppen til offentligheden - blandt de ni opgaver i tabel 10.2 var kommunikation af politiske standpunkter fra medlemmer til partiets gruppe i kommunalbestyrelsen. Forudsætningen for en sådan kommunikation, og andre

relationer til gruppen, er, at partiet har en gruppe i kommunalbestyrelsen. To tredjedele af de lokale partiorganisationer har en eller flere medlemmer i kommunens kommunalbestyrelse. Der er en klar tendens til, at de medlemsmæssigt største lokalorganisationer i højere grad har repræsentation, mens mange af de små lokalorganisationer ikke har opnået repræsentation. Forskellene mellem partierne er ligeledes store, jævnfør tabel 10.9.

Tabel 10.9. Andel organisationer med repræsentation i kommunalbestyrelsen. Pct. 1995.

Socialdemokratiet	91	(122)
Det radikale Venstre	40	(38)
Det konservative Folkeparti	75	(71)
CD	0	(11)
SF	73	(37)
Kristeligt Folkeparti	36	(25)
Venstre	79	(163)
Fremskridtspartiet	40	(35)
Lokallister	70	(59)
Alle partier og lokallister	68	(593)

To tredjedele af de lokale partiorganisationer har altså repræsentanter i kommunalbestyrelsen, men hvor ofte er der kontakter mellem partiorganisationen og gruppen, og hvilke former for kontakter er der?

Som det fremgår af tabel 10.10, er det kun ganske få partiorganisationer, som ikke har kontakter med partiets gruppe i kommunalbestyrelsen. Mere end to tredjedele af organisationerne har kontakter med gruppen en gang om måneden eller hyppigere. Initiativet til kontakten kan tages både af partiorganisationen og gruppen i kommunalbestyrelsen. Kontakterne på initiativ af partiorganisationen er i noget højere grad præget af hyppige kontakter end kontakter på gruppens initiativ, hvilket tyder på, at det især er op til partiorganisationen at sikre kontakt, og at gruppen i noget mindre omfang presser på for kontakter mellem gruppen og partiorganisationen.

Tabel 10.10. Hyppighed af kontakter mellem partiorganisation og partiets gruppe i kommunalbestyrelsen. Pct.

En eller flere kontakter om ugen	10
En eller to kontakter om måneden	61
En eller to kontakter i kvartalet	21
Sjældnere kontakter	8
I alt	100
	(N = 389)

Kontakten mellem gruppen og partiorganisationen kan ske ved brug af forskellige kontaktformer. Kontakten sker meget ofte ved møder inden hvert kommunalbestyrelsesmøde eller ved sjældnere møder. Dette sker i henholdsvis cirka 60 og 35 pct. af organisationerne. Meget typiske kontaktformer er, at et eller flere medlemmer af gruppen i kommunalbestyrelsen deltager i bestyrelsesmøderne i partiorganisationen eller, i partier med store kommunalbestyrelsesgrupper, at repræsentanter for partiorganisationen deltager i gruppemøderne . Alene at anvende uformelle kontaktformer anvendes i langt mindre grad - kun i cirka 5 pct. af organisationerne.

At der foregår en sådan formel deltagelse i møder som en typisk kontaktform mellem partiorganisationerne og grupperne skal ikke forstås på den måde, at denne kontaktform er den eneste. Tværtimod er omfanget af uformelle - ofte telefoniske - kontakter mellem partiorganisationen/formanden/enkelte medlemmer af partiorganisationen og gruppen/enkelte medlemmer af gruppen formentlig lige så stort eller større - og måske af lige så stor betydning som den formelle kontakt. Men netop på grund af sådanne kontakters uformelle karakter og de mange enkeltpersoner, som kan indgå i sådanne kontakter, er det svært - for ikke at sige umuligt - at afdække de uformelle kontakter via en spørgeskemaundersøgelse, hvorfor der er fokuseret på de formelle kontakter, som ofte sker i form af møder. To pointer kan afledes af tendensen til tætte kontakter.

For det første er det i betragtning af den begrænsede størrelse af mange

partiorganisationer - jævnfør kapitel 8 - egentlig overraskende, at netop formelle møder er så dominerende i kontakten mellem partiorganisationer og grupperne i kommunalbestyrelserne. Med den beskedne størrelse kunne det forventes, at kontakterne i højere grad skete via uformelle kanaler. Forklaringerne herpå kan være, at de formelle møder har en vigtigt symbolsk og legitimerende funktion både overfor medlemmerne og de deltagende kommunalbestyrelsesmedlemmer og aktivister. Kommunalpolitikerne kan eksempelvis efter møderne henvise til, at beslutninger er fremlagt eller godkendt på et bestyrelsesmøde. Der kan måske også være en mobiliserende funktion, ved at aktivisterne får mulighed for at give deres mening til kende overfor politikerne på en helt anden måde end passive medlemmer og ikke-medlemmer. Den sociale og fælleskabsdannende funktion af sådanne sammenkomster skal heller ikke undervurderes. Alt i alt er der altså mange gode grunde til, at den forholdsvis tætte interaktion, i form af formelle møder, alligevel ikke bør overraske.

Den anden pointe er, at den tætte interaktion mellem vælgerforeningen, og især dens formand og kommunalpolitikerne, kan være en vigtig del af baggrunden for den - i forhold til vælgerne - forholdsvis store ideologiske og holdningsmæssige overensstemmelse mellem politikere og formændene for partiorganisationerne, som findes i kapitel elleve. En gensidig påvirkning og afslibning af uenigheder kan være en vigtig forklaring på den holdningsmæssige overensstemmelse.

Konkrete henvendelser fra partiorganisationen til partiets gruppe i kommunalbestyrelsen kan vedrøre næsten alt tænkeligt: konkrete personers sager, udtalelser fra gruppemedlemmer til pressen, problemer på konkrete offentlige institutioner, ideer til nye politikker..... Partiorganisationens formænd er blevet bedt om at angive i hvilket omfang, der rettes konkrete henvendelser inden for fire grupper af spørgsmål, jævnfør tabel 10.11.

Tabel 10.11. Hyppigheden af henvendelser til gruppen eller medlemmer af gruppen inden for fire udvalgte områder af sager. Pct.

	Månedligt	Kvartalsvis	Sjældnere eller aldrig	I alt	(N)
Anmodning om at foranledige en bestemt persons, forenings eller virksomheds sag taget op i forvaltningen	11	25	64	100	(396)
Anmodning om at foranledige en bestemt stillingtagen til en sag på kommunalbestyrelsens dagsorden	30	30	40	100	(369)
Anmodning om at foranledige en udvidelse eller forbedring af det kommunale serviceniveau på et eller flere områder	18	39	43	100	(368)
Anmodning om at foranledige forbedringer /ændringer på bestemte navngivne kommunale institutioner	13	31	56	100	(365)

Personsager er tydeligvis den type henvendelse, som partiorganisationerne mest sjældent foretager, mens ønsket om en bestemt stillingtagen til en bestemt sag får næsten en tredjedel af organisationer til at rette månedlige henvendelser til gruppen i kommunalbestyrelsen. Henvendelser med henblik på udvidelse eller forbedring af den kommunale service sker også ganske ofte, men ikke så mange gange årligt, som henvendelser med ønske om en bestemt stillingtagen. Henvendelser om konkrete kommunale institutioner ligger på en tredjeplads blandt de fire områder.

To partier afviger ved i højere grad end de øvrige partier at rette henvendelse til gruppen i kommunalbestyrelsen. Lokallisterne ligger på samtlige fire områder langt over andelen for partierne og lokallisterne set under et. På henvendelser om bestemt stillingtagen og serviceniveau ligger SF dog over lokallisterne, mens SF til gengæld ligger langt under lokallisterne - og det samlede niveau - på henvendelser om kommunale institutioner. Socialdemokratiet ligger også på samtlige områder på linie med eller lidt højere end andelen for partierne og lokallisterne under et, Det konservative Folkeparti ligger også højt, men lavt på personsager, mens Det radikale Venstre, Venstre og Fremskridtspartiet konsekvent ligger lavt. Der er ingen

sammenhæng mellem størrelse af den enkelte partiorganisation og tendensen til at rette henvendelser til gruppen.

Tabel 10.12. Andelen af lokalorganisationer som har rettet henvendelse månedligt inden for fire sagsområder. Pct.*

	Personsager	Bestemt stillingtagen	Serviceniveau	Institutioner
Socialdemokratiet	11	31	22	20
Det radikale Venstre	0	23	8	8
Det konservative Folkeparti	6	39	18	12
SF	15	46	35	8
Kristeligt Folkeparti	11	29	0	0
Venstre	9	18	10	7
Fremskridtspartiet	8	31	8	9
Lokallister	18	40	31	27
Alle partier og lokallister	11	30	18	13

* De fire sagsområder fremgår af tabel 10.11. ovenfor.

Kontakterne mellem partiorganisationer og grupperne forekommer altså hyppigt og ofte i form af gensidig deltagelse i de to organers møder.

10.4.5. Partiorganisationernes påvirkningsforsøg i forhold til kommunalpolitikken

Når de lokale formænd spørges om, hvilken del af kommunens politik, som partiorganisationen først og fremmest forsøger at påvirke, angiver 23 pct. kommunens beskatningspolitik og 77 pct. kommunens udgiftspolitik. Der er ikke store variationer mellem partierne. Yderpunkterne er på den ene side Det radikale Venstre og Socialdemokratiet, hvor cirka 85 pct. angiver, at primært udgiftspolitikken søges påvirket og på den anden side Fremskridtspartiet, hvor cirka 62 pct. primært retter deres påvirkning imod udgiftspolitikken. Retningen af påvirkningsforsøgene angives ikke, hvorfor det ikke ud fra dette spørgsmål kan afgøres, om partiernes påvirkningsforsøg er i ekspansiv eller kontraktiv retning.

Tabel 10.13. Andel partiorganisationer, som har forsøgt at påvirke forskellige politikområder. Pct.

	1983	1995
Skolevæsen	82	86
Biblioteksvæsen	62	52
Daginstitutioner	79	85
Vejvæsen	56	64
Forsyningsvirksomheder	41	42
Kollektiv trafik	69	55
Ældreomsorg	68	91
Beskæftigelsesforanstaltninger	69	58
Idræt, kultur og fritid	78	79
Kontanthjælp	44	33
Rådgivning og vejledning inden for det sociale område	49	46
Kommunens personaleforhold	.	49
Generel administration og planlægning	61	57

Påvirkningen kan finde sted på utallige områder: veje, kollektiv trafik, skolevæsen, beskæftigelsesforanstaltninger..... Formændene er for 13 udvalgte udgiftsområder blevet bedt om at oplyse, om partiforeningen har forsøgt at påvirke på disse udgiftsområder, jævnfør tabel 10.13. I forhold til 1983 er der tale om to tydelige bevægelser. For det første er ældreområdet i langt højere grad blevet et område, som søges påvirket - næsten alle søger i 1995 at påvirke dette område. Modsat ses der for det andet tilbagegang i påvirkningsforsøgene på tre politikområder: kollektiv trafik, kontanthjælp og biblioteksvæsen.

Tabel 10.14. Andel partiorganisationer, som har forsøgt at påvirke forskellige politikområder, fordelt på parti. Pct.

	A	RV	C	CD	SF	Q	V	Z	L
Skolevæsen	93	96	79	100	91	56	88	46	94
Biblioteksvæsen	55	69	33	57	71	18	48	67	58
Daginstitutioner	96	79	76	67	91	63	79	80	98
Vejvæsen	71	50	62	80	62	23	67	60	71
Forsyningsvirksomhed	46	40	40	67	53	10	34	55	56
Kollektiv trafik	66	41	51	80	61	18	52	40	59
Ældreomsorg	95	91	81	100	91	88	90	96	92
Beskæftigelses-foranstaltninger	74	61	42	75	72	10	48	48	72
Idræt, kultur og fritid	81	91	77	86	90	53	80	64	88
Kontanthjælp	36	7	31	25	43	0	27	50	57
Rådgivning og vejledning inden for det sociale område	53	44	39	50	52	54	39	29	67
Kommunens personaleforhold	62	40	44	60	66	8	36	26	74
Generel administration og planlægning	46	53	67	67	72	33	54	52	77

Betragtes partierne på tværs af de 13 politikområder, skiller lokallisterne sig ud ved i forhold til de landsdækkende partier på næsten alle politikområder at have en høj andel af organisationerne, som har forsøgt påvirkning, jævnfør tabel 10.14. Der er et lille spring ned til CD og SF og yderligere et spring ned til Socialdemokratiet. Det radikale Venstre, Venstre, Det konservative Folkeparti og Fremskridtspartiet ligger i en mellemgruppe med få organisationer, som søger at påvirke, mens Kristeligt Folkeparti ligger meget lavt og på næsten samtlige politikområder er partiet med den laveste andel af organisationer, som har forsøgt at påvirke.

10.4.6. Deltagelse i andre typer af valg

Som det blev vist ovenfor er valgkampe og de forskellige forberedelser hertil, den vigtigste opgave, når man spørger partiforeningernes formænd. Det blev også vist, at kommunalpolitik i højere grad angives som vigtigt sammenholdt med lands- og folketingspolitik. Tilsammen betyder dette selvfølgelig, at kommunalvalg er en helt central opgave for de lokale partiorganisationer. Men det betyder også, at andre typer af valg er - i hvert fald potentielt - vigtige for partiorganisationerne. Ud over valg til Europa-parlamentet, folketingsvalg, amts- og kommunalvalg gennemføres der nemlig en række valg i lokalsamfundene, som kan være vigtige for lokalpolitikken: sognerådsvalg samt valg til diverse brugerbestyrelser. Disse valg kan være interessante for partiorganisationerne, dels som måder at profilere partiet og organisationen på, dels som en mulighed for at påvirke organer, der fremkommer med krav til kommunalpolitikerne og efterhånden får indflydelse på store dele af kommunalpolitikken (der tænkes her specielt på brugerbestyrelser), men også som valg der kunne give mulighed for at give en form for belønning til aktive medlemmer eller kunne fungere som uddannelsesarena for kommende kommunalpolitikere. De subkommunale valg kan altså være interessante for de lokale partiorganisationer af flere grunde, men hvorledes forholder partiorganisationerne sig til disse valg?

Det klare indtryk er udbredt passivitet, jævnfør tabel 10.15. Til menighedsrådsvalg er kun lidt mere end en tredjedel af organisationerne aktive. For skolebestyrelsesvalg er andelen af aktive lidt højere, men til gengæld ses et klart fald i forhold til de tidligere valg til skolenævn. Der ses desuden en generel tendens til, at indsatsen primært handler om forholdsvis begrænsede engagementer, i form af opfordringer til medlemmerne om at opstille og stemme, mens mere intensive engagementer som opstilling af egne lister eller afholdelse af møder er mindre anvendt. For skoleområdet ses oven i den faldende andel, som overhovedet er aktive, også en bevægelse væk fra de mere intensive deltagelsesformer til mere begrænsede deltagelsesformer. I betragtning af den øgede udlægning af kompetence til skolebestyrelserne, sammenlignet med de tidligere skolenævn, ville en øget deltagelse og en mere intensiv deltagelse have været forventelig - men det modsatte er altså tilfældet.

Tabel 10.15. Partiorganisationernes aktiviteter i forhold til forskellige valg. Pct. 1995 og 1982.

	1995 Menighedsråd	1995 Daginstitutions-bestyrelser	1995 Skole-bestyrelser	1982 Skolenævn
Ikke aktiv	63	65	52	44
Aktiv	37	35	48	56
i alt	100	100	100	100
Hvis aktiv, aktiv ved at:				
- opstille egne lister	34	7	10	12
- opfordre medlemmerne til at lade sig opstille på andre lister	56	65	74	37
- afholde møder op til valgene	23	7	12	18
- forsøge at få medlemmerne til at stemme	60	51	54	45

Kilde: 1982: Madsen, Schou og Villadsen, 1985: 15.
NB: Da der kunne angives mere end én måde at være aktiv på, summerer de forskellige måder at være aktiv på ikke til 100 pct.

Der er store variationer mellem partierne, jævnfør tabel 10.16. Socialdemokratiet ligger meget højt over de øvrige partier ved alle tre typer af valg - 80-100 pct. over andele af aktive organisationer for partierne under et. Også Det konservative Folkeparti ligger klart over i forhold til menighedsrådsvalg og skolebestyrelsesvalg, mens SF ligger over på daginstitutionsområdet.

Der er en klar tendens til, at de medlemsmæssigt større organisationer i højere grad er aktive end de mindre organisationer. Denne tendens kan dog ikke genfindes inden for de enkelte partier, hvorfor den fundne sammenhæng mellem størrelse og grad af aktivitet altså ikke er forårsaget af størrelse, men må tilskrives forskellige traditioner/strategier i de gamle og medlemsmæssigt store partier - og især i Socialdemokratiet og Det konservative Folkeparti - end i de medlemsmæssigt mindre, nye partier.

Tabel 10.16. Andel aktive partiorganisationer ved forskellige valg fordelt på parti. Pct.

	Menighedsråd	Daginstitutionsbestyrelser	Skolebestyrelser
Socialdemokratiet	77	62	79
Det radikale Venstre	11	15	23
Det konservative Folkeparti	49	33	57
CD	10	0	9
SF	11	45	50
Kristeligt Folkeparti	21	19	29
Venstre	36	34	46
Fremskridtspartiet	18	17	23
Lokallister	8	26	34
Alle partier og lokallister	37	35	48

Den vigtigste konklusion af analysen af partiorganisationernes indsats, i forhold til de forskellige sub-lokale valgtyper, er, at disse valg tydeligvis ikke er arenaer, som i særligt stort omfang bruges til at vinde indflydelse på kommunalpolitikken, men hvordan søger partiorganisationerne så indflydelse på kommunalpolitikken?

10.5. Partiorganisationernes indflydelse på kommunalpolitikken.

Det er ikke muligt med en spørgeskemaundersøgelse at trænge til bunds i spørgsmålet om indflydelse og magt. Hertil kræves konkret viden om, og kobling til, konkrete politiske beslutningsprocesser, deres forløb og udfald. Der bliver derfor i det følgende alene tale om en beskrivelse og analyse af partiorganisationernes egen opfattelse/oplevelse af deres indflydelse. En oplevelse af magtesløshed må formodes at være udtryk for en faktisk mangel på indflydelse og en oplevelse af stor magt for det modsatte - men der kan argumenteres for, at det er overordentlig vanskeligt - eller umuligt - for en deltagende aktør selv at vurdere egen indflydelse. Her skal blot peges på indflydelse i form af bevidsthedsmanipulerende magt, hvor offeret for en magtudøvelse ikke er bevidst om egen magtesløshed, eller strukturel magt, hvor talen

om magtudøver og offer for magtudøvelse nærmest bliver meningsløs, og hvor både den, som har gavn af magtstrukturerne og den, som ikke har gavn af magtstrukturerne, kan være ubevidste om den strukturelle magt.[2] Det er altså værd at understrege ordet "indkredse", når det i det følgende forsøges at indkredse partiorganisationernes indflydelse på kommunalpolitikken og at understrege, at der er tale om en beskrivelse af oplevet indflydelse - og ikke en påvisning af faktisk indflydelse.

Der redegøres først for niveauet for og variationen i oplevet indflydelse. Modellen, som derefter undersøges, inddrager fire faktorer, som kan antages at influere på den oplevede indflydelse på kommunalpolitikken - og den faktiske indflydelse på kommunalpolitikken, jævnfør figur 10.1. Den oplevede indflydelse formodes at være påvirket af to mellemliggende variable: antallet af påvirkningsforsøg og omfanget af påvirkning af partiets gruppe i kommunalbestyrelsen. Ingen af disse formodninger er uproblematiske. Mange forsøg på at påvirke kan være udtryk for mangel på indflydelse, og påvirkning af gruppen kan være uden betydning, hvis gruppen selv er uden indflydelse på kommunalbestyrelsen. De to mellemliggende variable påvirkes af to bagvedliggende variable. Antallet af arbejdsgrupper formodes at påvirke såvel antal påvirkningsforsøg imod kommunalbestyrelsen som helhed, som forsøg på at påvirke egen gruppe. Endelig formodes det at være af stor betydning, om partiorganisationen har en gruppe i kommunalbestyrelsen at rette sine påvirkningsforsøg imod. Det har en selvfølgelig og logisk betydning for, om man kan bruge egen gruppe som kanal, men formodes desuden mere generelt at påvirke antallet af forsøg, som gøres for at påvirke kommunalpolitikken.

Det er vigtigt at understrege den simple og ufuldstændige karakter af modellen. Ikke mindst mangler nogle variable, som kan forklare variationen i de bagvedliggende variable i modellen. De medlemsmæssige og økonomiske ressourcer må her formodes

2. For en introduktion til magtteori se Christensen og Daugaard Jensen,1986. Vedrørende bevidsthedskontrollerende magt og strukturel magt se speciellt henholdsvis pp. 51-72 og pp. 85-94. At der henvises til bevidsthedskontrollerende og strukturel magt skal ikke opfattes som udtryk for en tilslutning til eksistensen af - og i endnu mindre grad for brugbarheden af disse magtformer i empiriske analyser - men alene som en påpegning af, at der i hvert fald teoretisk kan argumenteres for sådanne magtformer og dermed for kompleksiteten af magtforholdene. Der er dog også tunge, teoretiske og empiriske modargumenter imod at arbejde med disse magtformer. Dette er dog ikke stedet for en større ekskurs i magtteoriens dybe laguner.

at være centrale. Sådanne oplysninger er ikke tilstede i tilstrækkeligt omfang til at lave en grundig analyse.

Figur 10.1. Model over faktorer, som påvirker oplevet indflydelse.

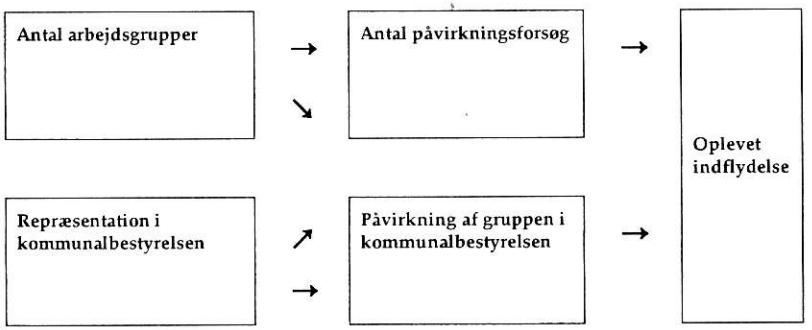

Hertil kommer den lange række af supplerende variable, som kan tænkes at påvirke den oplevede indflydelse: mediestruktur, antal andre partiorganisationer i kommunen og omfanget og intensiteten af deres påvirkningsforsøg, mandatfordelingen i kommunalbestyrelsen, omfanget og intensiteten af påvirkningsforsøg fra interesseorganisationer o.l., ... Nok engang understreges den præliminære og indkredsende karakter af analyserne.

Gangen i analysen er fra højre til venstre i modellen - altså baglæns i årsagskæderne. Først redegøres der for omfanget og variationen i de lokale formænds oplevelse af partiorganisationernes indflydelse på kommunalpolitikken (afsnit 10.5.1), hvorefter sammenhængen mellem den oplevede indflydelse og antallet af påvirkningsforsøg, samt påvirkningsforsøgene i forhold til egen partigruppe, analyseres (afsnit 10.5.2 og 10.5.3). Afslutningsvis analyses betydningen af antallet af arbejdsgrupper (afsnit 10.5.4) og spørgsmålet om repræsentation i kommunalbestyrelsen (afsnit 10.5.5)

10.5.1. Oplevet indflydelse

Tabel 10.17. Partiorganisationerne fordelt på oplevet indflydelse på kommunalpolitikken. Pct.[3]

	Ingen eller næsten ingen indflydelse	Nogen indflydelse	Stor indflydelse	I alt	(N)
Socialdemokratiet	13	60	27	100	(120)
Det radikale Venstre	41	43	16	100	(37)
Det konservative Folkeparti	23	64	13	100	(69)
CD	64	27	9	100	(11)
SF	22	48	30	100	(37)
Kristeligt Folkeparti	63	33	4	100	(24)
Venstre	14	66	20	100	(162)
Fremskridtspartiet	32	59	9	100	(34)
Lokallister	23	45	32	100	(60)
Alle partier og lokallister	24	56	20	100	(580)

Partiorganisationerne ser forholdsvis positivt på deres egen indflydelse på kommunalpolitikken. 46 pct. af de lokale formænd mener, at partiorganisationerne har større indflydelse end andre typer af organisationer: personaleorganisationer, idrætsforeninger og erhvervs- og arbejdsmarkedsorganisationer. 34 pct. af formændene vurderer, at indflydelsen for partiorganisationer og andre organisationer er lige store. 20 pct. mener, at andre organisationer har større indflydelse end partiorganisationer.

Dette stemmer ganske godt overens med besvarelsen af et andet spørgsmål gengivet i tabel 10.17, hvor 76 pct. af formændene angiver, at deres egen partiorganisation har nogen eller stor indflydelse på kommunalpolitikken. De store borgmesterpartier, Venstre og Socialdemokratiet, er ikke overraskende de mest positive partier tæt fulgt af Det konservative Folkeparti. De meget aktive partier i forhold til kontakter og påvirkningsforsøg - SF og lokallisterne - ser også positivt på egen indflydelse. De øvrige små partier ser derimod langt mere negativt på egen indflydelse.

3. Spørgsmålet lød: *Hvilken indflydelse har vælgerforeningen efter Deres vurdering haft på kommunalpolitikken i de seneste år?* Svarmuligheder: *Stor indflydelse, Nogen indflydelse* eller *Ingen eller næsten ingen indflydelse.*

10.5.2. Indflydelse og antal påvirkningsforsøg

Tabel 10.18. Oplevet indflydelse på kommunalpolitikken og antal påvirkningsforsøg. Pct.

Antal politik områder, hvor påvirkning er forsøgt	Ingen eller næsten igen indflydelse	Nogen indflydelse	Stor indflydelse	I alt	(N)
0	45	46	9	100	(11)
1	50	42	8	100	(12)
2	43	44	13	100	(23)
3	31	60	9	100	(42)
4	26	61	13	100	(62)
5	19	60	21	100	(52)
6	19	65	16	100	(52)
7	6	61	33	100	(49)
8	14	65	21	100	(49)
9	6	68	26	100	(35)
10	5	63	32	100	(19)
11	14	59	27	100	(22)
12	9	46	45	100	(11)
13	5	43	52	100	(37)

Partiorganisationerne har på 13 politikområder angivet, om de har forsøgt at påvirke det enkelte område, jævnfør ovenfor tabel 10.13 og tabel 10.14. Ved en simpel sammentælling er det for hver respondent opgjort, hvor mange politikområder, den enkelte partiorganisation har forsøgt at påvirke. Hvordan er sammenhængen mellem antal påvirkningsforsøg og oplevet indflydelse på kommunalpolitikken?

Der ses en meget tydelig sammenhæng mellem antal påvirkningsforsøg og oplevet indflydelse på kommunalpolitikken. Jo flere påvirkningsforsøg, des større grad af oplevet indflydelse på kommunalpolitikken, jævnfør tabel 10.18.

10.5.3. Indflydelse og påvirkning af egen gruppe i kommunalbestyrelsen

De lokale formænd er blevet bedt om at angive partiorganisationens indflydelse på deres egen gruppe i kommunalbestyrelsen[4]. Der er en tæt sammenhæng mellem oplevet indflydelse på gruppen og oplevet indflydelse på kommunalpolitikken. Næsten 70 pct. af formændene oplever samme grad af indflydelse på gruppen som grad af indflydelse på kommunalpolitikken som helhed. Til gengæld er resten af organisationerne fordelt på den ene side i en gruppe, som angiver større indflydelse på gruppen end angivet indflydelse på kommunalpolitikken (18 pct.) og på den anden side i en gruppe, som angiver større indflydelse på kommunalpolitiken end angivet indflydelse på partiets gruppe i kommunalbestyrelsen (14 pct.).

Det er ikke overraskende, at stor indflydelse på gruppen ikke nødvendigvis er lig med stor indflydelse på kommunalpolitikken, da eksempelvis en SF-gruppe, som i høj grad er under indflydelse af partiorganisationen, nemt kan være uden indflydelse på en kommunalbestyrelse, som i øvrigt er domineret af Venstre og Det konservative Folkeparti. I lyset af den generelle tendens til overensstemmelse mellem de to typer af indflydelse forekommer det derimod mere overraskende, at en stor gruppe af formænd oplever, at partiorganisationen har stor indflydelse på kommunalpolitikken, selv om formanden samtidig angiver, at organisationen kun har nogen, ingen eller næsten ingen indflydelse på gruppen (9 pct.), eller som oplever at have nogen indflydelse på kommunalpolitikken, men samtidig oplever ingen eller næsten ingen indflydelse at have på gruppen (5 pct.).

Tolkningen af dette kan pege på en metodologisk forklaring gående ud på, at en del af respondenterne har misforstået spørgsmålet og besvaret spørgsmålet, ikke som partiorganisationens indflydelse, men som partiets indflydelse på kommunalpolitikken. En substantiel tolkning vil derimod pege på, at der er andre måder at have indflydelse på kommunalpolitikken på end ved at påvirke egen kommunalbestyrelsesgruppe. At denne sidste tolkning er mest plausibel ses nedenfor i afsnittet om betydningen for oplevet indflydelse af, om organisationen har medlemmer i kommunalbestyrelsen eller

4. Spørgsmålet er helt parallelt til spørgsmålet om indflydelse på kommunalpolitikken: *Hvilken indflydelse har vælgerforeningen efter Deres vurdering haft på beslutningerne i gruppen i de seneste år?* Svarmuligheder: *Stor indflydelse, Nogen indflydelse* eller *Ingen eller næsten ingen indflydelse*.

ej. Det vises her, at ganske mange formænd angiver, at organisationen har stor indflydelse på kommunalpolitikken, selv om organisationen ikke har repræsentation i kommunalbestyrelsen. Når nogle organisationer angiver større indflydelse på kommunalpolitikken end på deres egen gruppe, må dette altså primært tilskrives, at der findes andre måder at opnå indflydelse på end via egen gruppe i kommunalbestyrelsen.

Umiddelbart må det altså forventes, at oplevet indflydelse på kommunalpolitikken samvarierer med påvirkningen af gruppen, men at der også vil være organisationer, som falder uden for dette generelle mønster. Om denne forventning holder skal analyseres i forhold til forskellige mål for forholdet til gruppen: kontakthyppighed, kontaktform og konkrete initiativer.

Resultaterne i tabel 10.19 giver en bekræftelse af forventningen. Partiorganisationerne med den mest intensive kontakthyppighed angiver i markant højere grad at have stor indflydelse på kommunalpolitikken. Til gengæld er forskellene mellem de øvrige grupper ikke særligt store - andelen af organisationer med stor oplevet indflydelse er næsten den samme, uanset om der er tale om månedlige, kvartalsvise eller sjældnere kontakter. Især forskellen mellem månedlig eller kvartalsvis kontakt er lille, mens sjældnere kontakter - som forventet - klart adskiller sig ved flere organisationer, som angiver ingen eller næsten igen indflydelse.

Tabel 10.19. Oplevet indflydelse på kommunalpolitikken og hyppigheden af kontakter mellem partiorganisation og partiets gruppe i kommunalbestyrelsen. Pct.

	Ingen eller næsten igen indflydelse	Nogen indflydelse	Stor indflydelse	I alt	(N)
En eller flere kontakter om ugen	5	50	45	100	(40)
En eller to kontakter om måneden	9	65	26	100	(237)
En eller to kontakter i kvartalet	16	64	20	100	(80)
Sjældnere kontakter	34	45	21	100	(29)
Alle	12	62	26	100	(386)

Det er altså især den meget intensive kontakt, som fører til større oplevet indflydelse, mens forskellen mellem de mindre intensive kontakthyppigheder er mindre. Et tilsvarende mønster findes i en analyse af sammenhængen mellem oplevet indflydelse

på kommunalpolitikken og hyppigheden af deltagelse fra gruppen i partiorganisationens bestyrelsesmøder.

Kontakten mellem partiorganisation og gruppe sker på forskellige måder, jævnfør afsnit 10.4.4. ovenfor. I de organisationer, som holder møde med gruppen inden hvert kommunalbestyrelsesmøde, er oplevelsen af indflydelse klart større end de to andre - henholdsvis mindre hyppige og mindre formaliserede - kontaktformer, jævnfør tabel 10.20.

Tabel 10.20. Oplevet indflydelse på kommunalpolitikken og kontaktformen med partiets gruppe i kommunalbestyrelsen. Pct.

	Ingen eller næsten igen indflydelse	Nogen indflydelse	Stor indflydelse	I alt	(N)
Møder inden hvert kommunalbestyrelsesmøde	8	64	28	100	(231)
Sjældnere møder	15	61	24	100	(134)
Kun ved mere uformelle kontakter	26	52	22	100	(23)

Tabel 10.21. Oplevet indflydelse på kommunalpolitikken og indeksværdi for konkrete henvendelser. Pct..

Indeksværdi	Ingen eller næsten igen indflydelse	Nogen indflydelse	Stor indflydelse	I alt	(N)
4	24	58	18	100	(83)
5	10	71	19	100	(48)
6	9	68	23	100	(65)
7	16	60	24	100	(38)
8	9	63	28	100	(43)
9	4	63	33	100	(24)
10	0	59	41	100	(22)
11	10	50	40	100	(10)
12	0	37	63	100	(19)

Med udgangspunkt i spørgsmålene om, hvor ofte partiorganisationen retter henvendelse til gruppen eller medlemmer af gruppen om fire spørgsmål - jævnfør ovenfor tabel 10.11 - er der beregnet et indeks, hvor en månedlig henvendelse gives værdien 3, kvartalsvis henvendelse gives værdien 2 og henvendelse sjældnere eller aldrig gives værdien 1. Herved fås et indeks, som varierer fra 4 (på alle fire områder rettes henvendelser sjældnere eller aldrig) til 12 (på alle fire områder rettes henvendelser månedligt). Sammenhængen mellem dette indeksmål og oplevet indflydelse på kommunalpolitikken vises i tabel 10.21., hvor der ses en klar tendens til øget oplevet indflydelse med stigende intensitet i konkrete henvendelser.

Alt i alt peger ovenstående analyser entydigt på, at der er en klar sammenhæng mellem intensiteten af påvirkningen af egen gruppe i kommunalbestyrelsen: jo mere intensiv påvirkning af egen gruppe, des større oplevet indflydelse på kommunalpolitikken.

For begge mellemliggende variable findes altså ganske klare sammenhænge: jo flere påvirkningsforsøg, og jo mere intensiv påvirkning af egen gruppe i kommunalbestyrelsen, des større oplevet indflydelse på kommunalpolitikken som helhed.

10.5.4. Indflydelse og antal arbejdsgrupper

Hvilke rolle spiller antallet af arbejdsgrupper for antallet af påvirkningsforsøg, som en partiorganisation gennemfører?

Tabel 10.22 tyder på en ganske klar sammenhæng: jo flere arbejdsgrupper, des flere påvirkningsforsøg. Indenfor det enkelte parti bliver denne sammenhæng dog ikke helt så tydelig, hvorfor en lidt nærmere analyse er foretaget.

Den videre analyse tager udgangspunkt i, at både antallet af arbejdsgrupper og antallet af påvirkningsforsøg er temmelig grove mål. Datamaterialet giver mulighed for en mere fokuseret analyse: At undersøge om arbejdsgrupper på et givet politikområde giver flere påvirkningsforsøg på netop dette område. Denne hypotese kan til fulde bekræftes, da der uden undtagelse ses betydelig flere påvirkningsforsøg på et politikområde, når en partiorganisation har en arbejdsgruppe på politikområdet, jævnfør tabel 10.23. Denne variation bør dog ikke lede opmærksomheden væk fra selve niveauet, som viser, at på flere områder er der tale om marginale løft i andelen af

organisationer, som har gennemført påvirkningsforsøg. På nogle politikområder er der altså en tendens til, at en meget stor del af partiorganisationerne forsøger at påvirke, uanset om partiorganisationen har arbejdsgrupper på politikområdet eller ej.

Tabel 10.22. Antal arbejdsgrupper og antal påvirkningsforsøg. Pct.

Antal arbejdgrupper	Gennemsnitlig antal påvirkningsforsøg	(N)
0	6,2	(248)
1	6,3	(73)
2	6,9	(35)
3	7,3	(18)
4	7,9	(21)
5	8,4	(10)
6-	9,3	(15)

Tabel 10.23. Påvirkningsforsøg på politikområder fordelt på, om organisationen har en arbejdsgruppe, som arbejder med politikområdet eller ej. Pct.

	Alle	Organisationer uden arbejdsgruppe på politikområdet	Organisationer med arbejdsgruppe på politikområdet
Skolevæsen	86	79	94
Daginstitutioner	85	79	92
Vejvæsen	64	39	83
Forsyningsvirksomheder	42	21	74
Kollektiv trafik	55	23	79
Ældreomsorg	91	92	96
Beskæftigelsesforanstaltninger	58	33	81
Idræt, kultur og fritid	79	77	92

Antallet af arbejdsgrupper spiller altså en rolle for antallet af påvirkningsforsøg, og det trækker ligeledes i retning af påvirkningsforsøg på et givet politikområde, hvis en

organisation har en arbejdsgruppe, som arbejder med det givne politikområde; men der er altså tydeligvis også andre faktorer end antallet af arbejdsgrupper, som afgør, om en organisation gennemfører påvirkningsforsøg.

Men hvorledes er sammenhængen mellem antallet af arbejdsgrupper og kontakten til egen gruppe i kommunalbestyrelsen? Hypotesen må være, at jo flere arbejdsgrupper, des flere og mere intense kontakter til gruppen.

Denne formodning bekræftes af en analyse af sammenhængen mellem antal arbejdsgrupper og hyppigheden af kontakterne mellem gruppen og partiorganisationen. Mens 35 pct. af organisationerne uden arbejdsgrupper alene har kontakter kvartalsvist eller sjældnere for at drøfte kommunalpolitiske spørgsmål, har kun 17 pct. af organisationer med arbejdsgrupper så sjældne kontakter, jævnfør tabel 10.24.
Der er til gengæld ingen sammenhæng med antallet af arbejdsgrupper, så hyppigheden af kontakter stiger ikke med antallet af arbejdsgrupper, men der er altså en klar forskel mellem organisationerne med arbejdsgrupper og organisationer uden arbejdsgrupper. Organisationerne med arbejdsgrupper har hyppigere kontakter end organisationerne uden arbejdsgrupper.

Tabel 10.24. Arbejdsgrupper eller ej og hyppigheden af kontakter med gruppen i kommunalbestyrelsen. Pct.

	Organisationer uden arbejdsgrupper	Organisationer med arbejdsgrupper
En eller flere kontakter om ugen	8	17
En eller to kontakter om måneden	57	66
En eller to kontakter i kvartalet	24	14
Sjældnere kontakter	11	3
Sum	100	100
(N)	(182)	(138)

Organisationerne med arbejdsgrupper har også en mere formel og hyppig kontaktform med gruppen i kommunalbestyrelsen end organisationerne uden arbejdsgrupper, jævnfør tabel 10.25. Igen findes der ingen sammenhæng, hvor stigende antal udvalg fører til stigende formalisering og hyppighed, det er alene mellem organisationer uden

arbejdsgrupper og organisationer med arbejdsgrupper, at den tydelige betydning af arbejdsgrupperne ses.

Tabel 10.25. Arbejdsgrupper eller ej og kontaktform med partiets gruppe i kommunalbestyrelsen. Pct.

	Organisationer uden arbejdsgrupper	Organisationer med arbejdsgrupper
Møder inden hvert kommunalbestyrelsesmøde	60	86
Sjældnere møder	29	11
Kun ved mere uformelle kontakter	11	3
Sum	100	100
(N)	(158)	(111)

Indeksværdien for konkrete henvendelser - jævnfør tabel 10.21 - påvirkes også af arbejdsgruppe-variablen. Indeksværdien, og dermed hyppigheden af forskellige typer konkrete henvendelser fra partiorganisationerne til gruppen i kommunalbestyrelsen, er i gennemsnit 1,5 indekspoint højere for organisationer med arbejdsgrupper end for organisationer uden arbejdsgrupper. Der er også her ingen sammenhæng med antal arbejdsgrupper, men alene en klar forskel mellem organisationer med og organisationer uden arbejdsgrupper. Denne forskel fremgår tydeligt af tabel 10.26, hvor indeksværdi 12 er organisationer, som på alle fire typer af konkrete henvendelser retter månedlige eller hyppigere henvendelser til gruppen, og indeksværdi 4 er organisationer, som for alle fire typer af konkrete henvendelser har sjældne henvendelser eller aldrig retter sådanne konkrete henvendelser.

Ovenstående har tydeligt vist, at der er en klar sammenhæng mellem på den ene side forekomsten af arbejdsgrupper og på den anden side formen og hyppigheden af kontakten til partiorganisationernes grupper i kommunalbestyrelsen. Organisationerne med arbejdsgrupper har en mere formaliseret og hyppigere kontakt med gruppen end organisationerne, som ikke har arbejdsgrupper.

Tabel 10.26. Arbejdsgrupper eller ej og indeksværdi for konkrete henvendelser. Pct.

Indeksværdi	Organisationer uden arbejdsgrupper	Organisationer med arbejdsgrupper
4	32	15
5	18	9
6	20	18
7	10	10
8	7	19
9	2	11
10	4	9
11	2	3
12	5	6
Sum	100	100
(N)	(168)	(128)

10.5.5. Indflydelse og repræsentation i kommunalbestyrelsen

Der er en meget klar tendens til, at lokalorganisationer, som ved valget i 1993 fik indvalgt repræsentanter i kommunalbestyrelsen, i langt højere grad mener at have indflydelse på kommunalpolitikken end organisationer, som ikke opnåede valg i 1993, jævnfør tabel 10.27. Det er dog bemærkelsesværdigt, at cirka halvdelen af de organisationer, som ikke har indvalgt kommunalbestyrelsesmedlemmer, alligevel angiver at have nogen eller stor indflydelse. Otte pct. af organisationerne, som ikke har repræsentation, angiver at have stor indflydelse - der er altså tydeligvis andre måder for en lokalorganisation til at opnå indflydelse på kommunalpolitikken på, end ved at have repræsentation i kommunalbestyrelsen. Eksempler på sådanne andre måder at have indflydelse på kan være at bringe sager i pressen, som kommunalbestyrelsen må reagere på, eller at partiorganisationens medlemmer kan være aktive i andre organisationer, eksempelvis fagforeninger, lejerorganisationer eller erhvervsråd o.l., som kan udøve indflydelse på kommunalbestyrelsen.

Tabel 10.27. Vurdering af egen lokalforenings indflydelse på kommunalpolitikken i de seneste år fordelt på om lokalforeningen har repræsentation eller ingen repræsentation i kommunalbestyrelsen. Pct. 1995.

	Ingen repræsentation	Repræsentation	I alt
Stor indflydelse	12	88	100
Nogen indflydelse	24	76	100
Ingen eller næsten ingen indflydelse	66	34	100
			(N = 577)

Om organisationen har repræsentation i kommunalbestyrelsen eller ej påvirker selvfølgelig, om partiorganisationen har en gruppe, som kan påvirkes. Men i hvilket omfang påvirker det antallet af påvirkningsforsøg, om en organisation har repræsentation i kommunalbestyrelsen eller ej?

Antallet af politikområder, hvor der er forsøgt påvirkning - jævnfør tabel 10.13 ovenfor - er i tabel 10.28 sat i relation til spørgsmålet om repræsentation eller ej. Organisationerne med repræsentation forsøger at påvirke på markant flere politikområder end organisationer uden repræsentation. Organisationerne med repræsentation forsøger at påvirke på i gennemsnit 7 politikområder, mens organisationerne uden repræsentation kun har forsøgt påvirkning på 5 politikområder.

Tabel 10.28. Repræsentation i kommunalbestyrelsen og antal påvirkningsforsøg. Pct.

Antal politik-områder, hvor påvirkning er forsøgt	Organisationer uden repræsentation	Organisationer med repræsentation
0-1	11	3
2-4	40	20
5-7	29	37
8-10	14	23
11-13	6	17
I alt	100	100
(N)	(133)	(368)

10.5.6. Indflydelse på kommunalpolitikken - sammenfatning

Analysen i de fem foregående afsnit har vist, at de lokale formænd gennemgående oplever, at partiorganisationerne er magtfulde sammenlignet med andre typer af organisationer. Analysen af de faktorer, som formodes at påvirke den oplevede indflydelse, er sammenfattet i figur 10.2.

Analysen viste for det første, at organisationer med mange påvirkningsforsøg i langt højere grad oplevede at have stor indflydelse. For det andet viste analysen, at partiorganisationer, som har hyppig og formaliseret kontakt med gruppen i kommunalbestyrelsen, i højere grad oplevede at have stor indflydelse end organisationer med sjælden og mere uformel kontakt. Begge de mellemliggende variable påvirkede altså den oplevede indflydelse.

Analysen af faktorerne bag de to mellemliggende variable viste for det første en meget klar tendens til, at med et stigende antal arbejdsgrupper, stiger også antallet af gennemførte påvirkningsforsøg. Antallet af arbejdsgrupper samvarierer for det andet også med intensiteten og formaliseringsgraden af kontakterne med gruppen i kommunalbestyrelsen, men kun som en forskel mellem organisationer med/uden arbejdsgrupper og ikke som en sammenhæng, hvor et stigende antal af arbejdsgrupper fører til stigende hyppighed af kontakterne til partiets gruppe i kommunalbestyrelsen. Bortset fra den rent logiske sammenhæng mellem påvirkning af gruppen og eksistensen af en sådan gruppe, ses der en klar tendens til flere påvirkningsforsøg i organisationer med repræsentation sammenlignet med organisationer uden repræsentation.

Figur 10.2. Resultatet af analysen af faktorer, som påvirker oplevet indflydelse.

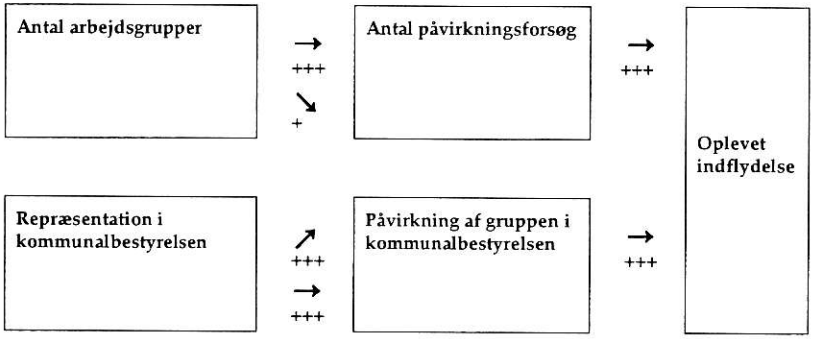

+++ = stærk sammenhæng
+ = svag sammenhæng

En alvorlig betænkelighed ved resultaterne af analysen er, at der muligvis bag de fundne sammenhænge findes en grundlæggende variabel, som ligger bag samtlige variable. Denne variabel - som kan kaldes organisatorisk styrke og evt. kunne operationaliseres som økonomiske- og aktivistressourcer - kan tænkes at påvirke såvel partiets andel af mandater i kommunalbestyrelsen, antal arbejdsgrupper, antal påvirkningsforsøg, kontakterne og relationerne til gruppen i kommunalbestyrelsen og den oplevede indflydelse. Det kan derfor frygtes, at alle de fundne sammenhænge i virkeligheden er spurløse sammenhænge, som skyldes denne bagvedliggende variabel. Med de tilgængelige data er det ikke muligt at foretage en analyse, som afdækker dette.

Den eksplorative karakter af analysen er gentagne gange blevet understreget, og resultatet skal derfor mest af alt ses som hypotesegenererende. Analysen peger imod yderligere analyser og nye undersøgelser, som kan undersøge bl.a. om:

- Hvilke faktorer som ligger bag antallet af arbejdsgrupper: ressourcer, ledelsesidealer....

- Hvilken relation er der mellem oplevet indflydelse og faktisk indflydelse? En oplagt mulighed er her at sammenligne partiernes egen oplevelse af indflydelse med andre aktørers oplevelse af samme.

Alle de analyserede faktorer var altså af betydning for den oplevede indflydelse. Samtlige analyser viste dog også, at de forskellige variable kun kunne forklare en begrænset del af variationen i den oplevede indflydelse, og de bagvedliggende variable forklarede ligeledes kun en del af variationen i de mellemliggende variable. Eksempelvis var den oplevede indflydelse klart generelt meget højere blandt organisationer, som gennemførte mange påvirkningsforsøg, sammenlignet med organisationer, som gennemførte få eller ingen påvirkningsforsøg. Men selv i de organisationer, som ikke forsøgte at påvirke på nogen af de 13 politikområder, var der næsten en tiendedel, som angav at have stor indflydelse på kommunalpolitikken. Som allerede nævnt flere gange, er der altså andre måder at opnå indflydelse på end de, som er inddraget i analysen her. Et tredje punkt, som bør undersøges nærmere er derfor:

- hvilke andre veje, det er, som tydeligvis findes til stor oplevet indflydelse

Efter denne gennemgang af partiernes udvalgte aktiviteter i den kommunale hverdag, og en analyse af partiernes forsøg på at påvirke kommunalpolitikken, rettes fokus i det følgende kapitel imod de lokale formænd. Blandt andet undersøges de politiske holdninger blandt formændene sammenlignet med politikernes og vælgernes. Med denne analyse kan der også siges noget om, i hvilken retning de ovenfor beskrevne påvirkningsforsøg går - hvis det forudsættes, at formændenes holdninger er repræsentative for den politiske retning af påvirkningsforsøgene i forhold til politikerne. En forudsætning, som ikke forekommer urimelig.

Kapitel 11

Lokale partiorganisationer som politisk filter

I hvilket omfang de øverste lag og niveauer i de politiske partier repræsenterer vælgernes og de "menige" partimedlemmers holdninger, meninger og interesser er et tilbagevendende spørgsmål i den offentlige og politiske debat. Senest har problemstillingen været debatteret i foråret 1996 i forbindelse med Socialdemokratiets diskussion af den fremtidige politiske linie, hvor der ikke mindst har været stor opmærksomhed om større debatindlæg fra forskellige debatgrupper, som bl.a. "Hilden *and the hackers*", "Elise og nu dages det". Debatforslagene blev offentliggjort i *Det Fri Aktuelt*, hvilket udløste et krav fra andre om at lægge låg på debatten eller i det mindste at gennemføre debatten internt frem for gennem dagspressen. Dette synspunkt blev i en kronik i *Politiken* mødt med følgende svada:

> *"....de røster, der har været fremme om at debatten bør holdes inden for murene, må vi tage skarpt afstand fra. For det første er den socialdemokratiske partiorganisation efterhånden decimeret, så lidt repræsentativ for de socialdemokratiske vælgere og for samfundet som sådan, at den er lige så egnet til bred dialog med det omkringliggende samfund, som en elefant er egnet som servicemedarbejder i en glasbutik. For det andet..."*
>
> (Bøgh & Sandberg, 1995)

Spørgsmålet dukker ikke blot op i den offentlige og politiske debat, men har også været et centralt spørgsmål i partiforskningen - i hvert fald siden Ostrogorski og Michels studier i begyndelsen af det 20. århundrede.

Ostrogorski nåede med udgangspunkt i primært partier til følgende konklusion:

"It is an almost general fact that the [local caucus] is more Radical than the mass of the party, more so even than the M.P. who has to submit to its demands"

(Ostrogorski, 1895: 170)

Michels studier af det tyske socialdemokrati viste, at der var tale om fundamentale - nærmest diametralt modsætningsfulde - holdninger og interesser mellem partitoppen og de menige medlemmer. Etableringen af formelle og bureaukratiske organisations-apparater fører til en målforskydning, hvor partiets - *in casu* det tyske socialdemokrati - målsætninger bliver drejet i retning af partibureaukratiets og partiledernes egne målsætninger. Målsætningerne kan være snævre egeninteresser, men kan også afspejle bredere målsætninger.[1]

Michels peger for eksempel på Fridrich Engels forord fra 1895 til Karl Marx's bog *Die Klassenkämpfe in Frankreich 1848-9*, som udkom efter Marx's død. Dette forord blev opfattet som det første tegn i det tyske socialdemokrati på en reformistisk linie, som hævdede at, de socialistiske mål kunne nås med parlamentariske midler, i modsætning til den revolutionære linie, som hævder revolutionens nødvendighed. Ifølge et senere offentliggjort brev fra Engels blev forordet skrevet i denne moderate tone af hensyn til truende antisocialistiske love i Tyskland. For at redde organisationen nedtonede Engels det revolutionære mål. I Michels udlægning bliver organisationen og dens overlevelse altså et mål i sig selv, på bekostning af de oprindelige mål om en fundamental samfundsændring (Michels, 1915: 336).

Udgangspunktet for studier af partiernes interne opinionsstrukturer, og opinionsstrukturerne mellem partier og vælgere, har i de sidste 20 år sjældent direkte været Michels eller Ostrogorski, men derimod ofte John D. May's såkaldte "special law of curvelinear disparity", som blev publiceret i en artikel i 1973. I det følgende redegøres for May's to love, hvorefter lovene i de følgende afsnit appliceres på dansk

1. Michels analyse og argumentation er langt mere detaljeret og kompleks, end den korte fremstilling her giver indtryk af. En kort dansk gennemgang af Michels teori findes i Tetzchner (1978).

kommunalpolitik, først på de opinionsstrukturer, som kan findes med hensyn til ideologisk selvplacering for kommunale vælgere, kommunalpolitikere og lokale partiforeningsformænd (afsnit 11.3) og derefter på de udgiftsholdninger, som de samme grupper har i forhold til kommunernes generelle skatte- og udgiftsniveau (afsnit 11.4), samt holdningerne til konkrete udgiftsområder. I afsnit 11.2 redegøres for et tidligere studie af holdningsproblematikken i danske politiske partier, og i afsnit 10.5 tages de normative aspekter af diskussionen op.

11.1. May's lov om kurvelineær afvigelse

May's lov om kurvelineær afvigelse tager udgangspunkt i den hierarkiske opbygning af næsten alle partier. Uanset formaliseringsgraden af organisationsstrukturen består politiske partier, ifølge May, af en række strata, hvoraf hovedgrupperne fremgår af figur 11.1. Hovedgrupperne genfindes, både når partier betragtes lokalt og nationalt.

Figur 11.1. Grader af partitilknytning.

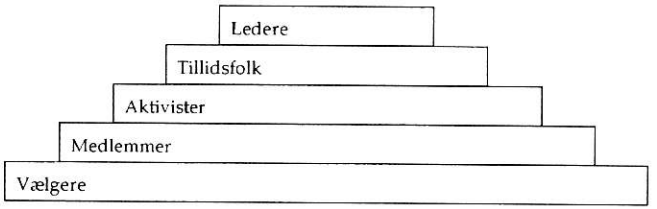

Flere af hovedgrupperne kan underopdeles til langt mere detaljerede stratifikationer, hvilket dog er uden betydning for May's argument, som generelt er, at der er systematiske sammenhænge mellem graden af partitilknytning og holdninger.[2] [3]

2. May benytter ikke udtrykket "grad af partitilknytning", men derimod "organisatorisk status".

3. Ledere kan eksempelvis opdeles i dels politiske (folkevalgte) og organisatoriske (partivalgte) ledere, dels i ledere på forskellige niveauer (lokale, regionale og nationale ledere). Tillidsfolk kan opdeles i

Denne generelle sammenhæng kan dog rent logisk antage en række former. Hvis antallet af grupper forenkles til tre grupper: ledere, sub-ledere og ikke-ledere, kan syv hovedmønstre rent logisk forekomme, jævnfør figur 11.2.[4] May omtaler kun de fem sidste mønstre, som ses i figur 11.2, hvilket kan undre, da de to første, som er tilføjet her - i hvert fald rent logisk - er lige så mulige og interessante, som de fem mønstre, May beskæftiger sig med.

Det første mønster (a) viser den enkle situation, at der ingen forskel er mellem de forskellige niveauer i partierne.

Det andet mønster (b) viser, at der er en systematisk og lineær skævhed i venstreorienteret retning på den måde, at jo tættere partitilknytning, des mere venstreorienteret.

Det tredje mønster (c) dækker over samme systematiske og lineære skævhed som mønster nummer to, men i modsat retning, det vil sige, at jo tættere partitilknytning, des mere højreorienteret er grupperne.

Det fjerde mønster (d) er ligeledes en systematisk og lineær skævhed, men i centrumorienteret retning - jo tættere partitilknytning, des mere centrum-orienteret.

Det femte mønster (e) er den sidste lineære skævhed. Retningen er her i ekstremistisk retning, således at jo tættere partitilknytning, des mere ekstremistisk er strataene.

bestyrelsesmedlemmer og udvalgsmedlemmer. Aktivister kan opdeles i faste aktivister og mere temporære eller sekventielle aktivister (som eksempelvis kun er aktive under valgkampe). Vælgerne kan opdeles i kernevælgere og mere flygtige vælgere. Det skal understreges, at de her i noten nævnte opdelinger, alene er eksempler, da andre og mere detaljerede opdelinger kan forekomme.

4. For en udtømmende logisk gennemgang af mønstre mangler faktisk fire mønstre: Ledere og sub-ledere på linie og ikke-ledere som højre- og venstreafvigere, samt sub-ledere og ikke-ledere på linie og ledere som højre- og venstreafvigere. Endelig mangler en form for ikke-mønster - en teori om, at der ingen systematisk sammenhæng er mellem grad af partitilknytning og holdninger, eksempelvis ved systematiske forskelle mellem mønstrene i forskellige partier eller ved fuldstændigt tilfældige mønstre i og mellem partier. De fem mønstre er udeladt for overskueligheden skyld. Mellem de i alt 12 hovedmønstre findes yderligere et nærmest uendeligt antal blandingsmønstre.

Figur 11.2. Oversigt over de teoretiske mønstre af sammenhænge mellem grad af partitilknytning og holdninger. Eksemplificeret ved placering af to partier på en 10-punkts venstre-højre skala, hvor 1 er lig meget venstreorienteret og 10 er lig meget højreorienteret.

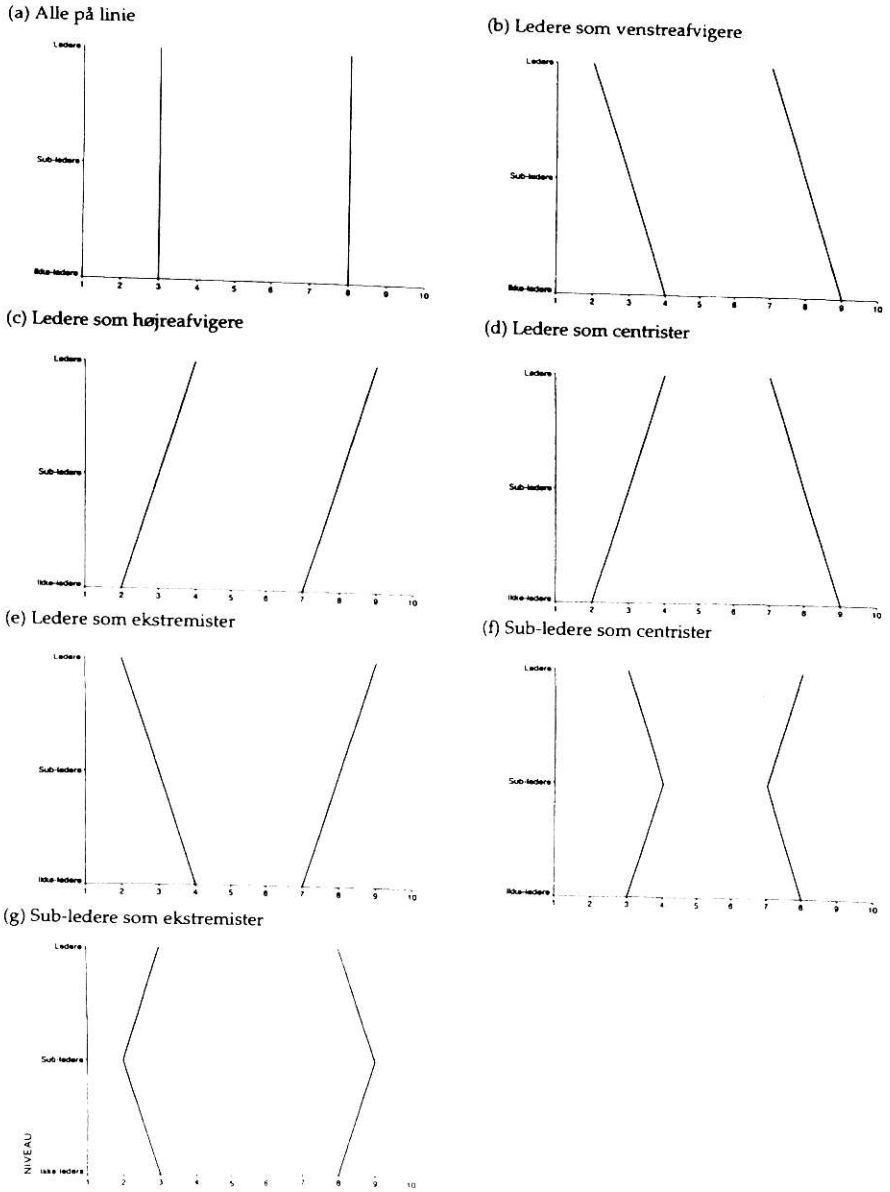

Det sjette mønster (f) er kurvelinært med sub-ledere som centrister. Toplederne og ikke-lederne er altså på linie, mens sub-lederne er afvigere i centrumsorienteret retning.

Det sidste mønster (g) er ligesom det foregående mønster kurvelinært, men med sub-lederne som ekstremister. Toplederne og ikke-lederne er altså på linie, mens sub-lederne afviger i ekstremistisk retning.

Antallet af logisk mulige mønstre stiger markant for hver gruppe, som tilføjes opdelingen. Rent sprogligt bør det bemærkes, at det er grupperne, der har en høj grad af partitilknytning, som betegnes som afvigende. Dette kunne ses som en tilfældighed - "ledere som højreafvigere" kunne blot formuleres som "ikke-ledere som venstre-afvigere". Sprogbrugen bør dog ikke ses som udtryk for sådan en tilfældighed, men derimod som udtryk for en udbredt norm om, at det er vælgerne, som udtrykker "normaliteten" eller den "naturlige" eller "rigtige" position for partiet - begrebet "afvigelse" forudsætter ganske simpelt eksistensen af en eller anden form for normalitet, som afvigelsen sker i forhold til. Tankegangen er, at den kontrol, udvælgelse og socialisering, som sker når en person arbejder sig op eller ind i partihierarkiet, fører til en afvigelse i forhold til normaliteten.

En sådan norm og sprogbrug har konsekvenser for tolkningen af eventuelle afvigelser og udspringer af en specifik demokratiopfattelse, som ikke er uproblematisk. I kapitlets afsluttende afsnit (11.7) tages dette spørgsmål op.

Med udgangspunkt i det logiske udfaldsrums kombinationsmuligheder argumenterer May ud fra empiriske undersøgelser for, at den sidste kurvelineære sammenhæng er tættest på de faktisk forekommende opinionsstrukturer i politiske partier: Mønstret sub-ledere som ekstremister skulle altså være det mest udbredte mønster (1973: 139-151).

At netop dette mønster er mest udbredt udspringer dels af, hvad May betegner som den "generelle lov om kurvelineær afvigelse", som siger at topledere og ikke-ledere er holdningsmæssigt tættere på hinanden end på sub-ledere og dels af den "specielle lov om kurvelineære afvigelse", som siger, at (a) sub-ledere er ekstremister, og at (b) top-ledere befinder sig mellem sub-ledere og ikke-ledere (1973: 139). Det er

bemærkelsesværdigt, at May taler om "love"- et begreb, som kun yderst sjældent anvendes inden for statskundskaben, hvor der oftest i stedet tales om tendenser og sammenhænge. Det er ikke mindst bemærkelsesværdigt, at May bruger lovbegrebet, når han samtidig taler om, at den kurvelinære afvigelse er:

> *"the normal configuration of major and semi-major parties operating where overt, organized, electoral competition for governmental offices is institutionalized."*
>
> (May, 1973: 139)

Der er altså tale om en lov, som kun er det normale - i modsætning til det universielle - mønster, og som kun gælder for bestemte partier i bestemte omgivelser. Lov-betegnelsen skal altså ikke forstås snævert, men mere bredt som en tendens til kurvelineær afvigelse. Der skal ikke her nærmere redegøres for May's empiriske dokumentation for, at dette mønster faktisk er det mest udbredte, men i stedet fokuseres på May's teoretiske forklaring af baggrunden for, og årsagerne til, lovene om kurvelineær afvigelse.

May finder forklaringer på tre områder:

- intern overvågning og kontrol i partiorganisationerne
- rekrutteringsmønstre til sub-leder niveauet
- politisk socialisering i partier og i folkevalgte organer

Den <u>interne overvågning og kontrol</u> vertikalt i partierne er svag. Partierne er ikke top-styrede, hvilket giver sig udtryk i en høj grad af autonomi for de lavere niveauer af partierne, hvor selvsupplering er udbredt. Partierne er heller ikke bund-styrede, da top-lederne ligeledes oftest har en meget udbredt autonomi. Hertil kommer det afgørende, at politikerne i sidste ende vælges og holdes ansvarlige af vælgerne, hvorfor de naturligt orienterer sig imod vælgerne, mens sub-lederne ikke er underlagt kontrol fra vælgerne

som helhed. Top-lederne vil altså placere sig tættere på vælgerne end sub-lederne.

Sub-lederne (medlemmer, aktivister og tillidsfolk) er af afgørende betydning både som arbejdskraft og indtægtkilde for gennemførelsen af de lokale valgkampe til såvel lokale som nationale valg. Sub-lederne er altså ganske magtfulde, og politikerne er derfor også afhængige af støtten fra disse grupper og må derfor placere sig i en midter- eller i hvert fald kompromis-position mellem vælgere og sub-ledere.

Geografiske skævheder i partiernes vælgeropbakning betyder desuden, at et parti typisk kun vil være repræsenteret af politikere fra de områder, hvor partiet står stærkt. Hvis skævhederne i geografisk vælgeropbakning falder sammen med holdningsmæssige skævheder, ved at der er tendenser til mere ekstreme holdninger i de områder, hvor et parti er stærkt/mere moderate holdninger i de områder, et parti står svagt - og hvis politikerne er responsive i forhold til vælgerne, vil dette føre til mere ekstreme politikere end partiets vælgere som helhed (May, 1973: 144-146).

Som supplement til disse overvågnings-, kontrol- og ikke mindst afhængighedsforhold kommer rekrutteringsmønstre til sub-leder niveauet, hvor en række skævheder påpeges.

For det første er aktivt partimedlemskab især et middelklassefænomen. Mens partiernes vælgere, og til dels "menige" medlemmer, omfatter mange og spredte samfundsgrupper, tilhører de aktive sub-ledere oftest middelklassen. Da middelklassen som helhed er mere højre-orienteret end arbejderklassen, vil det for højrepartier netop føre til den forventede mere ekstreme position hos sub-lederne sammenlignet med vælgere og top-ledere. Dette burde tilsvarende betyde en mere centristisk position for sub-lederne i venstrefløjspartierne, men her afviger middelklassevælgerne på venstrefløjen netop ved generelt at være markant mere venstreorienterede end middelklassevælgerne på højrefløjen.

For det andet vil personer med ekstreme holdninger opleve, at den politiske virkelighed ligger længere væk fra deres mål end centrister, som oftest vil opleve, at deres holdninger er tæt på at være realiseret politisk. Ekstremister vil derfor have stærkere incitamenter til at blive aktivister end centrumsorienterede vælgere, hvilket

betyder at sub-ledere i højere grad selv vil være ekstremister eller vil være udsat for pres fra ekstremister.

For det tredje spiller de førnævnte geo-politiske forhold også ind på rekrutteringen, da partiernes medlemsorganisationer er relativt større i stærke/sikre områder, end de er i medlemsmæssigt svage områder (May, 1973: 146-148).

Det tredje sæt af årsager, som forklarer det kurvelineære mønster med mest ekstreme sub-ledere, fulgt af top-ledere og ikke-ledere, drejer sig om politisk socialisering og ikke mindst de incitamenter, som top-ledere mødes med, i form af løn og forskellige former for udgiftsdækning, men også i form af prestige, magt og spændende arbejde. Fordelene ved top-poster i regering og parlamenter er store for politikerne, hvilket gør det lettere at afholde den "omkostning", det kan være at give afkald på egne holdninger og lægge sig tættere op ad vælgerne. Modsætningen hertil er sub-lederne, som i langt ringere grad belønnes for deres indsats og derfor også i mindre grad vil være villige til at afholde en "omkostning" i form af tilpasning til vælgere eller top-ledere (May, 1973: 148-151).

Dette tredelte mix af rekrutteringsmønstre, intern overvågning og kontrol, samt socialisering, fører tilsammen til den kurvelineære afvigelse med ikke-lederne som de mest centrumsorienterede, sub-lederne som ekstremister og top-lederne i en kompromisposition.

11.2. Tidligere danske undersøgelser

Sammenhængen mellem placering i partihierarkiet/tilknytningsniveau og politiske holdninger er altså en klassisk problemstilling i partiforskningen. En enkelt tidligere dansk undersøgelse har taget denne problemstilling op. Ole P. Kristensen og Ib Faurby gennemførte i 1978 en række spørgeskema-undersøgelser med de delegerede ved de landsdækkende partiers landsmøder og anvendte desuden de løbende valgundersøgelser til blandt andet at undersøge forskelle i venstre-højre orienteringen

mellem alle vælgere, alle partimedlemmer, samt aktive partimedlemmer.[5] De to første gruppers holdning blev operationaliseret som placering på en højre-venstreskala og målt ved en valgundersøgelse i forbindelse med folketingsvalget i 1977, mens de aktive partimedlemmers holdning blev operationaliseret som landsmødedeltageres holdning og blev målt på samme venstre-højreskala ved spørgeskemaundersøgelser, som blev gennemført på de landsdækkende partiers landsmøder. Tidsmæssigt er undersøgelserne på grund af de forskellige tidspunkter for landsmøder og kongresser, ikke gennemført fuldstændig samtidigt, hvilket dog ikke må formodes at være en afgørende fejlkilde. Venstre-højre indekset er beregnet ved, at procentandelen af et partis vælgere, som placerer sig selv på højre side af venstre-højre aksen, fratrækkes procentandelen af vælgerne, som placerer sig selv på venstre side af venstre-højreaksen. Indekset varierer teoretisk fra ÷100 (alle vælgerne er venstreorienterede) over 0 (centrumsorienterede) til +100 (alle vælgerne er højreorienterede) og er beregnet for hver af de tre grupper i hvert parti: vælgere, partimedlemmer og landsmødedeltagere.

Tabel 11.1 viser, at de mest aktive i et parti i højere grad placerer sig selv langt fra det politiske centrum end mindre aktive medlemmer og vælgerne. Kun for de - i 1977 - fire største partier: Socialdemokratiet, Venstre, Det konservative Folkeparti og Fremskridtspartiet var der et tilstrækkeligt antal respondenter i valgundersøgelsen til, at det var muligt for hvert parti at foretage en opdeling af partiets vælgere på, om de var partimedlemmer eller ej. For disse fire partier ses i alle tilfælde, at vælgerne i højere grad placerer sig nærmere centrum end partimedlemmerne, som igen ligger nærmere centrum end landsmøde-/kongresdeltagerne. Forskellene er klart størst i Socialdemokratiet, hvor vælgerne samlet set er centrumsorienterede, mens landsmødedeltagerne er markant mere venstreorienterede, faktisk i et omfang som ligger tæt på SF's vælgeres placering på højre-venstreindekset. I SF og Retsforbundet placerer landsmødedeltagerne sig også længere fra centrum end vælgerne. I de to små midterpartier CD og Kristeligt Folkeparti ligger vælgerne i højere grad længere fra centrum end landsmødedeltagerne.

5. Kun for fem partier var antallet af respondenter i valgundersøgelsen stort nok til, at der kunne beregnes et venstre-højre gennemsnit for partimedlemmerne.

Tabel 11.1. Placering på venstre-højre indeks for forskellige grupper med forskelligt tilknytningsniveau til et parti for de landsdækkende partier i 1977.

Parti/tilknytningsniveau	Venstre-højre indeks	(N)
Socialistisk Folkeparti		
Alle vælgere	-78	(95)
Landsmødedeltagere	-96	(127)
Socialdemokratiet		
Vælgere, der ikke er medlem af partiet	-3	(481)
Partimedlemmer	-15	(78)
Kongresdeltagere	-64	(333)
Retsforbundet		
Alle vælgere	-10	(29)
Landsmødedeltagere	-17	(122)
Centrum-Demokraterne		
Alle vælgere	50	(52)
Landsmødedeltagere	33	(103)
Kristeligt Folkeparti		
Alle vælgere	55	(29)
Landsmødedeltagere	23	(137)
Venstre		
Vælgere, der ikke er medlem af partiet	43	(162)
Partimedlemmer	58	(57)
Landsmødedeltagere	60	(121)
Det konservative Folkeparti		
Vælgere, der ikke er medlem af partiet	66	(110)
Partimedlemmer	77	(26)
Landsmødedeltagere	88	(578)
Fremskridtspartiet		
Vælgere, der ikke er medlem af partiet	52	(114)
Partimedlemmer	(56)	(9)
Landsmødedeltagere	57	(272)

Kilde: Kristensen, 1980: 54.

Hvor der i de øvrige partier blev fundet en højere grad af ideologisk "renhed" blandt medlemmerne, end blandt vælgerne og blandt landsmødedeltagere, sammenlignet med medlemmerne under et, kan man - som Kristensen gør - argumentere for, at ideologien i netop disse partier er centrumsorientering (1982: 53), hvorfor det kan hævdes, at også for disse partier findes der en større ideologisk renhed blandt medlemmerne end blandt

vælgerne. Dette sidste argument bygger dog på en anden logik end May's specielle lov om kurvelineær afvigelse.

Kristensens analyse er kun en halv test af May's lov om kurvelineær afvigelse, da Kristensen mangler oplysninger om top-ledernes ideologiske selvplacering. Men Kristensen får dog i det store hele bekræftet May's første påstand: medlemmer er mere ekstreme - rendyrkede - end vælgerne, ligesom aktivister er mere ekstreme - rendyrkede - end medlemmerne som helhed. Problemerne med at få loven bekræftet på de små midterpartier indikerer dog, at karakteren af lov ikke er gældende for (alle) danske partier.

11.3. May's love og dansk kommunalpolitik - ideologisk selvplacering

Den ideologiske selvplacering - venstre-højre skalaen - som Kristensen benytter, er et forholdsvist udbredt redskab inden for statskundskaben. Anvendelsen er ikke uproblematisk, blandt andet fordi sondringen højre-venstre opstod allerede i 1700-tallet og derfor på sin vis er en anakronisme.

Venstre-højre betegnelserne opstod fra den systematiske måde, som de delegerede placerede sig på i den franske nationalforsamling efter Julirevolutionen i 1789. Baggrunden for sondringens overlevelse er for det første et konstant behov for forenkling af et komplekst politisk landskab. Dette gælder ikke mindst et land som Danmark, der siden begyndelsen af 1900-tallet har haft minimum 6-7 partier i Folketinget, og som efter jordskredsvalget i perioder var oppe på 11 partier i Folketinget. Ved de seneste valg er antallet faldet til et historisk mere normalt niveau med 8 partier i Folketinget. Det er ganske simpelt nødvendigt med en vis forenkling på én dimension for i daglig tale og i politiske diskussioner - og i samfundsforskningen - at kunne formulere sig kort.

At venstre-højre opdelingen også har en vis anakronistisk karakter i Danmark ses tydeligst ved, at et stort parti på den danske højrefløj bærer navnet "Venstre". Ikke desto mindre er venstre-højre opdelingen stadig meget udbredt. En spørgeskemaundersøgelse med samfundsforskere fra 42 lande viste, at 80 pct. ikke

kunne angive et bedre begrebspar end højre-venstre til at beskrive partierne og den primære konfliktlinie i samfundene (Huber & Ingelhart, 1995: 81f.).[6]

Tilsvarende ses ganske høj besvarelsesgrad på spørgsmålene om ideologisk selvplacering på en ti-punkts højre-venstre skala. 8 pct. af vælgerne, 2,4 pct. af de lokale formænd og mindre end 1 pct. af kommunalpolitikerne har ikke ønsket at besvare spørgsmålet om ideologisk selvplacering. For vælgerne svarer andelen til resultaterne af den seneste, offentliggjorte undersøgelse af ideologisk selvplacering, hvor 9 pct. af respondenterne i valgundersøgelsen i forbindelse med folketingsvalget i 1987 heller ikke placerede sig ideologisk (Tonsgaard, 1989: 163.). Vælgerne har altså tydeligvis ikke store problemer med at placere sig på den ideologiske højre-venstre skala.

En analyse af svarprocenten i forskellige grupper af respondenter i kommunalvalgsundersøgelsen viste, at kvinder (89,6 pct.) i noget mindre grad end mænd (95,3 pct.) angiver en ideologisk selvplacering. Uddannelse-variablen udviste et klart mønster, hvor stigende skoleuddannelse fulgtes af stigende besvarelsesprocent - fra 88,5 pct. til 97,4 pct.. Et tilsvarende mønster findes for respondenternes erhvervsuddannelse. For de landsdækkende partier ligger besvarelsesprocenten for de fleste på 92 pct. eller derover[7]. Alle disse mønstre er helt parallelle til de mønstre, Tonsgaard fandt i folketingsvalgsundersøgelsen fra 1987 (1989: 163f.). I modsætning til Tonsgaard findes derimod ingen klar sammenhæng mellem alder og besvarelsespct..[8]

På trods af de fundne forskelle ændres den overordnede konklusion ikke: vælgerne er i meget høj grad i stand til at placere sig selv ideologisk på en venstre-højre skala.[9]

På denne baggrund er der god grund til at videreføre analysen af ideologisk

6. De danske samfundsforskeres placering af de danske partier sammenlignes i figur 11.6. med politikerne og vælgernes selvplacering af det enkelte parti.

7. Undtagelserne var Kristeligt Folkeparti (90 pct.) og Fremskridtspartiet (88 pct.)

8. Tonsgaard fandt, at de yngste og ældste vælgergrupper havde lavere besvarelsesprocenter (1989: 163).

9. Et indgående og mere begrebsanalytisk forsvar for relevansen, og den fortsatte brug af højre-venstre betegnelsen, er givet af den italienske filosofiprofessor Norberto Bobbio i bogen *Højre & Venstre. Årsager til og betydning af en politisk skelnen* (1995).

selvplacering med de nye data, som er til rådighed fra kommunalvalget i 1993 og senere undersøgelser.

I tabel 11.2 er på samme måde som hos Kristensen beregnet et højre-venstre indeks ved inden for hvert parti og tilknytningsgruppe at fratrække andelen, som placerer sig på venstrefløjen, fra andelen, som placerer sig på højrefløjen.

Betragtes samtlige partier og lokallister under et, er der en lille overvægt i alle de tre grupper i retning af placering på højresiden. Der er en tydelig, men dog kun lidt større overvægt blandt kommunalpolitikerne. Dette kunne tyde på, at kommunalpolitikerne ligger lidt til højre for såvel vælgerne som de lokale formænd.

For Socialdemokratiet, Det konservative Folkeparti og Venstre ses mønstre, som netop er som forventet ud fra May's specielle lov: De lokale formænd er mest ekstreme, mens vælgerne er mest centrumsorienterede, og politikerne er i en mellemposition. Den generelle lov om, at vælgere og politikere skal være tættere på hinanden end på de lokale formænd, bekræftes derimod ikke - i alle tre tilfælde er afstanden mellem lokale formænd og politikere mindre end afstanden mellem vælgere og politikere.

For SF og Fremskridtspartiet ses ingen kurveliniær afvigelse, men derimod en lineær afvigelse med lederne som ekstremister - model (e) i figur 11.1 - vælgerne er mest centrumsorienterede, politikerne mest ekstremistiske og de lokale formænd i en mellemposition.

For Kristeligt Folkeparti ses samme mønster, som Kristensen fandt - de lokale formænd som centrumsafvigere.

For lokallisterne ses et billede, hvor grupperne placerer sig ganske forskelligt. Hos politikerne er der en klar overvægt, som placerer sig selv på venstrefløjen, det samme gælder hos vælgerne, som dog ligger lidt nærmere centrum. De lokale formænd ligger derimod på højresiden.

Tabel 11.2. Placering på højre-venstre indeks for forskellige grupper med forskellig tilknytningsniveau til et parti - for udvalgte partier og lokallister ved kommunalvalget i 1993.

Parti/tilknytningsniveau	Højre-venstre indeks	(N)
Socialistisk Folkeparti		
Vælgere ved kommunalvalg	-74	(70)
Lokale formænd	-94	(35)
Kommunalpolitikere	-100	(47)
Socialdemokratiet		
Vælgere ved kommunalvalg	-43	(255)
Lokale formænd	-83	(59)
Kommunalpolitikere	-71	(361)
Kristeligt Folkeparti		
Vælgere ved kommunalvalg	33	(9)
Lokale formænd	17	(24)
Kommunalpolitikere	56	(9)
Venstre		
Vælgere ved kommunalvalg	69	(167)
Lokale formænd	94	(62)
Kommunalpolitikere	86	(362)
Det konservative Folkeparti		
Vælgere ved kommunalvalg	84	(73)
Lokale formænd	96	(51)
Kommunalpolitikere	91	(113)
Fremskridtspartiet		
Vælgere ved kommunalvalg	73	(22)
Lokale formænd	71	(21)
Kommunalpolitikere	88	(17)
Lokalister		
Vælgere ved kommunalvalg	-30	(40)
Lokale formænd	8	(87)
Kommunalpolitikere	-38	(128)
Alle partier og lokallister*		
Vælgere ved kommunalvalg	5	(771)
Lokale formænd	8	(402)
Kommunalpolitikere	16	(1063)

* Inkluderer alle - ikke blot partierne i tabellen.

Netop på det holdningsmæssige og ideologiske område er det ganske svært at behandle lokallister som sammenlignelige størrelser. Lokallisterne varierer fra ekstremt venstreorienterede lister til ekstremt højreorienterede lister. Det er derfor tvivlsomt at

behandle lokallisterne som en samlet blok, hvorfor konklusionerne vedrørende lokallisterne skal tages med allerstørste forbehold. Dette gælder også konklusionerne i de videre analyser i dette kapitel.

Et problem med Kristensens udregningsmetode er, at målet bliver meget groft, da de forskellige respondenter opdeles i en dikotomi: selvplacering på højre eller venstre fløj, hvorefter andelen af gruppen, som inden for hvert parti er placeret på højrefløjen, fratrækkes andelen af gruppen, som angiver at være på venstrefløjen. Dette gør sammenligning mellem partierne problematisk. Når eksempelvis kommunalpolitikere i Venstre, Det konservative Folkeparti og Kristeligt Folkeparti har næsten samme score på højre-venstre indekset, er dette så udtryk for, at de ideologisk ligger på linie? Og når SF og Socialdemokratiet kun ligger 10 point fra hinanden, er det så udtryk for, at de to partier ideologisk ligger tættere end Socialdemokratiet og Kristeligt Folkeparti, hvor afstanden i indeksscoren er 100? Disse spørgsmål kan ikke afgøres ud fra indeksscoren. Indeksscoren giver altså kun en ganske grov information om den ideologiske placering, da et parti, hvor alle placerer sig på 4 (lidt til venstre for midten), vil få samme indeksscore som et parti, hvor alle placerer sig i 1 (meget venstreorienteret).

For at få et bedre billede af den ideologiske placering er i stedet den gennemsnitlige placering på venstre-højreskalaen beregnet for de tre grupper: politikere, formænd og vælgere. Hermed muliggøres en nærmere analyse. De to eksempler ovenfor kan eksempelvis nu besvares. Kristeligt Folkepartis kommunalpolitikere er signifikant mere centrumsorienterede end politikerne fra Venstre og Det konservative Folkeparti. Ligeledes ses det, at SF's formænd kun ligger en anelse tættere på Socialdemokratiet end Kristeligt Folkepartis formænd.

Bortset fra disse to eksempler viser de gennemsnitlige ideologiske selvplaceringer ganske meget om partiernes indbyrdes placering for de tre grupper, jævnfør de følgende tre tabeller. Tabellerne skal læses lodret, på den måde, at SF's vælgere i tabel 11.3 er signifikant forskellige fra alle andre partiers vælgerkorps med undtagelse af Det

radikale Venstres vælgerkorps..[10] [11]

Tabel 11.3. Partiernes vælgerkorps placering på en 10-punkts venstre-højre skala. Gennemsnitsscore, signifikante afstande (✶) og insignifikante afstande (-) ved 5 procents signifikansniveau. Kommunalvalget 1993.

Parti	Gennemsnitlig skalascore								
SF	4,08	SF							
Lokallister	5,21	✶	L						
Det radikale Venstre	5,32	-	-	RV					
Socialdemokratiet	5,49	✶	-	-	SD				
Kristeligt Folkeparti	6,3	✶	-	-	-	Q			
Venstre	6,88	✶	✶	✶	✶	-	V		
Det konservative Folkeparti	7,43	✶	✶	✶	✶	-	-	K	
Fremskridtspartiet	7,64	✶	✶	✶	✶	-	-	-	Z

Tabel 11.3 viser, at vælgernes ideologiske selvplacering grupperer partierne i tre hovedgrupper. Den første hovedgruppe - venstrefløjen - udgøres alene af SF. Midtergruppen udgøres af lokallisterne, Det radikale Venstre og Socialdemokratiet, som alle ligger lige omkring højre-venstre skalaens midtpunkt på 5,5.[12] Også Kristeligt Folkeparti kan siges at tilhøre denne gruppe, da Kristeligt Folkepartis vælgere ikke

10. Om afstandene er tilstrækkeligt store, er beregnet ved brug af en Tukey test, som sammenligner gennemsnittet for partierne parvist.

11. At SF's afstand til Det radikale Venstre ikke er signifikant, på trods af, at afstanden er mindre end SF's afstand til lokallisterne, skyldes, at antallet af radikale lokalforeninger i undersøgelsen er lavt, hvorfor afstanden skal være større for at være signifikant med det statistiske mål, som bruges. Som en del af beregningerne af Tukey test anvendes faktoren: kvadratroden af((1/N i den ene gruppe) + 1/N i den anden gruppe)). Jo højere denne faktor er, des større skal afstanden mellem gennemsnittene være for at være signifikant - da et lille N giver stor usikkerhed på gennemsnittet. Når N kun er 9 for Det radikale Venstre fås en høj faktor, hvorfor afstanden bliver insignifikant. N for lokallisterne er 43, hvorfor kravet til afstanden mellem gennemsnittene er mindre.

12. Forbeholdet i forhold til at betragte lokallisterne som en gruppe ideologisk skal huskes.

signifikant adskiller sig fra de øvrige partier. Kristeligt Folkeparti adskiller sig imidlertid heller ikke fra den tredje og sidste gruppe - højrefløjen - som udgøres af Fremskridtspartiet, Det konservative Folkeparti og Venstre, som ikke gensidigt har tilstrækkelig afstand til, at placeringen mellem dem kan afgøres endeligt. Kristeligt Folkeparti ligger tættere på højre-fløjen end på midtergruppen. Vælgernes ideologiske selvplacering tegner altså et billede af et isoleret SF, og en midtergruppe, som via Kristeligt Folkeparti er forbundet med højregruppen.

Tabel 11.4 viser, at de lokale partiformænds ideologiske selvplacering er langt mere spredt end vælgernes selvplacering. Der findes de samme grupper: SF isoleret på Venstrefløjen, en midtergruppe, som ikke internt er signifikant forskellig, og som via Kristeligt Folkeparti er forbundet med de tre højre-partier, som heller ikke internt er signifikant forskellige. Den væsentligste forskel i forhold til vælgerne er, at Socialdemokratiets partiforeningsformænd er markant mere venstreorienterede end vælgerne.

Tabel 11.4. De lokale partiforeningsformænds vælgerkorps placering på en 10-punkts venstre-højre skala. Gennemsnitsscore, signifikante afstande (✶) og insignifikante afstande (-) ved 5 procents signifikansniveau. Kommunalvalget 1993.

Parti	Gennemsnitlig skalascore								
SF	2,77	SF							
Socialdemokratiet	4,17	✶	SD						
Det radikale Venstre	4,93	✶	-	RV					
Lokallister	5,43	✶	✶	-	L				
Kristeligt Folkeparti	6,08	✶	✶	-	-	Q			
Venstre	6,85	✶	✶	✶	✶	-	V		
Fremskridtspartiet	6,9	✶	✶	✶	✶	-	-	Z	
Det konservative Folkeparti	7,14	✶	✶	✶	✶	✶	-	-	K

Tabel 11.5 viser, at politikernes ideologiske selvplacering giver et billede, som er næsten identisk med billedet blandt de lokale partiforeningsformænd, dog med en noget større spredning mellem partierne. Igen ses et SF, som afviger klart fra samtlige de øvrige partier. Socialdemokratiet ligger på venstrekanten af midtergruppen, som på højresiden via Kristeligt Folkeparti, er forbundet med højregruppen. Det pladsskifte, som ses mellem Fremskridtspartiet og Det konservative Folkeparti, i forhold til hvem som er mest højreorienteret, sker inden for så små forskelle, at det ikke med sikkerhed kan afgøres, hvilket af de to partier - eller om det måske er Venstre - som er ideologisk mest højreorienteret.

Tabel 11.5. Kommunalpolitikernes placering på 10-punkts venstre-højre skala. Gennemsnitsscore, signifikante afstande (✶) og insignifikante afstande (-) ved 5 procents signifikansniveau. Kommunalvalget 1993.

Parti	Gennemsnitlig skalascore								
SF	2,72	SF							
Socialdemokratiet	4,43	✶	SD						
Det radikale Venstre	5	✶	-	RV					
Lokallister	6,01	✶	✶	✶	L				
Kristeligt Folkeparti	6,33	✶	✶	-	-	Q			
Venstre	7,04	✶	✶	✶	✶	-	V		
Det konservative Folkeparti	7,18	✶	✶	✶	✶	-	-	K	
Fremskridtspartiet	7,64	✶	✶	✶	✶	-	-	-	Z

Tabel 11.6 viser, at samfundsforskernes rangordning - ud fra landspolitiske forhold - af partierne - stemmer forholdvist godt overens med de empiriske resultater fra kommunalvalget i 1993. Kun imellem de tre højrepartier er der en større uoverensstemmelse, og som nævnt ovenfor, er der ingen signifikante forskelle mellem de tre partier, så deres indbyrdes placering kan afgøres.

Det er dog bemærkelsesværdigt, at Venstre konsekvent i de empiriske resultater

placerer sig tættere på centrum end de to øvrige partier. Dette resultat stemmer overens med Tonsgaards resultater fra folketingsvalget i 1987 (1989: 165) og Kristensens resultater fra 1979, jævnfør tabel 11.1 ovenfor. Billedet af Venstre, som mere højre-orienteret end Det konservative Folkeparti - et billede, som har været fremherskende i den offentlige debat i hvert fald siden begyndelsen af 1980'erne, og som blev bestyrket i efteråret 1995 af Venstres isolering under finanslovsforhandlingerne - afspejles altså ikke i den ideologiske selvplacering hos kongresdeltagere, folketingsvælgere, lokale vælgere, lokale partiforeningsformænd eller kommunalpolitikere. Dette betyder, at der ikke - i hvert fald ikke blandt højre-partierne - skal forventes en tæt sammenhæng mellem på den ene side samarbejdsmønstre, politiske markeringer og holdninger til konkrete politikker og på den anden side ideologisk selvplacering.

Tabel 11.6. Samfundsforskeres placering af udvalgte politiske partier på højre-venstreskalaen, samt lokale vælgere, lokale partiforeningsformænd og kommunalpolitikeres ideologiske selvplacering. Rangordning fra 1 (det mest venstreorienterede parti) til 7 (det mest højreorienterede parti).

Parti	Samfunds-forskere	Lokale vælgere	Lokale formænd	Kommunal-politikere
SF	1	1	1	1
Socialdemokratiet	2	3	2	2
Det radikale Venstre	3	2	3	3
Kristeligt Folkeparti	4	4	4	4
Det konservative Folkeparti	5	6	7	6
Venstre	6	5	5	5
Fremskridtspartiet	7	7	6	7

Kilde: Forskere: Huber & Inglehart, 1995: 95; Øvrige: tabel 11.2.-11.4.

Analysen har indtil nu bevæget sig som en horisontal sammenligning mellem partierne i de tre grupper: lokale vælgere, lokale partiforeningsformænd og kommunalpolitikere - hvilket har vist nogle ganske klare mønstre. I det følgende analyseres de tre niveauer samtidigt, og analysen bliver vertikal - det er forskellene mellem de tre niveauer i det

enkelte parti, som analyseres. Med andre ord skal May's love testes på dansk kommunalpolitik.

Figur 11.3 viser, at Mays love finder en meget blandet støtte i de empiriske resultater fra dansk kommunalpolitik.

Den generelle lov om kurvelineær afvigelse sagde, at top-ledere og ikke-ledere er tættere på hinanden, end de hver især er på sub-lederne. Denne lov finder ingen støtte. Kun for Fremskridtspartiet er afstanden mellem vælgere og politikere mindre end afstanden mellem formænd og politikere og mellem formænd og vælgere. For de fleste andre partier er afstanden mellem politikere og vælgere mindre end afstanden mellem formænd og vælgere, men til gengæld er afstanden mellem politikere og formænd mindre end eller lig med afstanden mellem politikere og vælgere. Dette gælder for Socialdemokratiet, Det radikale Venstre, Det konservative Folkeparti og Kristeligt Folkeparti. Politikerne ligger kort sagt for tæt på formændene. En forklaring herpå kunne være, at en del lokale formænd også er kommunalpolitikere - men som vist i kapitel ni, er kun 13 pct. af formændene samtidig kommunalbestyrelsesmedlemmer, så denne forklaring holder ikke.

Figur 11.3. Ideologiske selvplacering på en venstre-højre skala for lokale politikere, partiformænd og vælgere fordelt på parti. 10-punktskalaen går fra 1 (meget venstreorienteret) til 10 (meget højreorienteret).

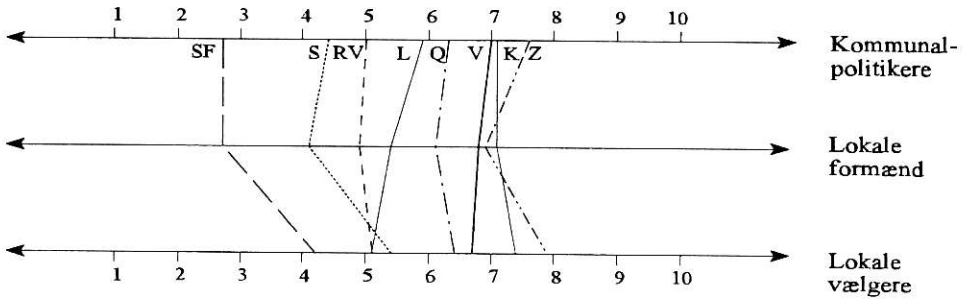

For Venstre og SF er afstanden mellem vælgere og politikere større end afstanden mellem politikere og formænd og større end afstanden mellem formænd og vælgere. May's generelle lov finder altså en yderst ringe støtte.

May's specielle lov siger, (a) sub-ledere er ekstremister, og at (b) top-ledere befinder sig mellem sub-ledere og ikke-ledere. Denne specielle lov finder lidt mere støtte end den generelle lov, da både Socialdemokratiet, SF og Det radikale Venstre opfylder begge betingelser, jævnfør tabel 11.3. Hos Det radikale Venstre er forskellene mellem grupperne dog så små, at de næsten er på linie.[13] Hos Det konservative Folkeparti og Fremskridtspartiet er det vælgerne, som er mest ekstreme, sammenlignet med de to øvrige grupper, hvilket betyder at ingen af disse partier opfylder betingelse (a). Det konservative Folkeparti opfylder heller ikke betingelse (b), hvilket Fremskridtspartiet derimod gør. Hos Venstre er politikerne mest ekstreme, hvorfor ingen af betingelserne er opfyldt. Kristeligt Folkeparti opfylder betingelse (b) om, at politikerne skal være placeret mellem formænd og vælgere, men til gengæld er formændene her ikke ekstremister, men derimod centrister.[14]

En nærliggende forklaring på, at May's love finder så ringe støtte i den danske empiri, kan være, at May's lov er udviklet som en teori om partier som nationale organisationer. May nævner slet ikke lokalpolitikere i sin oversigt over strata, mens lokale formænd/bestyrelsesmedlemmer nævnes som det højest rangerende strata på sub-leder niveau. Lokale politikere må derfor dels opfattes som værende på et højere tilknytningsniveau, dels godskrives en række fællestræk med regerings- og parlamentsmedlemmer - eksempelvis vælges lokalpolitikere også af vælgerne og må derfor orientere sig i retning af vælgerne, lokalpolitikere får ligeledes en - dog i forhold til parlamentsmedlemmer beskeden - aflønning, som gør lokalpolitikernes

13. Vælgere: 5,1; formænd: 4,9; Politikere: 5,0.

14. Med mindre ekstremisme - som ovenfor hos Kristensen - tolkes som ideologisk renhed. I så fald kan man sige, at formændene i de to midter-/centrumspartier er mere ekstremt centrumsorienterede end de to øvrige grupper i partierne.

omkostninger ved valgnederlag større end omkostningerne for de ulønnede lokale partiforeningsformænd. Alt i alt virker det derfor ikke urimeligt at opfatte kommunalpolitikere som top-ledere.

En anden nærliggende forklaring er derfor, at May's lov ganske simpelt ikke er gyldig, hvilket allerede Kristensens tal fra 1980 indikerede. Loven gælder måske ikke i Danmark på grund af specielle danske forhold (eksempelvis de mange partier), eller måske fordi loven kun gælder for bestemte typer af partier.

Uanset forklaringen på den manglende bekræftelse af May's love, gør den manglende bekræftelse af lovene det oplagt at betragte dataene endnu engang, med henblik på at forsøge at finde andre mønstre end dem, som May fokuserer på. To mønstre fremstår ganske tydeligt.

For det første ses der, som det blev antydet allerede i analysen af tabel 10.2-10.4, forskelle mellem spredningen i de tre grupper, når partierne sammenlignes. Politikerne varierer fra SF's politikere med et gennemsnit på 2,7 til Fremskridtspartiets politikere med et gennemsnit på 7,6. De lokale formænd varierer fra SF's formænd med et gennemsnit på 2,8 til Det konservative Folkepartis formænd med et gennemsnit på 7,1. De kommunale vælgere varierer fra SF's vælgere med et gennemsnit på 4,3 til Fremskridtspartiets vælgere med et gennemsnit på 7,9. Variationen eller polariseringen, som man måske mere rammende kan betegne det, er altså markant større blandt politikerne, hvor variationen er en tredjedel større end variationen blandt vælgerne, med de lokale formænd i en midterposition. Variationsbredden mellem partierne er:

Kommunalpolitikerne	4,9 indekspoint
Lokale partiforeningsformænd	4,3 indekspoint
Lokale vælgere	3,6 indekspoint

Der ses altså en stigende polarisering mellem partierne med stigende partitilknytning.

Det andet tydelige mønster, som er i dataene, men som ikke fremgår direkte af figur 11.2, er en tydelig tendens til, at på trods af den store variation og den store forskel i variationen mellem de tre grupper, ligger de tre grupper alligevel - når de betragtes

samlet set - meget tæt på hinanden. Den gennemsnitlige indeksscore for samtlige formænd i samtlige partier er 5,5 indekspoint, hvilket præcist er midten af skalaen. Samtlige politikere ligger med et gennemsnit på 5,8 indekspoint ganske lidt til højre for midten, mens gennemsnittet for samtlige vælgere er 6,0 indekspoint, altså også lidt til højre for midten.

May's love finder altså ringe støtte i dansk kommunalpolitik, men til gengæld kan der peges på to tendenser - eller love, hvis May's terminologi skal anvendes:

- Loven om stigende polarisering - jo højere partitilknytning, des højere grad af polarisering
- Loven om polariseringens symmetri - den stigende polarisering sker symmetrisk, så gennemsnitsværdierne i forskellige grupper bliver ens på trods af loven om stigende polarisering.

Det er vigtigt at understrege niveauforskellen - May's love gælder internt i et parti, mens ovenstående love gælder partierne samlet set. Loven om stigende polarisering er tæt på model (e) ledere som ekstremister, men mens May's tankegang ville hævde en ufravigelig tendens til ekstremisme, er loven om stigende polarisering mindre ambitiøs og indeholder muligheder for undtagelser for enkelte partier, men med påstanden om en samlet og generel tendens til stigende polarisering, når graden af partitilknytning stiger.

11.4. May's love og dansk kommunalpolitik - generelle udgiftsholdninger

Indtil nu har analysen alene inddraget den ideologiske selvplacering, som kommunalpolitikere, lokale partiforeningsformænd og vælgere har angivet i tre forskellige spørgeskemaundersøgelser. I dette afsnit gentages analysen med et mere konkret holdningsmål, nemlig holdningen til det kommunale udgiftsniveau.

Analysen tager udgangspunkt i et spørgsmål, hvor respondenterne blev bedt om at tage stilling til følgende:

"Hvis De havde mulighed for at bestemme, hvad der skulle ske med kommuneskatten og den måde, kommunen bruger pengene på, hvad ville De så foretrække? (Sæt kun ét kryds)

- ☐ *Lavere skat og lavere service*
- ☐ *Samme skat og samme service*
- ☐ *Højere skat og højere service*
- ☐ *Ved ikke"*

Frem for en temmelig uoverskuelig tabel-analyse, hvor fordelingen for hvert parti og for hver af de tre grupper på de fire afkrydsningsmuligheder vises, er det valgt at omregne fordelingen på en måde, så en simpel figuranalyse, som den der gennemførtes i figur 11.3, bliver mulig. For samtlige respondenter er udsagnet "lavere skat og lavere service" givet værdien -1, "samme skat og samme service" er givet værdien 0, "højere skat og højere service" er givet værdien 1, mens respondenter med udsagnet "ved ikke" holdes ude af analysen. Derefter kan der beregnes et gennemsnit for hver af de tre grupper for hvert parti. Gennemsnittet kan variere fra -1 (alle respondenter går ind for lavere skat og lavere service) til 1 (alle respondenter går ind for højere skat og højere service). Resultatet af beregningerne ses i figur 11.4.

Mønsteret fra ideologisk selvplacering genfindes i de tre niveauers holdninger til det offentlige service- og skatteniveau. Den generelle lov om, at top-ledere og ikke-ledere skal være tættere på hinanden, finder kun støtte for Kristeligt Folkeparti, mens den specielle lov finder lidt mere støtte. For Kristeligt Folkeparti, Socialdemokratiet, Det konservative Folkeparti og Venstre opfyldes såvel den første betingelse, om at sub-ledere er ekstremister, som den anden betingelse om, at top-lederne befinder sig mellem sub-ledere og ikke-ledere.[15]

Sammenlignet med analysen af ideologisk selvplacering er det kun Socialdemokratiet som bekræfter den specielle lov i begge tilfælde, mens Det radikale

15. Forskellen mellem politikere (-0,29) og formænd (-0,28) i Venstre er dog minimal.

Venstre og SF ikke - som ved ideologiske selvplacering - opfylder betingelserne i den specielle lov.

Figur 11.4. Gennemsnitlig holdning til omfanget af offentlige service og skatteniveau. Udgiftsskalaen går fra -1 (alle støtter lavere service og lavere skat) til 1 (alle støtter højere service og højere skat).

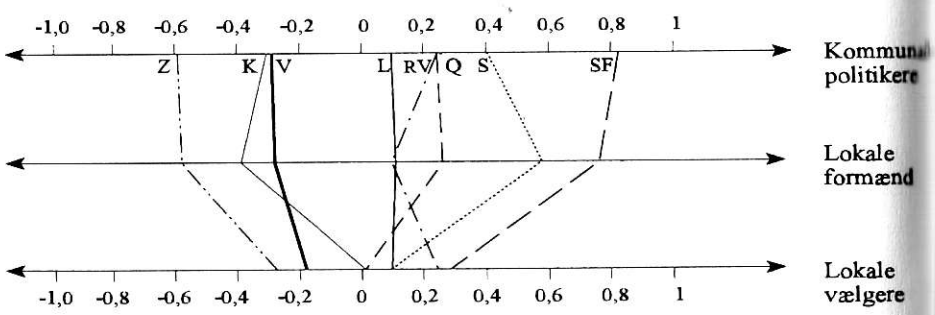

Samtlige vælgere opnår i gennemsnit værdien 0,01 - altså i gennemsnit en holdning om, at udgifterne og skatterne skal være uændrede. En smule mere positive overfor øgede udgifter og service er de lokale formænd med 0,04 i gennemsnit og politikerne med 0,05 i gennemsnit.[16] Vælgerne varierer mellem SF's vælgere med et gennemnit på 0, 29 og Fremskridtspartiets vælgere med et gennemsnit på -0,27. De lokale formænd varierer fra SF's formænd med et gennemsnit på 0,79 til Fremskridtspartiets formænd -0,58. Politikerne varierer fra SF's politikere med et gennemsnit på 0,82 til Fremskridtspartiets politikere med et gennemsnit på -0,59. Variationsbredden mellem partierne er altså:

16. Konkret er procentfordelingen blandt vælgere, partiforeningsformænd og politikere:

Højere skat og højere service	14	22	21
Uændret skat og uændret service	64	57	62
Lavere skat og lavere service	13	19	16
Ved ikke	9	2	1
I alt	100	100	100
(N)	(1002)	(539)	(1015)

Kommunalpolitikere	1,41 skalapoint
Lokale partiforeningsformænd	1,37 skalapoint
Lokale vælgere	0,56 skalapoint

Igen ses på samme tid tendensen til øget polarisering og tendensen til symmetrisk polarisering. Tendensen til øget polarisering er dog ikke så tydeligt som ved ideologisk selvplacering, da forskellen mellem politikere og formænd i skatte- og serviceholdninger er begrænset.

Substantielt er det værd at bemærke, at den klare tendens til ideologisk selvplacering omkring midten af ventre-højre skalaen genfindes i skatte- og serviceholdningen, hvor tilfredsheden med det eksisterende service- og skatteniveau er udpræget. Den centrumsorienterede tilfredshed står i modsætning til en offentlig debat præget af henvisninger til vælgernes angivelige utilfredshed med for store offentlige udgifter og skatter.

11.5. May's love og dansk kommunalpolitik - konkrete udgiftsholdninger

En ting er den generelle holdning til omfanget af den offentlige service og skatterne, noget andet kan være holdningen til mere konkrete udgiftsområder. Som en del af spørgeskemaundersøgelserne er de tre grupper også blevet adspurgt om deres holdning til 13 konkrete udgiftsområder.

Angiv for hver af de følgende udgiftsområder, om kommunen bruger for få penge, tilpas med penge eller for mange penge?

	For få penge	Tilpas med penge	For mange penge	Ved ikke
1. Kommunens skoler	☐	☐	☐	☐
2. Vuggestuer og børnehaver	☐	☐	☐	☐
.....				
13. Kollektiv trafik	☐	☐	☐	☐

På samme måde som spørgsmålet om generelle service- og skatte-holdninger er de konkrete udgiftsspørgsmål for hver respodent kodet, så "for få penge" har fået værdien 1, "Tilpas med penge" er givet værdien 0, mens "For mange penge" har fået værdien -1. Gennemsnitsberegningerne kan variere fra -1 (alle mener deres kommune bruger for mange penge) til 1 (alle mener deres kommune bruger for få penge).

Figur 11.7 viser gennemsnittet for samtlige partier og lokallister. I forhold til de generelle udgiftsholdninger, hvor gennemsnittet for samtlige grupper var lige omkring 0, er billedet på en gang lige så klart og mere komplekst.

Tabel 11.7. Gennemsnitlige holdninger hos lokale vælgere, lokale partiforeningsformænd og kommunalpolitikere til udgiftsniveauet på forskelige udgiftsområder. Udgiftsskalaen går fra -1 (alle mener, der bruges for mange penge) til 1 (alle mener, der bruges for få penge).

	Vælgere	Lokale formænd	Kommunalpolitikere
Kommunens skoler	0,4	0,32	0,26
Vuggestuer og børnehaver	0,36	0,12	0,11
Ældreforsorg såsom plejehjem og hjemmehjælp	0,7	0,55	0,36
Social bistand	-0,08	-0,33	-0,32
Idrætsmuligheder såsom svømmehal og stadion	0,16	-0,03	0,05
Kommunens bibliotek	0,12	0,05	0,12
Gader og veje	0,32	0,28	0,4
Miljøforanstaltninger	0,29	0,11	0,17
Trafiksikkerhed	0,34	0,18	0,32
Kulturelle tilbud	0,07	0,03	0,18
Aktivering af arbejdsledige	0,43	-0,02	-0,11
Kommunens administration	-0,36	-0,36	-0,23
Kollektiv trafik	0,21	-0,01	-0,08

Billedet er klart ved, at vælgerne for 11 ud af de 13 udgiftsområder i gennemsnit ønsker at bruge flere penge. Kun på den sociale bistand og kommunens administration er

gennemsnittet hos vælgerne i en udgiftskontraktiv position. Også kommunalpolitikerne og de lokale formænd forekommer ganske udgiftspositive, med et udgiftskontraktivt gennemsnit på henholdsvis fire og fem af de tretten udgiftsområder. Kun på to områder - social bistand og administration - er samtlige tre grupper i en udgiftskontraktiv position. Adspurgt om konkrete udgiftsområder, er samtlige tre grupper altså klart mere udgiftspositive end svarene på det generelle udgiftsspørgsmål indikerede.

Billedet er mere komplekst ved, at der er ganske stor variation i overvægten af udgiftspositive både internt i de tre grupper og på tværs af de tre grupper. De udgiftspositive gennemsnit for vælgerne varierer fra 0,12 (bibliotek) til 0,70 (ældreforsorg), mens variationen er mindre i de to andre grupper. Mellem grupperne er det især tydeligt, at vælgerne generelt er mere udgiftspositive end de to øvrige grupper. På ti ud af de tretten udgiftsområder er vælgerne de mest udgiftspositive, mens politikerne er mest udgiftspositive på de sidste tre udgiftsområder.

Det samlede indtryk af de specifikke udgiftsholdninger er altså, at samtlige tre grupper er mere udgiftspositive end svarene på det generelle udgiftsspørgsmål indikerede, og at vælgerne er mest udgiftspositive, fulgt af kommunalpolitikerne og med de lokale formænd som de mindst - men stadig overvejende - udgiftspositive.

Det klare billede af udgiftspositive holdninger står, som nævnt, i modsætning til billedet af de generelle udgiftsholdninger, hvor status quo var mere dominerende. Når der spørges til udgiftsholdninger generelt, er der altså ikke ønske om øgede udgifter og skatter, men når der spørges til konkrete udgiftsområder, er holdningen klart mere positiv til øgede udgifter.

Denne observation af inkonsistens kunne forklares med enten de to udgiftsområder, hvor der faktisk er overvægt i retning af at bruge færre penge (altså et argument om, at besparelserne her modsvarer udgiftsforøgelserne på de andre områder) eller med udgiftsområder, som ikke er medtaget i undersøgelserne (et argument om, at det netop er på de ikke-medtagne områder, at der skal ske kompenserende nedskæringer).

Udgiftsområderne, som er medtaget i undersøgelsen, er dog så udtømmende, og

omfatter en så stor del af de kommunale udgifter, at det er tvivlsomt, at forklaringen skulle være ønsket om nedskæring på områder, som ligger uden for de nævnte. Heller ikke de to områder, hvor der er overvægt i retning af at bruge færre penge, kan siges, at være tilstrækkeligt udgiftstunge til, at nedskæringer på disse områder skulle kunne skabe en balance, så der bliver konsistens mellem det generelle udgiftsønske om status quo og ønsket om øgede udgifter på en lang række områder.

Det må derfor være berettiget at tale om en vis form for inkonsistens i det samlede vælgerkorps' udgiftsholdninger - en inkonsistens som nødvendigvis også må findes i hvert fald hos dele af vælgerkorpset. For at vurdere omfanget af inkonsistens - eller dissonans - er, på samme måde som hos Mouritzen (1989: 179ff.), omfanget af inkonsistens undersøgt ved en nærmere analyse af respondenternes generelle og specifikke udgiftsholdninger. For hver enkelt respondent opgøres, hvor mange udgiftsområder, respondenten ønsker at bruge flere penge på, og hvor mange områder, respondenten ønsker at bruge færre penge på. Antallet af ekspansionsområder fratrækkes derefter antallet af kontraktionsområder, hvorved der opnås et mål, som varierer fra -13 (respondenten vil skære ned på alle udgiftsområder) til 13 (vil bruge flere penge på alle områder). Ud fra dette KRAVS-indeks afgrænser Mouritzen ekspansionsdissonans som de tilfælde, hvor en respondent ønsker samme eller lavere skat, men samtidig ønsker anvendt flere penge på flere udgiftsområder end udgiftsområder, hvor de ønsker brugt færre penge (positiv værdi på KRAVS-indeks). De grupper, som betragtes som ekspansionsdissonans, er afmærket med ☼ i tabel 11.8. Mouritzen afgrænser tilsvarende kontraktionsdissonans som de tilfælde, hvor en respondent ønsker samme eller lavere skat, men samtidig vil nedbringe udgifterne på flere udgiftsområder end udgiftsområder, hvor de ønsker brugt flere penge (negativ værdi på KRAVS-indeks). De grupper, som betragtes som udtryk for kontraktionsdissonans, er afmærket med † i tabel 11.8.

Tabel 11.8. Udgiftspræferencer og villighed til at sænke skatte- og serviceniveauet hos lokale vælgere. Pct. 1993.

	Skattesiden			
Udgiftssiden	Ønsker lavere service og skat	Ønsker samme service og skat	Ønsker højere service og skat	I alt
Meget kontraktiv	2,4	2,5†	0,1†	5,1
Svagt kontraktiv	0,8	3,2	0,2†	4,2
Neutral	2,1°	10,3	0,7	13,1
Svagt ekspansiv	2,9°	12,6	1,4	16,9
Stærkt ekspansiv	6,2°	42,1°	12,5	60,7
	14,4	70,7	14,9	100

☼ =ekspansionsdissonans
† = kontraktionsdissonans
Meget kontraktiv: KRAVS-indeks = 2 til 13. Svagt kontraktiv: KRAVS-indeks = 1. Neutral: KRAVS-indeks = 0. Svagt ekspansiv: KRAVS-indeks = -1. Stærkt ekspansiv: KRAVS-indeks = ÷13 til ÷2.

Det ses, at mere end halvdelen af vælgerne kan rubriceres som præget af en eller anden form for inkonsistens eller dissonans. Ikke mindre end 53 pct. af vælgerne ønsker samme eller lavere skat, men vil samtidig bruge flere penge på flere udgiftsområder, end de vil skære ned på. 3 pct. ønsker samme eller højere skat og vil samtidig bruge færre penge på flere områder, end områder de vil bruge flere penge på.

Resultatet fra tabel 11.8 er sammenfattet i tabel 11.9, hvor tilsvarende beregninger for politikere og lokale formænd, samt Mouritzens resultater fra undersøgelser i forbindelse med kommunalvalget i 1981, er vist. De nye undersøgelser bekræfter nogle af Mouritzens resultater fra 1981, mens andre resultater ikke bekræftes.

Det bekræftes, at omfanget af dissonans er størst for vælgerne, mens politikerne har en noget mindre - men dog anseelig - dissonans.

Det bekræftes derimod ikke, at kommunalpolitikerne er præget af kontraktionsdissonans, mens vælgerne er præget af ekspansionsdissonans. De nye undersøgelser viser for begge grupper - og for partiforeningsformændene - at ekspansionsdissonansen er mest udbredt.

Tabel 11.9. Dissonante og ikke-dissonante holdninger blandt politikere, lokale partiforeningsformænd og vælgere. 1981 og 1995. Pct.

	1981		1995		
	Lokale vælgere	Kommunal-politikere	Lokale vælgere*	Lokale parti-formænd	Kommuna l-politikere
Ekspansionsdissonans	31	5	53	23	30
Kontraktionsdissonans	6	23	3	11	11
Ikke-dissonans	63	72	44	66	59
I alt	100	100	100	100	100
(N)	(829)	(224)	(904)	(522)	(979)

* 1993

Undersøgelserne fra 1995 viser desuden et generelt øget omfang af dissonans. En nærliggende tolkning af dette resultat, og af den ændrede retning på politikernes dissonans, er, at den forbedrede økonomiske situation øger samtlige gruppers tendens til at ville øge udgifterne. En stram økonomisk situation - som i 1981 - mindsker med andre ord dissonansen ved at tvinge vælgere såvel som politikere til at være mere tilbageholdende og bevidste om sammenhængen i deres udgiftsholdninger. En bedre økonomisk situation - som i 1993-1995 - åbner derimod op for mindre tilbageholdenhed og mindre bevidsthed om sammenhængen i udgiftsholdninger.

Ikke mindst er det bemærkelsesværdigt, at ændringen fra 1981 til 1995 blandt politikerne er langt større end ændringen hos vælgerne.[17] Forklaringen kunne være den tendens til polarisering, som blev fundet for ideologisk selvplacering og generelle udgifts- og skatteholdninger. Forklaringen er dog formentlig også i et stort omfang metodologisk. Udgifts-spørgsmålene til borgere og politikere var forskellige i 1981, hvilket betød, at politikerne ikke havde en neutral svarkategori, mens vælgerne havde

17. Det er vigtigt at huske, at der i perioden 1981-1995 er sket en stor udskiftning i såvel vælgerkorpset, som politikerkorpset. Der kan altså være tale om, at det er udskiftningerne af vælgere og politikere, som forklarer ændringerne og ikke udskiftninger i holdningerne hos de enkelte vælgere eller politikere. Det er ikke muligt at undersøge dette nærmere med de foreliggende data.

en sådan svarkategori.[18] En ganske stor del af dissonansen findes netop hos vælgere, som ønsker uændret skat, hvorfor den manglende neutrale kategori for politikerne i 1981 uden tvivl fører til en undervurdering af dissonansen hos politikerne. Af de 30 pct. vælgere, hvor der i 1981 fandtes ekspansionsdissonans, var cirka 1/6 i neutral-kategorien. Forskellen mellem politikere og vælgere i 1981 må altså i et vist omfang tilskrives en metodologisk forklaring.

Hertil kommer, at der i neutral-kategorien i 1981 var lig med svaret "hverken enig eller uenig" til et spørgsmål om at sænke skatten, selv om det ville betyde en serviceindskrænkning. Dette har formentlig mindsket neutralgruppen i modsætning til 1995-undersøgelserne, hvor der var tale om tre ligestillede svarkategorier: højere, lavere eller samme skat/service. Hos vælgerne i 1981 svarede 13 pct. "hverken enig eller uenig", mens 71 pct. svarede "samme service og samme skat" i 1993. En substantiel forklaring kunne pege på de ændrede økonomiske vilkår, men den nok (mindst) lige så vigtige metodologiske forklaring er forskellene i spørgsmålsformuleringerne.

Alt i alt gør disse forskellige metodologiske problemer det tvivlsomt at sammenligne 1981- og 1995-resultaterne alt for håndfast.

Resultaterne fra 1995, hvor der er anvendt fuldstændigt identiske spørgsmåls-formuleringer til de tre grupper, kan derimod uden problemer sammenlignes, jævnfør tabel 11.8. Tallene fra 1995 viser for det første, at der blandt såvel vælgere, som politikere og partiforeningsformænd findes en ganske udbredt dissonans. For det andet er dissonansen klart større for vælgerne, fulgt af politikerne og med mindst dissonans for de lokale partiforeningsformænd. For det tredje er dissonansen for alle tre grupper overvejende ekspansionsdissonans - altså udtryk for en såkaldt fiskal illusion. Hos vælgerne udgør ekspansionsdissonans 95 pct. af den samlede dissonans, hos politikerne og partiforeningsformændene henholdsvis 73 og 68 pct.. For det fjerde - hvilket ikke fremgår af tabel 11.8 - er især vælgerne udgiftspositive (91 pct. har positiv eller neutral

18. Vælgerne skulle svare på spørgsmålet: "Kommunalbestyrelsen burde sænke kommuneskatten, selv om det vil medføre en indskrænkning i den kommunal service." Med svarkategorierne helt enig, delvis enig, hverken uenig eller uenig, delvis enig, helt uenig og ved ikke. Politikerne skulle svare på spørgsmålet: "Vil De være villig til at acceptere fremtidige *skattesænkninger*, såfremt det vil medføre indskrænkninger i kommunernes service." Med svarkategorierne ja, nej og ved ikke.

værdi på KRAVS-indeks) fulgt af politikerne (72 pct.) og partiforeningsformændene (68 pct.).

I forhold til at udøve pres på kommunalpolitikerne på konkrete udgiftsområder er de lokale partiformænd altså samlet set en dæmpende faktor i forhold til de langt mere "udgiftsivrige" vælgere. Partiforeningsformændene er mindre udgiftspositive, har i mindre grad dissonante holdninger og har yderligere i mindre grad ekspansions-dissonante holdninger. At partiformændene - sub-lederne - skulle være ekstremister, som May's lov forudsiger, kan altså ikke underbygges med analysen af de samlede gennemsnitlige udgiftsholdninger.

Der skal ikke her gengives en omfattende analyse af de enkelte udgiftsområder, hvor der på hvert af områderne kunne laves figurer som figur 11.3 og 11.4. Der skal blot vises et enkelt eksempel, som illustrerer de tendenser, som findes i analyserne af enkeltområderne.

Figur 11.5. Gennemsnitlig holdning til udgifterne til trafiksikkerhed. Udgiftsskalaen går fra -1 (alle ønsker anvendt færre penge på området) til 1 (alle ønsker anvendt flere penge på områder).

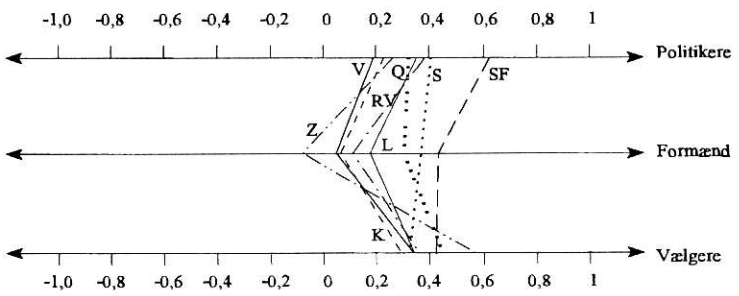

Figur 11.5 er for det første en delvis bekræftelse af loven om polarisering. Vælgerne er klart mindre polariserede end politikerne og partiforeningsformændene. Til gengæld er politikerne mindre polariserede end partiforeningsformændene. Et sådant mønster genfindes på ni ud af de tretten områder - vælgerne som mindst polariserede, fulgt af enten partiforeningsformændene eller politikerne.

På folkeskoleområdet er billedet omvendt - her er vælgerne mest polariserede, politikerne mindst og partiforeningsformændene i en midterposition. På de sidste tre områder er polariseringen inden for de tre grupper ens: Idræt, gader og veje samt aktivering af arbejdsledige.

Tendensen til at de politisk aktive er mest polariserede, er altså tydelig også på de enkelte udgiftsområder. Men der findes ikke - som ved ideologisk selvplacering og generelle udgiftsholdninger - en klar lineær sammenhæng mellem tilknytningsniveau og graden af polarisering. I så fald skulle politikerne altid være mere polariserede end partiformændene - dette er i mange tilfælde omvendt.

Loven om polariseringens symmetri - at den stigende polarisering sker symmetrisk, så gennemsnitsværdierne i forskellige grupper bliver ens (på trods af loven om stigende polarisering) - der blev formuleret ud fra analyserne af ideologisk selvplacering og generelle udgiftsholdninger, finder, som det fremgår af tabel 11.7, ikke støtte i analyserne af de enkelte udgiftsområder.

Betragtes mønsteret for de enkelte partier på de enkelte udgiftsområder, er der stor variation. For nogle partier og på nogle områder bekræftes May's specielle lov: formændene er mest udgiftsvillige, mens vælgerne fulgt af politikerne er mindre udgiftsvillige. For andre partier og andre områder findes derimod tendenser til stigende udgiftsvillighed med stigende partitilknytning, tendenser til faldende udgiftsvillighed med stigende partitilknytning og helt uklare mønstre. Der kan altså ikke siges at være et tydeligt og systematisk mønster, når partierne betragtes hver for sig.

11.6. Sammenfatning

May's love om uoverensstemmelse peger imod nogle klare forventninger til opinionsstrukturerne i de politiske partier:

(1) Top-ledere og ikke-ledere er holdningsmæssigt tættere på hinanden, end de hver især er på sub-ledere.
(2) Sub-ledere er holdningsmæssige ekstremister.
(3) Top-ledere befinder sig holdningsmæssigt mellem sub-ledere og ikke-ledere.

Forventning (1) udtrykker May's generelle lov om kurvelineær afvigelse, forventning (2) og (3) udtrykker tilsammen May's specielle lov om kurvelineær afvigelse.

Disse strukturer blev ikke fundet i analyserne af ideologisk selvplacering og generelle udgiftspolitiske holdninger hos vælgere, partiforeningsformænd og kommunalpolitikere. Derimod blev der på tværs af partierne afdækket to tendenser, som blev sammenfattet i to "love":

- Loven om stigende polarisering - jo højere partitilknytning, des højere grad af polarisering
- Loven om polariseringens symmetri - den stigende polarisering sker symmetrisk, så gennemsnitsværdierne i forskellige grupper bliver ens på trods af loven om stigende polarisering.

De videre analyser af enkelte udgiftsområder førte heller ikke til en bekræftelse af May's love. Loven om polariseringens symmetri blev ikke bekræftet af analysen på de enkelte udgiftsområder, mens loven om stigende polarisering fandt en klar støtte, dog med den modificering, at der ikke er tale om en lineær sammenhæng. I nogle tilfælde er top-lederne mest polariserede, i andre tilfælde er sub-lederne mest polariserede, men begge grupper er næsten altid mere polariserede end vælgerne. Loven om stigende polarisering bør derfor erstattes af :

- Loven om de aktives polarisering - de aktive, det være sig politikere eller partiforeningsformænd, er (næsten) uden undtagelse mere polariserede end vælgerne.

De lokale partiforeningsformænd er altså klart mere polariserede end vælgerne. Og hvad så? - kunne man spørge. Hvis de lokale partiforeninger ikke spiller nogen rolle for kommunalpolitikerne, kan det så ikke være ligegyldigt, hvad de mener? Som det blev vist i kapitel 9, er partiforeningerne netop den vigtigste aktør, når man spørger kommunalpolitikerne, hvor vigtig kontakten til forskellige grupper og enkeltpersoner er for den enkelte kommunalpolitikers stillingtagen til sager, der behandles af kommunen. Den høje grad af polarisering blandt politikerne kan altså i et vist omfang tolkes som udtryk for det polariseringspres, som partiforeningerne retter imod politikerne. Overensstemmelsen kan også tolkes som udtryk for fællestræk i rekrutteringsgrundlag og socialisering for politikere og partiforeningsformænd. Under alle omstændigheder er der ingen tvivl om, at partiorganisationerne, og de krav til kommunalpolitikerne, som udgår fra dem, meget sjældent vil afspejle befolkningens holdning. I denne forstand kan partiorganisationerne betragtes som et politisk filter mellem vælgere og politikere.

Inden problemstillingen om opinionsstrukturerne i partierne forlades, skal der knyttes nogle kommentarer til de normative implikationer af sådanne analyser og især til det normative grundlag, som ligger under analyserne og som giver sig udtryk i, at der, som det er sket i dette kapitel, tales om "filtre" og "afvigelse".

11.7. Ekskurs - normative aspekter af interessen for opinionsstrukturer i partier

At der overhovedet rettes forskningsmæssig opmærksomhed mod forskellene i politiske holdninger på de forskellige niveauer i partierne, og mellem partierne og deres vælgere, kan have to begrundelser.

For det første kan begrundelsen være et ønske om at forstå faktorer, som påvirker det output, som den politiske beslutningsproces får. Studier af de politiske holdninger blandt politikere og det pres, de udsættes for fra partiaktivister, kan føre til en bedre forståelse af de faktiske beslutninger, som træffes i de folkevalgte organer.

Det er dog sjældent en interesse for beslutningsprocessen og dens output, som bruges som begrundelse for studier af partiernes opinionsstrukturer. Det er derimod

slående, at diskussionen af relevansen af hele problemstillingen om overensstemmelse og afspejling har været meget begrænset. Siden Michels studier har den primære begrundelse for relevansen af problemstillingen været, at Michels kunne pege på nogle uoverensstemmelser, hvorfor det bør undersøges, om sådanne eller lignende uoverensstemmelser kan findes. Beskæftigelsen med problemstillingen sker altså for det andet med henvisning til problemstillingens klassiske status (Norris, 1995: 29) - således også i dette kapitels indledning. Med den ureflekterede overtagelse af Michels problemstilling overtages samtidig en ganske specifik normativ ide om demokrati og partier. Sammentrængt er der tale om en demokratisk position, som grundlæggende bygger på en påstand om, at på den ene side politikere og på den anden side vælgere og/eller medlemmerne bør være holdningsmæssigt i overensstemmelse. Det demokratiske system opfattes som en proces, hvor vælgernes præferencer i videst muligt omfang, og med mindst mulig fejlmargin, skal transformeres til beslutninger eller eventuelt ikke-beslutninger, hvis det er det, befolkningen ønsker. Denne opfattelse af demokratiet giver sig også udtryk i den store interesse for politikernes køn, alder, erhverv osv., som ses ved hvert valg. Ikke blot politikken - de konkrete beslutninger - men også politikerne som personer skal altså ifølge denne tankegang ideelt set afspejle befolkningen. Normen om afspejling er så udbredt, at der kun meget sjældent stilles spørgsmål ved den - hverken i den offentlige debat eller i den videnskabelige beskæftigelse med afspejlingsspørgsmålene.

Dette er ikke mindst paradoksalt, når grundlovens § 56 huskes:

> *"§ 56. Folketingsmedlemmerne er ene bundet ved deres overbevisning og ikke ved nogen forskrift af deres vælgere."*

§ 56 udtrykker en klassisk elitistisk demokratiforståelse, hvor demokrati alene opfattes, som en beslutningsproces, hvormed der udpeges beslutningstagere (politikere), som derpå udfra deres eget værdigrundlag træffer de konkrete beslutninger. Politikerrollen er den klassiske *trustee*-rolle, hvor politikerne ubundet af vælgerne skal træffe deres valg i forhold til de konkrete beslutninger. Grundlovens formuleringer leder til to

konklusioner.

For det første er det åbenbart, at demokrati ikke nødvendigvis bygger på et krav om afspejling.[19] Hermed synliggøres, at interessen for opinionsstrukturer og afspejling er udtryk for en specifik demokratiteoretisk position, som blot er en blandt mange alternative demokratiteoretiske positioner. At der ikke tidligere blandt samfunds- og partiforskere er reflekteret over dette, kan ses som en ganske god indikator for udbredelsen og accepten af normen om afspejling.

Den omfattende internationale litteratur om demokratiteorien giver ikke megen hjælp til en diskussion af problemstillingen (Held, 1987; Sartori, 1987; Svensson, 1993). Den traditionelle opdeling af demokratiformer i direkte og indirekte demokrati - deltagelsesdemokrati og repræsentativt demokrati - er ikke brugbar, da der udelukkende er tale om en indirekte - repræsentativ demokratiform. Der er altså tale om forskellige varianter indenfor formen repræsentativt demokrati. Kløften mellem de to varianter er dog så stor, at det må overvejes at tale om en helt ny demokratiform, så der er tre demokratiformer, som kan placeres på et kontinuum efter graden af afspejling mellem vælgernes præferencer og de politiske beslutninger:

Figur 11.6. Kontinuum over demokratiformer efter de normative krav om graden af afspejling af vælgernes præferencer i de politiske beslutninger.

Lav grad af afspejling		**Høj grad af afspejling**
Klassisk repræsentativt demokrati	Repræsentativitets-demokrati	Direkte-/deltagelses-demokrati

19. At afspejling desuden er stort set umulig, på grund af de kun 175 folketingsmedlemmer/4700 kommunalpolitikere og 4 mio. vælgere, skal blot nævnes sporadisk. Normen om afspejling bygger på en forudsætning om en- eller få-dimensionale problemstillinger. I en politisk virkelighed med mange og komplekse problemer og lige så mange komplekse løsningsmuligheder er det ganske simpelt en statistisk umulighed at opnå afspejling. Afspejling på ét område fører til manglende afspejling på et andet. Dette gælder ikke blot holdninger, men også demografiske/socio-økonomiske karakteristika. Eksempelvis er der på en gang færre kvinder og færre privat ansatte i kommunalbestyrelserne end i vælgerkorpset. Da kvinder i overvejende grad er ansat i den offentlige sektor vil en øget kvindeandel føre til endnu mindre andel af privatansatte. Når antallet af karakteristika øges, øges disse dilemmaer. Repræsentativt demokrati er kort sagt et elendigt design, hvis målet er afspejling.

Klassisk repræsentativt demokrati er den klassiske elitistiske demokratiopfattelse, som den findes hos bl.a. Schumpeter, der betegner sin teori, som "The theory of competitive leadership" (1942: 44). Demokratiet er i denne forståelse alene en mekanisme - en metode - til lederudvælgelse. Der er i teorien intet krav om afspejling mellem vælgernes præferencer i forhold til konkrete beslutninger og politikernes beslutninger. At der intet krav er, skal ikke forstås som et forbud imod overensstemmelse, eller som at overensstemmelse opfattes som uønskværdigt - men overensstemmelse er ikke en hverken nødvendig eller tilstrækkelig betingelse for demokratiet.

Direkte-/deltagelsesdemokrati er den klassiske opfattelse af demokrati som den beslutningsform, hvor alene den enkelte borgers deltagelse i alle beslutninger (evt. de beslutninger, som berører borgeren) sikrer demokratiet (Held, 1987: 254-264). Idealet er det klassiske athenske demokrati (Held; 1987: 1-35), men også mere moderne visioner eksisterer (Schmidt, 1993). Den direkte deltagelse sikrer en fuldkommen - eller så fuldkommen, som det er muligt - overensstemmelse mellem vælgernes præferencer og de politiske beslutninger.[20]

Mellem disse to kendte og klassiske former ligger, hvad man kunne betegne repræsentativitets-demokratiet, hvor den demokratiske metode ved valget af ledere ikke er tilstrækkelig, men hvor der samtidig stilles forskellige krav om repræsentativitet - afspejling. Et afspejlingskrav, som kan være rettet imod demografiske eller socio-økonomiske karakteristika, mod generelle politiske holdninger eller mod konkrete politiske beslutninger. Det er netop sådanne afspejlingskrav, som er dominerende i den offentlige og politiske debat om demokrati og som ligger bag interessen for opinionsstrukturer i politiske partier. Afspejlingskravene behandles indenfor repræsentationsteori, jævnfør nedenfor.

En fjerde form for demokrati, som ikke kan indplaceres i figur 11.6, er det såkaldte radikale demokrati (Laclau & Mouffe, 1985: 149-193), hvor der er et ønske om øget

20. Deltagelsesdemokratiet tænkes dog sjældent alene, men ofte som et supplement til et - på grund af deltagelseselementet - stækket repræsentativt demokrati (Macpherson, 1977: 95).

deltagelse, men en eksplicit afstandtagen fra stor vægtlægning på afspejlingen.[21] Det radikale demokrati er især formuleret i en reaktion og afstandtagen fra Habermas' ide om et refleksivt demokrati, hvor det centrale for konstitueringen af et demokrati er etableringen af en herredømmefri samtale - diskurs - som kan lede til en konsensus om de demokratiske beslutninger (1994:). Habermas lægger altså, qua ønsket om konsensus, som må siges at være en ultimativ form for afspejling, også vægt på afspejling, mens protagonister for den radikale demokratiopfattelse afviser ideen om konsensus og dermed også målet om afspejling, eksempelvis formuleret af Mouffe: "....*it is* (not) *possible to establish a "we" that would not imply the existence of a "them"* (Mouffe, 1996: 15). Ifølge den radikale demokratiopfattelse er den ufuldstændige afspejling en uomgængelig del af alle demokratiske - og i det hele taget alle politiske - beslutninger. Beslutninger i et fællesskab træffes - ifølge radikale demokrater - altid af nogle af fællesskabets medlemmer i pagt med deres holdninger og derved imod andre af fællesskabets medlemmer, som følgelig får afvist deres holdninger. Afspejling er derfor en umulighed, bortset fra i den - ifølge de radikale demokrater - utopiske konsensussituation.

Problemet med repræsentationsteorierne, som ligger under, hvad der ovenfor blev betegnet repræsentativitets-demokrati, er den manglende kobling tilbage til demokratiteori. Repræsentationsteori tager udgangspunkt i en demokratisk styreform og analyserer og diskuterer, hvorledes repræsentationen kan tage form, hvordan den sker og mod hvad, den er rettet. Som det er foreslået ovenfor, er de forskellige repræsentationsopfattelser så forskellige, at det er tvivlsomt at behandle de forskellige opfattelser som varianter under den samme form for demokrati - der er brug for en tilbagekobling til, og videreudvikling af, demokratiteorierne. Afstanden mellem det klassiske repræsentative demokrati og repræsentativitets-demokratiet kan sige at være lige så stor som afstanden mellem det klassiske repræsentative demokrati og det direkte

21. Betegnelsen radikalt demokrati bruges i mangel af en bedre betegnelse. Udtrykket "radikalt" er et relationsbegreb, som kun får indhold i relation til andre begreber - i dette tilfælde i modsætning til repræsentativt demokrati og refleksivt demokrati. Betegnelsen "radikalt demokrati" siger derfor umiddelbart forsvindende lidt om indholdet af denne form for demokrati, i modsætning til "repræsentativt demokrati" og "deltagelsesdemokrati", som viser, at disse typer af demokrati betoner og lægger vægt på henholdsvis repræsentation og deltagelse.

demokrati - men på to forskellige dimensioner, som det fremgår af tabel 11.10.

Tabel 11.10. Forskellige demokratiformers placering på to dimensioner: demokratisk metode og demokratisk indhold.

		Demokratisk metode/deltagere	
		Indirekte deltagelse via repræsentanter	**Direkte deltagelse**
Demokratiets indhold/ produkt	**Krav om afspejling**	Repræsentativitets-demokrati	Klassisk deltagelsesdemokrati
	Ikke krav om afspejling	Klassisk repræsentativt demokrati	Radikalt demokrati

Men hvorfor er denne diskussion vigtig for analyserne af opinionsstrukturerne i politiske partier? Diskussionen er vigtig, fordi den dels sætter spørgsmålstegn ved relevansen af problemstillingen, dels peger på en manglende diskussion af det normative grundlag for studierne af opinionsstrukturerne.

Hvis demokratiet ikke bygger på et krav om afspejling, kan det forekomme irrelevant at beskæftige sig med problemstillingen - i hvert fald må der nødvendigvis peges på andre relevanskriterier end vigtighed for demokratiet - eksempelvis den førnævnte begrundelse om at forstå de pres, en politiker udsættes for, med henblik på at forstå de faktiske beslutninger. Da det er en ganske svær opgave at afdække det normative grundlag for et demokrati, er der dog ingen grund til på denne måde fuldstændigt at afvise relevansen af problemstillingen.

Hvis der i stedet tages udgangspunkt i en konstatering af den store spændvidde i demokratiteorier og i det normative grundlag for forskellige eksisterende demokratier, kan der argumenteres for, at det ud fra en teoretisk synsvinkel - ud fra en repræsentativitetsdemokratisk synsvinkel - er relevant at behandle problemstillingen. Herved vil det blive tydeliggjort, at analyserne foretages ud fra en specifik normativ teori om demokrati, og ikke fordi demokrati pr. definition bygger på afspejling.

Den manglende diskussion og eksplicitering af det normative udgangspunkt betyder, at demokratiet i den politiske og offentlige debat netop kommer til at blive opfattet som lig afspejling. At dette sker i den offentlige debat, er måske forståeligt og legitimt, men at samfundsforskningen ligeledes er præget af manglende diskussion og eksplicitering er dels problematisk ud fra et ideal om forskning som en åben og refleksiv - også selvrefleksiv - proces , men er også problematisk, da forskningen derved medvirker til at cementere en hegemonisk sandhed om demokratiets ide. At ændre demokratiet og dets normative grundlag er på enhver måde legitimt, men at dette sker uden en diskussion, som kan fremdrage såvel styrker som svagheder ved de konkurrerende demokratiformer, er vel knapt så legitimt?

Kapitel 12

De lokale partiorganisationers fremtid

Afhandlingen har indtil nu indeholdt et væld af informationer om, og analyser af lokale partiorganisationer. Da afhandlingen ikke er struktureret efter en enkelt eller få store spørgsmål, som kan formuleres i få konkrete hypoteser, kan afhandlingen heller ikke afsluttes med et Ja eller Nej - med en bekræftelse eller afvisning af hypoteserne. Afhandlingen skal heller ikke afsluttes med en opsummering af de enkelte kapitler eller de vigtigste resultater. Sidstnævnte kunne være fristende, da afhandlingen indeholder analyser, som aldrig er gennemført før, eller som har vist nye og overraskende resultater. Det er eksempelvis vist, at den lokale valgkampsindsats har en effekt på valgresultatet; at der ikke er nævneværdige problemer med at rekruttere kandidater til kommunalvalgene; at partierne i de seneste år har haft medlemsfremgang; og at partierne formentlig selv kan gøre meget ved medlemstilbagegangen.

Der er dog ingen grund til at opsummere og fremhæve bestemte resultater, for i virkeligheden er det lige så vigtige resultater, at det nu vides, hvor mange aktive, der er under valgkampene; hvor mange penge, partiorganisationerne har til rådighed til valgkampen; hvor mange medlemsmøder, der afholdes; og hvordan de lokale partiformænd oplever partiorganisationernes indflydelse på kommunalpolitikken. Disse mere simple og konkrete resultater vil formentlig være nogle af dem, som vil være af størst interesse for de lokale partiorganisationer selv - der er nu noget at holde sin egen indsats og meninger op imod.

Netop ønsket om også at kunne tilfredsstille denne konkrete nysgerrighed er baggrunden for, at det er valgt at medtage den basale beskrivelse og ikke blot at fokusere afhandlingen på de store spørgsmål og nogle få problemstillinger, som så er analyseret meget detaljeret. Som "gammel" partiaktivist har det for herværende

forfatter hele tiden været ønsket - ud over at undersøge de problemstillinger, som partiforskningen traditionelt har sat fokus på - også at holde fast i spørgsmålet: Hvilke analyser og oplysninger vil interessere en lokal partiaktivist eller en lokal formand?

Alt efter perspektiv, og hvem som læser afhandlingen, er det forskellige aspekter og analyser, som er mest spændende og interessante - eller kedelige og uinteressante. Det skal derfor ikke forsøges gennem et resumé at fremhæve de "vigtigste" resultater.

I dette afsluttende kapitel skal der derimod - efter en diskussion af, om kartelpartibegrebet giver mening for danske lokale partiorganisatione (afsnit 12.1.) - peges på nogle af de problemer - eller udfordringer - som de lokale partiorganisationer står over for netop nu og i de kommende år. Og dermed også peges på mulige fremtidige udviklingsperspektiver.

Især tre tendenser kan få indflydelse på de lokale partiorganisationer:

- Udviklingen i den offentlige økonomiske partisstøtte (afsnit 12.2.)
- Omstillingsbølgerne i dansk kommunalpolitik (afsnit 12.3.)
- Medlemstilbagegangen (afsnit 12.4.4)

12.1. Lokale partiorganisationer i Danmark og kartelpartiet

I kapitel 2 blev Katz & Mair's "Grand Theory" om partiernes udvikling fra elitepartier, over massepartiet til *catch-all* partier beskrevet. Men enden på partiernes udviklingslinje er ifølge Katz & Mair ikke nået med *catch-all* partierne.

Partiernes gradvise bevægelse væk fra forankring i civilsamfundet tager et nyt skridt med etableringen af, hvad Katz & Mair kalder kartelpartiet. Partierne bliver nu fuldstændig integreret i staten, blandt andet ved at det finansielle grundlag for partierne ikke længere er bidrag fra medlemmerne og andre sympatisører, men derimod bliver offentlig partistøtte. Partierne foretager en "invasion" af staten og sikrer sig dermed økonomisk overlevelse via statsstøtten til organisationsapparatet og høje lønninger til parlamentsmedlemmer og ministre.

Ifølge *Nudansk Ordbog* betyder ordet "kartel": "overenskomst mellem industriforetagender om at begrænse den indbyrdes konkurrence". Konkurrencebegrænsning er også et centralt element i ideen om kartelpartier, da der udvikles et fælleskab mellem politikerne, hvor *"....competition is once again (som under elitepartiet) contained and managed"* (p. 19), og hvor partierne dog *"...still compete, but they do so in the knowledge that they share with their competitors a mutual interest in collective organizational survival"* (p.19-20). Partierne og politikerne minimerer usikkerheden ved en form for magtcirkulation, hvor regeringsmagt og andre magtpositioner deles og går på skift. Et kartel af erhvervsvirksomheder mindsker konkurrencen til alle deltagernes fordel. Tilsvarende mindsker det politiske kartel konkurrencen mellem partierne til det nødvendige minimum, ved at næsten alle partier og politikere sikres overlevelse og gives adgang til karriere i form af høje lønninger til parlamentsmedlemmer og mange ministerposter m.m. Den enkelte politiker er ikke længere repræsentant for "sin" klasse, og der er ikke tale om et politisk kald, men om politik som profession, politik som karriere. Enigheden er stor - ikke mindst om de politiske mål - medens konkurrencen går på midlerne, på at præsentere et effektivt *management* af den politiske kurs, man grundlæggende er enige om. Partiorganisationerne er ikke længere bygget på medlemmernes engagement, men på ansat og professionelt personale.

Da partierne har fået færre medlemmer, og samtidig er blevet økonomisk uafhængige af medlemmerne på grund af den offentlige støtte, åbnes i højere grad op for indflydelse for tilhængere og sympatisører, som ikke er formelle medlemmer af partierne. Der åbnes også op for direkte medlemskab uden om de lokale partiforeninger, og generelt sker der en centralisering af magten i partierne, men samtidig indkapsles konflikter ved en udbredt autonomi til de lokale foreninger (p.21). De vigtigste udviklingstræk fra elitepartiet, over massepartiet og *catch-all* partiet til kartelpartiet er af Katz & Mair sammenfattet i skema 12.1.

Gennemgangen i kapitel 6 af de lokale valgkampagner sætter flere spørgsmålstegn ved kartelmodellens anvendelighed på det lokale niveau.[1] Først og fremmest viste

1. Dette og de følgende afsnit har tidligere i let omarbejdet udgave været publiceret i Buch Jensen & Elklit, 1995.

gennemgangen, at de anvendte valgkampmetoder i 1993 var forholdsvis gammeldags. Partierne anvendte de samme valgkampmetoder, som har været anvendt de seneste 50-70 år: Vælgermøder, pjecer, plakater og annoncer i lokale dag- og ugeblade. I teorien om kartelpartiet anvender partierne derimod de samme valgkampmetoder som *catch-all* partiet: Centralt styrede og professionelt udformede kampagner med hovedvægt på fjernsynet. Der er her en dyb afgrund mellem teorien og den danske praksis. Hvis man alene ser på valgkampene, virker kartelparti-teorien altså ikke særlig anvendelig på danske lokale forhold.

Skema 12.1. Katz & Mairs oversigt over de vigtigste karakteristika ved de fire partimodeller.

Characteristics	*Elite party*	*Mass party*	*Catch-all party*	*Cartel party*
Time-period	19th century	1880–1960	1945–	1970–
Degree of social-political inclusion	Restricted suffrage	Enfranchisement and mass suffrage	Mass suffrage	Mass suffrage
Level of distribution of politically relevant resources	Highly restricted	Relatively concentrated	Less concentrated	Relatively diffused
Principal goals of politics	Distribution of privileges	Social reformation (or opposition to it)	Social amelioration	Politics as profession
Basis of party competition	Ascribed status	Representative capacity	Policy effectivenes	Managerial skills, efficiency
Pattern of electoral competition	Managed	Mobilization	Competitive	Contained
Nature of party work and party campaigning	Irrelevant	Labour intensive	Both labour intensive and capital intensive	Capital intensive
Principal source of party's resources	Personal contacts	Members' fees and contributions	Contributions from a wide variety of sources	State subventions
Relations between ordinary members and party elite	The elite are the 'ordinary' members	Bottom up (*pace* Michels); elite accountable to members	Top down; members are organized cheerleaders for elite	Stratarchy; mutual autonomy
Character of membership	Small and elitist	Large and homogenous; actively recruited and encapsulated; membership a logical consequence of identity; emphasis on rights and obligations	Membership open to all (heterogenous) and encouraged; rights emphasized but not obligations; membership marginal to individual's identity	Neither rights nor obligations important (distinction between member and non-members blurred); emphasis on members as individuals rather than as an organized body; members valued for contribution to legitimizing myth
Party channels of communication	Interpersonal networks	Party provides its own channels of communication	Party competes for access to non-party channels of communication	Party gains privileged access to state-regulated channels of communication
Position of party between civil society and state	Unclear boundary between state and politically relevant civil society	Party belongs to civil society, initially as representative of the newly relevant segment of civil society	Parties as competing brokers between civil society and state	Party becomes part of state
Representative style	Trustee	Delegate	Entrepreneur	Agent of state

Kilde: Katz & Mair, 1995: 18.

Andre dele af teorien, og selve kartelbegrebet, giver derimod god mening, især dersom betoningen lægges lidt anderledes end hos Katz & Mair, som især lægger vægt på partiernes ressourcebehov, når årsagerne til karteldannelsen søges: de faldende

medlemstal, kombineret med stadig mere kapitalintensive kampagner, gør det nødvendigt at søge økonomiske ressourcer hos staten.

Hvis der derimod lægges mere vægt på konsensusbestræbelsen, er der ingen tvivl om, at vi nærmer os et helt centralt element i lokale partiorganisationers placering og adfærd i dansk kommunalpolitik. Konkurrencen i dansk kommunalpolitik drejer sig - og har måske altid drejet sig? - om effektiv *management* af en bred politisk enighed.

Kartel-*modellen* er altså umiddelbart ikke særlig anvendelig i en analyse af dansk kommunalpolitik, når det handler om de vigtige aktiviteter i forbindelse med kommunalvalg. Derimod giver kartel-*begrebet* en endda meget udmærket beskrivelse af centrale træk i danske lokale partiorganisationer, således som de gennem mange år har ført kommunalpolitik mod og især med hinanden. Der tænkes her på den konsensusbestræbelse, som i den internationale litteratur altid er blevet fremhævet i beskrivelser af dansk kommunalpolitik. Konsensusholdningernes udbredelse ses eksempelvis i kandidatundersøgelsen fra 1993, hvor ca. 80 pct. af kandidaterne tilsluttede sig det synspunkt, at en kommunalpolitiker *altid* skal være villig til at gå på kompromis (Kjær & Pedersen, 1996: 30).

Betones konsensusbestræbelsen som årsag til karteldannelsen, opnås tre klare fordele. For det første kan kartelbegrebet også anvendes på kommunalpolitik, og ikke blot på national politik - jævnfør diskussionen af mikro-makro problemet i kapitel 2 (side 63). For det andet bliver det muligt at se forskel på (1) det nationale niveau, hvor kartellet først er udviklet i takt med udbredelsen af den generelle opbakning bag velfærdssamfundet, og (2) det kommunale niveau, hvor kartellerne på en anderledes indgroet måde længe har været normaltilstanden. For det tredje bliver det tydeligt, at det centrale ved kartelbegrebet i langt højere grad er relationerne mellem aktørerne end karakteristika ved de enkelte aktører. Det nye er ikke så meget forandringer i de enkelte politiske partier som forandringer i relationerne mellem partierne.

Katz & Mair har på en hensigtsmæssig måde sat begreb på et fænomen, der måske i mindre grad repræsenterer en ny partiform med hensyn til organisation, målsætning osv., men derimod karakteriserer partiernes forhold til hinanden: konsensusopfattelsen og delingen af magten. Partierne har en magtdelingsforståelse, en samarbejds- og

kartelforståelse, der netop afspejler de faktiske vilkår for kommunalbestyrelsernes arbejde: konkrete problemer, lokalkendskab og - siden kommunalreformen - udvalgsstyret med den indbyggede spredning af magten, som alle er underkastet. Disse forhold betyder, at kartelpartierne måske altid - eller i hvert fald meget længe - har været et faktum i dansk kommunalpolitik.[2]

Denne konklusion understreger det mikro-makro problem, som blev understreget i kapitel 2 - mens masse-partierne og siden *catch-all* partierne fra slutningen af 1800-tallet og frem til 1980'erne (?) herskede i landspolitikken, var det kartel-partierne, som dominerede lokalpolitikken.

12.2. Udviklingen i den offentlige økonomiske partistøtte[3] [4]

"Votes count, but resources decide."

(Rokkan, 1966a: 105)

At ressourcer er magt, er en gammel sandhed inden for statskundskaben. Denne sandhed deles også af danske politikere, som brugte netop et magt- eller rettere et afmagtsargument for at begrunde den forhøjelse af de offentlige økonomiske tilskud til de politiske partier, som blev vedtaget i 1995. Det centrale argument hos regeringspartierne og Det konservative Folkeparti, som stemte forslaget igennem, var, at partiernes magt er svækket i forhold til økonomisk langt stærkere organisationer. Indenrigsminister Birthe Weiss (A) begrundede de øgede offentlige tilskud med, at de politiske partier og de lokale partiorganisationer har: *"....fået sværere ved at fungere som ramme for den politiske debat og fastholde deres position i forhold til organisationer og andre*

2. Men vel at mærke kartelpartier, som ikke er afkoblet fra civilsamfundet som beskrevet hos Katz og Mair, men derimod kartelpartier, som er dybt forankret i civilsamfundet, sådan som kommunalpolitikerne stadig er det - i hvert fald i de mange mindre kommuner.

3. Dette afsnit er tidligere i lidt anden form bragt som kronik i *Jyllands-Posten*, den 31. Juli 1995.

4. Alle citater i dette afsnit er taget fra *Folketingstidende*.

aktører med større økonomiske midler til rådighed.". Den økonomiske støtte til partierne må derfor øges for at sikre partiernes mulighed for at varetage helhedshensyn, i modsætning til interesseorganisationernes arbejde for særinteresser, lød argumentationen.

Penge er altså magt, og demokratiet skal styrkes ved at give flere penge til de politiske partiers arbejde. Men hvordan fordeles pengene i den reviderede lov om partistøtte? Og hvad kommer den nye lov til at betyde for magtfordelingen i de politiske partier?

12.2.1. Centralisering af magten

Efter at forskellige forslag havde været debatteret gennem årtier, vedtog Folketinget i 1986 en lov, som indførte offentlig økonomisk støtte til de politiske partier. Den økonomiske støtte beregnes ud fra partiernes stemmetal. Partiernes landsorganisationer fik således 5 kr. årligt for hver stemme ved folketingsvalg, amtsorganisationerne fik 2 kr. årligt pr. stemme ved amtsrådsvalgene, og de lokale partiorganisationer fik 3 kr. årligt pr. stemme opnået ved kommunalvalg. Den vigtigste ændring med revisionen fra 1995 var en forøgelse af støttesatserne: Fra 5 kr. til 19,50 kr., fra 2 kr. til 2,50 kr. og fra 3 kr. til 4. kr.

Der er store forskelle i stigningerne. Støtten til landsorganisationerne stiger næsten 300%, de lokale organisationer får ca. 35 pct. ekstra, mens amtsorganisationerne kun får 25 pct. ekstra. Stigningen i støtten til landsorganisationerne er altså cirka 10 gange så stor som stigningen i støtten til de amtslige og lokale organisationer. Denne forskel kommenteres ikke i indenrigsministerens bemærkninger til lovforslaget og blev overhovedet ikke berørt under folketingsdebatterne om forslaget. Derimod handlede debatterne om, at partierne er et *"frugtbart bagland for de folkevalgte, et bagland som mellem valgene kan formidle folkets synspunkter til de valgte"* (Anders Fogh Rasmussen), om at partierne er *"folkestyrets centralnervesystem"*(Torben Rechendorff), som kan overføre impulser fra vælgerne til politikerne, om at medlemmerne er *"væksthuset, hvor de politiske partier henter inspiration, hvor vi som folkevalgte har kontakten til vores bagland og får mulighed for at indhente inspiration og oplysninger om, hvad der foregår i det samfund, vi er sat til at*

administrere." (Kim Behnke), og om at *"Partierne er nødvendige for demokratiet, for kandidatopstillingen og for folkeoplysningen."* (Jørgen Estrup). Både tilhængere og modstandere af forslaget understreger altså betydningen af partierne, som en kanal hvorigennem oplysninger, beskrivelser af virkeligheden, holdninger, interesser og ønsker kan flyde op til folketingspolitikerne. Især fremhæves det lokale bagland og aktiviteterne i dette bagland. Og netop de lokale partiorganisationer indtager, som det er blevet vist i de foregående kapitler, en central rolle i det demokratiske system: kandidater opstilles, blade udgives, valgkampagner gennemføres og kontakter rettes opad i partiorganisationen til partiets formand, til politiske udvalg og til folketingspolitikerne.

Set på baggrund af dette, og set på baggrund af den generelle tilslutning, som næsten alle partier i dag giver til decentralisering fra staten til kommunerne og internt i kommunerne til lokale institutioner, skoler og plejehjem, virker det overraskende, at de dele af de politiske partier, som ligger nærmest på vælgerne, og som i forvejen får den mindste støtte, nu også får en betydelig mindre stigning end landsorganisationerne i København. På mange andre områder i samfundet er partierne enige om decentralisering, men internt i partierne styrkes de centrale dele i forhold til de decentrale dele.

Den tydelige styrkelse af partiernes centrale organisation i København, suppleres yderligere med den såkaldte *Olsen-plan*, som er opkaldt efter Folketingets tidligere socialdemokratiske formand Erling Olsen, og som har til formål at forbedre forholdene og den økonomiske støtte til de enkelte folketingsmedlemmer, samt at øge den økonomiske støtte til partiernes folketingsgrupper. Alt i alt tegner der sig et meget klart billede af en markant økonomisk styrkelse af partiernes landsorganisationer, de enkelte folketingsmedlemmer og af folketingsgrupperne. Og når penge er magt, betyder ændringerne et pres i retning af en forskydning af magten til fordel for landsorganisationerne, folketingspolitikerne og partigrupperne i Folketinget på bekostning af især de lokale partiorganisationer. Med flere sekretærer og eksperter i de centrale dele af de politiske partier og på Christiansborg vil endnu mere af det politiske

initiativ og den politiske interesse kunne blive centraliseret. I teorien kan ressourcerne selvfølgelig bruges til at styrke kontakterne til det lokale og folkelige bagland, men hvis dette virkelig var målet, ville det virke mere logisk, hvis man havde valgt at forhøje tilskuddet til de lokale partiorganisationer til 19,50 kr., frem for at give disse penge til landsorganisationerne. I kapitel 9 blev netop manglen på økonomiske ressourcer nævnt af de lokale partiforeningsformænd som den tredjevigtigste begrænsning i deres arbejde som formænd - efter manglen på aktivister og egen mangel på tid, jævnfør tabel 9.12.

Hvis penge er magt, vil fordelingen af pengene, som er givet med den nye partistøttelov, styrke magten hos de centrale dele af de politiske partier på bekostning af de lokale partiorganisationer. Om det vil styrke demokratiet, er et spørgsmål, hvor svaret bestemt ikke er givet og er samtidig et spørgsmål, som kræver en offentlig debat - en debat, som desværre har været næsten fraværende. Spørgsmålet om fordelingen af pengene imellem de centrale og decentrale dele af partierne har slet ikke været berørt i den i øvrigt ganske livlige, offentlige debat om partistøtte. Meget tyder på, at Folketinget i et forsøg på at løse ét demokratisk problem - økonomisk svage partier - har valgt en metode, som blot rejser et nyt demokratisk problem - forskydningen af magten til fordel for de centrale dele af de politiske partier. Konsekvensen kan blive centraliserede, topstyrede og, i forhold til befolkningen, isolerede partier.

12.2.2. Cementering af partisystemet

En anden overset konsekvens af de stadig større offentlige tilskud til de politiske partier er cementeringen af det etablerede partisystem. Partier er levende organismer, som fødes, lever og dør. Nogle partier lever kort tid, andre partier virker udødelige. De seneste 35 års politiske historie har ført helt nye partier ind i dansk politik: SF, Fremskridtspartiet, CD, Kristeligt Folkeparti og Enhedslisten, mens andre er gledet ud: Retsforbundet, DKP, og VS. De stigende offentlige tilskud vil gøre det langt sværere for nye partier at vinde fodfæste i Folketinget og i kommunalbetyrelserne. De bliver økonomiske pygmæer, som skal kæmpe mod økonomiske kæmper. Man kan stille sig det spørgsmål, om hvor stærke Fremskridtspartiet, Kristeligt Folkeparti og CD ville være blevet, eller om de overhovedet ville være kommet i Folketinget, hvis der allerede

i 1973 havde været en stor offentlig støtte til de politiske partier?

Med den bagudskuende økonomiske støtte baseret på det seneste valgresultat, bliver konkurrencen meget ulige: offentligt støttede, etablerede partier, imod langt fattigere nye partier. Man kan tvivle på, om det er sundt for demokratiet at have en sådan skævhed, og om en cementering af partisystemet er ønskelig. En løsning på dette problem kunne være et fast tilskud til alle opstilingsberettigede partier, så nye partier i det mindste har økonomi til helt basale udgifter ved en valgkamp imod de økonomisk langt stærkere, etablerede partier. I hvert fald fortjener også dette problem en offentlig og politisk debat, som har været næsten totalt fraværende.

Danske politiske partier får sammenlignet med partierne i mange andre lande en begrænset økonomisk støtte - men dette skal ikke bruges som undskyldning for at undlade den principielle debat om fordele og ulemper ved offentlig støtte. Eksempelvis spørgsmålet om den øgede støtte kan udløse en folkelig reaktion med medlemsflugt til følge - hvorfor betale til partierne direkte, når man i forvejen gør det over skatten? - og spørgsmålet om de negative følger af en professionalisering af partierne med stadig flere ansatte "aktivister", i modsætning til tidligere tiders frivillige aktivister.

Den moderate støtte skal heller ikke bruges som undskyldning for at undlade at pege på mulige uheldige virkninger af den nuværende støtteordning og af den seneste revision af partistøtteloven. Muligheden for cementering og centralisering fortjener en debat både blandt forskere og i en bredere offentlighed.

12.3. Omstillingsbølgerne i dansk kommunalpolitik

Efter kommunalreformen i 1970, hvor antallet af kommuner blev reduceret fra mere end 1.300 kommuner til 277 kommuner,[5] gennemløb danske kommuner en lang *etableringsfase*, hvor kommunale forvaltninger blev opbygget, nye institutioner blev etableret, medarbejdere rekrutteret, og hvor stadig flere nye og gamle opgaver blev lagt ud fra staten til kommunerne.

5. Først senere, efter yderligere et par kommunesammenlægninger, blev det nuværende antal på 275 kommuner nået.

Efter en *konsolideringsfase* fra slutningen af 1970'erne og et stykke ind i 1980'erne begyndte en *omstillingsfase*, hvor en lang række omstillingstiltag er gennemført i kommunerne. De forskellige elementer i denne omstillingsbølge er dels opstået lokalt, dels udsprunget af centrale initiativer fra Folketinget og Indenrigsministeriet. Nogle elementer er slået igennem i næsten alle kommuner, mens andre kun er udbredt i en mindre del af kommunerne. Eksempler på omstillingstiltag er mange, nogle af de hyppigst nævnte er: strukturændringer i form af sammenlægninger af politiske udvalg og forvaltninger, øget brug af mål-rammestyring, udbredelsen af bruger- og borgerundersøgelser, decentralisering til de kommunale institutioner og senest anvendelse af servicemål og servicedeklarationer (Andersen, Berg og Buch Jensen, 1996). De nyeste modeord i debatten om kommunernes udvikling er "dialog" og "kvalitet", hvor dialogen handler om at udvikle redskaber, som sikrer dialog mellem de tre ben i trekanten: politikere, forvaltning/medarbejdere og borgere, og hvor kvaliteten handler om en fokusering på at udvikle og højne kvaliteten af den kommunale serviceproduktion - tydeligvis inspireret af private kvalitetsstyringssystemer som *ISO9000*.

Næsten alle de omstillingstiltag, som er gennemført, har konsekvenser - eller i hvert fald mulige konsekvenser - for de lokale partiorganisationer og blandt andet deres mulighed for at påvirke kommunalpolitikken. I det følgende redegøres for nogle af opstillingsbølgens elementer og deres mulige konsekvenser for de lokale partiorganisationer.

12.3.1. Strukturændringer

To af de vigtigste strukturændringer i kommunerne op gennem 1980'erne og 1990'erne har været ændringer i den politiske udvalgsstruktur og ændringer i forvaltningsstrukturen. Udviklingen er her gået i retning af sammenlægning af såvel udvalg som forvaltninger. I 1970'erne og starten af 1980'erne var antallet af udvalg og forvaltninger i gennemsnit 4,5, mens antallet i 1992 var faldet til i gennemsnit 3,6 udvalg og ligeledes i gennemsnit 3,6 forvaltninger (Andersen, Berg og Buch Jensen, 1997).

Den umiddelbare konsekvens af de færre politiske udvalg i kommunal-

bestyrelserne er, at der bliver færre poster som udvalgsformand til fordeling blandt kommunalpolitikerne - cirka 20 pct. færre formandsposter. Sundberg har som nævnt tidligere netop peget på antallet af tillidsposter som en faktor, der påvirker vælgernes lyst til at blive partimedlemmer (1989: 296f.). En central tillidspost som formandsposterne for de politiske udvalg må formodes at være vigtig - ikke i særlig høj grad for det samlede medlemstal, jævnfør kapitel 9, men derimod - for partimedlemmernes lyst til at være kandidater ved kommunalvalgene. Også internt i de enkelte grupper vil der være færre poster, som kan gives til de specielt dygtige eller arbejdsomme politikere. De færre formandsposter kan altså påvirke motivationen til at blive aktivist, kandidat eller gøre et stort arbejde i kommunalbestyrelsen i negativ retning, men der kan dog også argumenteres modsætningvist: at færre poster giver mere konkurrence og dermed mere motivation.

I tillæg til den snævre individuelle påvirkning af motivationen kan de færre formandsposter - som jo nødvendigvis betyder, at flere partier får færre eller ingen formandsposter - også generelt svække oplevelsen i en partiorganisation af nærhed til de centrale beslutningstagere, og oplevelsen af at partiorganisationen har indflydelse på kommunalpolitikken. Også dette kan trække i retning af større passivitet fra partiorganisationernes side - men igen kan der argumenteres modsætningsvist: oplevelse af svækket indflydelse fører til, at indflydelse søges mere intensivt og af andre kanaler.

12.3.2. Decentralisering til institutioner

Decentralisering er overførsel af kompetence fra et politisk organ i et større geografisk område (f.eks. staten), til et andet politisk organ i et mindre geografisk område (f.eks. kommunerne) (Lundquist, 1991: 160f., Madsen, 1993: 14). Når der tales om decentralisering til institutioner, menes der altså overførsel af kompetence fra kommunalbestyrelsen og forvaltningen til de kommunale institutioner, eksempelvis daginstitutioner, skoler o.l. Et eksempel på en konkret overførsel af kompetence gælder spørgsmålet om, hvorvidt de kommunale institutioner selvstændigt kan omplacere

beløb inden for deres budget. En undersøgelse fra Kommunernes Landsforening viser, at hvor 45 pct. af kommunerne i 1986 gav institutionerne denne omplaceringsret, er tallet i 1992 steget til 97 pct. (Indenrigsministeriet, 1994: 34). Decentralisering er oftest koblet med en øget grad af brugerindflydelse, men der kan dog også findes eksempler på, at decentralisering kan finde sted uden samtidig etablering eller udvidelse af brugerindflydelsen. Det er netop brugerindflydelsen - oftest i form af brugerbestyrelser - som er relevant for de politiske partier.

En udbredt opfattelse er, at de nye brugerbestyrelser kan blive en slags læreplads for kommende kommunalpolitikere - når borgerne møder politik i konkrete sammenhænge, hvor de selv (eller deres børn) modtager en kommunal service og gives indflydelse på konkrete beslutninger, vil dette kunne give en smag for politik og dermed muligvis vende det faldende kandidattal ved kommunalvalgene eller partiernes faldende medlemstal. Et helt modsat effekt er dog lige så sandsynlig, nemlig at en begrundelse for at være partimedlem - muligheden for at påvirke kommunalpolitikken i en bestemt retning - svækkes. Hvorfor være partimedlem, når man tilbydes indflydelse direkte i de konkrete sammenhænge, hvor man er i kontakt med kommunen? Frem for at uddanne borgerne i politik kan brugerbestyrelserne altså komme til at virke som et dræn, der trækker aktivister og kandidater bort fra den generelle kommunalpolitik. At der øjensynligt er en sådan meget løs forbindelse mellem de politiske partier og brugerbestyrelserne blev demonstreret i kapitel 10, hvor det eksempelvis fremgik, at mindre end halvdelen af partiorganisationerne er aktive i forhold til skolebestyrelsesvalgene, og at den aktivitet, som faktisk findes, oftest er begrænset til at opfordre medlemmerne til at stemme og stille op, mens opstilling af egne lister og afholdelse af vælgermøder ses meget sjældent, jævnfør tabel 10.15. Partiernes engagement stemmer godt overens med vælgernes engagement, hvor der sjældent opnås stemmeprocenter på mere end 20 pct. ved valgene til brugerbestyrelserne.[6]

Den anden mulige følge af de nye brugerbestyrelser er en udtømning af

6. Netop den manglende folkelige interesse er måske det mest problematiske ved de mange nye brugerbestyrelser - der flyttes magt og kompetence fra kommunalbestyrelser valgt ved kommunalvalgene, hvor mere end 70 pct. af vælgerne stemmer til brugerbestyrelser valgt af mindre end 20 pct. af de potentielle vælgere. For en kritisk diskussion af de mange omstillingstiltag se Andersen, Berg og Buch Jensen, 1997

politikerrollen - magt og kompetence afgives til brugerbestyrelserne. Et tab af magt og kompetence, som vil kunne svække motivationen hos borgerne til at blive kandidater ved kommunalvalgene og til at blive partimedlemmer. Brugerbestyrelserne bliver også en ny informationskanal for politikerne til at lodde vælgernes ønsker, en informationskanal, som kan svække partiorganisationernes mulighed for magt og indflydelse. Brugerbestyrelserne kan betragtes som institutionaliserede interesseorganisationer - om ikke statsanerkendte, så dog kommunalt anerkendte interesseorganisationer, som vil kunne søge indflydelse på de enkelte kommunalpolitikere, partigrupper og kommunalbestyrelsen som helhed - og dette på bekostning af de lokale partiorganisationer.

12.3.3. Borger- og brugerundersøgelser

Et andet område, hvor partiorganisationernes rolle som informationskanal for kommunalpolitikerne svækkes, findes i den øgede brug af borger- og brugerundersøgelser. Borger- og brugerundersøgelser består typisk af kvantitative undersøgelser, hvor en kommune via en spørgeskemaundersøgelse forsøger at få en generel oversigt over borgernes syn på den hele den kommunale service eller at få en oversigt over brugernes syn på den kommunale service på et udvalgt område. Brugerundersøgelser gennemføres i nogle tilfælde også på basis af mere intensive interviews med udvalgte brugere - evt. som et supplement til kvantitative undersøgelser. Firmaet *Kommune Data* har udarbejdet en standard for spørgeskemaundersøgelser, som firmaet søger udbredt i alle landets kommuner.

En undersøgelse fra 1996 viser, at kun 23 pct. af de danske kommuner ikke har anvendt bruger- eller borgerundersøgelser, 26 pct. bruger begge typer af undersøgelser, 6 pct. alene borgerundersøgelser, mens 45 pct. har anvendt brugerundersøgelser (beregnet ud fra Andersen, 1996: 9). De mere specifikke brugerundersøgelser er altså tydeligvis mere udbredt end de mere generelle borgerundersøgelser.

Relevansen af borger- og brugerundersøgelser for de lokale partiorganisationer ligger på to områder. For det første opstår der med undersøgelserne en helt ny type informationskilde som - hvis undersøgelserne er gennemført håndværksmæssigt

korrekt i forhold til at bygge på repræsentative udsnit af borgerne, at give klare og udtømmende svarmuligheder o.l. - kan give kommunalpolitikerne et forholdsvist klart billede af borgernes holdninger til allehånde politiske spørgsmål. De lokale partiorganisationer får hermed en skarp konkurrent i forhold til at lægge pres på kommunalpolitikerne for at indtage bestemte holdninger. I det omfang, kommunalpolitikerne placerer sig på borgernes linie og forsøger at opfylde ønsker i vælgerbefolkningen som helhed, svækkes de lokale partiorganisationers magt, med hvad det kan have af afledte følger for vælgernes motivation til at blive partimedlemer og partimedlemmers motivation til at blive aktivister.[7] Det skal huskes, at analyserne i kapitel 11 viste klare forskelle mellem vælgernes holdninger og såvel kommunalpolitikere og lokale partiformænd, hvilket betyder, at der er stor forskel på, om politikerne lytter til vælgerne eller til partiaktivisterne.

Undersøgelserne vil også give en stor magt til dem, som udvælger hvilke aspekter af den kommunale virksomhed, som borgerne skal spørges om, og som formulerer de konkrete spørgsmål. Et eksempel på, hvilke skævheder, som kan være indbygget i bruger-/borgerundersøgelser kan tages fra kulturminister Jytte Hildens kulturundersøgelse fra foråret 1996. Et spørgsmål i undersøgelsen lød:

Hvad betyder ny, eksperimenterende kunst for dig? Hvordan ser du på ny musik og moderne teater, malerier og skulpturer? Hvordan har du det med den nyeste litteratur og eksperimenterende film?

Sæt et kryds ved det svar, som du bedst kan tilslutte dig.

- Ny kunst giver mig mange spændende oplevelser. Jeg mener, det er vigtigt, at den støttes med penge. ☐
- Jeg bliver tit irriteret på den nye kunst. Den er ofte svær at forstå. Men jeg mener alligevel, det er vigtigt, at samfundet giver penge til den ☐
- Den nye kunst er forbeholdt ganske få mennesker. Den interesserer mig ikke. Jeg mener ikke, at det er samfundsopgave at støtte den ☐
- Ved ikke ☐

7. Der kan gives en række eksempler på, at kommunalpolitikere efter en bruger-/borgerundersøgelse, som udtrykte befolkningens holdning til et givet spørgsmål, mener, at nu er sagen afgjort - folket har talt. Problemet med en sådan holdning til borger-/brugerundersøgelser er manglen på dialog i undersøgelserne.

Svarmulighederne i spørgsmålet følger to dimensioner, som er vist i tabel 12.1. hvor de fire svarmuligheder er indplaceret.[8] Det er tydeligt, at svarkategorierne på ingen måde dækker alle de reelt mulige svarmuligheder. En formentlig ganske stor gruppe borgere - uinteresseret og villige til at støtte - har således ingen svarmulighed. Borgere, som er imod støtte, kan kun angive dette, hvis de samtidig erklærer sig enige i, at den eksprimenterende kunst er uinteressant for dem. Borgere, som eksempelvis principielt mener, at kunst er en privat sag, har altså ingen reel valgmulighed, hvis de samtidig finder eksperimenterende kunst irriterende eller spændende. Spørgsmålet må alt i alt formodes at givet et billede af vælgerne som mere udgiftspositive, end en udtømmende svarkategori med seks svarmuligheder eller et rent spørgsmål om udgiftsholdninger - altså uden begrundelser - ville give.

Tabel 12.1. Svarkategorier i spørgsmål om eksperimenterende kunst indplaceret på to dimensioner.

		Oplevelse af eksperimenterende kunst		
		Irriterende	Uinteresseret	Spændende
Holdning til om den eksperimenterende kunst skal have offentlig økonomisk støtte	Skal støttes	svarmulighed 1		svarmulighed 2
	Skal ikke støttes		svarmulighed 3	

Eksemplet viser, at der er rige muligheder for - bevidst eller ubevidst - at stille spørgsmål, som måske giver et skævt billede af borgernes holdninger. De kommunale

8. Oven i de to dimensioners faste mønster lægges yderligere støj ved at der tilføjes ekstra argumenter/dimensioner ved de to sidste svarmuligheder: "svær at forstå" og "forbeholdt ganske få mennesker". Yderligere tales der i de tre svarkategorier om at "støtte med penge", "samfundet giver penge til" og "en samfundsopgave at støtte" - den første svarmulighed kan faktisk omfatte privat støtte, mens den sidste svarmulighed kan omfatte såvel økonomisk støtte såvel som mange andre støtteformer. Det er altså ikke engang helt klart, hvad der egentlig menes med støtte, hvilket der jo rent faktisk også kan være uenighed om blandt borgerne.

forvaltninger og konsulentfirmaer må forventes at blive centrale aktører i formuleringen af spørgsmålene til borger- og brugerundersøgelser og mindst lige så vigtig i bearbejdningen og analysen af resultaterne. Såvel politikere som partiorganisationer vil ofte være svagt klædt på til at kunne gå ind og vurdere og kritisere undersøgelserne. Ikke mindst når undersøgelsen er gennemført, og resultaterne er offentliggjort, vil det under alle omstændigheder være en kamp op ad bakke at påpege svagheder og skævheder i undersøgelsen - standard-modargumentet vil være: I er jo blot ude på at bortforklare folkets røst, fordi den går jer imod.

Skæve spørgsmål kan i et vist omfang betragtes som et håndværksmæssigt problem - at formulere spørgsmålene, så man undgår sammenblanding af dimensioner og undgår kun at medtage nogle svarmuligheder på trods af andre lige så logiske og mulige svarmuligheder. Men selv hvis dette sikres, ligger der i udvælgelsen af hvilke spørgsmål, som overhovedet skal med - hvilke områder af den kommunale forvaltning, som skal undersøges og hvilke aspekter af det enkelte område - et meget stort potentiale for at få indflydelse på en ny informationsstrøm i kommunalpolitikken og derved få indflydelse på de politiske beslutninger. I det omfang viden er magt, opnår centrale aktører, som formentlig vil udgøres af forvaltningen og konsulentfirmaer, en ny magt - "der skal jo ikke inddrages politikere og partiorganisationer i den objektive afdækning af borgernes ønsker." Man skal ikke politisere det, som ved en overfladisk betragtning ligner en ren udredningsopgave, men som i virkeligheden er en højpolitisk og yderst magtfuld informationsindsamling. Kontrol over informationsstrømmene er en helt central magtressource. Indflydelsen til disse aktører vil til gengæld svække partiorganisationernes mulighed for at påvirke kommunalpolitikerne.

Selv hvis alle disse problemer er håndteret: korrekt udvælgelse af respondenter, korrekte spørgsmål og et bevidst og oplyst valg af hvilke områder, som skal undersøges, står det andet hovedproblem med bruger- og borgerundersøgelserne tilbage: manglen på dialog. Kommunalpolitikerne bruger i nogle kommuner efterfølgende borger-/bruger-undersøgelserne som en form for folkeafstemninger, som gør yderligere diskussion unødvendig - folket har jo talt. Dette er en meget problematisk anvendelse af undersøgelserne, dels på grund af de mange fejlkilder, som er påpeget ovenfor, dels - og især - fordi undersøgelserne ikke som en folkeafstemninger gennemføres efter en indgående offentlig debat, hvor først afstemningstemaet debatteres, og derefter holdningerne til afstemningstemaet diskuteres. Borger- og brugerundersøgelserne dukker derimod oftest op, når de er besluttet og er klar til udsendelse - hele processen med spørgsmålsudvælgelse og -formulering sker uden offentlig debat. Ligeledes sker borgernes "valg" uden en offentlig debat, hvor der kan søges informationer og høres og udveksles holdninger - der mangler det, som i moderne omstillings*speak* hedder "dialog", eller hvad demokratiteoretikeren Robert A. Dahl kalder "oplyst forståelse" (1989: 108-120). Når det eksempelvis huskes, hvorledes opinionen skiftede frem og tilbage under de seneste danske folkeafstemninger om EU i 1992 og 1993, må det være åbenlyst, at det er yderst problematisk at give borger-/brugerundersøgelser status af små folkeafstemninger. Undersøgelserne kan i det yderste give et usikkert fingerpeg om borgernes eller brugernes holdninger.

Forsøg på at etablere en debat i forbindelse med borger-/brugerundersøgelser vil formentlig - ligesom "politisering" af spørgsmålsformuleringen - blive betragtet som direkte upassende - som noget, der ødelægger den objektive måling af borgernes holdninger. Dilemmaet er, at undersøgelserne næsten pr. definition ikke kan måle borgernes "sande" holdninger, og samtidig, at undersøgelserne ikke på én gang kan være objektive målinger og små folkeafstemninger. De kritiske spørgsmål er, (1) om det overhovedet giver mening at forsøge at lave en måling af holdninger uden en forudgående debat, og (2) om det er demokratisk at lave en sådan måling uden offentlig debat, og lade den indgå som et vigtigt del af beslutningsgrundlaget?

Det er tydeligt, at en øget udbredelse af, og vægtlægning på, bruger-/borger-undersøgelser i den komunalpolitiske beslutningsproces vil indeholde et stort potentiale til at svække de lokale partiorganisationers muligheder for at påvirke kommunalpolitikerne.

De tre elementer i omstillingsbølgen i kommunerne, der er diskuteret ovenfor, indeholder alle udfordringer og potentielle problemer for de lokale partiorganisationer: svækkelse af borgernes incitamenter til at blive partimedlemmer, aktivister og

kandidater, større passivitet fra partiorganisationernes side, mindre indflydelse til partiorganisationer som informationskanal om både holdninger og fakta til fordel for brugerbestyrelser og bruger-/borgerundersøgelser, som vil blive vigtigere for kommunalpolitikerne.

12.4. Medlemstilbagegangen

Som vist i kapitel 9, er medlemsudviklingen det område, hvor udviklingen har været så entydig nedadgående, at en påstand om en krise for partierne på dette område muligvis kan fastholdes.

Med et medlemskorps for alle de politiske partier på tilsammen 220.000 medlemmer ud af et samlet vælgerkorps på cirka 4 mio. vælgere - altså en organisationsprocent på cirka 5,5 pct. - er Danmark i international sammenhæng ved at være et af landene med den laveste andel partimedlemmer. Der er dog stadig vesteuropæiske lande som har endnu lavere organisationsprocenter: Tyskland, England og Holland.

Det lave antal partimedlemmer har fået bl.a. Folketingets tidligere formand Erling Olsen til at sætte spørgsmålstegn ved, om udpegningen af kandidater til kommunal- og folketingsvalg også i fremtiden skal varetages af de politiske partier - eller om der eksempelvis skal arbejdes hen imod en amerikansk model med primærvalg, hvor alle vælgere - det vil sige alle, som har ladet sig registrere som vælgere - kan afgive deres stemme og dermed være med til at udvælge kandidaterne.[9]

Det faldende medlemstal rejser altså spørgsmål ved, om partierne stadig kan være legitime aktører i den demokratiske proces, når deres medlemstal bliver meget lavt. Der kan peges på to principielle holdninger til spørgsmålet.

Den første holdning - den brede forståelse af demokratisk legitimitet - sammenkobler demokratisk legitimitet med ikke blot en demokratisk valgkamp og

9. Reglerne for de amerikanske primærvalg er ikke helt så enkle, som fremstillingen antyder. Ordningerne varierer mellem staterne og mellem de forskellige typer af valg. I nogle tilfælde er det alene partimedlemmer, som kan stemme, i andre tilfælde er det vælgere, som er registeret i et af partierne, som kan stemme, endelig er det i andre tilfælde alle vælgere, som kan stemme.

demokratisk stemmeafgivning, men også med udvælgelsen af kandidater. Ifølge en sådan opfattelse er et folkeligt engagement i udvælgelsesprocessen afgørende for legitimiteten af hele valget. Eksempelvis fordi der alene på den måde sikres kandidater, som afspejler hele befolkningen.

Den anden holdning - en snæver forståelse af demokratisk legitimitet - adskiller demokratisk legitimitet fra udvælgelsen af kandidater. Ifølge en sådan opfattelse er det uden betydning for den demokratiske legitimitet, hvordan beslutningsproceduren, som udpeger kandidaterne, forløber. En sådan holdning bygger den nuværende kommunale valglovgivning i Danmark på, og der er således ingen krav til den forudgående beslutningsproces, men alene et krav om, at anmeldelsen af kandidatopstillingen sker med tilstrækkelige oplysninger om kandidaters navne, adresser o.l. og med det tilstrækkelige antal stillere for kandidatlisten - normalt 25 stillere. Opfyldes disse formelle krav, kan et parti opstille, uanset om kandidatlisten er sammensat ved et dekret fra en leder af en højreekstremistisk liste, eller ud fra et dekret fra et højere partiniveau i et venstreorienteret parti, bygget på princippet om demokratisk centralisme, eller ved en urafstemning i en partiorganisation, som organiserer store dele af de lokale vælgere. Den demokratiske legitimitet er altså - når der ses bort fra ulovligheder, vold, økonomisk pression eller lignende - uafhængig af den proces, som har ført til udpegningen af kandidaterne. Den demokratiske legitimitet opstår derimod ved den lette adgang til opstilling, ved gennemførelse af en valgkamp med fuld ytringsfrihed, ved den lige og almindelige valgret og ved valglovgivningens brug af proportional repræsentation.

Fortsat faldende medlemstal for de politiske partier vil muligvis accentuere debatten om partiernes rolle i opstillingen af kandidater - en debat, som grundlæggende vil blive en debat mellem de to positioner, som er ridset op ovenfor.

Der kan rejses en række kritikpunkter imod begge holdninger. Den snævre legitimitetsopfattelse kan eksempelvis kritiseres for, at den overser, at borgernes opfattelse af demokratisk legitimitet påvirkes af den proces, som fører til udpegningen af kandidaterne. Den brede legitimitetsopfattelse kan kritiseres for, at den stiller alt for store krav til vælgernes lyst til politisk deltagelse; for at den anvender

deltagelsesdemokratiske målestokke på et repræsentativt demokrati; og for at der empirisk ikke kan konstateres nogen sammenhæng mellem borgernes inddragelse i kandidatudpegningen og stemmeprocenter

Det, som burde være klart efter ovenstående, er, at der er forskellige normative opfattelser af, hvad der skal opfyldes, for at en demokratisk beslutninsgproces er legitim; at der kan sættes spørgsmålstegn ved såvel de empiriske og normative elementer i de forskellige opfattelser; og at det derfor ikke kan afgøres objektivt, hvilken metode som er mest demokratisk. Der er ikke tale om, at den ene opfattelse er mest demokratisk, men derimod tale om forskellige typer af demokrati - i begge tilfælde repræsentativt demokrati, men med forskellig vægtlægning af deltagelseselementet.

En ændret valgproces, med eksempelvis indførelse af primærvalg, vil fundamentalt kunne ændre de lokale partiorganisationers arbejde, da det så i højere grad vil være nødvendigt for kandidaterne at orientere sig imod vælgerne frem for den mere snævre flok af partimedlemmer og partiaktivister, men også fordi et helt centralt aspekt af et partimedlemskab - muligheden for at påvirke kandidatlisterne - pludseligt bliver muligt uden partimedlemskab, og det dermed bliver endnu mindre attraktivt at være partimedlem. En udvikling i retning af amerikanske forhold vil være et sandsynligt scenario.

12.5. Sammenfatning

Gennemgangen af de tre udviklingstendenser ovenfor viste, at:

- udviklingen i den offentlige, økonomiske partistøtte kan skabe en centralisering af magten internt i de landsdækkende partier og skabe en cementering af partisystemet som helhed.
- omstillingsbølgen i kommunerne potentielt kan føre til: svækkelse af borgernes incitamenter til at blive partimedlemmer, aktivister og kandidater, større passivitet fra partiorganisationernes side, mindre indflydelse til partiorganisationer som informationskanal om både holdninger og fakta til fordel for brugerbestyrelser og bruger-/borgerundersøgelser, som vil blive vigtigere for kommunalpolitikerne.
- en fortsat medlemstilbagegang vil kunne accentuere en debat om partiernes rolle i forhold til at opstille kandidater.

For centraliseringen af magten og cementeringen af partisystemet, samt de forskellige mulige effekter af omstillingsbølgen i dansk kommunalpolitik, er det ganske svært at afgøre, hvad der vil ske, og i hvilken retning disse udviklingstræk vil ændre de lokale partiorganisationer. En fortsat medlemstilbagegang fremstår som den største trussel imod de lokale partiorganisationer - i hvert fald en trussel imod at partiorganisationerne kan fortsætte i deres nuværende form. Indførelsen af andre procedurer til udvælgelse af kandidater vil kunne ændre de lokale partiorganisationer samt deres relation til kommunalpolitikerne og kommunalpolitik fundamentalt.

Man må dog stille sig tvivlende overfor, om en sådan udvikling kommer. Med indførelsen af den offentlige partistøtte er der sikret en livline, som giver partierne mulighed for at kompensere for det faldende antal medlemmer - både i forhold til at skaffe økonomiske ressourcer, men også ved at åbne mulighed for at hel- eller deltidsansætte partiaktivister. Dette vil formentlig sikre, at partierne kan løse opgaven med at opstille kandidater og gennemføre valgkampe, og så længe det sker, forekommer det usandsynligt, at der gennemføres en så drastisk ændring af det danske demokrati - uanset partiernes medlemstal.

Med andre ord forekommer partiernes medlemstal på trods af den store offentlige opmærksomhed trods alt at være et så svagt argument som indikator for demokratiets tilstand, at selv et fortsat faldende medlemstal næppe vil udløse tilstrækkeligt pres for forandring. Dette vil formentlig være tilfældet, ikke mindst fordi stemmeprocenterne til folketings- og kommunalvalg ligger på så stabile og høje niveauer, som tilfældet er. Med stemmeprocenter, som ligger på niveauer omkring henholdsvis 85 og 70 pct., vil inertien i forhold til ændringer af de demokratiske processer og dermed også i forhold til de politiske partiers rolle formentlig være stor - ikke mindst fordi det er svært at pege på alternativer, som fungerer bedre og kan få samme eller højere stemmeprocenter. Med en omskrivning af Churchill's ofte citerede spidsformulering om demokrati, kan man måske sige, at et net af lokale partiorganisationer er det dårligste system i verden til at udpege kandidater og sikre demokratiet ved parlaments- og lokalvalg - bortset fra

alle andre systemer. Kapitel 1 blev indledt med følgende påstand: "Politiske partiers popularitet er svingende". Efter analyserne af de lokale partiorganisationer må konklusionen være, at det er rigtigt, at de politiske partiers popularitet er svingende, men at svingningerne foregår tæt omkring et meget højt niveau. Netop manglen på et alternativ er nok de lokale partiorganisationer og de politiske partiers største styrke. Derfor ser de lokale partiorganisationer og partiernes fremtid - om ikke lys, så dog - stabil ud.

Litteratur

Almond, G & G. Powell (1978). *Comparative Politics: System, Process and Policy*, Boston: Little, Brown.

Andersen, Johannes (1990). *Demokrati uden partier - om politik i tiden*, uden sted: Hovedland.

Andersen, Martin (1964). *Avisen*, Berlingske Presse-Bibliotek, København: Berlingske Forlag.

Andersen, Ole E. (1995). *Medieudbud og medieforbrug i Danmark 1983-1994*, København: Statsministeriet/Medieudvalget.

Andersen, Poul (1944). *Dansk Statsforfatningsret I*, København: Gyldendalske Boghandel Nordisk Forlag.

Andersen, Vibeke Normann (1996). *Udbredelsen af nye styringsinstrumenter i de danske kommuner: Borger- og brugerundersøgelser, Målstyring og Servicedeklarationer og servicemål*, Aalborg: Institut for Økonomi, Politik og Forvaltning.

Andersen, Vibeke Normann, Rikke Berg & Roger Buch Jensen (1997). *Omstillingsbølger i det kommunale demokrati*, Kommunalpolitiske Studier nr. 16/1997, Odense: Det Samfundsvidenskabelige Fakultet, Odense Universitet

Anderson, Lene, Rikke Berg og Poul Erik Mouritzen (1996). *Undersøgelse af kommunalbestyrelsesmedlemmer*, Kommunalpolitiske studier nr. 12/1996, Odense: Det Samfundsvidenskabelige Fakultet, Odense Universitet.

Appelton, Andrew M. & Daniel S. Ward (1995). "Measuring Party Organization in the United States: An Assessment and a New Approach", *Party Politics*, vol. 1, no. 1, pp. 113-131.

Bakka, Jørgen Frode & Egil Fivelsdal (1988). *Organisationsteori. Stuktur. Kultur. Processer.*, Handelshøjskolen i København: Handelshøjskolens Forlag.

Bentzon, Karl-Henrik (1981a). "De politiske partier og de kommunale valg", *Økonomi og Politik*, vol. 55, no. 2, pp 141-158.

Bentzon, Karl-Henrik (1981b). *Kommunalpolitikerne*, København: Samfundsvidenskabeligt Forlag.

Bertolt, Oluf, Ernst Christiansen & Poul Hansen (1954). *En Bygning Vi Rejser. Den Politiske Arbejderbevægelses Historie i Danmark.* 3 bind, København: 1954.

Betænkning (1994): *Kommunalpolitikernes arbejdsvilkår*, Betænkning nr. 1271, København: Statens Information.

Bierstedt, Robert (1959). "Nominal and Real Definitions in Sociological Theory", i Llewellyn Gross (ed.): *Symposium on Socilogical Theory*, New York, Evanston & London: Harper & Row.

Bille, Lars (1989): "Denmark: The Oscillating Party System", *West European Politics*, Vol. 12, No. 4., pp. 42-58.

Bille, Lars (1992b): "Denmark" i Katz, Richard S. & Peter Mair: Party Organizations. *A Data Handbook on Party Organizations in Western Democracies, 1960-1990*, London: Newbury Park & New Delhi: Sage Publications.

Bille, Lars (1992a): "De politiske partier under forandring" i Niels Helveg Petersen (ed.): *På sporet af den nye grundlov*, Copenhagen: Gyldendal.

Bille, Lars, Hans Jørgen Nielsen & Steen Sauerberg (1991): *De uregerlige vælgere*, København: Columbus.

Bille, Lars (1991): The Danish Party Organizations and The Thesis of Party Decline, Forskningsrapport 1991/4, University of Copenhagen: Institute of Political Science

Bobbio, Norberto (1995): *Højre & venstre. Årsager til og betydning af en politisk skelnen*, København: Hans Reitzels Forlag.

Bogason, Peter (1995): "En disaggregeret offentlig sektor", *Politica*, vol. 27, no. 1, pp. 5-23.

Borre, Ole (1983): "Ideologi og partivalg" i Ole Borre m.fl.: *Efter vælgerskredet. Analyser af folketingsvalget 1979*, Århus: Forlaget Politica.

Broder, David S. (1971): *The Party's Over. The Failure of Politics in America*, New York, Evanston, San Francisco & London: Harper & Row, Publishers.

Bruun, E. Finnemann (1937): "Kampen ude i Kredsene. Spredte Træk af konservativt Organisationsliv gennem Tiderne" pp. 191-260 i Alfred Bindslev (red.). *Konservatismens historie i Danmark. Fra 1848 til 1936*, Tredie Bind, Odense: Kulturhistorisk Forlag.

Buch Jensen, Roger (1993): *Partiernes krise? - demokratiets krise? En undersøgelse af de politiske partiers medlemstilbagegang. Årsager, konsekvenser og løsninger, samt partiernes egen opfattelse af udviklingen*, upubliceret speciale, Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet.

Buch Jensen, Roger (1994): *Declining Party Membership in Denmark: Perceptions and Responses*, Paper presented at the 13th World Congress of Sociology, July 1994, Bielefeld.

Buch Jensen, Roger og Jørgen Elklit (1995): "De politiske partier og det lokale demokrati", *Politica*, 27. årg., nr. 4, 1995, s. 418-435.

Buksti, Jacob A. (1989). "Partiapparaternes rolle og udvikling", *Politica*, 21. årg., nr. 3, pp. 279-287.

Burke, Edmund (1774). "Speech to the Electors of Bristol on Being Elected", november 1774, i Iain Hampsher-Monk: *The Political Philosophy of Edmund Burke*, London & New York: Longman.

Bäck, Per-Erik (1972). *Det svenska partiväsendet*, Stockholm: Almquist & Wiksell.

Bøgh, Nikolaj & Bo Sandberg (1996). "Nu sortner det" kronik i dagbladet *Politiken*, 24. april.

Carlsen, Mikael, Hans Jakup Vang & Roger Buch Jensen (1989). *Den politiske dagsorden - Den kommunale valgkamp 1989 i Århus Stiftstidende*, upubliceret seminaropgave, Aarhus Universitet: Institut for Statskundskab.

Christensen, Harry (1991): "De unge kommuner 1837/41-1867/68" i Per Boje m.fl. (red.). *Folkestyre i by og på land. Danske kommuner gennem 150 år*, København: Poul Kristensens Forlag.

Christensen, Søren & Poul-Erik Daugaard Jensen (1986). *Kontrol i det stille - om magt og deltagelse*, København: Samfundslitteratur.

Crotty, William (1984). *American Parties in Decline*, Boston: Little, Brown.

Damgaard, Erik (1974). "Stability and Change in the Danish Party System over Half a Century", *Scandinavian Political Studies*, vol. 9, pp. 103-125.

Damgaard, Erik (1977). *Folketinget under forandring*, København: Samfundsvidenskabeligt Forlag.

Damgaard, Erik (1979). *Folketingsmedlemmer på arbejde*, Århus: Forlaget Politica.

Damgaard, Erik (1981). *Medlem af Folketinget*, København: Schultz.

Damgaard, Erik (1992). "Denmark: Experiments in Parliamentary Government" i Erik Damgaard (ed.): *Parliamentary Change in the Nordic Countries*, Oslo: Scandinavian University Press.

Djupsund, Göran og Lars Svåsand (1990): *Partiorganisasjoner: Studier i strukturer og prosesser i finske; norske og svenske partier*, Åbo: Åbo Akademis Förlag.

Downs, Anthony (1957). *An Economic Theory of Democracy*, New York: Harper and Row.

Dunn, C.W. & M. Slann (1994). *American government*, New York: HarperCollins College Publishers.

Duverger, Maurice (1951/64). *Political Parties*, 3. rev. ed., London: Methuen & CO. LTD.

Dybdahl, Vagn (1969). *Partier og Erhverv. Studier i partiorganisation og byerhvervenes politiske aktivitet ca. 1880 - ca. 1913*, Århus: Universitetsforlaget i Aarhus, 2 vols.

Elklit, Jørgen (1978). *The Formation of Mass Political Parties in the Late 19th Century: The Three Models of the Danish Case*, Paper prepared for the ECPR-workshop on "Mass Political Organizations", Grenoble, France, April 6-11, 1978.

Elklit, Jørgen (1988). *Fra åben til hemmelig afstemning*, Århus: Politica.

Elklit, Jørgen (1991a). "Faldet i medlemstal i danske politiske partier", *Politica*, vol. 23, no. 1, pp. 60-83.

Elklit, Jørgen (1991b). "Sub-National Election Campaigns: The Danish Local Elections of November 1989", *Scandinavian Political Studies*, vol. 14, no. 3, pp. 219-239.

Elklit, Jørgen, Gorm Willemoes Jensen og Karen Prehn (1993). *Danske politiske partier 1970-92. En bibliografi*, Århus Universitet, Institut for Statskundskab, 1993.

Elklit, Jørgen & Mogens N. Pedersen (1995). *Kampen om kommunen. Ni fortællinger fra kommunalvalget 1993*, Odense: Odense Universitetsforlag.

Elklit, Jørgen, Roger Buch Jensen og Ulrik Kjær (1995). *Svarfordelinger fra undersøgelse af lokale valgkampe*, Odense Universitet: Kommunalpolitiske studier nr. 6/1995.

Epstein, Leon D. (1967). *Political Parties in Western Democracies*, London: Pall Mall Press.

Frandsen, Annie Gaardsted (1996). *Borgmestereffekten*, upubliceret udkast til kapitel i Ph.D.afhandling om vælgeradfærd ved danske kommunalvalg.

Frendreis, John P. & Alan R. Gitelson (1993). "Local Political Parties in an Age of Change", *The American Review of Politics*, Vol. 14, Winter, pp. 533-547.

Friborg Hansen, Vilfred (1972). "Mellempartiet. Et studium i partihistorie og partiorganisation med særlig henblik på perioden 1866-1870", *Historie*, vol. IX, no. 3, pp. 365-385.

Gallagher, M., M. Laver & P. Mair (1992). *Representative Government in Western Europe*, New York: MaGraw-Hill.

Gareth, Morgan (1986). *Images of organization*, Beverly Hills, Newbury Park, London og New Delhi: Sage.

Gitlesen, Jens Peter & Hilmer Rommetvedt (1994). *Rikspolitikkens innflytelse på lokalvalgene*, paper fremlagt på Nordisk Statsviterkongress, Oslo, 19-21. august.

Gitlesen, Jens Peter & Hilmer Rommetvedt (1994). *Lokalvalg - i møtet mellom riks- og lokalpolitikk*, Oslo: Kommuneforlaget AS.

Goldsmith, Michael (1992). "The Structure of Local Government" i Poul Erik Mouritzen (ed.): *Managing Cities in Austerity*, London: Sage.

Goul Andersen, Jørgen (1993). "Politisk deltagelse, deltagelsesformer og aktiviteter" i Johannes Andersen (o.a.): *Medborgerskab. Demokrati og politisk deltagelse*, Herning: systime.

Gundelach, Peter (1995). "Sammenhold i værdibaserede organisationer - mellem stat og marked", i Søren Christensen og Jan Molin: *I den gode sags tjeneste - frivillige organisationer i Danmark*, København: Handelshøjskolens Forlag.

Hague, Rod & Martin Harrop (1982). *Comparative Government. An introduction*, Houndsmills, Basingstoke, Hampshire and London: Macmillan Education LTD.

Hansen, H.C. (1974). *Historien om Sygekasserne*, København: De samvirkende centralforeninger af sygekasser i Danmark.

Harmon, Michael M. & Richard T. Mayer (1986). *Organization theory for public administration*, Boston & Toronto: Little, Brown and Company.

Haveraaen, G. (1990). *Politikerroller - en studie av folkevalgte i 19 kommuner"*, Hovedopgave, Bergen: Institutt for administrasjon og organisasjonsvitenskap.

Heidar, Knut (1988). *Partidemokrati på prøve. Norske partieliter i demokratisk perspektiv*, Oslo: Universitetsforlaget.

Held, David (1987). *Models of Democracy*, Oxford: Polity.

Hellevik, Ottar (1987). *Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap*, Oslo, Bergen, Stavanger & Tromsø: Universitetsforlaget.

Hellevik, Ottar (1995). ""Fra tilskuere til deltagere": Utdrag av opposisjonen ved Lise Togebys doktordisputas", *Politica*, 27. årg., nr. 2, pp. 213-222.

Hempel, Carl G. (1952/67). *Fundamentals of Concept Formation in Empirical Science*, 9. impression, Chicago: The University of Chicago Press.

Hernes, Gudmund (1978). "Det mediavridde samfunn" i G. Hernes (red.): *Forhandlingsøkonomi og blandingsadministrasjon*, Oslo: Universitetsforlaget.

Hirchman, Albert O. (1970). *Exit, Voice and Loyality*, Cambridge: Harvard University Press.

Hjellum, Torstein (1967). *Partiene i lokalpolitikken. En analyse av politiseringen av lokalstyret i Norge: endringsrater, forklaringsfaktorer og virkninger*, Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Holmberg, Søren (1992). "The Undermining of a Stable Party System" in Peter Gundelach & Karen Siune (eds.): *From Voters To Participants*, Aarhus: Politica, pp. 22-36.

Huber, John & Ronald Inglehart (1995). Expert Interpretations of Party Space and Party Locations in 42 Societies, *Party Politics*, Vol. 1, No. 1, pp. 73-112.

Håkansson, Anders (1993). *Konsten att vinna ett val. En studie av fram- og tilbakagångar för socialdemokraterna i kommunalvalget 1988*, Lund: Statsvetenskapliga Institutionen.

Indenrigsministeriet (1994). *Fornyelse og effektivisering i den kommunale sektor*, Betænkning og bilag til betænkning, København: Statens Information.

Janda, K, J.M. Berry & J. Goldman (1994). *The Challenge of Democracy. Government in America*, Boston, Toronto m.fl.: Houghton Mifflin Company.

Jensen, Torben K. (1993). *Politik i praksis. Aspekter af danske folketingsmedlemmers politiske kultur og livsverden*, Aarhus Universitet: Institut forstatskundskab.

Johansen, L.N. (1979). "Denmark" i G. Hand et al. (eds.) *European Electoral Systems Handbook*, London: Butterworths.

Johnston, R.J. & C.J. Pattie (1995). "The Impact of Spending on Party Constituency Campaigns at Recent British General Elections", *Party Politics*, Vol. 1, No. 1, pp. 261-273.

Katz, Richard S. (1990). "Party as linkage: A vestigal function?", *European Journal of Political Research*, vol. 18, pp. 143-161.

Katz, Richard S. Peter Mair mfl. (1992). "The membership of political parties in European democracies, 1960-1990", *European Journal of Political Research*, vol. 22, pp. 329-245.

Katz, Richard S. & Peter Mair (1995). "Changing Models of Party Organization and Party Democracy", *Party Politics*, Vol. 1, No. 1, pp. 5-28.

King, Anthony (1969). "Political Parties in Western Democracies: Some Sceptical Reflections", *Polity*, vol. 2, no. 2, pp. 111-141.

Kircheimer, Otto (1966): "The Transformation of The Western European Party Systems", i Joseph Lapalombara & Byron Weiner (eds.): *Political Parties and Political Development*, Princeton: Princeton University Press.

Kjær, Ulrik (1994). *Vælgerundersøgelse i fem danske kommuner 1993. Blaabjerg, Farum, Odense, Randers og Vissenbjerg*, Odense Universitet, Institut for Erhvervsret og Politologi, Kommunalpolitiske Studier 4/1994.

Kjær, Ulrik & Mogens N. Pedersen (1996). *Undersøgelse af kandidater ved kommunalvalget den 16. november 1993*, Kommunalpolitiske studier nr. 9/1996, Odense: Det samfundsvidenskabelige Fakultet, Odense Universitet.

Klausen, Kurt Klaudi (1994). "Stat, marked og civilt samfund som organisatoriske ordningsformer", *Ledelse og Erhvervsøkonomi*, vol. 58, nr. 1. pp. 31-42.

Klausen, Kurt Klaudi (1995). "On the Malfunction of the Generic Approach in Small Voluntary Associations", *Nonprofit Management & Leadership*, vol. 5, no. 3, pp. 275- 290.

Kristensen, Ole P. (1980): "Deltagelse i partipolitiske aktiviteter", pp. 31-60 i Erik Damgaard (red.). *Folkets veje i dansk politik*, København: Schultz.

Laclau, Ernesto & Chantal Mouffe (1985). *Hegemony & Socialist Strategy*, London & New York: Verso.

Larsen, Henrik (1991). "Brugerindflydelse i den offentlige sektor. Gør det nogen forskel?", *Nordisk administrativt Tidsskrift*, vol. 72, no. 3, pp. 260-277.

Larsen, Henrik (1993). "Nye organisationsformer i kommunerne", *Nordisk administrativt Tidsskrift*, vol. 74, no. 2, pp. 7-30.

Larsen, Helge O. & Audun Offerdal (1994). *Demokrati og deltakelse i kommunene*, Oslo: Kommuneforlaget.

Lawson, Kay & Peter H. Merkl (eds.) (1988). *When parties Fail. Emerging Alternative Organizations*, Princeton: Princeton University press.

Lenin, V.I. (1902/1975). *Hva må gjøres. Brennende spørgsmål i vår bevegelse*, Oslo: Forlaget Ny Dag.

Lipset, Seymor M. & Stein Rokkan (1967). "Cleavage Structures, Party Systems, and Voter Alignment", pp. 1-64 i Seymor M. Lipset & Stein Rokkan (eds.). *Party Systems and Voter Alignment*, New York: The Free Press.

Lundquist, Lennart (1991). *Förvaltning och demokrati*, Stockholm: Nordstedts Juridikförlag.

Lundquist, Lennart (1992). *The Party and The Masses*, Stockholm: Almquist & Wiksell International.

Madsen, Svend (1993). *På vej mod målet. Decentralisering i den kommunale sektor*, København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.

Macpherson, C.B. (1977). *The Life and Times of Liberal Democracy*, Oxford & New York: Oxford University Press.

Macridis, Roy C. (1967). "Introduction" i Roy C. Macridis (ed.): *Political parties. Contemporary Tends and Ideas*, New York, Evanston and London: Harper & Row.

Madsen, Claus, Bent Schou & Søren Villadsen (1985). *Lokale vælgerforeninger - Aktiviteter og opgaver i kommunalpolitikken*, Københavns Universitet: Institut for Statskundskab.

May, John D. (1973). "Opinion Structure of Political Parties: The Special Law of Curvilinear Disparity", Political Studies, Vol. 21, No. 2, pp. 135-151.

Meyer, Poul (1965). *Politiske Partier*, København: Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck.

Miller, Kenneth E. (1968). *Government and Politics in Denmark*, Boston: Houghton Mifflin Company.

Michels, Robert (1911/1962). *Zur Soziologie des Parteiwesens in der modernen Demokratie*, Leipzig.

Moore, G.E. (1903). *Principia Ethica (on the naturalistic fallacy)*, London.

Mouritzen, Poul Erik (1991). *Den politiske cyklus*, Aarhus: Politica.

Mouritzen, Poul Erik (1993). *Forskningsprogrammet om Det kommunale Lederskab*, Kommunalpolitiske studier nr. 1/1993., Odense: Det Samfundsvidenskabelige Fakultet, Odense Universitet.

Møller, Jens (1976). *Politiske Idéer*, København: Stig Vendelskærs Forlag.

Nannestad Olsen, P. (1972). "At the Cradle of a Party System: Voting Patterns and Voting Groups in the Danish Constitutional Conventions 1848-1849", *ScandinavianPolitical Studies*, vol. 7., pp. 119-135.

Norris, Pippa (1995). "May's Law of Curvelinear Disparity Revisited: Leaders, Officers, Members and Voters in British Political Parties", *Party Politics*, vol. 1, no. 1, pp. 29-48.

Næss, Arne (1963). *Logikk og metodelære. En innføring*, København, Stockholm & Göteborg: Universitetsforlaget.

Ostrogorski, Mosei (1902/1964). *Democracy and The Organization of Political Parties*, 2. Vols., Chicago: Quadrangle Books.

Panebianco, Angelo (1988). Political Parties: Organization and Power. Cambridge: Cambridge UniversityPress.

Pedersen, Mogens N. (1967). "Consensus and Conflict in the Danish Folketing 1945-65", *Scandinavian Political Studies*, vol. 2, pp. 143-166.

Pedersen, Mogens N. (1983). "Changing patterns of electoral volatility in European partysystems, 1948-77: Explorations in explanation" in H. Daalder & Peter Mair: *Western European party systems*, Beverly Hills: Sage Publications.

Pedersen, Mogens N. (1988). "The defeat of all Parties: The Danish Folketing Election, 1973" in Lawson & Merkel, 1988, pp. 271-281.

Pedersen, Mogens N. (1989). "En kortfattet oversigt over det danske partisystems udvikling" *Politica*, 21. årg., nr. 3, pp. 265-278.

Pedersen, Mogens N. & Lars Bille (1991). "Public Financing and Public Control of Political Parties in Denmark", in Matti Wiberg (ed.) *The Public Purse and Political Parties. Public Financing of political Parties in Nordic Contries*, Helsinki: The Finnish Political Science Association.

Pedersen, Mogens N. (1995). "Blaabjerg: Når fortid, nutid og fremtid mødes i en vestjydsk valgkamp" i Jørgen Elklit og Mogens N. Pedersen (red.). *Kampen om kommunen. Ni fortællinger om kommunalvalget i 1993*, Odense: Odense Universitetsforlag.

Petersen, Eggert (1974). *Har Socialdemokratiet en fremtid? Randbemærkninger til et parti i krise*, København: Fremad

Pitkin, Hanna Fenichel (1967). *The Concept of Representation*, Berkely, Los Angeles & London: University of California Press.

Rasmussen, Erik (1971). *Komparativ Politik 1*, 2. udgave, København: Gyldendal.

Robinson, J.A. (1968). "Crisis", *International Encyclopedia of the Social Sciences*, New York: The MacMillan Company and The Free Press.

Rokkan, Stein (1966a). "Norway, numerical democracy and corporate pluralism" i R.A. Dahl (ed.): *Political Oppositions in Western Democracies*, New Haven: Yale University Press.

Rokkan, Stein (1966). "Electoral Mobilization, Party Competition and National integration", pp. 241-265 i J. LaPalombara & M. Weiner (eds.). *Political Parties and Political Development*, Princeton: Princeton University Press,

Rokkan, Stein (1970). *Citizens, Elections, Parties. Approaches to the Comparative Study of the Processes of Development*, Oslo: Universitetsforlaget.

Ross, Alf (1980). *Dansk Statsforfatningsret I*, 3. gennemarbejde udgave ved Ole Espersen, København: Nyt Nordisk Forlag - Arnold Busck.

Sartori, Giovanni (1976). *Parties and party systems. A framework for analysis*, Cambridge, London, New York & Melbourne. Cambridge University Press.

Sartori, Giovanni (1987). *The Theory of Democracy Revisited*, Chatham: Chatham House Publishers, INC.

Schattschneider E.E. (1942). *Party Government*, New York, Chicago, San Francisco, Toronto & London: Holt, Rinehart and Winston.

Schmidt, Marcus (1993). *Direkte demokrati i Danmark. Om indførelse af et andet elektronisk andetkammer*, København: Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck.

Sjöblom, Gunnar (1968). *Party Strategy in a Multiparty System*, Lund: Studentlitteratur.

Sjöblom, Gunnar (1978). *Overload and Fragmentation of a Party System - Some Problems in the Study of Party Strategies. Two Papers*, Arbejdspapir 1978/14, University of Copenhagen, Institute of Political Studies.

Sundberg, Jan (1989). "Premisser för politisk massmedlemskap: partierne i Danmark i en nordisk jämförelse", *Politica*, 21. årgang, nr. 3, pp. 288-311.

Svensson, Palle (1986). "Stability, Crisis and Breakdown: Some notes on the Concept of Crisis in Political Analysis, *Scandinavian Political Studies*, vol. 9, no. 2. pp. 129-139.

Svensson, Palle (1993). "The Development of Danish Polyarchy or How Liberalization Also Preceded Inclusiveness in Denmark", in Tom Bryder (ed.): *Party Systems, Party Behaviour and Democracy*, Copenhagen: Copenhagen Political Studies Press.

Sørensen, Eva (1995). "Brugerindflydelse og demokrati: Brugerindflydelsens rolle i udviklingen af det danske demokrati", *Politica*, vol. 27, no. 1, pp. 24-37.

Tetzschner, Helge (1978). "Organisationsinternt demokrati - et forsøg på en begrebsafklaring" i Torben Agersnap og Egil Fivelsdal (1987): *Demokrati i organisationer*, København: Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck.

Thomsen, Niels (1965). *Partipressen. En undersøgelse af danske dagblades politiske bindinger*, Århus: Institut for Presseforskning og Samtidshistorie.

Thomsen, Søren Risbjerg (1986). "Kommunale valg 1970-85: Landspolitisering eller lokalpolitik?" i Jørgen Elklit og Ole Tonsgaard (red.): *Valg og vælgeradfærd. Studier i dansk politik.*, 2. udgave, Århus: Politica.

Thomsen, Søren Risbjerg (1987). *Danish Elections 1920-79. A Logit Approach to Ecological Analysis and Inference*, Århus: Forlaget Politica.

Thomsen, Søren Risbjerg (1992). "National Impact on Local Elections: Blowing in the Wind?" i Peter Gundelach og Karen Siune (eds.): *From Voters to Participants*, Århus: Forlaget Poltica.

Thomsen, Søren Risbjerg (1993). *Valgvinden igen*, Paper til arbejdsgruppen om lokalvalg, Nordisk Forbund for Statskundskab, Oslo, august 1993.

Thorsen, Svend (1947). *Den Danske Dagspresse I*, København: Det Danske Selskab.

Thorsen, Svend (1950). "Partisystemets gradvise udvikling" i Knud Fabricius, Hartvig Frisch, Holger Hjelholt, M. Mackeprang & Andr. Møller (red.): *Den Danske Rigsdag, 1849-1949*, bind III, (Rigsdagen og Folket), København: J.H. Schultz Forlag.

Thorsen, Svend (1951). *Den Danske Dagspresse II*, København: Det Danske Selskab.

Thorsen, Svend (1953). *Folkets Veje*, Copenhagen: Forlaget Fremad.

Tiedemann, Erling (1990). "Konstitueringens kunst", i Kristian Hvidt (red.): *Amter & Amtsråd. De første 150 år*, København: Amtsrådsforeningen.

Togeby, Lise (1992). "The Nature of Declining Party Membership in Denmark: Causes and Consequences", *Scandinavian Political Studies*, vol. 15, no. 1, pp. 1-19.

Tonsgaard, Ole. (1986). "Valglovgivning - en kritisk gennemgang", i Jørgen Elklit & Ole Tonsgaard (red.): *Valg og vælgeradfærd*, 2. udgave, Aarhus: Politica.

Tonsgaard, Ole (1989). "Højre og Venstre i dansk politik", pp. 157-175 i Jørgen Elklit & Ole Tonsgaard (red.). *To folketingsvalg. Vælgerholdninger og vælgeradfærd i 1987 og 1988*, Århus: Politica.

Ulrichsen, H.F (1937). "Den konservative Klub", i Alfred Bindslev (red.): *Konservatismens Historie i Danmark. Fra 1848 til 1936*, Odense: Kulturhistorisk Forlag.

Ware, Alan (1996). *Political Parties and Party Systems*, Oxford: Oxford University Press.

Valen, Henry & Daniel Katz (1964). *Political Parties in Norway*, Oslo: Universitetsforlaget.

Weir, Blair T. (1985). "The American Tradition of the Experimental Treatment of Elections: A Review Essay", *Electoral Studies*, 4, pp. 125-133.

Vesterdal, M. (1974). "Folketingsvalgene i Verninge i 1853" pp. 44-59 i *Fynske Årbøger 1974*, Odense: Historisk Samfund for Fyns Stift.

Villadsen, Søren (1985). "Partierne i Lokalpolitikken. Statsliggørelse, politisering og lokalindflydelse", i Søren Villadsen (red.): *Lokalpolitisk organisering. Organisationer, bevægelser og partier i kommunalpolitikken*,København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.

von Beyme, Klaus (1989). *Political parties in western democracies*, Aldershot: Gower Publishing Company Limited.

Wattenberg, Martin P. (1990). *The Decline of American Political Parties: 1952-1988*, Cambridge: Harvard University Press.

Wiinblad, E. & Alsing Andersen (1921). *Det Danske Socialdemokratis Historie fra 1871 til 1921*, København: Socialdemokratiets Forlag Fremad.

Wittrup, Jesper (1994). "Konflikt og konsensus i det danske Folketing 1982-92", *Politica*, vol. 26, no. 1, pp. 46-56.

English Summary

Local Party organizations

"In contemporary states it is difficult to imagine there being politics without parties." (Ware, 1996: 1)

As in other countries political parties are in the centre of modern politics in Denmark - but in spite of the central position parties have never been studied intesively by Danish political scientists. This thesis is only the second monocraphy about parties in general since the 1960's, and the first ever to study about local party organizations.

Different definitions of parties are discussed in Chapter one and the central problems which are studied is outlined. The conclusion of the discussion of definitions is that the best definition is very close to Panebiancos definition (1988: 5), but slightly paraphrased:

> Parties - like all other organisations - can be distinguished by referring to the specific *environment* in which they carry out a specific *activity*. Whatever other arenas or activities they may share with other organizations, parties are the only organizations which at the same time operate in the electoral arena, and which present candidates in that arena.

The historical development of parties and local party organizations since the 1870s until the 1990s is discussed in Chapter two *vis-a-vis* the theory of party development formulated by Katz and Mair. Their theory use four models: the elite party, the mass party, the catch-all party and the cartel party. The first three models fit the Danish development well - At the national level - while there are several major problems with the application of the models at the local level. The new party model - the cartel party - is not discussed until in Chapter twelve.

Presenting candidates at public elections is the defining activity of political parties,

and chapters three to seven analyse different aspects of local elections.

In chapter three, the development in the number of candidates at the local elections is studied. The number of candidates to the 4.700 seats in the 275 Danish municipal councils, has declined from 24.000 candidates in the 1970's to 17.000 candidates at the latest election in November 1997. This development has aroused large public attention and debate, and has been interpreted as a sign of (1) political crisis, distrust in politics and politicians, decline in party membership, (2) economic crisis with high unemployment, making potential candidates afraid of losing their jobs because of engagement in politics, and (3) changing socio-demografic structures. On the basis on a ecological analysis of the development in the number of candidates, this interpretation is discussed critically. Other factors seem better in explaining the development: unusally many candidates in the 1970s due to the political turbulence after the landslide in 1973, the municipal reform in 1970 and changes in the electoral law in 1985. The level of around 17.000 candidates in the 1980s and 1990s seems to be more "normal" than the number of around 24.000 in the 1970s. The number of candidates per elected seat in the 1990s is even higher than in the 1960s.

In chapter four, the preparations of local party organizations for the election are analysed. The small parties are less active, start their preparations later, do more often refrain from making a local political program, educate candidates less and involve members less than the more active large parties: The Social Democratic Party, The Liberal Party and The Conservative Party.

This is probably due to the superiority in resources held by the three large parties, as shown in chapter five. The large parties have more formalised campaign-organizations and have both more money and labour. In general the Danish local party organisations have very limited economic resources. The average budget is only around £2.000, but 70 percent of the organisations has less than this, and 30 percent has a budget less than £500. The local party organizations of The Social Democratic Party and The Liberal Party have more than £0.5 per household in the municipalities where they run for election, The Conservative Party and The Socialist Peoples Party have £0.2-£0.3, and the other four national parties and the local lists have £0.1 or less per household in the

municipalities where they run for election.

In chapter six, the local campaigns is studied. The campaign methods were traditional: leaflets, posters, meetings, advertisements in local newspapers. More modern methods as local radio and television were seldom used. Again the large parties came out as most active.

In chapter seven, the election result was studied. The political tendencies in national politics stand out as very important for the local results, but the activity of each local party organisation also had a significant impact, stronger than the positive "mayor"-effect to parties who in the last election won the majorship from another party.

In chapter eight, the decline in party membership is discussed. Denmark has been the country most affected by decline in membership, a change from the 1960s when Denmark was one of the European countries with most party members. In the 1990s Denmark is one of the countries with least party members. Different factors behind this development is discussed and the local party organisations' view on causes is described. Most local party organisations point to developments in society and not to intraparty developments as the cause of declining membership. The local activities to recruit new members are analysed and the result is that local activities are effective - the more recruitment activities, the better development in local membership.

In chapter nine, the social and organisational background of local party chairmen and their attitudes to organisational leadership are studied. The chairmen are mostly men between 45-65 years old, who have lived in their municipality for many years. On average it takes 12 years of membership and organisational activism to become chairman, but in the small parties the road to leadership can bee much shorter. On average the chairmen had had the unpaid job as chairman for five years. Even though the chairmen want to spend much time on organisation, motivation and politics they actually spend most of their time on routine administrative tasks. The problems are lack of money and activists - and lack of own spare time.

In chapter ten, the activities between elections are studied. Local party organisations focus on local matters compared to national politics, and focus on election activities compared to activities in the "political everyday". Almost all organisations have a board

of around seven members to lead - and for the small parties also implement - activities between elections. Almost all organisations have meetings for the members and different kinds of workshops and committees. Likewise, the different contact structure with other organisations, politicians and higher levels of the party in the different parties are described.

In chapter eleven, the opinion structures inside parties are analysed. May's law of curve liniear disparity finds no support. On the contrary, a law of increasing polarisations finds support - voters are the most moderate, party chairmen more polarised, but local politicians are the most polarised group.

In chapter twelve, the future of local party organisations is discussed. The major challenges are (1) the possible centralisation of power within national party organizations because of a large increase in economic support to national party organisations, (2) the possible decline in political power of the local party organisations because of decentralisation within the very large public sector in Denmark, moving political decisions from elected party politicians to boards of users etc., (3) among other things this loss of power can lead to continued decline in party membership.

Ph.d.-afhandlinger og disputatser

De anførte årstal angiver dels året for tildeling af Ph.d.-graden/doktorgraden og dels året for udgivelse af afhandlingen.

1. Mogens Nielsen: Finansielle nøgletals anvendelighed i statistisk baserede analytiske modeller. Tildelt og udgivet i 1987.

2. Tage Koed Madsen: Empirisk undersøgelse af nogle danske fremstillingsvirksomheders eksportaktiviteter. Tildelt og udgivet i 1987.

3. Nis Jul Clausen: Finansiering via selskabsopsplitning. Tildelt og udgivet i 1987.

4. Niels Chr. Petersen: The Unemployment-Health relationship – a theoretical and empirical investigation. Tildelt og udgivet i 1987.

5. Søren Overgaard Sørensen: Hæftelsesforholdene indenfor andelsselskabsretten. Tildelt og udgivet i 1989.

6. Thomas Hemmer: Regulering af eksterne regnskaber – en analyse af konsekvenser ved reduktion af valgmulighederne. Tildelt og udgivet i 1989.

7. Jan Møller Jensen: Familiens købsbeslutninger – Et "købscenter" perspektiv. Tildelt og udgivet i 1990.

8. Peter Ellemann-Jensen: Sundhedsøkonomiske aspekter af medicinsk teknologi-vurdering. Tildelt i 1991 og udgivet i 1992.

9. Kristian Risgaard Miltersen: "A Model of the Term Structure of Interest Rates". Tildelt i 1992 og udgivet i 1993.

10. Søren Askegaard: "Livsstilsundersøgelser: Henimod et teoretisk fundament". Tildelt og udgivet i 1993.

11. Lars Thøger Christensen: "Marketing som organisering og kommunikation. En kulturteoretisk analyse af markedskommunikationens organisering og betydning i den marketing-orienterede virksomhed". Tildelt og udgivet i 1993.